

บทที่ 5

การศึกษาทบทวนและข้อเสนอแนะต่อ

การปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

5.1 องค์ประกอบหลักการมีสุขภาวะ

5.1.1 ทบทวนองค์ความรู้ของแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ที่มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” โดยใช้หลักการระดมข้อคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาและชุมชนในภูมิภาคต่างๆ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ให้คำจำกัดความ “สุขภาวะ” ว่าหมายถึง ภาวะที่บุคคลปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีร่างกายแข็งแรง มีอายุยืนยาว มีจิตใจที่ดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ และใฝ่รู้ สามารถ “คิดเป็น ทำเป็น” มีเหตุมีผล อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข โดยกำหนดให้มียุทธศาสตร์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1) **สุขภาพกายดีและจิตดี** หมายถึง การมีร่างกายที่แข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดี มีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เหมาะสมไม่มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง ส่งผลให้ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืนยาวอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งมีสุขภาพจิตดี ความสามารถของบุคคลที่จะใช้กลไกในการปรับตัวที่ถูกต้อง สามารถปรับอารมณ์ความรู้สึกสู่สภาวะสมดุลได้ด้วยตนเองโดยที่ตนเองและสภาวะแวดล้อมไม่เดือดร้อน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น

2) **การมีคุณธรรม และสติปัญญา ใฝ่รู้** หมายถึง รู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมได้ และสามารถใช้ประสบการณ์ ศักยภาพและทักษะความสามารถของตนเองให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ตลอดจนการมีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีจิตสำนึกความเป็นไทย

ขณะที่ปรึกษาได้ทบทวนกรอบแนวคิดและองค์ประกอบย่อยดังกล่าว และเห็นว่ากรอบแนวคิดขององค์ประกอบหลักในมิติการมีสุขภาวะ มีความเหมาะสมในแง่ของการสะท้อนให้เห็นถึงความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย อย่างไรก็ดี คณะที่ปรึกษาได้เสนอให้มีการพัฒนาปรับปรุงในระดับ

องค์ประกอบย่อยและตัวชี้วัด เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์และประเด็นการพัฒนาของ แผนพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2555-2559) และสอดคล้อง กับแนวคิด/องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะที่ได้ทบทวน

5.1.2 ศึกษาประเด็นพัฒนา 9 ประเด็นและ 6 ยุทธศาสตร์ แนวคิดใหม่ที่มีผลต่อการปรับปรุง ดัชนี

5.1.2.1 แนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

สุขภาวะเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงมานานแล้ว แต่ได้รับความสนใจมากขึ้นในระยะหลัง เนื่องจากพบว่าเป็นแนวคิดที่มองมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ทั้งมิติทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม และให้ความสำคัญกับความสามารถของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในการที่จะดำเนินชีวิต อย่างมีสติท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม

สำหรับการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยเพื่อให้สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) คณะที่ปรึกษาได้ทบทวน แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะ ดังต่อไปนี้

1) สุขภาวะองค์รวม (Holistic Health)

นิยาม

การมองสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) ซึ่งให้ความสำคัญกับทุกมิติที่สัมพันธ์กับ ชีวิตนั้น เกิดขึ้นจากความเคลื่อนไหวในสหรัฐอเมริกาและยุโรปในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้ เนื่องมาจากข้อจำกัดของการบริการทางแพทย์แบบเก่าที่มักมองสุขภาพแบบแยกส่วนซึ่งส่งผลให้ใน ภายหลังนั้น ประชาชนจำนวนมากหันมาพึ่งพาตนเองในการดูแลสุขภาพมากขึ้น และเมื่อแนวคิดและ กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้ง วิธีการและการทดลองเพื่อเสนอทางเลือกใหม่ๆ ด้านสุขภาพ เช่น การใช้สมุนไพร บำบัดโดยธรรมชาติ และการฝังเข็ม เป็นต้น โดยการพิจารณา “สุขภาพ” แบบองค์รวมนั้นมีใช่เป็นเพียงภาวการณ์ปลอด จากโรคเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วสุขภาพ คือ สุขภาพของชีวิต (Wellness) หรือคุณภาพชีวิตทั้งหมด ดัง จะเห็นได้จากนิยาม คำว่า “สุขภาพ” ขององค์การอนามัยโลก ณ ที่ประชุมนครเจนีวา เมื่อปีพ.ศ. 2529 ที่ระบุว่า “Health is a state of complete physical, mental and social well-being, not merely and absence of diseases and infirmity” ซึ่งแปลได้ว่าสุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต และทางสังคม มีใช่เพียงการปราศจากโรคและความพิการเท่านั้น ต่อมาในที่ประชุมสมัชชา

องค์การอนามัยโลก เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 ได้มีการเพิ่มคำว่า “Spiritual well-being” หรือ สุขภาพทางวิญญาณเข้าไปด้วย (ประเวศ วะสี, 2541).

สมาคมการแพทย์แบบองค์รวมของสหรัฐอเมริกา (American Holistic Medical Association-AHMA) ได้ให้คำจำกัดความของสุขภาพแบบองค์รวมไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.สุขภาพแบบองค์รวม คือทุกส่วนของร่างกายซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย และจิตใจ หรือร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ หรือ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการรักษา สุขภาพจะเรียกว่าการรักษาแบบองค์รวม (Holistic Medicine) ซึ่งจะเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับปัจจัย 3 ด้าน คือ สาเหตุของการเกิดโรค การเพิ่มความเกี่ยวข้องของผู้ป่วย และการพิจารณาการรักษาแผนปัจจุบัน (Allopathic) และ การรักษาแบบทางเลือก (Alternative) และ 2.สุขภาพแบบองค์รวม หมายถึงการดูแลสุขภาพแบบทางเลือก เป็นการเปลี่ยนการรักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบันและใช้การรักษาแบบทางเลือก (ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล, 2549 อ้างถึงใน Walter, 2005)

สำหรับในประเทศไทย มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ให้คำจำกัดความของคำว่า “สุขภาพ” ว่าหมายถึง “ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล” และให้นิยาม “ระบบสุขภาพ” ว่าหมายถึง “ระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ” ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการระบุเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ว่า “โดยที่สุขภาพหมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล การวางระบบ เพื่อดูแลแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของประชาชน จึงไม่อาจมุ่งเน้นที่การจัดบริการเพื่อการรักษาพยาบาลเพียงด้านเดียว เพราะจะทำให้รัฐและประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายมากและจะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ในขณะที่เดียวกัน โรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพมีการเปลี่ยนแปลงและมีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องดำเนินการให้ประชาชนมีความรู้เท่าทัน มีส่วนร่วม และมีระบบเสริมสร้างสุขภาพและระวังป้องกันอย่างสมบูรณ์ สมควรมีกฎหมายว่าด้วยสุขภาพแห่งชาติ เพื่อวางกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ รวมทั้งมีองค์กรและกลไก เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย อันจะนำไปสู่เป้าหมายในการสร้างเสริมสุขภาพ รวมทั้งสามารถดูแลแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

กล่าวโดยสรุป คือการมองเรื่องสุขภาพปัจจุบัน ได้ขยายขอบเขตการมองสุขภาพที่จากเดิมมองเพียงเรื่องโรคและความเจ็บป่วยมาเป็นการมองสุขภาพหรือสุขภาพะองค์รวม ที่เน้นความสมบูรณ์

และเชื่อมโยงกันของกาย จิต สังคม จิตวิญญาณ และปัญญา อีกทั้งยังเน้นย้ำการรู้เท่าทันและการสร้างเสริมสุขภาพ

2) สุขภาพจิต

องค์การอนามัยโลก (WHO in Hogarth 1978 : 236) ให้ความหมายของสุขภาพจิตว่า “สุขภาพจิต” ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านชีวและสังคม เป็นสภาพที่ไม่คงที่ขึ้นอยู่กับระดับและความผันแปรต่างๆ สุขภาพจิตเป็นความสามารถของบุคคลในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และความสามารถที่อยู่ได้หรือทำสิ่งที่สร้างสรรค์ได้ในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลง เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในใจบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี ก็จะสามารถปรับจิตใจให้เกิดความพอใจในผลที่ได้รับ และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาแทนที่จะหลีกเลี่ยงจากปัญหาหรืออุปสรรคนั้น ๆ นอกจากนี้บุคคลที่มีสุขภาพจิตดีและสามารถใช้ความรู้สึกขัดแย้งในใจต่าง ๆ เป็นแรงผลักดันให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วิฑูร แสงสิงแก้ว (2527 : 44) กล่าวว่า ผู้ที่มีสุขภาพจิตดีมิได้หมายถึง ผู้ที่มีได้มีสภาพจิตแปรปรวนอย่างเดียว แต่หมายถึง ผู้ที่ปรับสภาพจิตใจให้มีความสมดุลกับสิ่งแวดล้อมได้ตามวัยของชีวิต สุขภาพจิตนี้อาจเปรียบได้กับความสุขทางใจ ซึ่งเป็นนามธรรมหรือมีคุณค่าทางคุณภาพมากกว่าคุณค่าทางปริมาณ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530 : 6) ให้ความหมายสุขภาพจิตว่า สุขภาพจิต หมายถึง ความสมบูรณ์ทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ปราศจากโรคจิต โรคประสาท มีความสามารถในการปรับตัวต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นคงทางจิตใจ มีสมรรถภาพในการทำงาน มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฝน แสงสิงแก้ว (2532 : 289) กล่าวว่า สุขภาพจิต หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข ผู้มีอารมณ์มั่นคง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงมาก ๆ ได้ มีสมรรถภาพในการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความพอใจ

3) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning)

นักการศึกษาได้แก่ Dave R.H. (1976) ให้นิยาม “การศึกษาตลอดชีวิต” (Lifelong Education) ไว้ในหนังสือชื่อ “Foundations of Lifelong Education” ว่าเป็นแนวคิดที่พยายามมองการศึกษาในภาพรวม ซึ่งได้รวมนำเอาการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษา

นอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ให้มีการประสานสัมพันธ์ทั้งในด้านของความต่อเนื่องของเวลาตลอดช่วงชีวิตคน และเนื้อหาสาระที่คนต้องนำความรู้ไปใช้ โดยการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในแง่ของเวลา สถานที่ เนื้อหา และเทคนิคการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันและการยอมรับว่าการเรียนรู้มีหลายรูปแบบและหลายวิธีการ โดยในปี พ.ศ. 2539 Jaques Delores (1996) ได้เขียนเรื่อง “Learning : The Treasure Within” โดยให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูประบบการศึกษาในโรงเรียนมาเป็นการศึกษา นอกโรงเรียนและส่งเสริมให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก(UNESCO) ได้ทบทวนแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาเน้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและต่อมาได้จัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโกขึ้น (UNESCO Institute for Lifelong Learning เดิมเรียกว่า UNESCO Institute for Education)

ดังนั้น กล่าวได้ว่าการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) จึงหมายถึง กระบวนการจัดการศึกษาที่ผสมผสานการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non - Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Self - directed Learning) ทุกสถานการณ์ เวลา และสถานที่ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการและความสนใจ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ส่วนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) นั้นหมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ของบุคคลจากการเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ และสามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาตนเองได้

แม้ว่าคำว่า การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) จริงแล้วเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมากแต่ถ้าพิจารณาให้ละเอียดขึ้นก็จะพบว่ามี ความแตกต่างกันอยู่บ้างโดยที่การเรียนรู้ (Learning) มักใช้ในความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวของผู้เรียนหรือภายในบุคคลเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับความรู้หรือประสบการณ์ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งการเรียนรู้แบบวกและแ่งลบในขณะที่การศึกษา (Education) มักใช้ในนัยยะเกี่ยวกับกระบวนการเหตุการณ์กิจกรรมหรือเงื่อนไขที่ทำให้ผู้เรียนหรือบุคคลได้พัฒนาหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ในทางที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน

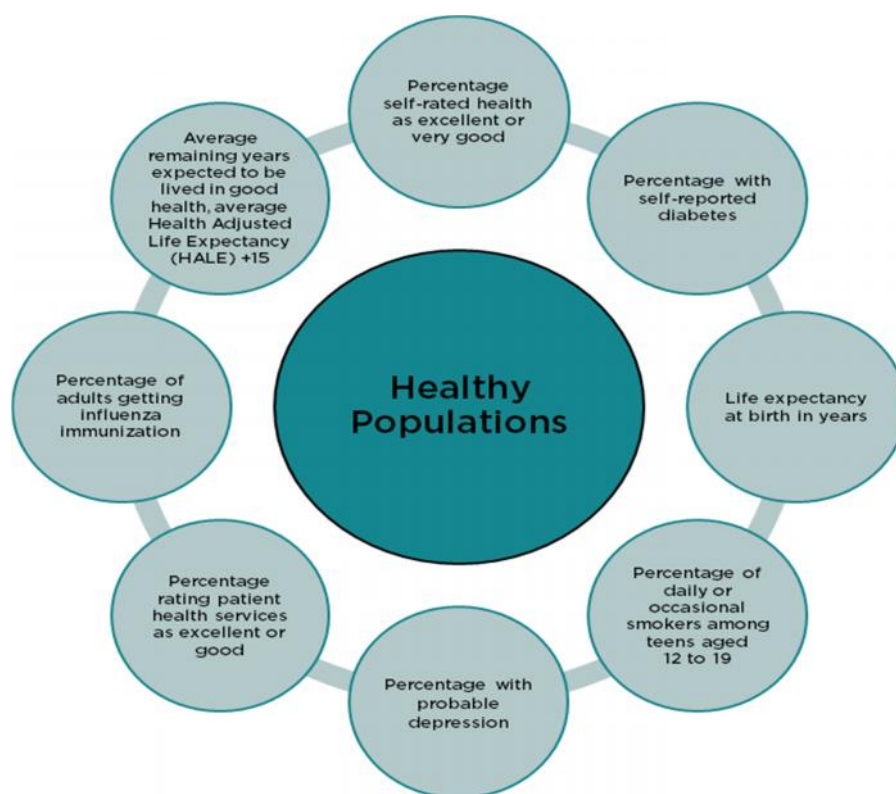
ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” นั้นเป็นการพิจารณากระบวนการภายในตัวผู้เรียนโดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าบุคคลคือผู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมของผู้เรียน คำว่าการ “ศึกษาตลอดชีวิต” มีความสัมพันธ์กับแนวทางหรือการเป็นผู้จัดที่จะต้องเตรียมกระบวนการหรือประสบการณ์อย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดชีวิตของผู้เรียน และเมื่อใช้คำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวผู้เรียนว่าหลังจากที่มีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรในลักษณะใดอย่างไรก็ตาม จุดหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งเดียวกันคือความต้องการให้บุคคลได้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตนโดยเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม

4) การทบทวนตัวชี้วัด

สุขภาวะเรียกได้ว่าเป็นองค์ประกอบหลักของตัวชี้วัดในการประเมินการพัฒนาที่ใช้โดยหน่วยงานต่างๆ การทบทวนตัวชี้วัดจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ มีประเด็นที่สามารถใช้ประกอบการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ได้ดังนี้

Canadian Index of Wellbeing 2012 (CIW) ประกอบด้วย 8 โดเมนและ 8 ตัวชี้วัดหลัก (headline indicator) ในแต่ละโดเมน โดยหนึ่งในโดเมนนั้น ได้แก่ ตัวชี้วัดด้านสุขภาพของประชากร (Healthy Population) ซึ่งประกอบด้วย ตัวชี้วัดด้านสุขภาพ เช่น ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อบริการด้านสุขภาพ อายุคาดเฉลี่ยที่ปรับด้วยสุขภาพ (Healthy life adjusted expectancy) การตายของทารก (Infant Mortality) ภาวะโรคเครียด (Depression) และการสูบบุหรี่ในวัยรุ่นอายุ 12-19 ปี เป็นต้น (ดังแผนภาพที่ 5-1)

แผนภาพที่ 5-1: Canadian Index of Wellbeing 2012 (CIW)-Healthy Population Domain

Source: <https://uwaterloo.ca/canadian-index-wellbeing/our-products/domains/healthy-populations>

จากแผนภาพ จะเห็นได้ว่าตัวชี้วัดด้านสุขภาพ (Healthy Population Domain) ของ Canadian Index of Wellbeing 2012 (CIW) ซึ่งประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัดสำหรับโดเมนนี้มีความน่าสนใจในแง่ที่ว่าตัวชี้วัดบางตัวดังกล่าวมีความแตกต่างจากตัวชี้วัดเดิมที่ สศช.ใช้อยู่ปัจจุบัน เช่น อายุคาดเฉลี่ยที่ปรับด้วยสุขภาพ (Healthy life adjusted expectancy) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นโดย องค์การอนามัยโลก (International Human Development Indicator) และยังมีตัวชี้วัดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมิติ ดัชนีสุขภาพอายุคาดเฉลี่ย (Health index life expectancy) อัตราการตายของทารกอายุต่ำกว่า 5 ปี (Under-five mortality rate) อัตราการตายของมารดา (Maternal mortality ratio) ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ (Expenditure on health (% of GDP)) ค่าเฉลี่ยการได้รับการศึกษา (Mean years of schooling) อัตราการรู้หนังสือ (Adult literacy rate) ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา (Public expenditure on education (% of GDP)) อัตราการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นช่วงอายุ 15-19 ปี (Adolescent fertility rate (women aged 15-19 years) เป็นต้น

ดัชนีวัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2538 ขององค์การสหประชาชาติ ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nation Conference on Sustainable Development: UNCSD) ได้ทำการคัดเลือกดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วยดัชนีชี้วัดจำนวน 134 ตัวชี้วัด โดยแยกออกเป็น 4 หมวด ได้แก่ (1) หมวดสังคม (2) หมวดเศรษฐกิจ (3) หมวดสิ่งแวดล้อมและ (4) หมวดสถาบัน/องค์กร โดยการป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพถือเป็นเป้าหมายที่อยู่ในด้านสังคม และมีดัชนีที่เกี่ยวข้อง เช่น ร้อยละของประชากรที่เข้าถึงบริการ ร้อยละของประชากรที่ใช้น้ำดื่มถูกสุขลักษณะ อายุขัยเฉลี่ยของประชากร อัตราการตายของทารกอายุต่ำกว่า 1 ปี อัตราการตายของแม่ต่อทารกแรกเกิด และสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เป็นต้น

ดัชนีความก้าวหน้าของคน 8 ประการ (Human Achievement Index-HAI) พัฒนาโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ(UNDP) ซึ่งปรับปรุงมาจากดัชนีความขาดสน (Human Deprivation Index) กำหนดให้สุขภาพเป็น 1 ใน 8 ดัชนีวัดความก้าวหน้าของคนโดยองค์ประกอบที่อยู่ภายใต้ดัชนีสุขภาพ ได้แก่ (1) อายุขัย (2) สุขภาพอนามัย (3) การส่งเสริมสุขภาพ และ (4) บริการสุขภาพ และตัวชี้วัดที่ใช้ อาทิ อายุขัยเฉลี่ยแรกเกิด อัตราการขาดสารอาหารขึ้นเริ่มแรกในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จำนวนผู้ป่วยเอดส์ที่เพิ่มขึ้น จำนวนผู้ป่วยโรคจิตประสาท (ต่อประชากร 1,000 คน) ประชากรที่มีพฤติกรรมเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และจำนวนประชากรต่อแพทย์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้พัฒนากรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์สำหรับคนไทย พ.ศ. 2547 (Thai Human Security Standard Guideline 2004) ซึ่งประกอบด้วย 11 องค์ประกอบ 39 ดัชนี 85 ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพะ มีการกำหนดตัวชี้วัด เช่น สถานภาพด้านสุขภาพอนามัย การเข้าถึงบริการสุขภาพ พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพ ในมิติด้านการศึกษา มีการกำหนดตัวชี้วัด เช่น การได้รับการศึกษาภาคบังคับและการได้รับโอกาสในการศึกษาระดับสูงขึ้น การใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเองตามความสนใจ และ การรับรู้และใช้ประโยชน์ข้อมูลข่าวสารจากสื่อ เป็นต้น

5) สรุปผลการทบทวนแนวคิดใหม่ที่มีต่อการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบหลักการมีสุขภาพะ

ควรมีการเพิ่มประเด็นการวัด/ตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ การเข้าถึงสวัสดิการด้านสุขภาพ และการทำสาธารณะประโยชน์หรือจิตอาสา ตัวชี้วัดเดิมที่เป็นมาตรฐานสากลควรพิจารณาให้คงไว้ เนื่องจากจะสามารถใช้ประเมินการพัฒนาเทียบเคียงกับ

ประเทศอื่นหรือระดับสากลได้ สำหรับตัวชี้วัดที่น่าสนใจแต่ในประเทศไทยยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบและเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เสนอให้ สศช. หรือหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องต่อไป

5.1.2.2 ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบหลัก “การมีสุขภาวะ”

สุขภาวะได้ถูกเน้นย้ำในประเด็นการพัฒนาตามแผนฯ 11 อย่างชัดเจน และยังมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาอื่นๆ อีกหลายประเด็น ขณะที่ปรึกษาได้ทบทวนประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยศึกษาประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ” พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นต่อการพิจารณาปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว (ตารางที่ 5-1)

ตารางที่ 5-1: ประเด็นพัฒนาและข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดองค์ประกอบหลักการมีสุขภาวะ

ประเด็นการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
1. การเตรียมคนไทยให้มีความรู้ตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ใฝ่เรียนรู้มีคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงามรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน	-องค์ประกอบด้านสุขภาวะกำหนดนิยามสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาตามแผนฯ 11 เกี่ยวกับการเตรียมคนไทยให้มีความรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากคำว่าสุขภาวะได้ถูกนิยามว่าหมายถึงภาวะที่บุคคลมีจิตใจดีมีมันในคุณธรรมดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะและใฝ่รู้สามารถคิดทำเป็นมีเหตุผลอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข -ในองค์ประกอบด้านสุขภาวะมีองค์ประกอบย่อยเรื่อง “การมีคุณธรรมและสติปัญญาใฝ่รู้” ซึ่งถูก	-มิติเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังไม่ได้ถูกเน้นย้ำในโครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.) พัฒนาขึ้นตามแผนฯ 10 เดิม จึงเสนอให้เพิ่มตัวชี้วัดหลักหรือตัวชี้วัดเสริมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ดีข้อสังเกตคือ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ตามนิยามที่ทบทวนในส่วนแรกนั้น จะเป็นการพิจารณาถึงกระบวนการภายในตัวบุคคล ซึ่ง

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
	นิยามครอบคลุมถึง <u>การรู้เท่าทันและ</u> <u>การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง</u> ความสามารถใช้ประสบการณ์ ศักยภาพและทักษะการมีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม เอื้อเพื่อ เพื่อแผ่มีจิตสำนึกความเป็นไทย	การจะจัดเก็บข้อมูลและวัดยากใน เชิงปริมาณ การจัดเก็บข้อมูลในมิติ “การศึกษาตลอดชีวิต” อาจจะ สามารถเก็บข้อมูลได้หากพิจารณา กิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนได้เกิดการ เรียนรู้
2. การสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนใน สังคมไทย มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มี คุณภาพและยั่งยืนมีฐานการพัฒนา ที่ทั่วถึงให้ความสำคัญกับการปรับ โครงสร้างการค้าและการลงทุนให้ สอดคล้องกับการขยายตัวทาง เศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกกลาง แอฟริกาและเศรษฐกิจในประเทศ ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมที่เน้น การใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมและ ความคิดสร้างสรรค์และการผลิตที่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสร้าง มูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มี ศักยภาพบนฐานของความคิด สร้างสรรค์และนวัตกรรมพัฒนา ธุรกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ สร้างความเข้มแข็งภาคเกษตรและ ความมั่นคงด้านอาหารพร้อมทั้ง ขยายเศรษฐกิจฐานรากให้มีความ หลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้นมี ระบบค่าจ้างแรงงานโครงสร้าง พื้นฐานและพัฒนาระบบการเงินฐาน รากและระบบการออมที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบ	- เมื่อพิจารณาเรื่อง <u>การพัฒนาระบบ</u> <u>การคุ้มครองทางสังคมให้มีคุณภาพ</u> <u>และครอบคลุมอย่างทั่วถึง</u> คณะที่ ปรีกษาเห็นควรให้พิจารณาการ เพิ่มเติมตัวชี้วัดเกี่ยวกับการเข้าถึง สวัสดิการรักษายาบาลหรือบริการ อื่น ๆ ที่รัฐจัดให้เพื่อให้สะท้อน ประเด็นดังกล่าว	-ตัวชี้วัดเดิมยังไม่ได้เน้นประเด็น การเข้าถึงระบบการคุ้มครองด้าน สุขภาพของประชาชน การปรับปรุง ตัวชี้วัดควรพิจารณาเพิ่มมิตินี้เป็น ตัวชี้วัดหลักหรือเสริม

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
สัมมาชีพที่มั่นคงรวมทั้งพัฒนา ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มี คุณภาพและครอบคลุมอย่างทั่วถึง และสวัสดิการแรงงานที่เป็นธรรมมี การคุ้มครองแรงงานที่เหมาะสมกับ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพควบคู่ ไปกับการพัฒนาทักษะและความรู้ ทั้งด้านการผลิตและการบริหาร จัดการการเข้าถึงทรัพยากร		
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนและส่งเสริมบทบาท ภาคประชาสังคมและธุรกิจ เอกชนให้เป็นพลังร่วมในการ พัฒนาสังคมไทย <u>มุ่งยกระดับศักยภาพและขีด ความสามารถของชุมชนในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและ การจัดการความรู้ควบคู่ไปกับการ ส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการ ดำเนินธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์ตอบ แทนคืนสู่สังคมและเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งกระตุ้นชุมชนและ ภาคประชาสังคมร่วมตรวจสอบการ ดำเนินงานของภาครัฐและส่งเสริม ให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงทิศ ทางการพัฒนากับบริบทการ เปลี่ยนแปลงในอนุภูมิภาคอาเซียน และโลก</u>	ความเข้มแข็งของชุมชนและการ จัดการตนเองของชุมชนที่มี ประสิทธิภาพส่งผลต่อการมีสุขภาวะ ที่ดีของประชาชน อาทิ การจัดการ สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมของ ชุมชน หรือการจัดสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้ การที่บุคคลมีสุขภาวะทาง กายและทางจิตดีก็จะสามารถเข้า ร่วมกับกิจกรรมและทำประโยชน์ ให้แก่ของชุมชนสังคมได้	ไม่มีข้อเสนอแนะโดยตรงต่อการ ปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ หลักการมีสุขภาวะ
4. การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่ เอื้อต่อการปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีด ความสามารถในการแข่งขันและ	สุขภาวะที่ดีของคนในสังคมส่งผลต่อ สมรรถนะของบุคคลที่จะพัฒนา ความรู้ ปัญญา และ ความคิด สร้างสรรค์	เสนอให้พิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดหลัก หรือเสริมเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้าน สุขภาพต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม ประเทศ เป็นตัวชี้วัดเสริม เพื่อ

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
ระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม เน้นการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ควบคู่กับการพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะสูงบริหารจัดการโลจิสติกส์ พัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระบบราง พัฒนาบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและสร้างความมั่นคงด้านพลังงานรวมทั้งปฏิรูปกฎหมายกฎระเบียบทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมและทันต่อสถานการณ์		สะท้อนให้เห็นปัจจัยที่จะนำเข้าสู่การส่งเสริม/รักษาสุขภาพ
5. การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค เน้นสร้างความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพรองรับการขยายตัวด้านการค้าการลงทุนผ่านการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ que เชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียใต้	ความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคมีความสัมพันธ์ทางอ้อมต่อองค์ประกอบด้านสุขภาวะ เนื่องจากประเด็นการพัฒนานี้น่าจะเน้นที่ระดับประเทศมากกว่าระดับปัจเจกหรือครอบครัว	ไม่มีข้อเสนอแนะโดยตรงต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลักการมีสุขภาวะ
6. การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ให้ความสำคัญในการสร้างควมตระหนักในความสำคัญของประชาคมอาเซียนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นพัฒนาขีดความสามารถของผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้และใช้ประโยชน์จาก	เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนประเด็นด้านสุขภาวะเป็นประเด็นที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของโรคที่มาพร้อมกับการเคลื่อนย้ายของคนและแรงงานและระบบบริการด้านสุขภาพที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	-เสนอให้มีการพิจารณานำเกณฑ์มาตรฐานของอาเซียน (หากจะมีการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานขึ้นในอนาคต) มาเป็นกรอบชี้วัดการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเทียบเคียงการพัฒนาในกลุ่มประเทศในภูมิภาคเดียวกัน

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนพัฒนา ทักษะแรงงานให้มีความสามารถ เป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงาน อาเซียนรวมทั้งการปรับกฎระเบียบ และการจัดการเชิงสถาบันให้สอดคล้อง กับกติกาของอาเซียน	กลไกระหว่างภาครัฐ (Inter- governmental bodies) ในอาเซียน ในการส่งเสริมส่งเสริมสุขภาพ มี แล้ว อาทิ ASEAN Commitments on HIV and AIDS, Committee on Trans boundary Haze Pollution แต่การพัฒนาเชื่อมโยงถึงการทำให้ ตัวชี้วัดหรือมาตรฐานร่วมยังไม่ ชัดเจนนัก	
7. การบริหารจัดการน้ำและที่ดิน เพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้าน อาหารและการปรับโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำ ดันทุนพัฒนา ระบบโครงข่ายกระจายน้ำและความ มั่นคงด้านน้ำอย่างทั่วถึงและเป็น ธรรม ปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ น้ำฟื้นฟูและพัฒนาดินที่เสื่อมสภาพ ให้เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินในเขต อนุรักษ์ ปรับปรุงการบริหารจัดการ ที่ดินทั้งระบบกระจายการถือครอง ที่ดินให้เป็นธรรม ป้องกันการ สูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินของเกษตรกร รายย่อย	-การบริหารจัดการน้ำและที่ดินที่มี คุณภาพมีความสัมพันธ์โดยตรง ความมั่นคงทางด้านอาหารและ สุขภาพของประชาชน	-ควรมีตัวชี้วัดเกี่ยวกับการเข้าถึงน้ำ สะอาดของประชาชนเนื่องจากน้ำถือเป็น ปัจจัยสำคัญขั้นพื้นฐานต่อการ ดำรงชีวิตและมีความสัมพันธ์โดยกับ การมีสุขภาวะที่ดี
8. การยกระดับขีดความสามารถ ในการปรับตัวรองรับการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการวางแผน รองรับและจัดการปัญหาที่เกิดจาก	-แผน 11 ฯ มุ่งเน้นการมุ่งสร้าง ภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวและชุมชนเพื่อให้เป็น สังคมที่มีคุณภาพสามารถปรับตัว เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้าน	-ไม่มีข้อเสนอแนะโดยตรงต่อการ ปรับปรุงตัวชี้วัดการมีสุขภาวะ

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา รวมทั้ง นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลดก๊าซ เรือนกระจกและการปรับตัวและการ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ท้องถิ่นเพื่อรองรับภัยพิบัติและการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้า จากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและ วิกฤตภาวะโลกร้อน	สภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทาง ธรรมชาติ การมีสุขภาวะที่ดีมี ความสัมพันธ์กับความสามารถใน การปรับตัวต่อภัยพิบัติและการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	
9. การบริหารจัดการประเทศเพื่อ สร้างความเป็นธรรมในสังคม พัฒนาระบบราชการและข้าราชการ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเพิ่ม ประสิทธิภาพการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาระบบและกลไกการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและ ประพฤติมิชอบอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมี โอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม อย่างเท่าเทียมและสร้างความเป็น ธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรควบคู่ ไปกับปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยม ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ ประชาชนทุกกลุ่ม	-องค์ประกอบด้านสุขภาวะมี ความสัมพันธ์กับประเด็นความเป็น ธรรมทางสังคมในแง่ของการเข้าถึง บริการด้านสุขภาพอย่างทั่วถึงและมี คุณภาพ	-การเพิ่มตัวชี้วัดหลักหรือเสริม เกี่ยวกับการเข้าถึงบริการสุขภาพ เป็นการสะท้อนมิติความเป็นธรรม ทางสังคม

5.1.2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบหลักการมีสุขภาวะ

คณะที่ปรึกษาได้ทบทวนความเชื่อมโยงขององค์ประกอบการมีสุขภาวะกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฉบับที่ 11 พบว่าประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ประเด็นมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงได้กับประเด็นการมีสุขภาวะไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ดังจะชี้ให้เห็นรายละเอียดในตารางที่ 5-2

ตารางที่ 5-2: ความเชื่อมโยงขององค์ประกอบการมีสุขภาวะกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบหลักการมีสุขภาวะ

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
1. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจกครอบครัวและชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและบริหารจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั่วถึงและมีคุณภาพเท่าเทียมกัน	ปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการมีสุขภาวะที่ดีคือการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคมมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านสุขภาวะในมิติของความเป็นธรรมด้านการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพโดยประชาชนและการที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองด้านสุขภาพที่ครอบคลุมทั่วถึงและมีคุณภาพเท่าเทียมกัน	ควรเพิ่มตัวชี้วัดหลักหรือเสริมที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านสุขภาพว่าทำยสุดแล้วประชาชนทุกคนควรได้รับการคุ้มครองด้านสุขภาพ สามารถเข้าถึงบริการสังคมซึ่งรวมถึงบริการด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมกัน
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอด	โครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พัฒนาขึ้นตามแผนฯ 10 เดิมได้มีการกำหนดคำจำกัดความและองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบด้านสุขภาวะไว้อย่างสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 นี้โดย	มิติเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังไม่ได้ถูกเน้นย้ำในโครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พัฒนาขึ้นตามแผนฯ 10 เดิม จึงเสนอให้เพิ่มตัวชี้วัดหลัก

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
ชีวิตอย่างยั่งยืนยึดหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมา เสริมสร้างศักยภาพของคนใน ทุกมิติให้มีความพร้อมทั้งด้าน ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มี สติปัญญาที่รอบรู้และมีจิตใจที่ สำนึกในคุณธรรมจริยธรรมมี ความเพียรและรู้คุณค่าความ เป็นไทยมีโอกาและสามารถ เรียนรู้ตลอดชีวิต	ความหมายของสุขภาวะครอบคลุมถึง ภาวะที่บุคคลปราศจากโรคภัยไข้เจ็บมี ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์มีอายุยืนยาวมี จิตใจดีมีค่านิยมในคุณธรรมดำเนินชีวิต อย่างมีสติสัมปชัญญะและใฝ่รู้สามารถ คิดเป็นทำเป็นมีเหตุผล	หรือตัวชี้วัดเสริมที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ดีตามข้อสังเกตที่กล่าว ไปแล้วข้างต้น “การเรียนรู้ตลอด ชีวิต” ตามนิยามที่บททวนในส่วน แรกนั้น จะเป็นการพิจารณาถึง กระบวนการภายในตัวบุคคล ซึ่ง การจัดเก็บข้อมูลและวัดยากใน เชิงปริมาณ การจัดเก็บข้อมูลใน มิติ
3. ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็ง ภาคเกษตรความมั่นคงของ อาหาร และพลังงานให้ ความสำคัญกับการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้ เข้มแข็ง และสามารถใช้ ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนเพื่อให้ ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิต อาหารและพลังงานที่มีความให้ ความสำคัญกับการสร้างความ มั่นคงด้านอาหาร	การมีสุขภาวะที่ดีส่วนหนึ่งเป็นผลจาก ความมั่นคงทางด้านอาหารทั้งเชิง ปริมาณและคุณภาพ	ประเด็นความเข้มแข็งของภาค เกษตร ความมั่นคงของอาหาร และพลังงานเป็นส่วนหนึ่งของ องค์ประกอบหลักด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงไม่มีข้อเสนอแนะต่อการ ปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ หลักการมีสุขภาวะนี้โดยตรง
4. ยุทธศาสตร์การปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจสู่การ เติบโตอย่างมีคุณภาพและ ยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจโดยใช้ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น พื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสู่	แม้ว่าสุขภาพที่ดีเป็นผลทางอ้อมของ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในอดีตที่ ผ่านมาพบว่าการมุ่งพัฒนาความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลต่อ ปัญหาการเกิดสังคมในหลายมิติ นิยาม ของสุขภาวะที่กำหนดว่าสุขภาพที่ หมายรวมถึงการดำเนินชีวิตอย่างมี สติสัมปชัญญะและใฝ่รู้สามารถคิดทำ เป็นมีเหตุผลอยู่ในสังคมได้อย่างเป็น ปกติสุขนั้นมีความเชื่อมโยงกับ	ประเด็นความเข้มแข็งของภาค เกษตร ความมั่นคงของอาหาร และพลังงานเป็นส่วนหนึ่งของ องค์ประกอบหลักด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงไม่มีข้อเสนอแนะต่อการ ปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ หลักการมีสุขภาวะนี้โดยตรง

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
การพัฒนาที่มีคุณภาพและ ยั่งยืน	ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพ และยั่งยืนในแง่ที่ว่าแม้ว่าการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะมีมากขึ้น เพียงใดตราบใดที่ประชาชนสามารถ ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะและ ใฝ่รู้สามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผลก็ จะทำให้สามารถรู้เท่าทันความ เปลี่ยนแปลงที่อาจส่งผลกระทบทางลบ ต่อตนเองครอบครัวและสังคม	
5. ยุทธศาสตร์การสร้าง ความเชื่อมโยงกับประเทศใน ภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคม มุ่งเชื่อมโยงมิติของการพัฒนา เศรษฐกิจภายในประเทศกับมิติ ของความร่วมมือกับประเทศใน ภูมิภาคต่าง ๆ บนพื้นฐานของ การพึ่งพาซึ่งกันและกันและมี ภูมิคุ้มกันต่อการระส่ำการ เปลี่ยนแปลงจากภายนอกโดย ให้ความสำคัญกับการพัฒนา ฐานการผลิตและการลงทุนของ ประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศ เพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้	การเชื่อมโยงระหว่างกันในภูมิภาค อาเซียนส่งผลต่อความท้าทายทางด้าน สุขภาพ อาทิ การพัฒนาระบบประกัน สุขภาพที่รองรับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านประชากรที่จะเกิดขึ้นหรือ โรคติดต่อที่มาพร้อมกับการเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน	ประเด็นความเข้มแข็งของภาค เกษตร ความมั่นคงของอาหาร และพลังงานเป็นส่วนหนึ่งของ องค์ประกอบหลักเศรษฐกิจ
6. ยุทธศาสตร์การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มุ่งบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการ	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อสุขภาพโดยตรงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมี ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ	ประเด็นความเข้มแข็งของภาค เกษตร ความมั่นคงของอาหาร และพลังงานเป็นส่วนหนึ่งของ องค์ประกอบหลักสิ่งแวดล้อม

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยง กับองค์ประกอบด้าน “การมีสุขภาวะ”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”
รักษาสมดุลของระบบนิเวศ ให้ ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมปรับกระบวนการทัศน์ การพัฒนาและขับเคลื่อน ประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจ และสังคมคาร์บอนต่ำและเป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม	การมีสุขภาพที่ดี	

5.1.3 การปรับปรุงตัวชี้วัด

สศช. และคณะที่ปรึกษาได้มีการทำความเข้าใจในเบื้องต้นในหลักการ/แนวทางการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ที่มุ่งเน้นการให้ดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ เป็นเครื่องมือวัดผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา (ends) ที่เกิดขึ้นกับคน มิได้วัดวิธีการ (means) โดยในการเลือกตัวชี้วัดให้คำนึงถึงความสามารถในการสะท้อนประเด็นที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง (Validity) และความสามารถที่จะได้มาซึ่งสถิติข้อมูลมีการจัดเก็บอย่างต่อเนื่อง มีความถี่ในการจัดเก็บที่เหมาะสม และจัดเก็บโดยหน่วยงานที่น่าเชื่อถือหรือเป็นหน่วยงานหลักในประเด็นนั้นๆ

ดังนั้น ในการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลัก “การมีสุขภาวะ” จึงมุ่งเน้นที่การทบทวนองค์ความรู้ นิยาม และทบทวนว่าตัวชี้วัดที่ใช้อยู่เดิมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นการวัดได้อย่างเหมาะสมหรือไม่หรืออย่างไร โดยยึดนิยามของคำว่าสุขภาวะเดิมที่ สศช. ใช้ ทั้งนี้แม้จะพิจารณาแล้วว่านิยามของคำว่า “สุขภาวะ” ที่สศช. ใช้จะยังเน้นที่สุขภาพกาย จิต การมีคุณธรรมและสติปัญญาใฝ่รู้นั้น นิยามดังกล่าวยังไม่ได้เน้นที่ความเชื่อมโยงกับมิติเชิงสังคมโดยตรงภายในองค์ประกอบย่อยสุขภาพ ดังเช่นความหมายของคำว่าสุขภาพที่ได้ถูกนิยามโดย พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติที่กำหนดว่าสุขภาพ หมายถึง “ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล” คณะที่ปรึกษาเห็นว่าความเชื่อมโยงไปสู่มิติเชิงสังคมจะสะท้อนให้เห็นอยู่แล้วในองค์ประกอบหลัก “ครอบครัวอบอุ่น” และ “ชุมชนเข้มแข็ง” กล่าวคือหากประชาชนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีก็จะสามารถทำหน้าที่ทางสังคมต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลซึ่งกันและกันใน

ครอบครัว การทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมตามช่วงวัยอย่างเหมาะสมและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้ ตัวชี้วัดเสริมที่ที่ปรึกษาเสนอเพิ่มในองค์ประกอบการมีสุขภาวะ เช่นตัวชี้วัดเกี่ยวกับการเป็นจิตอาสา ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เชื่อมโยงการมีสุขภาวะทางจิตใจที่ดีของบุคคลอันส่งผลไปถึงการแบ่งปันไปยังบุคคลอื่นและสังคม

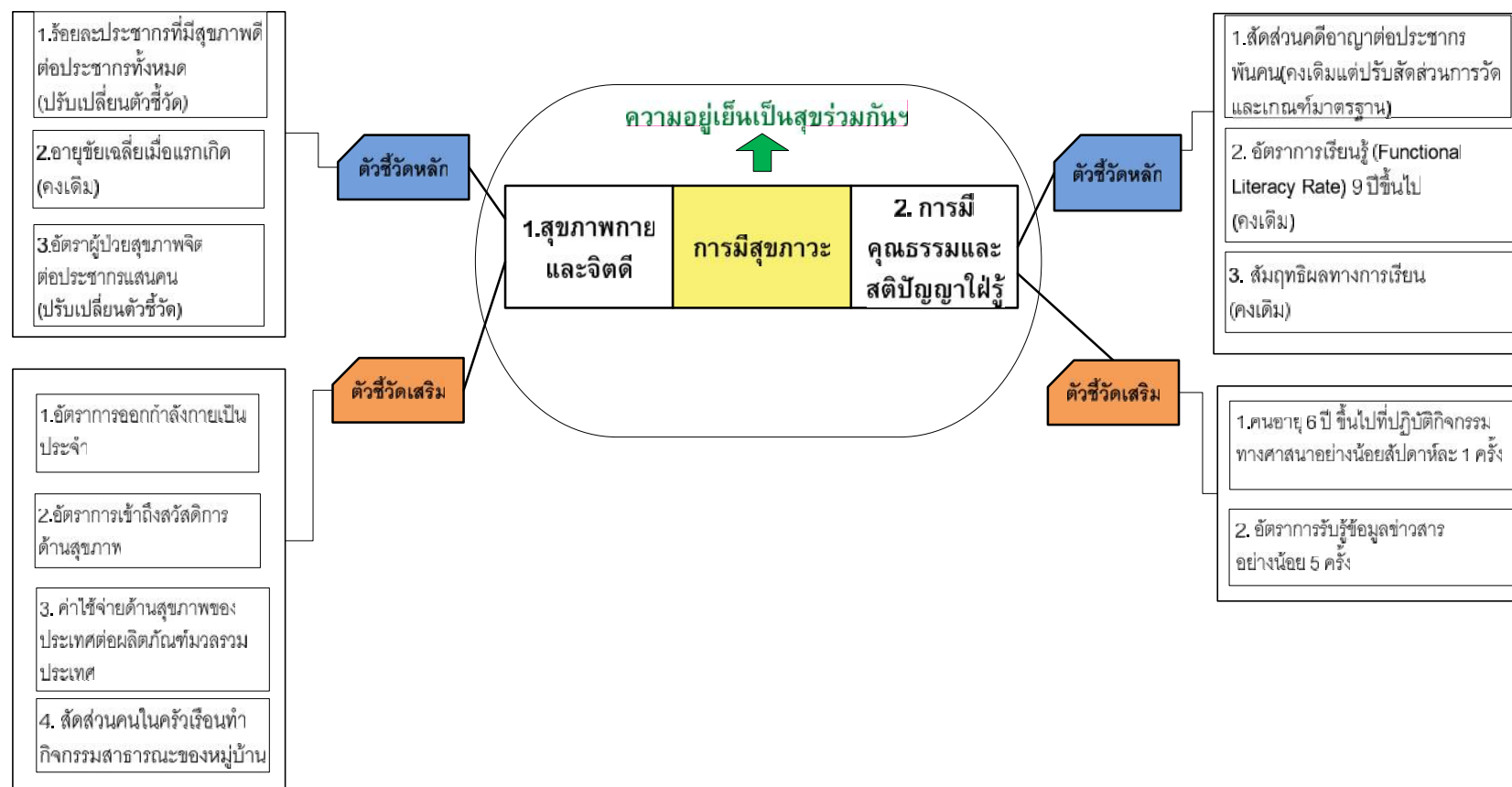
ในส่วนของการคิดเกณฑ์มาตรฐานจากที่ประชุมคณะกรรมการการกำกับการศึกษาโครงการฯ ได้สรุปแนวทางในการคิดเกณฑ์มาตรฐานโดยให้ใช้ 3 แนวทางหลักได้แก่ (1) การใช้ค่าคาดหวัง (2) การใช้มาตรฐานนานาชาติ และ (3) การใช้ค่าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับได้

ในภาพรวมของการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ (องค์ประกอบหลักการมีสุขภาวะ) ในครั้งนี้ คณะที่ปรึกษายึดตามโครงสร้างเดิมในส่วนขององค์ประกอบย่อย แต่เน้นที่การพิจารณาให้ตัวชี้วัดสามารถประเด็นการวัดได้เหมาะสมมากขึ้นและการปรับปรุงวิธีการคำนวณจากฐานข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และคุ้มครองประเด็นที่ต้องการวัดมากขึ้น จากการทบทวนข้อมูลตามรายตัวชี้วัดและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบย่อย ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5-3: สรุปตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม
สุขภาพกายดีและจิตดี	1.ร้อยละประชากรที่สุขภาพดีต่อประชากรทั้งหมด 2.อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 3.อัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตต่อประชากรแสนคน	1.อัตราการออกกำลังกายเป็นประจำ 2.อัตราการเข้าถึงสวัสดิการด้านสุขภาพ 3.ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ 4.สัดส่วนคนในครัวเรือนทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน
การมีคุณธรรม และสติปัญญา ใฝ่รู้	1. สัดส่วนคดีอาญาต่อประชากรพันคน 2. อัตราการเรียนรู้ (Functional Literacy Rate) 9 ปีขึ้นไป 3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (คะแนนเฉลี่ยของ 4 วิชาหลักของนักเรียนระดับ ป. 6 ม. 3 และ ม.6)	1.คนอายุ 6 ปีขึ้นไปที่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 2.อัตราการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ อย่างน้อย 5 ครั้ง

แผนภาพที่ 5-2 : สรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบสำหรับองค์ประกอบหลัก “การมีสุขภาวะ”

5.1.4 สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข ในองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”

ตาราง 5-4 สรุปค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านการมีสุขภาวะระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 โดยค่าดัชนีที่คำนวณแล้วจะถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 5-5

ตารางที่ 5-4: ค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีองค์ประกอบ “การมีสุขภาวะ”

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
สุขภาพกายและจิตดี						
<u>ร่างกายแข็งแรง</u>						
- ประชากรที่สุขภาพดีต่อประชากรทั้งหมด(ร้อยละ)	85.86	85.02	83.77	82.43	81.15	<u>81.15</u>
<u>อายุยืนยาว</u>						
- อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด	74.07	74.07	74.07	74.07	75.38	<u>75.38</u>
<u>จิตใจดี</u>						
- อัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตต่อประชากรแสนคน	2,125.80	2,262.42	2,266.01	2,346.22	2,608.85	2,840.89
การมีคุณธรรม และสติปัญญา ใฝ่รู้						
- สัดส่วนคนดีอาญาต่อประชากรพันคน (ร้อยละ)	7.00	7.59	7.96	8.00	7.92	8.86
- อัตราการเรียนรู้(Functional Literacy Rate) 9 ปีขึ้นไป	42.54	43.37	44.37	45.94	46.52	<u>46.52</u>
- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (คะแนนเฉลี่ยของ 4 วิชาหลักของนักเรียนระดับ ป.6 ม.3 และม.6)	39.07	38.50	33.23	31.79	38.85	37.44

ตารางที่ 5-5: สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันด้านการมีสุขภาวะ

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ภาพรวม	87.04	84.75	82.32	81.47	82.92	79.92
สุขภาพกายและจิตดี	91.97	89.83	89.33	87.86	85.42	83.42
<u>ร่างกายแข็งแรง</u>						
- ประชากรที่สุขภาพดีต่อประชากรทั้งหมด(ร้อยละ)	96.29	95.34	93.95	92.44	91.01	<u>91.01</u>
<u>อายุยืนยาว</u>						
- อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด	89.21	89.21	89.21	89.21	91.59	<u>91.59</u>

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
<u>จิตใจดี</u>						
- อัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตต่อประชากรแสนคน	90.41	84.95	84.82	81.92	73.67	67.65
การมีคุณธรรม และสติปัญญา ใฝ่รู้	82.11	79.67	75.32	75.09	80.41	76.42
- สัดส่วนคดีอาญาต่อประชากรพันคน (ร้อยละ)	97.29	89.72	85.55	85.13	85.98	76.86
- อัตราการเรียนรู้(Functional Literacy Rate) 9 ปีขึ้นไป	70.90	72.28	73.95	76.57	77.54	<u>77.54</u>
- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (คะแนนเฉลี่ยของ 4 วิชาหลักของนักเรียนระดับ ป. 6 ม. 3 และม.6)	78.13	77.01	66.46	63.58	77.71	74.87

5.1.5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคต

1) องค์ประกอบย่อยสุขภาพกายและจิตดี

ที่ปรึกษาเสนอให้ยังคงประเด็นการวัดเดิมไว้ และเสนอให้เพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับพฤติกรรมดูแลสุขภาพ การเข้าถึงสวัสดิการสุขภาพที่ได้มาตรฐาน และค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ ซึ่งถูกรวมเข้ามาเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นการวัดและประเด็นการพัฒนาตามแผน ฯ เน้นที่ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและการพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพ

ในมิติสุขภาพ แม้ว่าประเทศไทยจะถือว่ามีพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมในมิติสุขภาพที่ดีเนื่องจากประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิทางสุขภาพได้จาก 3 ส่วนหลักได้แก่ สิทธิข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ สิทธิจากกองทุนประกันสังคม และสิทธิจากหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่ยังคงพบว่ามีประชาชนส่วนหนึ่งที่ยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเหล่านี้ได้เนื่องจากขาดหลักฐานทางทะเบียนราษฎร และทั้งนี้ยังไม่รวมถึงประชาชนที่มีสิทธิแต่ไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิทธินั้นได้จริง เช่นปัญหาการมีสิทธิแต่ไม่รู้วิธีการใช้สิทธิ ปัญหาเรื่องการเข้าสู่ระบบการส่งต่อ เป็นต้น

ตัวชี้วัดเดิม “อัตราการเจ็บป่วยต่อประชากรพันคน” ที่ปรึกษาเสนอให้พิจารณาปรับเป็นร้อยละประชากรที่สุขภาพดีต่อประชากรทั้งหมด เนื่องจากฐานข้อมูลเดิม ที่ สศช. ใช้คืออัตราการเจ็บป่วย (ตามกลุ่มสาเหตุการป่วย 21 กลุ่มโรค) โดยเป็นผู้ป่วยนอก ไม่นับรวมผู้ป่วยใน ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้วยความครอบคลุมของโรค ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการใช้ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยใน จำแนกตามกลุ่มสาเหตุป่วย (75

กลุ่มโรค) จากสถานบริการสาธารณสุข จัดเก็บจากแหล่งข้อมูลเดียวกันคือกระทรวงสาธารณสุขจะสะท้อนความรุนแรงของโรคที่ต้องการการดูแลมากกว่า

ที่ปรึกษาเสนอตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับ “การเข้าถึงสวัสดิการด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐาน” เพื่อให้สะท้อนประเด็นการพัฒนาที่ 2 ตามแผนฯ 11 ที่เน้นการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีคุณภาพและครอบคลุมอย่างทั่วถึง ตัวชี้วัดแต่ละตัวยังเน้นการเป็นตัวชี้วัดระดับเป้าประสงค์เชิงผลลัพธ์และเป็นตัวชี้วัดเชิงเหตุผลการเข้าใจ (Sensible indicator) ที่สะท้อนประเด็นการวัดที่กำหนดอย่างชัดเจน และตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ

ประเด็นการวัดการมีจิตใจดี เดิมที่ใช้อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จต่อประชากรแสนคนเป็นตัวชี้วัดหลักนั้น แม้ว่าอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จจะถือเป็น Sensible indicator แต่ที่ปรึกษาเสนอให้ใช้ตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนประเด็นการวัด “การมีจิตใจดี” หรือ “การมีสุขภาพจิตที่ดี” ได้ดีขึ้น อีกประเด็นหนึ่งคือการฆ่าตัวตายสำเร็จอาจถูกมองว่าเป็นปลายทาง (Ends) ของภาวะความเครียดหรือการที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาของบุคคลได้ แต่การมีจิตใจดี น่าจะมองรวมถึง การไม่เจ็บป่วยด้วยโรคทางจิต/ประสาทด้วย โดยตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ ซึ่งข้อมูลจัดเก็บโดยกรมสุขภาพจิตนั้น “จำนวนและอัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตต่อประชากรแสนคน” หมายรวมถึง โรค 8 โรคได้แก่ 1. โรคจิต 2. โรควิตกกังวล 3. โรคซึมเศร้า 4. ปัญญาอ่อน 5. โรคลมชัก 6. ผู้ติดสารเสพติด 7. ปัญหาสุขภาพจิตอื่นๆ และ 8. ออทิสติก รวมทั้งการพยายามฆ่าตัวตายหรือฆ่าตัวตายสำเร็จ ซึ่งที่ปรึกษาเห็นว่าเป็นตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนประเด็นการวัด “จิตใจดี” ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบย่อย “สุขภาพกายดีและสุขภาพจิตดี” ได้อย่างครอบคลุมกว่า สามารถสะท้อนการที่บุคคลไม่สามารถที่จะใช้กลไกในการปรับตัวที่ถูกต้อง ไม่สามารถปรับอารมณ์ความรู้สึกสู่สภาวะสมดุล หรือไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น อีกทั้งเมื่อพิจารณาลักษณะของตัวชี้วัดว่าเป็นปลายทาง (end) หรือกระบวนการ (mean) นั้น ที่ปรึกษาเห็นว่า “การฆ่าตัวตายสำเร็จ” ไม่ใช่ปลายทางที่สมบูรณ์ เนื่องจากเป็นการอนุมานจากเหตุผลหลักที่ไม่ถูกต้องทั้งหมด “การฆ่าตัวตายสำเร็จ” จะเป็นปลายทาง หากข้อเท็จจริงแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ดีทุกคนฆ่าตัวตาย ยิ่งไปกว่านั้นหากพิจารณาในมุมมองของนักวิชาชีพหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบซึ่งให้การวินิจฉัยแล้ว การป่วยทางสุขภาพจิตก็ถือได้ว่าเป็นปลายทาง ที่รับรู้ได้มากพอที่จะเรียกร้องให้นักวิชาชีพหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ต้องมีการดำเนินการ/มีมาตรการป้องกันหรือให้ความช่วยเหลือ

ควรมีการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับการมีจิตอาสา ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในเชิงบวกและมีนัยของการส่งเสริมการมีจิตอาสาของประชาชนให้มีเพิ่มมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามข้อมูลเชิงบวกของการมีจิตใจดี อาทิ การมีจิตอาสายังไม่พบว่ามีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยหน่วยงานใด มีเพียงข้อมูลสัดส่วนครัวเรือนที่

มีสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน จัดเก็บโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ข้อมูล จปฐ.)

2) องค์ประกอบย่อยการมีคุณธรรม สติปัญญา และใฝ่รู้

สศช. พิจารณาแล้วเห็นว่าตัวชี้วัดสัดส่วนคดีอาญาต่อจำนวนประชากรที่ใช้อยู่เดิมมีความเหมาะสมในแง่ของผลกระทบ และการมีอยู่ของข้อมูลที่มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบและมีความถี่ในการจัดเก็บที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ที่ปรึกษาเสนอให้ปรับสัดส่วนการวัดเป็นพันคน อีกทั้งเสนอให้เพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริมเรื่องการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเนื่องจากจะสามารถสะท้อนประเด็นการวัดได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามก็ยังพบข้อจำกัดเช่นเดียวกันกับตัวชี้วัดด้านสังคมอื่น อันได้แก่ ข้อจำกัดเรื่องการมีอยู่ของข้อมูล เนื่องจากการสำรวจการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาในโครงการสำรวจภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จะมีการจัดเก็บทุก 3 ปี ข้อมูลล่าสุดปี พ.ศ.2554 ดังนั้นจึงพิจารณาเห็นว่าข้อมูล สัดส่วนของคนอายุ 6 ปีขึ้นไปทุกคนปฏิบัติตามกิจกรรมทางศาสนา อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จัดเก็บโดย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ข้อมูล จปฐ.) มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นตัวชี้วัดแต่เป็นตัวชี้วัดเสริมมากกว่าตัวชี้วัดหลัก

สำหรับประเด็นการวัดเรื่องการมีความสามารถในการเรียนรู้ นั้น เสนอให้คงเดิมเนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่เป็นสากลและสามารถสะท้อนประเด็นการวัดได้เหมาะสมในแง่ของการมีสติปัญญาที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม ที่ปรึกษาเสนอให้เพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนให้เห็นมิติการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นจุดเน้นของแผนฯ 11 และแนวทางการศึกษาปัจจุบันที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการศึกษาในระบบ ดังนั้นตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาความรู้ เช่น การได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

ด้านสัมฤทธิ์ผลในการเรียน สศช. ชี้แจงเหตุผลที่เดิมใช้การวัดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน โดยใช้คะแนนวิชาหลัก 4 วิชา (ภาษาไทย สังคม อังกฤษ คณิตศาสตร์) ของนักเรียนระดับ ป. 6 ม. 3 และ ม. 6 ว่าเนื่องจากเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของการศึกษา อย่างไรก็ตาม การคำนวณจากข้อมูลทุติยภูมิของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นข้อมูลจำแนกรายวิชา ชั้นปี และปีการศึกษา ดังนั้นการคำนวณเองเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเฉลี่ยวิชาหลัก 4 วิชา (ภาษาไทย สังคม อังกฤษ คณิตศาสตร์) ของนักเรียนระดับ ป. 6 ม. 3 และ ม. 6 จึงเป็นการคำนวณที่อาจมีความคลาดเคลื่อนในแง่ของการบิดเบือนหรือนิยาม ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดอาจจะให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดเก็บข้อมูลเป็นผู้คำนวณจากข้อมูลดิบที่มี

จากการประชุมคณะกรรมการปฏิรูปหลักสูตรและตำราการศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นว่ามีแนวโน้มที่จะยกเลิกหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ที่มี 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ มาเป็นหลักสูตรใหม่โดยเหลือ 6 กลุ่มสาระ ได้แก่ 1. ภาษาและวัฒนธรรม (Language and Culture) 2. กลุ่มสาระวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ (STEM) 3. การดำรงชีวิตและโลกของงาน (Work Life) 4. ทักษะสื่อและการสื่อสาร (Media Skill and Communication) 5. สังคมและมนุษยศาสตร์ (Society and Humanity) และ 6. ภูมิภาคอาเซียนและโลก (ASEAN Region and World) ดังนั้นในอนาคตจึงต้องมีการทบทวนว่าในอนาคตจะเลือกวิชาหลักวิชาใดในการคำนวณเป็นดัชนีด้านสัมฤทธิ์ผลในการเรียนนี้

การปรับปรุงตัวชี้วัดองค์ประกอบหลัก “การมีสุขภาพะ”

องค์ประกอบย่อย(1/2) : สุขภาพกายและจิตดี

ประเด็นการวัดเดิม: (1) ร่างกายแข็งแรง (2) อายุยืนยาว (3) จิตใจดี

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

- สำหรับองค์ประกอบย่อยสุขภาพกายและจิตดี ยังคงประเด็นการวัดเดิมทั้ง 3 ประเด็น และเสนอตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับ “การเข้าถึงสวัสดิการด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐาน” เพื่อให้สะท้อนประเด็นการพัฒนาที่ 2 ตามแผนฯ 11 ที่เน้นการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีคุณภาพและครอบคลุมอย่างทั่วถึง ตัวชี้วัดแต่ละตัวยังเน้นการเป็นตัวชี้วัดระดับเป้าประสงค์เชิงผลลัพธ์ (outcome) และเป็นตัวชี้วัดเชิงเหตุผลการเข้าใจ (Sensible indicator) ที่สะท้อนประเด็นการวัดที่กำหนดอย่างชัดเจน และตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ
- ที่ปรึกษาเสนอปรับตัวชี้วัดย่อยเดิม 2 ตัวได้แก่ อัตราการเจ็บป่วยต่อประชากรพันคน และอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จต่อประชากรแสนคน รายละเอียดการปรับอื่นๆ ดังตารางต่อไปนี้

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	ข้อเสนอสำหรับการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. ร่างกายแข็งแรง	1. อัตราการเจ็บป่วยต่อประชากรพันคน	-เปลี่ยนตัวชี้วัด- เปลี่ยนชื่อตัวชี้วัดให้เป็นเชิงบวกเปลี่ยนเป็นประชากรที่มีสุขภาพดี	ร้อยละประชากรที่สุขภาพดี ต่อประชากรทั้งหมด ใช้ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยใน จำแนกตามกลุ่มสาเหตุป่วย (75 กลุ่มโรค) จากสถาน บริการสาธารณสุข ของ กระทรวงสาธารณสุข	ร้อยละประชากรที่สุขภาพดี (ไม่ป่วยเป็นโรค 75 โรค) ต่อประชากรทั้งหมด ในช่วงแผน 9 คือ 89.17	X/B*100	สถิติสาธารณสุข โดย สำนักนโยบายและ ยุทธศาสตร์ กระทรวง สาธารณสุข http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport/Final.aspx?reportid=226&template=2R1C&yeartype

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	ข้อเสนอสำหรับการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
						=M&subcatid=17 ข้อมูลเดิม ที่ สศช. ใช้คือ อัตราการเจ็บป่วย (ตามกลุ่มสาเหตุการป่วย 21 กลุ่มโรค) โดยเป็นผู้ป่วยนอก ไม่นับรวมผู้ป่วยในจากสถิติสาธารณสุข ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้วยความครอบคลุมของโรค การรับเป็นผู้ป่วยในสะท้อนความรุนแรงของโรคมากกว่า
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	เพื่อให้เห็นมิติของการป้องกันการตระหนักการดูแลสุขภาพและการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางระบาดวิทยาของโรคที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนหรือการเคลื่อนย้ายเสรี	อัตราการออกกำลังกายเป็นประจำ			สำนักงานสถิติแห่งชาติ เข้าถึงข้อมูลได้จาก เว็บไซต์ สศช. http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport/Final.aspx?reportid=435&template=1R3C&yeartype=M&subcatid=16
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	เพื่อให้สะท้อนประเด็นการพัฒนาที่ 2 ตามแผนฯ 11 ที่เน้นการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมและการ	อัตราการเข้าถึงสวัสดิการด้านสุขภาพ	อัตราผู้ที่มีสิทธิการรักษาพยาบาลต่อประชากรทั้งหมด เท่ากับค่ามาตรฐาน	X/B*100	ข้อมูลจำนวนประชากร จำแนกตามประเภทสวัสดิการการรักษาพยาบาลจัดเก็บโดย

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	ข้อเสนอสำหรับการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
		เข้าถึงระบบคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพ				สำนักงานสถิติแห่งชาติ (การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ จัดเก็บทุก 2 ปี ข้อมูลล่าสุดปี 2554) http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายทางสุขภาพเนื่องจากเป็น Sensible indicator ที่ให้เห็นภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่ครัวเรือนหรือรัฐต้องแบกรับ	ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ	เกณฑ์ขององค์การอนามัยโลกที่กำหนดว่ารายจ่ายสุขภาพของประเทศไม่ควรต่ำกว่าร้อยละ 5 ของ GDP	$(X/B)*100$	ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ (ค่ายา ค่ารักษา) ต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งหมด (GDP) ปี พ.ศ. 2545 - 2554 รายปี http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=256&template=1R2C&yeartype=M&subcatid=18
2. อายุยืนยาว	2. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (Life Expectancy at birth)	-คงเดิม- เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่มักจะถูกใช้เป็นตัวชี้วัดด้านสุขภาพในหลายตัวชี้วัดที่พัฒนาโดยองค์กรต่างๆ	-คงเดิม-	อายุขัยเฉลี่ยขั้นสูงสุดที่ต้องพัฒนาให้ถึง คือ 80 ปี ส่วนขั้นต่ำสุด คือ 25 ปี	— $\frac{(X - Bmin)}{(BMax - Bmin)} \times 100$	สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	ข้อเสนอสำหรับการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
3. จิตใจดี	3. อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จต่อประชากรแสนคน	-เปลี่ยนตัวชี้วัด- เสนอให้ใช้ตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนประเด็นการวัด “การมีจิตใจดี” หรือ “การมีสุขภาพจิตที่ดี” ได้ดีขึ้น การฆ่าตัวตายสำเร็จอาจถูกมองว่าเป็นปลายทาง (Ends) ของภาวะความเครียดหรือการที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาของบุคคลได้ แต่การมีจิตใจดีน่าจะมองรวมถึง การไม่เจ็บป่วยด้วยโรคทางจิต/ประสาทด้วย หรือแม้กระทั่งควรมีการเพิ่มตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับการมีจิตอาสา	อัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตต่อประชากรแสนคน (รวมอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรค 8 โรค รวมทั้งการพยายามฆ่าตัวตายหรือฆ่าตัวตาย)	ใช้ค่าเฉลี่ยอัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตย้อนหลังต่อประชากรแสนคนเป็นเกณฑ์มาตรฐาน ที่ไม่ควรให้เกิน ค่าเฉลี่ยปี 2545-2549 เท่ากับ 1,922 คน	(B/X)*100	อัตราผู้ป่วยสุขภาพจิตจัดเก็บโดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จัดเก็บทุกปี สามารถย้อนหลังได้ถึงปี 2540 http://www.dmh.go.th/report/report1.asp
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	แผนฯ 11 มุ่งพัฒนาคนให้มีศักยภาพด้วยการเสริมสร้างทักษะให้มีจิตอาสา ดังนั้นจึงเสนอให้เพิ่มตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับการมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะของประชาชน	สัดส่วนคนในครัวเรือนทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	สัดส่วนคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านร้อยละร้อย	X/B*100	ข้อมูลตัวชี้วัด จปฐ. กรมการพัฒนาชุมชน

องค์ประกอบย่อย(2/2) : การมีคุณธรรม สติปัญญา และใฝ่รู้

ประเด็นการวัดเดิม: (1) ยึดมั่นในศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตาต่อมนุษย์ (2) มีความสามารถในการเรียนรู้ และ (3) มีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

- สำหรับองค์ประกอบย่อยการมีคุณธรรม สติปัญญา และใฝ่รู้ ยังคงประเด็นการวัดเดิม 3 ประเด็น แต่เสนอเพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเด็นการวัดมีความสามารถในการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนฯ 11 เกี่ยวกับการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้บุคคลสามารถปรับตัวได้กับพลวัตการเปลี่ยนแปลงทั้งมิติทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
1.ยึดมั่นใน ศีลธรรม มี ความซื่อสัตย์ สุจริต มีความ เมตตาต่อ มนุษย์	1. สัดส่วนคดีอาญาต่อ ประชากรแสนคน	-คงเดิม แต่ปรับสัดส่วนการ วัด และเกณฑ์มาตรฐาน- จากการอภิปรายในการประชุม กับ สศช. ที่ประชุมเห็นว่า ตัวชี้วัดนี้มีความเหมาะสมใน แง่ของผลกระทบ และการมีอยู่ ของข้อมูล แต่ปรับสัดส่วนการวัดเป็นพัน คน “สัดส่วนคดีอาญาต่อ ประชากรพันคน”	สัดส่วนคดีอาญาต่อ ประชากรพันคน	ใช้ค่าเฉลี่ย ปี 2545- 2549 เท่ากับ 6.81 คดี ต่อประชากรพันคน เป็นเกณฑ์มาตรฐาน (ตัวเลขเดิมที่ สศช. ใช้ คือ 1.2 คดีต่อ ประชากรพันคน ซึ่งคือ อัตราคดีรับแจ้งที่เคย เกิดขึ้นต่ำสุด)	B/X*100	ใช้ข้อมูลสำนักงานตำรวจ แห่งชาติ คดีอาญา 5 กลุ่ม คดี ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เป็นคดีประเภท อุกฉกรรจ์และสะเทือน ขวัญ กลุ่มที่ 2 เป็นคดีประเภทที่ เกี่ยวกับชีวิต ร่างกายและ เพศ กลุ่มที่ 3 กลุ่ม คดีอาญาที่น่าสนใจ กลุ่มที่ 4 กลุ่มคดี ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน กลุ่มที่ 5 กลุ่มคดีที่รัฐเป็น

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
						ผู้เสียหาย (เนื่องจากการนับซ้ำจึงมี การปรับข้อมูลเพื่อไม่ให้มี การนับซ้ำ) http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries13.html
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	ระดับการปฏิบัติตาม หลักคำสอนทางศาสนา ประเด็นการวัดยึดมั่นใน ศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตาต่อมนุษย์มี ความเป็นนามธรรมสูงและมี มิตการวัดมากกว่าหนึ่งมิติ เสนอปรับเปลี่ยนเป็นตัวชี้วัดที่ เป็นเชิงบวกและสะท้อน ประเด็นการวัด (1) ยึดมั่นใน ศีลธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริตมี ความเมตตาต่อมนุษย์	คนอายุ 6 ปีขึ้นไปที่ปฏิบัติ กิจกรรมทางศาสนาอย่าง น้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง	คนอายุ 6 ปีขึ้นไปที่ ปฏิบัติกิจกรรมทาง ศาสนาอย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ร้อย ละร้อย	B/X*100	ข้อมูลตัวชี้วัด จปฐ. โดย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
2. มี ความสามารถ ในการเรียนรู้	2. อัตราการเรียนรู้ (Functional Literacy Rate) 9 ปีขึ้นไป	-คงเดิม- เป็นตัวชี้วัดที่เป็นสากล และใช้ วัดด้านการศึกษาที่ใช้ แพร่หลาย	-คงเดิม-	ใช้อัตราการเรียนรู้ชั้น สูงที่ต้องพัฒนาให้ถึง คือ สูงสุดร้อยละ 60 Functional Literacy	[(X-Bmin) /(Bmax-Bmin)] *100	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
		ยูเนสโกให้ความหมายของ “การเรียนรู้” ว่าหมายถึง “ระดับการอ่านออกเขียนได้ และการคิดคำนวณเบื้องต้นที่ ทำให้สามารถปรับใช้ทักษะ ระดับดังกล่าวในการแก้ไข ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ “		Rate มักจะหมายถึง สัดส่วนของประชากรที่ จบ การ ศี ก ษ า ชั น ประถมศึกษาปีที่หกใน ระบบโรงเรียนหรือ เทียบเท่าต่อประชากร ทั้ง จึงใช้ค่าเกณฑ์เดิม ได้ แก่ ใช้ ส ั ด ส ่ว น ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่มีการศึกษาอย่าง น้อย 9 ปีขึ้นไป		
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	เพิ่มตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับด้าน การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งจะ สะท้อนยุทธศาสตร์ที่ 2 การ พัฒนาคนสู่สังคมแห่งการ เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน จากการทบทวนวรรณกรรมที่ เกี่ยว พบว่า การเรียนรู้ตลอด ชีวิต นั้นหมายถึง การรับรู้ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ของ บุคคลจากการเรียนรู้ด้วยวิธี เรียนต่างๆ และสามารถทำให้	อัตรารับรู้ข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ อย่างน้อย 5 ครั้ง เนื่องจากการเรียนรู้ตลอด ชีวิตมีความเป็นนามธรรมสูง แ ล ะ ห ม า ย ถึ ง กระบวนการพัฒนา/การ เรียนรู้ภายในตัวบุคคล ซึ่งมิ ความยากในการระบุตัวชี้วัด ที่ตรงกับความหมายของการ เรียนรู้ตลอดชีวิตโดย	การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์อย่าง น้อย 5 ครั้ง จำนวน ร้อยละร้อยละ	B/X*100	ข้อมูลตัวชี้วัด จปฐ. โดย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
		บุคคลนั้นเกิดการพัฒนา ตนเองได้ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” นั้นเป็น การพิจารณากระบวนการ ภายในตัวผู้เรียนโดยมีความ เชื่อพื้นฐานว่าบุคคลคือผู้ที่ทำ ให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้จึง เป็นกิจกรรมของผู้เรียน	สมบูรณ์ อย่างไรก็ตามการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารที่เป็น ประโยชน์ถือเป็นปัจจัย สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ บุคคลเกิดการพัฒนา/เรียนรู้ จปฐ. ได้ให้นิยาม การได้รับรู้ ข่าวสาร หมายถึง การได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน ได้ดู จากสื่อ ต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร/ นิตยสาร หอกระจายข่าว อินเทอร์เน็ต รวมถึงสื่อ บุคคล เช่น อาสาสมัคร ประชาสัมพันธ์ประจำ หมู่บ้าน (อปม.) เว็บไซต์ ชาวบ้าน เว็บไซต์ชุมชน การ เข้าร่วมรับฟังข้อมูลการ ประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ หรือ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น			
3. มีการเรียนรู้ ที่มีคุณภาพ	3. ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียน (คะแนนเฉลี่ย ของ 4 วิชาหลักของ	-คงเดิม- เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่เป็นมี ความเป็นสากล และการใช้	-คงเดิม-	เป้าหมายของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เท่ากับ 50 คะแนน	(X/B)*100	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
	นักเรียนระดับ ป.6 ม. 3 และ ม.6	คะแนนเฉลี่ย 4 วิชาหลักของ นักเรียนระดับ ป.6 ม.3 และม. 6 มีความเหมาะสมเนื่องจาก เป็นระดับการศึกษาช่วง เปลี่ยนผ่านก่อนเข้าสู่การ ทำงาน				

5.2 องค์ประกอบหลักครอบครัวอบอุ่น

5.2.1 ทบทวนองค์ความรู้ของแนวคิดที่เกี่ยวข้องในแต่ละองค์ประกอบหลัก

โครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พัฒนาขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้มีการกำหนดนิยาม คำว่า “ครอบครัวอบอุ่น” ว่าหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมายในบรรยากาศที่สงบสุข ด้วยการทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคง โดยครอบครัวอบอุ่นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่

(1) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในครอบครัว โดยสมาชิกต้องรู้จักทำมาหากิน มีความรับผิดชอบ ในบทบาทหน้าที่ต่อตนเองและต่อสมาชิกในครอบครัว

(2) สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกหลายช่วงวัยที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน เคารพกันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน

(3) การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว หมายถึง ครอบครัวมีรายได้พอเพียงเพื่อที่จะสามารถจัดการให้สมาชิกในครอบครัวดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมั่นคง มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยอย่างสุขสบาย และสามารถเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ที่ปรึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่านิยามของคำว่าครอบครัวอบอุ่นและนิยามขององค์ประกอบย่อย มีความเหมาะสมและสอดคล้องที่จะใช้เป็นตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยในแผนฯ ฉบับปัจจุบันโดยเฉพาะเมื่อมองความเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล แผ่ขยายออกไปสู่ระดับครอบครัว ดังจะเห็นได้ว่าแม้ว่าจะเป็นมิติด้านครอบครัวแต่องค์ประกอบย่อยไม่ได้มองที่ครอบครัวในลักษณะหน่วย(Unit) ในภาพรวมเพียงอย่างเดียวแต่ยังเน้นที่การทำหน้าที่ของปัจเจกในครอบครัว เช่นการมอง ที่การดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลเด็กและผู้สูงอายุในครอบครัว

5.2.2 ศึกษาประเด็นพัฒนา 9 ประเด็นและ 6 ยุทธศาสตร์ แนวคิดใหม่ที่มีผลต่อการปรับปรุง ดัชนี

5.2.2.1 แนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

1) แนวคิดครอบครัวและรูปแบบครอบครัว

ในอดีต ความหมายของครอบครัวมักหมายถึงความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ได้แก่ บิดา มารดา บุตร และแม้จะมีเครือญาติ ก็ยังคงหมายถึงผู้ที่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตร่วมกัน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากรูปแบบของครอบครัวและความสัมพันธ์มีรูปแบบและซับซ้อนมากขึ้น จึงทำให้คำนิยามของครอบครัว สะท้อนความหลากหลายและพลวัตดังกล่าวมากขึ้น ดังที่นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 โดยสำนักงานกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้กำหนดนิยามของครอบครัวไว้ว่า “ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลัก เป็นแกนกลางของสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ครอบครัวมีหลากหลายรูปแบบและหลายลักษณะ นอกเหนือจากครอบครัวที่ครบถ้วนทั้งบิดา มารดาและบุตร”

ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่อย่างน้อย 3 ประการ 1.เป็นแหล่งขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ให้การอบรม การเรียนรู้ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ การสร้างบุคลิกภาพ ระบบวิธีคิด การให้คุณค่าของสิ่งต่างๆ 2.เป็นแหล่งถ่ายทอดวิชาชีพและฝึกฝนอาชีพ การบ่มเพาะให้เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีคุณภาพและ 3.เป็นแหล่งให้การสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น มีความเอื้ออาทร ให้ความช่วยเหลือในเครือญาติในสภาวะวิกฤติต่าง ๆ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556)

ตารางที่ 5-6: โครงสร้างของครัวเรือนอัตราการจดทะเบียนสมรสและอัตราการจดทะเบียนการหย่า ปี พ.ศ. 2523 - 2553

โครงสร้างของครัวเรือน				2533	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553
จำนวนครัวเรือน (พันครัวเรือน)	1/			12,318	15,877	16,910	17,309	17,853	18,433	19,017	19,583	20,089	20,608	21,143	21,382
ขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย	2/			4.4	3.8		3.6		3.6		3.4	3.4	3.2	3.2	3.3
ประเภทของครัวเรือน	3/	รวม		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
		ครอบครัวเดี่ยว		67.6	60.3	56.2	55.5	54.5	53.2	53.9	54.5	53.9	53.3	53.1	52.3
			สามีและภรรยา			12.5	13.4	13.5	13.9	13.9	14.9	14.8	14.4	14.4	15
			สามีและภรรยาและลูก			35.4	34.4	33.2	31.7	32.8	32.4	31.9	31.5	31.1	29.7
			สามีหรือภรรยาและลูก			8.3	7.7	7.8	7.6	7.2	7.2	7.2	7.4	7.6	7.6
		ครอบครัวขยาย		26.2	29.6	31.7	32.1	33.3	34	34.5	33.8	34.5	34.6	35.1	34.5
		ครอบครัวที่อยู่คนเดียว		6.2	10.1	11.5	11.8	11.6	12.3	11.1	11.2	11.2	11.6	11.4	12.6
		ครอบครัวอยู่ร่วมกับคนที่ไม่ใช่ญาติ				0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.4	0.6	0.4	0.6
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	3/	ชาย		80.6	73.8	74.3	73.8	73.2	72.1	70.4	69.6	69	68.8	68.2	67
		หญิง		19.4	26.2	25.7	26.2	26.8	27.9	29.6	30.4	31	31.2	31.8	33
อัตราการจดทะเบียนสมรส (คู่ต่อพันครัวเรือน)	4/				20.4	19.2	16.9	18.4	19.8	18.2	17.8	15.3	15.5	14.2	7.9
อัตราการจดทะเบียนหย่า (คู่ต่อพันครัวเรือน)	4/				4.3	4.5	4.5	4.5	4.7	4.8	4.7	5	5.3	5.2	2.6

1/- ข้อมูลปี 2513 2523 2533 และ 2543 สำนะโนประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติข้อมูล ปี 2544 - 2552 กรมการปกครอง 2/- ข้อมูล ปี 2513 2523 2533 และ 2543 สำนะโนประชากรและเคหะ ข้อมูลปี 2545-2552 รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ 3/- ข้อมูล ปี 2513 2523 2533 และ 2543 สำนะโนประชากรและเคหะข้อมูลปี 2544-2552 เครื่องชี้ภาวะสังคมสำนักงานสถิติแห่งชาติ

4/- กรมการปกครอง ประมวลผลโดยสำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคมสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

5.2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็ง

Olson's Family Circumplex Model

โมเดลของ เดวิด เอช ออลสันและคณะ ที่เรียกว่า The Family Circumplex Model or Family Map เป็นแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวแข็งแรง หรือครอบครัวเข้มแข็ง (Healthy families) ซึ่งได้อธิบายองค์ประกอบของครอบครัวเข้มแข็งไว้ว่าประกอบด้วย 3 มิติ สำคัญได้แก่ 1) การยึดเหนี่ยวระหว่างกัน (Cohesion) ซึ่งมีนัยเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันหรือความใกล้ชิดกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว 2) ความยืดหยุ่น (Flexibility) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในชีวิตที่เปลี่ยนแปลง และ 3) การสื่อสาร (Communication) เป็นการเอื้ออำนวยช่วยพัฒนาให้ครอบครัวเพิ่มความรู้สึกใกล้ชิดกัน และการประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา (Olson, D.H., 1999)

การยึดเหนี่ยวระหว่างกัน การยึดเหนี่ยวหมายถึงการมีความรู้สึกใกล้ชิดแนบแน่นทางอารมณ์กับอีกบุคคลหนึ่ง สำหรับในครอบครัวจะเกิดขึ้นในกระบวนการอบรมเลี้ยงดูและการให้ความรัก

ความยืดหยุ่น หมายถึงความสามารถในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ บทบาท และกฎระเบียบเมื่อมีความจำเป็น โดยพื้นฐานแล้วมีมโนทัศน์เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ (การควบคุม หลักการ/ระเบียบปฏิบัติ) แบบการเจรจาต่อรอง ความสัมพันธ์ในเชิงบทบาท กฎ ระเบียบในความสัมพันธ์ จุดเน้นของมิติด้านความยืดหยุ่นคือ ระบบหาจุดสมดุลระหว่างการมีเสถียรภาพกับการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

การสื่อสาร การสื่อสารในครอบครัวเป็นกุญแจสำคัญในการสร้าง ให้การสนับสนุน คงรักษา หรือทำลายครอบครัว และมีความสำคัญเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยในการขับเคลื่อนในอีก 2 มิติข้างต้น

5.2.2.3 การทบทวนสถานการณ์ด้านครอบครัว

ในปี พ.ศ. 2553 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนครอบครัว 21,382,000 ครอบครัว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) โดยประเภทของครัวเรือน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ประเภทแรก คือ ครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 52.3 โดยแบ่งเป็น สามีและภรรยาร้อยละ 15.0 สามีและภรรยาและลูกร้อยละ 2.97 สามีหรือภรรยาและลูกร้อยละ 7.6 ประเภทที่สอง คือ ครอบครัวขยายร้อยละ 34.5 ประเภทที่สาม คือ อยู่คนเดียวร้อยละ 12.6 และประเภทที่สี่ คือ อยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติร้อยละ 0.6 เพศของหัวหน้าครัวเรือน เพศชายร้อยละ 67.0 เพศหญิงร้อยละ 33.0 กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ปัจจุบันเป็นครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่และเพศชายยังทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554)

ตารางที่ 5-7: โครงสร้างครัวเรือนใน พ.ศ. 2551-2553

โครงสร้างครัวเรือน	2551	2552	2553	Household structure
	2008	2009	2010	
ประเภทครัวเรือน				Type of Household
รวม	100.0	100.0	100.0	Total
ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว	53.3	53.1	52.3	Nuclear family
สามีและภรรยา	14.4	14.4	15.0	Head & Spouse
สามีและภรรยาและลูก	31.5	31.1	29.7	Head & Spouse & Child
สามีหรือภรรยาและลูก	7.4	7.6	7.6	Head/Spouse & Child
ครอบครัวขยาย	34.6	35.1	34.5	Extended family
อยู่คนเดียว	11.6	11.4	12.6	Alone
อยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติ	0.6	0.4	0.6	Unrelated
เพศของหัวหน้าครัวเรือน				Sex of Household Head
ชาย	68.8	68.2	67.0	Male
หญิง	31.2	31.8	33.0	Female

ที่มา : เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมไทยที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2554 สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554

สถานภาพการสมรสในปี พ.ศ. 2553 ประชากรอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไปจำนวน 55.2 ล้านคน มีผู้สมรสทั้งสิ้น 31.0 ล้านคน (ร้อยละ 56.2) โดยสัดส่วนชายและหญิงที่สมรสใกล้เคียงกันคือร้อยละ 56.6 และ 55.9 ชายมีสัดส่วนที่เป็นโสดสูงกว่าหญิงคือร้อยละ 33.6 และ 26.8 และพบว่าหญิงมีสัดส่วนที่เป็นหม้ายหย่าแยกกันอยู่สูงกว่าชายถึง 2.2 เท่าคือร้อยละ 16.0 และ 7.4 ตามลำดับ(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554)

แต่เมื่อพิจารณาถึงการหย่าซึ่งในที่นี้หมายถึง การที่สามีภรรยาที่หย่ากันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จะเห็นว่าในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาการหย่าของทั้งชายและหญิงเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนโดยชายเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.69 ในปี พ.ศ. 2533 เป็นร้อยละ 0.92 ในปี พ.ศ. 2543 และหญิงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.26 ในปี พ.ศ.2533 เป็นร้อยละ 1.53 ในปี พ.ศ.2543 แสดงให้เห็นแนวโน้มของความแตกแยกในครอบครัวที่เพิ่มสูงขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543)

ในพ.ศ. 2553 พบว่า มีการจดทะเบียนสมรส จำนวน 285,944 คน และมีอัตราการสมรสที่ลดลงจากทุกปี ตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา ส่วนอัตราการจดทะเบียนหย่าจำนวน 108,482 คน ปรากฏการณ์ของการหย่าร้างในสังคมไทยเพิ่มจำนวนสูงขึ้นทุกปี ปีพ.ศ.2548 มีอัตราการหย่าร้าง ร้อยละ 26.27 ต่อมาภายหลังปี (พ.ศ.2553) มีอัตราสูงขึ้นร้อยละ 37.94 (กรมสุขภาพจิต, 2555)

ตารางที่ 5-8: การสมรส การหย่าร้างและอัตราการหย่าร้าง ปี พ.ศ. 2548-2553

(หน่วย:คน)

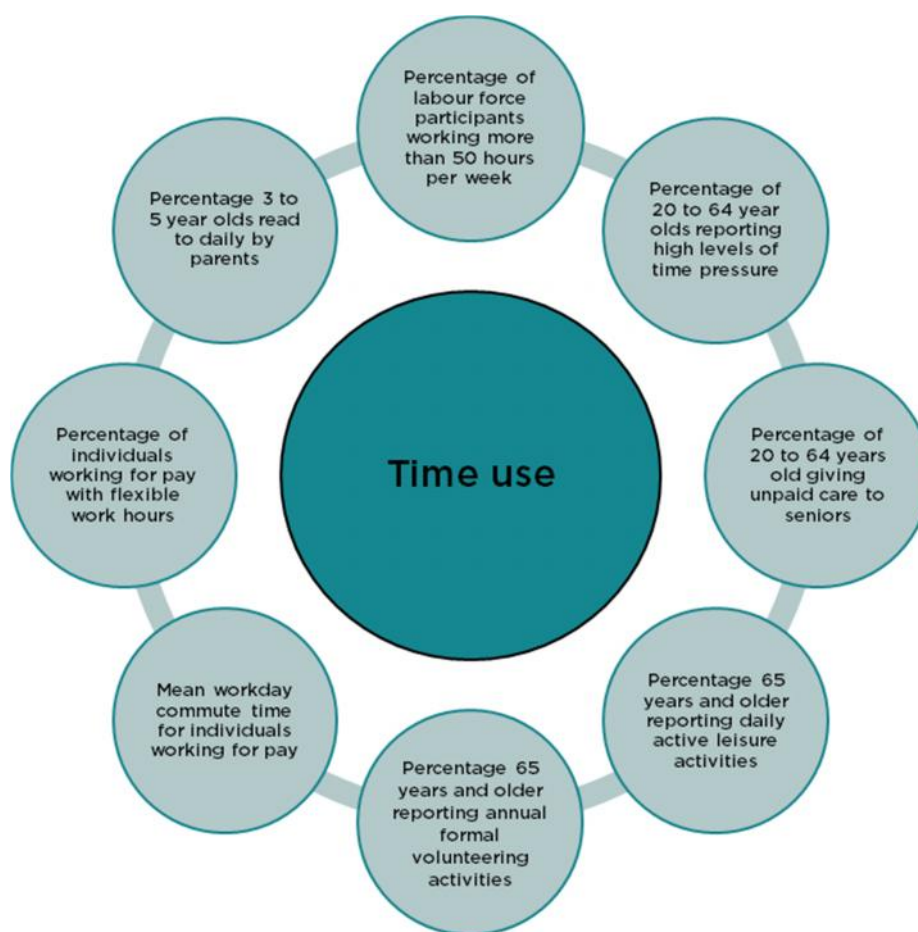
สถิติ	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553
สมรส	345,234	358,505	307,910	318,496	300,878	285,944
หย่าร้าง	90,688	98,388	100,420	109,084	109,277	108,482
อัตราหย่าร้าง	26.27	27.44	32.61	34.25	36.32	37.94

ที่มา : สถิติการสมรส การหย่าร้าง และอัตราการหย่าร้าง พ.ศ. 2548-2553. กรมสุขภาพจิต,2555

5.2.2.4 การทบทวนตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

Canadian Index of Wellbeing 2012 (CIW) ประกอบด้วย 8 โดเมน และ 8 ตัวชี้วัดหลัก (Headline indicators) ในแต่ละโดเมน โดยหนึ่งในโดเมนนั้น ได้แก่ เวลาที่ใช้ (Time Use) ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบด้านครอบครัว เช่น ผู้ใหญ่ให้การดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุเข้าร่วมในกิจกรรมยามว่างที่เป็นประโยชน์ (Active Leisure) การเป็นอาสาสมัครของผู้สูงอายุ กิจกรรมเกี่ยวข้องกับการอ่านของผู้ปกครองกับเด็กก่อนวัยเรียน เป็นต้น

แผนภาพที่ 5-3 : Canadian Index of Wellbeing 2012 (CIW)-Time Use Domain

ดัชนีคุณภาพชีวิต (ความมั่นคง) (ESCAP, 2533) สภาพครอบครัวยุคใหม่เป็น 1 ใน 7 องค์ประกอบสำหรับการวัดคุณภาพชีวิต โดยองค์ประกอบย่อยที่ถูกรวมอยู่ได้แก่ (1) โครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว และ (2) ความมั่นคงของครอบครัว โดยตัวชี้วัดที่สำคัญที่ใช้ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนเด็กเร่ร่อนจรจัดต่อประชากรเด็ก 1,000 ราย จำนวนครอบครัวเดี่ยวต่อ 1,000 ครอบครัว จำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังต่อจำนวนผู้สูงอายุ 1,000 ราย จำนวนผู้หย่าร้างต่อคู่สมรส 1,000 คู่ และจำนวนผู้กระทำความรุนแรงต่อสมาชิกภายในครอบครัวต่อ 1,000 ครอบครัว

“ดัชนีครอบครัวอบอุ่น” ตามกรอบตัวชี้วัดสุขภาพแห่งชาติเป็นดัชนี 23 รวม (Composite index) ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ด้วยกัน คือ 1.โครงสร้างครอบครัว 2.บทบาทของครอบครัว 3.สัมพันธภาพในครอบครัว 4.องค์ประกอบด้านการพึ่งตนเองและ 5.การเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย โดย นพ.ยงยุทธ ขจรธรรม นพ.นพสิทธิ์ ชำรงวรากล และคณะ (2540) กำหนดว่า “การมีครอบครัวอบอุ่น” เป็น 1 ใน 8 หมวดความสุข ซึ่งได้ระบุประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีครอบครัวอบอุ่นว่า ได้แก่ การที่คนในครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าและมีงานทำคนใน

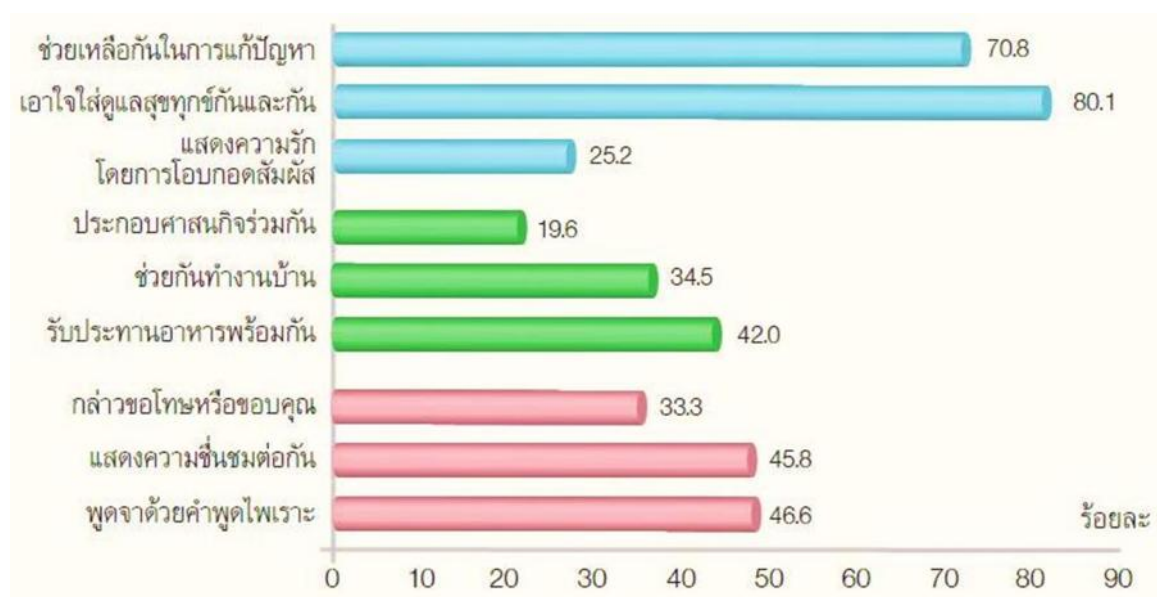
ครอบครัวรักใคร่กันไม่ทะเลาะหึงหวงกัน ลูกขยันทำมาหากิน พึ่งตนเองได้ ผัวเดียวเมียเดียว และคนในครอบครัวมีเวลาให้กัน

การสำรวจความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) กำหนดตัวชี้วัดความจำเป็นด้านพื้นฐานไว้ 6 หมวด และครอบครัวอบอุ่นเป็น 1 ใน 8 ตัวชี้วัด ในหมวดที่ 2: การมีบ้านอาศัย ซึ่งลักษณะของครอบครัวอบอุ่น ถูกให้นิยามไว้ ดังนี้

- 1) คนในครัวเรือนมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน (พ่อ แม่ ลูก หรือญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ประจำในครัวเรือน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหารด้วยกัน ใช้เวลาพูดคุยกัน พักผ่อนหย่อนใจด้วยกัน ดูหรือฟังความบันเทิงด้วยกัน เล่นกีฬาด้วยกัน หรือร่วมกันปรับปรุงรักษาที่อยู่อาศัย เป็นต้น) อย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี หรือในกรณีที่ไม่สามารถอยู่พร้อมหน้ากันได้ จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน เช่น โทรศัพท์ จดหมาย อีเมล เป็นต้น
- 2) คนในครัวเรือนมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน
- 3) คนในครัวเรือนมีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว
- 4) คนในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน
- 5) กรณีที่อยู่คนเดียว ถ้าดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขถือว่าเป็นครอบครัวอบอุ่น แต่ถ้าดำรงชีวิตโดยไม่มีความสุขให้ถือว่าเป็นครอบครัวไม่อบอุ่น

ศิวพร ปกป้องและคณะ (2552) โครงการสร้างดัชนีชี้วัดสุขภาวะครอบครัว (2552) ได้พัฒนาดัชนีชี้วัดครอบครัวสื่อสารดี มีเวลาร่วมกัน และแบ่งปันใส่ใจกันและกัน ประกอบไปด้วย 9 ประเด็นย่อย ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5-4: ดัชนีชีวิตครอบครัวสื่อสารดีมีเวลาร่วมกันและแบ่งปันใส่ใจกันและกัน

ที่มา: โครงการสร้างดัชนีชีวิตสุขภาวะครอบครัว (2552) โดย ศิวพร ปกป้อง, สาวิตรี ทยานศิลป์ จีรพันธ์ ชานอง และสาลินี จันทร์เจริญ. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล, 2552

5.2.2.5 ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”

ประเด็นด้านครอบครัวได้ถูกเน้นย้ำในประเด็นการพัฒนาตามแผนฯ 11 และยังมีความเชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนาอื่นๆ อีกหลายประเด็น ที่ปรึกษาได้ทบทวนประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยศึกษาประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น” พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว (ตารางที่ 5-9)

ตารางที่ 5-9: ความเชื่อมโยงการพัฒนาที่สำคัญในแผนพัฒนาฉบับที่ 11 กับองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฯ ฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัว”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์มีความคิดสร้างสรรค์ใฝ่เรียนรู้มีคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงามรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน	ครอบครัวที่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างเหมาะสมมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาสมาชิกในครอบครัวให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์มีความคิดสร้างสรรค์ใฝ่เรียนรู้มีคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงามรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น	เห็นควรให้คงประเด็นการวัดในองค์ประกอบย่อย บทบาทและหน้าที่ของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการวัดเรื่องเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่เหมาะสมตามช่วงวัย เนื่องจากเป็นการให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว
2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและยั่งยืนมีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงให้มีความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียง แอฟริกาและเศรษฐกิจในประเทศ ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์และการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มีศักยภาพบนฐานของความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม พัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์สร้างความเข้มแข็งภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร	มีความพันธ์กับประเด็นการวัดขององค์ประกอบครอบครัวอบอุ่น องค์ประกอบย่อยที่ 3 การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว ซึ่งมีประเด็นการวัดได้แก่ (1) ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ (2) ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (3) การมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตสามารถมองได้ว่าเป็นผลมาจากการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยได้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ	คงประเด็นการวัดในองค์ประกอบ การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว เน้นที่ประเด็นว่าครอบครัวมีรายได้เพียงพอ และไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฯ ฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัว”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
พร้อมทั้งขยายเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น มีระบบค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการแรงงานที่เป็นธรรมมีการคุ้มครองแรงงานที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะและความรู้ทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการ		
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจ มุ่งยกระดับศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและการจัดการความรู้ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการดำเนินธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนคืนสู่สังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งกระตุ้นชุมชนและภาคประชาสังคมร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนากับบริบทการเปลี่ยนแปลงในอนุภูมิภาคอาเซียนและโลก	ครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน และชุมชนมีส่วนในการหล่อหลอมสมาชิกในชุมชน ในการทำบทบาทและหน้าที่ทางสังคมได้อย่างเหมาะสม	ไม่มีข้อเสนอแนะโดยตรงต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลักด้านครอบครัว
4. การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม เน้นการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ควบคู่กับการพัฒนา	การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง อย่างไรก็ดี บุคคลและครอบครัว ควรจะรู้เท่าทันความก้าวหน้าดังกล่าว ทั้งนี้อาศัยภูมิคุ้มกันที่ครอบครัวจะให้แก่สมาชิกในครัวเรือนผ่านการแสดงบทบาทและ	คงประเด็นการวัดในองค์ประกอบย่อยบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฯ ฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัว”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
กำลังคนที่มีสมรรถนะสูงบริหารจัดการโลจิสติกส์พัฒนาการขนส่งต่อเนื่อง รูปแบบระบบราง พัฒนาบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและสร้างความมั่นคงด้านพลังงานรวมทั้งปฏิรูปกฎหมายกฎระเบียบทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมและทันต่อสถานการณ์	หน้าที่ที่เหมาะสมของครอบครัว	
5. การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค เน้นสร้างความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพรองรับการขยายตัวด้านการค้าการลงทุนผ่านการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ที่เชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียได้	ครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค	ไม่มีข้อเสนอแนะโดยตรงต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลักด้านครอบครัว
6. การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ให้ความสำคัญในการสร้างมาตรฐานในความสัมพันธ์ของประชาคมอาเซียนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น พัฒนาขีดความสามารถของผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้ และใช้ประโยชน์จากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนพัฒนาทักษะแรงงานให้มีความสามารถเป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงานอาเซียน รวมทั้งการปรับกฎระเบียบและการ	การเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบของครอบครัวอาจมีความหลากหลายมากขึ้น เช่นครอบครัวที่เกิดจากการสมรสข้ามเชื้อชาติ หรือการอยู่ห่างกันของสมาชิกในครอบครัวการเคลื่อนย้ายแรงงาน	คงประเด็นการวัดในองค์ประกอบย่อยบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว แม้ว่าจะมีแนวโน้มที่เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้วรูปแบบและโครงสร้างของครอบครัวมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไป ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยครั้งนี้ที่ปรึกษาฯ ยังไม่มีข้อเสนอแนะในการเพิ่มหรือ

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฯ ฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัว”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
จัดการเชิงสถาบันให้สอดคล้องกับกติกา ของอาเซียน		ปรับปรุงตัวชี้วัดที่สะท้อนเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ และโครงสร้างของครอบครัว เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลจากการ ศึกษาวิจัยหรือมีการจัดเก็บสถิติที่ เกี่ยวข้องมากนักที่จะใช้เป็นข้อมูล พื้นฐานเพื่อสนับสนุนการปรับปรุง ตัวชี้วัดในประเด็นนี้
7. การบริหารจัดการน้ำและที่ดิน เพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้าน อาหารและการปรับโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำ ดันทุนพัฒนา ระบบโครงข่ายกระจายน้ำและความ มั่นคงด้านน้ำอย่างทั่วถึงและเป็น ธรรมปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้น้ำ ฟื้นฟูและพัฒนาดินที่เสื่อมสภาพให้ เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินในเขต อนุรักษ์ปรับปรุงการบริหารจัดการ ที่ดินทั้งระบบกระจายการถือครอง ที่ดินให้เป็นธรรมป้องกันการสูญเสีย กรรมสิทธิ์ที่ดินของเกษตรกรรายย่อย	องค์ประกอบด้านครอบครัว องค์ประกอบย่อยที่ 3 มุ่งเน้น ประเด็นการพึ่งพิงตนเองของ ครอบครัว ซึ่งคำนึงประเด็นการวัด (1) ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ (2) ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่ อาศัย และ (3) การมีปัจจัยพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตตั้งนั้นการบริหาร จัดการน้ำและที่ดินที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อครอบครัว โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการที่ครอบครัวจะสามารถ เข้าถึงน้ำและอาหาร ที่เป็น ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือไม่	คงประเด็นการวัดในองค์ประกอบ ย่อยการพึ่งพิงตนเองของ ครอบครัว (ครอบครัวมีรายได้ เพียงพอ และครอบครัวมีความ มั่นคงในปัจจัยพื้นฐานในการ ดำรงชีวิต) ข้อเสนอแนะประการหนึ่งคือในส่วน ของ ปัจจัย พื้นฐาน ต่อ การ ดำรงชีวิตนั้น ตัวชี้วัดที่ถูกบรรจุ อยู่ในโครงการเดิมคือตัวชี้วัด เกี่ยวกับการมีน้ำประปาใช้ของ ครัวเรือน ซึ่งพิจารณาแล้วพบว่า ยังไม่ครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานต่อ การดำรงชีวิตทั้งหมด
8. การยกระดับขีดความสามารถ ในการปรับตัวรองรับการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการวางแผนรองรับ และจัดการปัญหาที่เกิดจากการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา รวมทั้ง	ครอบครัวมีส่วนสำคัญที่มีบทบาท ในการดูแล อบรม ชักจูงสมาชิก ในครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกใน ครอบครัวมีความสามารถในการ ปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม	คงประเด็นการวัดในองค์ประกอบ ย่อยบทบาทและหน้าที่ของ ครอบครัว

ประเด็นการพัฒนาแผนตามพัฒนาฯ ฉบับที่ 11		
ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “ครอบครัว”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลดก๊าซเรือนกระจกและการปรับตัวและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตภาวะโลกร้อน		
9. การบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม พัฒนาระบบราชการและข้าราชการโดยยึดหลักธรรมาภิบาลเพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรควบคู่ไปกับปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม	ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้สมาชิกในครัวเรือนมีค่านิยมและจิตสำนึกประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล	คงประเด็นการวัดด้านบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว

5.2.2.6 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 6 ยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบหลักด้านครอบครัวอบอุ่น

ตารางที่ 5-10: ความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ที่สำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 กับองค์ประกอบหลักด้านครอบครัวอบอุ่น

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบด้าน “ครอบครัวอบอุ่น”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
1. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม <u>มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจกครอบครัว และชุมชน</u> <u>เพื่อให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและบริหารจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ</u> โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั่วถึงและมีคุณภาพเท่าเทียมกันมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคได้รับการคุ้มครองสิทธิผลประโยชน์และความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใสยึดประโยชน์ส่วนรวม	มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับองค์ประกอบด้านครอบครัวเนื่องจากแผน 11 มุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับครอบครัว	ประเด็นการวัดและตัวชี้วัดหลัก/ย่อย สะท้อนยุทธศาสตร์ประเด็นการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมที่พิจารณาทั้งระดับปัจเจกครอบครัว และชุมชน องค์ประกอบย่อยการพึ่งพิงตนเองของครอบครัวที่วัดประเด็นการมีรายได้ที่เพียงพอของครอบครัว

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ ด้าน “ครอบครัวอบอุ่น”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทุกภาคส่วนใน กระบวนการพัฒนาประเทศ		
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอด ชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการ เปลี่ยนแปลงโดยให้ความสำคัญ กับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุก ช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างยั่งยืนยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้าง ศักยภาพของคนในทุกมิติให้มี ความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่ สมบูรณ์แข็งแรงมีสติปัญญาที่รอบ รู้และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรมมีความเพียรและรู้คุณค่า ความเป็นไทยมีโอกาและ สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตควบคู่ กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อม ในสังคมและสถาบันทางสังคมให้ เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถ สร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนและ เป็นพลังทางสังคมในการพัฒนา ประเทศ	ครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมที่มี ความสำคัญและสถาบันครอบครัวที่ เข้มแข็งมีส่วนสำคัญที่จะปลูกฝังให้ บุคคลตระหนักถึงเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือมุ่งแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต	ประเด็นเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต อยู่ในองค์ประกอบหลัก “การมีสุข ภาวะ” อย่างไรก็ตามการที่ครอบครัว แสดงบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม ให้การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกใน ครอบครัวจะส่งผลต่อประเด็นการ เรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล
3. ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็ง ภาคเกษตรความมั่นคงของ อาหารและพลังงาน ให้ความสำคัญกับการบริหาร	มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบย่อย การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว เนื่องจากมีการมองมิติของ (1) ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ	คงองค์ประกอบย่อยการพึ่งพิง ตนเองของครอบครัว

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ ด้าน “ครอบครัวอบอุ่น”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
จัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็น ฐานการผลิตภาคเกษตรให้ เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ ได้อย่างยั่งยืนเพื่อให้ภาคเกษตร เป็นฐานการผลิตอาหารและ พลังงานที่มีความมั่นคงโดยการ เพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพ การผลิตภาคเกษตร สนับสนุน การวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชพันธุ์ สัตว์ และ สัตว์ น้ำ รวมถึง เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้า เกษตรอาหารและพลังงานบน พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ความรู้สร้างสรรค์การสร้างควม มั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่ เกษตรกรตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการสร้างความ มั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชนและประเทศเพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรสามารถ พึ่งตนเองได้และเผชิญกับปัจจัย เสี่ยงต่างๆได้อย่างมั่นคง	(2) ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่ อาศัย และ(3) การมีปัจจัยพื้นฐานใน การดำรงชีวิต	
4. ยุทธศาสตร์การปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจสู่การ เติบโตอย่างมีคุณภาพและ ยั่งยืนให้ความสำคัญกับการปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจโดยใช้ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีนวัตกรรม	มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ หลักด้านครอบครัวอบอุ่นในแง่ที่ว่า ประเด็นหนึ่งที่สะท้อนความสามารถ ในการพึ่งตนเองของครอบครัว กล่าวคือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ระดับครัวเรือนคือการที่ครอบครัว	

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ ด้าน “ครอบครัวอบอุ่น”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
ความคิดสร้างสรรค์ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืนภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศมุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการที่มีศักยภาพบนพื้นฐานของนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์พัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์เพิ่มผลิตภาพของภาคเกษตรและสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเทคโนโลยีและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ สร้างความมั่นคงด้านพลังงานควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆทางเศรษฐกิจและบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ	สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีรายได้และปลอดภัยจากหนี้สิน	
5. ยุทธศาสตร์การสร้าง	ตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลัก	การสร้าง

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ ด้าน “ครอบครัวอบอุ่น”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
เชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มุ่งเชื่อมโยงมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกับมิติของความร่วมมือกับประเทศในภูมิภาคต่างๆบนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกันและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาฐานการผลิตและการลงทุนของประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งเชื่อมโยงกับการผลิตในประเทศพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคและสร้างปฏิสัมพันธ์ในความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างสร้างสรรค์เตรียมความพร้อมประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนให้มีความสำคัญกับการพัฒนา <u>กำลังคนในทุกภาคส่วนให้มีทักษะที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง</u>ควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบร่วมมืออนุภูมิภาคปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่งคนและสินค้าเพื่อลดต้นทุนการดำเนิน	ครอบครัวอบอุ่นประเด็นการวัดบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวและการพึ่งพิงตนเองของครอบครัว เน้นการวัดที่ระดับครัวเรือน	ประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์โดยอ้อมต่อองค์ประกอบหลักด้านครอบครัวอบอุ่น กล่าวคือครอบครัวที่ทำบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างดี จะมีส่วนสนับสนุนให้สมาชิกในครัวเรือนมีทักษะที่จะปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่จะเป็นผลจากการเชื่อมโยงระหว่างกันกับประเทศในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคอาเซียน

6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 11		
ประเด็นยุทธศาสตร์	ความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ ด้าน “ครอบครัวอบอุ่น”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”
ธุรกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของภาคีการพัฒนาภายใน ประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง		
6. ยุทธศาสตร์การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มุ่งบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของ ระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ควบคู่ไป กับการเตรียมความพร้อมรองรับ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติเพื่อให้ สังคมมีภูมิคุ้มกันสามารถ สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนใน สังคมไทยโดยให้ความสำคัญกับ การอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างความ มั่นคงของฐานทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ครอบครัวที่แสดงบทบาทหน้าที่อย่าง เหมาะสมมีส่วนสำคัญในการปลูกฝัง ด้านจิตสำนึกในการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน	ไม่มีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง โดยตรง

5.2.3 การปรับปรุงตัวชี้วัด

สศช. และคณะที่ปรึกษาได้มีความเข้าใจในเบื้องต้นในหลักการ/แนวทางการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ที่มุ่งเน้นการให้ดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ เป็นเครื่องมือวัดผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา (ends) ที่เกิดขึ้นกับคน ไม่ได้วัดวิธีการ (means) โดยในการเลือกตัวชี้วัดให้คำนึงถึงความสามารถในการสะท้อนประเด็นที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง (Validity) และความสามารถที่จะได้มาซึ่งสถิติข้อมูลมีการจัดเก็บอย่างต่อเนื่อง มีความถี่ในการจัดเก็บที่เหมาะสม และจัดเก็บโดยหน่วยงานที่น่าเชื่อถือหรือเป็นหน่วยงานหลักในประเด็นนั้นๆ ดังนั้น ในการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลัก “ครอบครัวยั่งยืน” จึงมุ่งเน้นที่การทบทวนองค์ความรู้ นิยาม และทบทวนว่าตัวชี้วัดที่ใช้อยู่เดิมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นการวัดได้อย่างเหมาะสมหรือไม่หรืออย่างไร โดยยึดนิยามของคำว่าครอบครัวยั่งยืนเดิมที่ สศช. ใช้

ในส่วนของการคิดเกณฑ์มาตรฐานจากที่ประชุมคณะกรรมการการกำกับการศึกษาโครงการฯ ได้สรุปแนวทางในการคิดเกณฑ์มาตรฐานโดยให้ใช้ 3 แนวทางหลักได้แก่ (1) การใช้ค่าคาดหวัง (2) การใช้มาตรฐานนานาชาติ และ (3) การใช้ค่าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับได้

ในภาพรวมของการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ (องค์ประกอบหลักครอบครัวยั่งยืน) ในครั้งนี้ คณะที่ปรึกษายึดตามโครงสร้างองค์ประกอบย่อยเดิม และเน้นที่การพิจารณาให้ตัวชี้วัดสามารถประเด็นการวัดได้เหมาะสมมากขึ้นจากการทบทวนข้อมูลตามรายตัวชี้วัดและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบย่อย ได้ดังตารางที่ 5-11 และแผนภาพที่ 5-5

ตารางที่ 5-11: สรุปตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว	- อัตราคดีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจต่อเด็กและเยาวชนพันคน - ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุทั้งหมด - สัดส่วนของครัวเรือนที่มีสมาชิกในครอบครัวที่มีรายได้ต่อสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือนเท่ากับ 1:2 ต่อครัวเรือนทั้งหมด	- ร้อยละผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลแต่ไม่มีผู้ดูแลต่อประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด - ร้อยละผู้สูงอายุที่ทำงานต่อจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด
สัมพันธภาพในครอบครัว	- จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงของครอบครัว - ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด	อัตราการใช้เวลาแก่ครอบครัวตนเองในแต่ละวัน
การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว	- อัตราหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน - ร้อยละของครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร - ร้อยละครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับบริโภคเพียงพอตลอดปี	

5.2.4 สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข ในองค์ประกอบ “ครอบครัวอบอุ่น”

ตาราง 5-12 สรุปค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านครอบครัวอบอุ่นระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 โดยค่าดัชนีที่คำนวณแล้วจะถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 5-13

ตารางที่ 5-12: ค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านครอบครัวอบอุ่น

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว						
<u>เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม</u>						
- อัตราคดีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจต่อเด็กและเยาวชนพันคน	4.27	3.95	3.92	3.75	3.36	2.97
<u>ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว</u>						
- ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุทั้งหมด	7.66	7.60	7.72	8.37	8.40	7.70
<u>ผู้อยู่ในวัยแรงงานสามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัว</u>						
- สัดส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกในครอบครัวที่มีรายได้ต่อสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือนเท่ากับ 1:2 ต่อครัวเรือนทั้งหมด	73.05	74.18	73.31	75.06	73.14	<u>73.14</u>
สัมพันธภาพในครอบครัว						
<u>สมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ปัญหาครอบครัว</u>						
- จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว	0	51	353	942	1066	877
<u>ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย</u>						
- ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด	34.50	34.60	35.10	34.50	34.10	35.90
การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว						
<u>ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ</u>						
- อัตราหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน	6.25	6.25	6.44	6.44	5.81	<u>5.81</u>
<u>ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย</u>						
- ร้อยละของครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร	99.34	98.86	99.70	97.62	99.84	99.53
<u>การมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต</u>						
- ร้อยละของครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี	98.53	98.32	99.45	99.51	99.62	99.35

ตารางที่ 5-13: สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันด้านครอบครัวอบอุ่น

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ภาพรวม	79.80	85.75	85.66	74.66	76.08	79.79
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว	74.69	77.15	76.63	76.28	78.60	84.70
<u>เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม</u>						
- อัตราคดีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีโดย สถานพินิจต่อเด็กและเยาวชนพ้นคน	69.30	74.91	75.49	78.99	88.13	99.66
<u>ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว</u>						
- ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวต่อ ผู้สูงอายุทั้งหมด	81.72	82.37	81.09	74.79	74.53	81.30
<u>ผู้อยู่ในวัยแรงงานสามารถทำงานหาเลี้ยง ครอบครัว</u>						
- สัดส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกในครอบครัวที่มี รายได้ต่อสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือน เท่ากับ 1:2 ต่อครัวเรือนทั้งหมด	73.05	74.18	73.31	75.06	73.14	73.14
สัมพันธภาพในครอบครัว	69.00	84.60	85.10	53.10	51.14	56.36
<u>สมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ปัญหาครอบครัว</u>						
- จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว	n.a.	100.00	100.00	37.20	34.08	40.92
<u>ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย</u>						
- ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด	69.00	69.20	70.20	69.00	68.20	71.80
การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว	95.72	95.48	95.26	94.59	98.50	98.31
<u>ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ</u>						
- อัตราหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน	89.28	89.28	86.65	86.65	94.90	96.04
<u>ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย</u>						
- ร้อยละของครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่ อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร	99.34	98.86	99.70	97.62	99.84	99.53
<u>การมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต</u>						
- ร้อยละของครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่ม และบริโภคเพียงพอตลอดปี	98.53	98.32	99.45	99.51	99.62	99.35

5.2.5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคต

1. องค์ประกอบย่อยบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ข้อจำกัดสำคัญของการคัดเลือกตัวชี้วัดที่สะท้อนประเด็นการวัดในองค์ประกอบย่อยนี้ อย่างเหมาะสม คือการมีอยู่ของข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและจัดเก็บอย่างสม่ำเสมอ เช่นในประเด็นการวัดเรื่อง เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่เหมาะสม ที่เลือกตัวชี้วัด “อัตราเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีในสถานพินิจ” เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ยังเป็นตัวชี้วัดที่ไม่สะท้อนประเด็นการวัดได้อย่างสมบูรณ์หรือที่จริงแล้วข้อมูลที่ได้เนื่องจากข้อมูลจะสะท้อนเพียงกลุ่มที่อยู่ในสถาบัน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยไม่รวมถึง “เด็กเร่ร่อน” ที่อาจมีจำนวนที่สูงกว่าแต่ยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ดังนั้นหากจะพิจารณาการรวมตัวชี้วัดเหล่านี้ จึงเสนอให้เป็นเพียงตัวชี้วัดเสริมก่อน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญต่อการป้องกันแก้ไข ปัญหาเด็กได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสมหรือเพื่อกำหนดเป็นนโยบายเชิงรุก ที่ปรึกษาเห็นควรให้มีการ เชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบและสามารถใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย และการพัฒนาประเทศต่อไป

ในส่วนของประเด็นการวัด “ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว” นั้น แม้ว่าการที่ผู้สูงอายุ อยู่คนเดียวไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุจะขาดการดูแลจากคนในครอบครัวอย่างสิ้นเชิง หรือผู้สูงอายุ อาจจะหาพึ่งพาตนเองได้ แต่พิจารณาแล้วเห็นว่าการส่งเสริมให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุยังเป็น สิ่งจำเป็น และที่ปรึกษาได้เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริมผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลแต่ไม่มีผู้ดูแลเนื่องจากจะ ช่วยสะท้อนเฉพาะกลุ่มที่ต้องการการดูแลว่าได้รับการดูแลที่สอดคล้องกับความต้องการหรือไม่

ด้วยปัจจุบันผู้สูงอายุบางคน “ต้องการ” ทำงานหรือผู้สูงอายุบางคน “จำเป็น” ต้องทำงาน และ แผนฯ 11 เองก็ได้กำหนดเป้าหมายไว้ว่าจำนวนผู้สูงอายุที่มีงานทำเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 50 จำนวน ของผู้สูงอายุที่ทำงานต่อจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด ประเด็นที่ที่ปรึกษาเห็นควรให้มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่ เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้สูงอายุเพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าการจัดเก็บข้อมูลโดยสำนักงานสถิติ แห่งชาติยังมีความถี่ในการจัดเก็บที่ห่าง คือ ทุก 5 ปี จึงทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่เหมาะสมที่จะทำเป็น ตัวชี้วัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขรายปี

2. องค์ประกอบย่อยความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในประเด็นการวัดสมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ไขปัญหาคือครอบครัว ตัวชี้วัดเดิมที่ใช้คือ “อัตราการจัด ทะเบียนหย่าต่อประชากรพันคน” ประเด็นนี้มีการหารือกันมากในกลุ่มนักวิชาการด้านครอบครัวว่าเป็น ตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่และสามารถสะท้อนประเด็นที่ต้องการวัดได้อย่าง

สมบูรณ์หรือไม่ เนื่องจากปัจจุบันอัตราการจดทะเบียนสมรสลดน้อยลง เป็นเพียงหลักฐานทางกฎหมาย และเหตุผลของการหย่าอาจไม่ได้หมายถึงการไม่สามารถแก้ไขปัญหาร่วมกันของครอบครัวได้เพียงอย่างเดียว การจดทะเบียนสมรสหรือการหย่าเกี่ยวข้องกับกรณีทางกฎหมายต่อเรื่องต่าง ๆ ครอบครัว ดังนั้นที่ปรึกษาจึงเสนอให้ปรับเป็นตัวชี้วัด “จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว” แทน ซึ่งความสำคัญของปัญหาสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในการตราพระราชบัญญัติความรุนแรงในครอบครัว ปี พ.ศ.2550 เพื่อให้ครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกในครอบครัวที่เป็นเด็กและสตรี ให้ได้รับการคุ้มครองจากการกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายจิตใจ หรือสุขภาพ

ประเด็นการวัด “ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย” เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งมีการถกเถียงกันมากกว่า สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันหรือไม่ เนื่องจากแนวโน้มของครอบครัวที่อยู่เป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น และยังไม่มีการศึกษาวิจัยใดสนับสนุนว่าการอยู่เป็นครอบครัวเดียวนั้นเป็นปัจจัยโดยตรง (Single causal factor) ต่อความทุกข์หรือความไม่อยู่ดีมีสุข อย่างไรก็ตามก็มีการพิจารณาว่าเพื่อเป็นการสนับสนุนวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยอย่างที่เป็นมาในอดีตที่อยู่เป็นครอบครัวขยาย จึงเสนอให้คงตัวชี้วัดนี้ไว้เพื่อมีนัยในเชิงการส่งเสริมให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย อีกทั้ง ที่ปรึกษาเห็นว่าสำหรับประเด็นการวัด “ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย” นั้น เพื่อให้สะท้อนมิติเชิงคุณภาพด้านสัมพันธภาพในครอบครัวให้มากขึ้นจึงควรเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนให้เห็นถึงการดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัว

สศช. มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้ย้ายตัวชี้วัด “ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด” ไปอยู่ในองค์ประกอบย่อยบทบาทหน้าที่ของครอบครัวเพื่อให้สะท้อนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และให้สะท้อนว่าผู้สูงอายุช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก อย่างไรก็ตามก็ ที่ปรึกษาเห็นควรให้ยังคงเดิมไว้ในองค์ประกอบย่อยสัมพันธภาพในครัวเรือน เนื่องจากในองค์ประกอบย่อย “บทบาทหน้าที่ของครอบครัว” นั้น มีตัวชี้วัดที่สะท้อนประเด็นการวัด “เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม” แล้ว หากเพิ่มตัวชี้วัดใหม่เข้าไปจะเป็นการวัดประเด็นที่ซ้ำซ้อนกัน อีกทั้งการใช้ตัวชี้วัดด้านจำนวนครอบครัวขยายมาวัดประเด็นที่ว่าเด็กได้รับการดูแลที่เหมาะสม จะถือว่าตัวชี้วัด “ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด” ไม่ได้เป็น End ของประเด็นการวัดนี้ และตัวชี้วัด “ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด” สะท้อนประเด็นการวัด (2) การดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัว ในองค์ประกอบย่อย “สัมพันธภาพในครอบครัว” ได้ดีกว่า

3. องค์ประกอบย่อยการฟังฟังตนเองของครอบครัว

การฟังฟังตนเองถูกมองในมิติของการมีรายได้เพียงพอต่อความต้องการ การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และการมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อาจจะยังไม่สามารถอธิบายครอบคลุมการฟังฟังตนเองได้ครอบคลุมทุกมิติ อย่างไรก็ดี เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดเชิงเหตุผลการเข้าใจ (Sensible indicator) จึงเสนอให้คงประเด็นการวัดเดิมไว้ แต่มีการปรับตัวชี้วัดเพื่อให้สามารถสะท้อนประเด็นการวัดได้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

การปรับปรุงตัวชี้วัดองค์ประกอบหลัก “ครอบครัวอบอุ่น”

องค์ประกอบย่อย(1/3): บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ประเด็นการวัดเดิม: (1) เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม (2) ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว (3) วัยแรงงานทำงานหาเลี้ยงครอบครัว

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ยังคงใช้ประเด็นการวัดเดิม ทั้ง 3 ประเด็น แต่มีข้อเสนอการปรับตัวชี้วัดเดิมให้สะท้อนประเด็นการวัดที่กำหนดให้ชัดเจนมากขึ้น และเสนอให้มีตัวชี้วัดเสริมเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามแผนฯ 11 และเพื่อให้สะท้อนประเด็นการวัดยิ่งขึ้น จากการทบทวนแนวคิดและสถานการณ์ด้านครอบครัว ได้มีข้อเสนอการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดบางตัว ดังรายละเอียดการปรับปรุงต่อไปนี้

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม	1. อัตราการเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจ ต่อเด็กและเยาวชนพันคน	-คงเดิมแต่ปรับค่าเกณฑ์มาตรฐาน- เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล จึงยังคงตัวชี้วัดเดิมไว้ แต่มีการเสนอให้ปรับค่าเกณฑ์มาตรฐาน (จากการศึกษาทบทวนตัวชี้วัดนี้ พบว่ายังไม่สะท้อนประเด็นการวัดอย่างสมบูรณ์และเป็นปลายทางที่สุดโต่งสำหรับการวัดการได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม และจะเป็นการนับเฉพาะเด็ก	-คงเดิมแต่ปรับค่าเกณฑ์มาตรฐาน-	ปรับเกณฑ์เป็นการใช้ค่าเฉลี่ยอัตราการคดีต่อจำนวนเด็กและเยาวชน 7-17 ปี ช่วงแผน 9 (2545-2549) ซึ่งเท่ากับ 2.96 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เดิมใช้ข้อมูลปี 2546 ซึ่งมีอัตราคดีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดี	B/X*100	-ข้อมูลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน -ข้อมูลเข้าถึงได้จากเว็บไซต์ สศช. http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport/Final.aspx?reportid=106&template=1R2C&year=2014&subcatid=45

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยน ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
		ที่อยู่ในกระบวนการของทางราชการ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าจำนวนเด็ก เร่ร่อนน่าจะเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อน ประเด็นการวัดได้ดีกว่า เนื่องจากตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เด็กเร่ร่อน หมายความว่า เด็กที่ ไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองหรือมีแต่ เลี้ยงดู หรือไม่สามารถเลี้ยงดูได้ จน เป็นเหตุให้เด็กต้องเร่ร่อนไปในที่ต่างๆ หรือเด็ก ที่มีพฤติกรรมใช้ชีวิตเร่ร่อน จนน่าจะเกิดอันตรายต่อสวัสดิภาพของ ตน)		โดยสถานพินิจต่อเด็ก และเยาวชนต่ำสุดเท่ากับ 3.18 คดีต่อเด็กและ เยาวชนพันคนเป็น เกณฑ์มาตรฐาน		
2. ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว	2. ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุทั้งหมด	-คงเดิมแต่ปรับค่าเกณฑ์มาตรฐาน- แม้ว่าการที่ผู้สูงอายุอยู่คนเดียวไม่ได้ หมายความว่าผู้สูงอายุจะขาดการดูแล จากคนในครอบครัวอย่างสิ้นเชิง แต่ พิจารณาแล้วเห็นว่าการส่งเสริมให้ ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุยังเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ดีที่ปรึกษาได้เสนอเพิ่ม	-คงเดิมแต่ปรับค่าเกณฑ์ มาตรฐาน- โดยใช้ร้อยละของผู้สูงอายุ ที่อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุ ทั้งหมด	ปรับเกณฑ์เป็น ใช้ข้อมูล ปี 2545 (ช่วงแผน 9) ซึ่ง มีร้อยละของผู้สูงอายุที่ อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุ ทั้งหมดต่ำสุดเท่ากับร้อยละ 6.26 เป็นเกณฑ์ มาตรฐาน	(B/X)*100	-การสำรวจภาวะการ ทำงานของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ -รายงานการสำรวจ ประชากรสูงอายุใน ประเทศไทย สำนักงาน สถิติแห่งชาติ จากเว็บ

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยน ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
		ตัวชี้วัดเสริมผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแล แต่ไม่มีผู้ดูแล		เดิมใช้ข้อมูลปี 2537 ซึ่ง มีร้อยละของผู้สูงอายุที่ อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุ ทั้งหมดต่ำสุดเท่ากับร้อย ละ 3.6 เป็นเกณฑ์ มาตรฐาน		สศช. http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReportFinal.aspx?reportid=264&template=2R2C&year=2550&subcatid=29 -ข้อมูลจากรายงานการ สำรวจประชากรผู้สูงอายุ ไทย ปี 2550
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัด เสริม-	เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริมผู้สูงอายุที่ ต้องการการดูแลแต่ไม่มีผู้ดูแลเนื่องจาก ปัจจุบันผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งสามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างอิสระและต้องการ ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น การเพิ่ม ตัวชี้วัดเสริมนี้จะช่วยสะท้อนเฉพาะ กลุ่มที่ต้องการการดูแลแล้วได้รับการ ดูแลที่สอดคล้องกับความต้องการ หรือไม่	ร้อยละผู้สูงอายุที่ ต้องการการดูแลแต่ไม่มี ผู้ดูแลต่อประชากร ผู้สูงอายุทั้งหมด	ใช้ค่าเฉลี่ยร้อยละ ผู้สูงอายุที่ต้องการการ ดูแลแต่ไม่มีผู้ดูแลต่อ ประชากรผู้สูงอายุ ทั้งหมดในช่วงแผนฯ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็น เกณฑ์	B/X*100	สถิติจำนวนผู้สูงอายุ จำแนกตามการมีผู้ดูแล ปรนนิบัติในการทำ กิจวัตรประจำวันจัดเก็บ โดยสำนักงานสถิติ แห่งชาติแต่พบว่ามีข้อมูล ของปี 2550 เท่านั้น http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริมเนื่องจากแผนฯ 11 ได้กำหนดเป้าหมายไว้ว่าจำนวนผู้สูงอายุที่มีงานทำเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 50	ร้อยละผู้สูงอายุที่ทำงานต่อจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	ร้อยละผู้สูงอายุที่ทำงานต่อจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 50	(X/B)*100	สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถิติจำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานต่อประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด จัดเก็บทุก 5 ปี ข้อมูลล่าสุดปี 2550 http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm
(3) ผู้อยู่ในวัยแรงงานสามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัว	3. สัดส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกในครอบครัวที่มีรายได้ต่อสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือนเท่ากับ 1:2 ต่อครัวเรือนทั้งหมด	-คงเดิม-	-คงเดิม-	อัตราผู้มีงานทำต่อกำลังแรงงานทั้งหมดที่ต้องพัฒนาให้ได้คือร้อยละร้อย	X	ร้อยละของครัวเรือนจำแนกตามลักษณะที่สำคัญของครัวเรือน และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ทั่วราชอาณาจักร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จัดเก็บทุก 2 ปี (ข้อมูลล่าสุด ปี 2554)

องค์ประกอบย่อย (2/3): สัมพันธภาพในครอบครัว

ประเด็นการวัดเดิม: (1) สมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ปัญหาครอบครัว (2) ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ประเด็นการวัดปรับเปลี่ยนจากเดิม โดยเสนอปรับจากเดิม “ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย” มาเป็น **(2) การดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัว**

เชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนา ข้อ 1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน และประเด็นการพัฒนา ข้อ 2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. สมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ปัญหาครอบครัว	1. อัตราการจดทะเบียนหย่าต่อพันครัวเรือน	-เปลี่ยนตัวชี้วัด- ที่ปรึกษาและ สช. เห็นว่าตัวชี้วัดไม่สะท้อนสถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันที่การจดทะเบียนสมรสไม่เป็นปัจจัยหลักสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว และการไม่จดทะเบียนหย่าไม่ได้สะท้อนถึงการมีความสุขในครอบครัว ดังนั้นจึงเสนอปรับเป็นตัวชี้วัดเรื่อง	จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว มีการจัดเก็บโดยศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งพบข้อมูลตั้งแต่ปี 2549-2556	ใช้จำนวนเหตุการณ์ปี 2552 เท่ากับ 363 เหตุการณ์เป็นเกณฑ์มาตรฐาน (ไม่ใช่ข้อมูลปี 2550 เนื่องจากมีจำนวนต่ำมาก เป็น outlier)	(B/X)*100	ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งพบข้อมูลตั้งแต่วันที่ 2549-2556 http://www.violence.in.th/violence/report/violence/report001.aspx

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยน ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การ จัดเก็บข้อมูล
		ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งสะท้อน การรักษาความสัมพันธ์อันดีใน ครอบครัวและสะท้อนประเด็นการวัด เดิมได้ดีขึ้น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ให้นิยามว่า “ความรุนแรงใน ครอบครัว” หมายความว่า การกระทำ ใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตราย แก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือ กระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะ ก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิด คลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้อง กระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับ การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมี ชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดย ประมาท				

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
2. ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย <u>เสนอปรับเปลี่ยนประเด็นการวัด (2) การดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัว</u>	2. สัดส่วนของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด	-คงเดิม แต่ปรับเป็นร้อยละ- แม้สภาพครอบครัวปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้นและการอยู่เป็นครอบครัวขยายมีความท้าทายหากพิจารณาจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน อีกทั้งยังไม่สะท้อนมิติเชิงคุณภาพด้านสัมพันธภาพในครอบครัว จากตาราง โครงสร้างของครัวเรือน อัตราการจดทะเบียนสมรสและอัตราการจดทะเบียนการหย่า ปี พ.ศ. 2523-2553 จะเห็นได้ว่าในเชิงเปรียบเทียบภายในปีเดียวกันนั้น สัดส่วนของครอบครัวเดี่ยวจะยังคงมากกว่าครอบครัวขยาย และก็สอดคล้องกับข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าครอบครัวมีขนาดเล็กลงเมื่อเทียบกับในอดีต	ร้อยละของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด	ใช้สัดส่วนของครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 50 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน	(X/B)*100	รายงานคุณภาพชีวิตคนไทยปี 2550 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
		สศช. เห็นว่าอย่างไรก็ดียังคงส่งเสริมการอยู่เป็นครอบครัวขยายจึงควรพิจารณาการคงไว้ของตัวชี้วัดนี้				
	-เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริม-	เสนอเพิ่มตัวชี้วัดเสริมเพื่อสะท้อนมิติเชิงคุณภาพด้านสัมพันธภาพในครอบครัวให้มากขึ้นและสะท้อนให้เห็นถึงการดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัวมากขึ้น	อัตราการใช้เวลาแก่ครอบครัวตนเองในแต่ละวัน เวลาที่ใช้เพื่อการให้บริการในครัวเรือนของตนเองและการให้บริการดูแลสมาชิกในครัวเรือนโดยไม่คิดค่าตอบแทน	ใช้ค่าสูงสุดในช่วงแผนฯ 9 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน	(X/B)*100	การสำรวจเวลาที่ใช้โดยเฉลี่ยของประชากรอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำแนกตามกิจกรรมหลักและทำกิจกรรมร่วมกับใคร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำรวจทุกๆ ประมาณ 5 ปี ข้อมูลจัดเก็บล่าสุด ปี 2552 http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm

องค์ประกอบย่อย (3/3): การพึ่งพิงตนเอง

ประเด็นการวัดเดิม: (1) ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ (2) ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (3) การมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ยังคงประเด็นการพัฒนา 3 ประเด็น แต่เสนอการปรับปรุงตัวชี้วัดเพื่อให้สะท้อนประเด็นการพัฒนามากขึ้น

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ	1.ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อครัวเรือนทั่วประเทศ	-เปลี่ยนตัวชี้วัด- เป็นอัตราหนี้สินครัวเรือนต่อรายได้ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบหนี้สินกับรายได้และทรัพย์สินทั้งหมด และการมีหนี้ อาจเป็นการสร้างหนี้เพื่อการลงทุนหรือการประกอบอาชีพ เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองในระยะยาว ดังนั้นจึงพิจารณาใช้ตัวชี้วัดอัตราหนี้สินต่อรายได้ โดยให้มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ที่ไม่สูงจนเกินไป	อัตราหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน	อัตราหนี้สินครัวเรือนต่อรายได้ต่ำสุดในช่วงประมาณ 10 ปี เท่ากับ 5.58 (หากใช้ค่าเฉลี่ยช่วงแผน 9 เท่ากับ 6.5 ค่าดัชนีจะเกินร้อยละ)	B/X*100	การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ
2. ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	2. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเอง	-เปลี่ยนตัวชี้วัด- ให้เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยมากกว่าการครอบครองเป็นเจ้าของบ้าน เนื่องจากสะท้อนประเด็นการวัดได้	ร้อยละครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร	สัดส่วนครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวรเท่ากับร้อยละร้อยละเป็นเกณฑ์มาตรฐาน	(X/B)*100	กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดเดิม	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดใหม่ที่เสนอ	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
		ดีขึ้น กล่าวคือพิจารณาความมั่นคงมากกว่าการครอบครองที่อยู่อาศัย โดยมองความมั่นคงครอบคลุมถึงสภาพที่อยู่อาศัยด้วย				
3. การมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต	3. สัดส่วนครัวเรือนมีน้ำประปาใช้ในครัวเรือน	-เปลี่ยนตัวชี้วัด- เป็นมาตรการมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอแทน เนื่องจากเป็นการพิจารณาประเด็นคุณภาพของน้ำเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งข้อมูลจาก จปฐ. หมายถึงน้ำจากหลายแหล่ง ไม่เฉพาะน้ำประปา ซึ่งได้แก่ น้ำฝน น้ำประปา และน้ำบาดาล ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานน้ำสะอาดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือกรมอนามัย ที่สาธารณสุขตำบลตรวจสอบแล้วว่าใช้ได้	ร้อยละครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับบริโภคเพียงพอตลอดปี	สัดส่วนครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปีที่ควรพัฒนาให้ถึงคือร้อยละร้อย	(X/B)*100	กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

5.3 องค์ประกอบหลักชุมชนเข้มแข็ง

5.3.1 ทบทวนองค์ความรู้และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

5.3.1.1 แนวคิดในเรื่องชุมชนเข้มแข็งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ประเมินความเสี่ยงที่สำคัญที่สังคมไทยจะต้องเผชิญ ซึ่งประกอบด้วย การบริหารภาครัฐอ่อนแอ โครงสร้างทางเศรษฐกิจไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืน โครงสร้างประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง ฐานทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของประเทศมีแนวโน้มเสื่อมโทรมรุนแรง และความเสี่ยงด้านความมั่นคงอื่นๆ (เช่น การก่อการร้าย ภัยพิบัติที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ ฯลฯ)

อย่างไรก็ตาม สังคมไทยยังมีจุดแข็งบางอย่างที่สามารถนำมาใช้เป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศพัฒนาได้อย่างก้าวหน้าและมั่นคงในอนาคต จุดแข็งเหล่านั้นได้แก่ (ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11)

- การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- การพัฒนาประเทศให้อยู่บนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย
- ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย
- ภาคเกษตรซึ่งเป็นฐานรายได้หลักและความมั่นคงทางอาหารของประเทศ
- ชุมชนซึ่งเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ

จะเห็นว่า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้มอง “ชุมชน” ในฐานะเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการกับความเสี่ยง/ปัญหาที่ทำลายของประเทศ และระบุว่า “ชุมชนเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ ชุมชนเป็นหน่วยสำคัญที่สุดของประเทศ วิถีชุมชนพึ่งพิงและอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ตั้งแต่ระดับปัจเจกครอบครัวและชุมชนจะเป็นพลังหลักในการพัฒนารากฐานของประเทศให้มั่นคง ชุมชนพึ่งตนเองสามารถบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพกลไกชุมชนสามารถพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง”

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 “ความเข้มแข็งของชุมชน” ได้ถูกกำหนดให้เป็นทั้งเป้าหมายของการพัฒนา¹ และเป็นกลไก/เครื่องมือในการพัฒนาด้านอื่นๆ²

“ชุมชนเข้มแข็ง” เป็นหนึ่งในห้วงองค์ประกอบหลักของความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย นิยามของชุมชนเข้มแข็ง ได้ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในกรอบแนวคิดเรื่องความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย คือ

“ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูงมีองค์กรในชุมชนกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชนรวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง”

จากคำจำกัดความดังกล่าว ชัดชัดขึ้นความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย (ในส่วนของเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง) ซึ่งได้พัฒนาขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้จำแนกองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งออกเป็น 2 มิติ (องค์ประกอบย่อย)

1. ชุมชนพึ่งตนเองได้ซึ่งมีการกำหนดนิยามว่า เป็นชุมชนที่มีการรวมตัวอย่างมั่นคง เป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำ องค์กรในชุมชน และกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชน หรือภาคีเครือข่ายการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ชุมชนเกื้อกูลกันมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ เป็นชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และมีจิตสำนึกหวงแหนความเป็นชุมชนของตนร่วมกัน

สิ่งที่น่าสังเกตในเบื้องต้นคือ มิติที่ใช้วัดชุมชนเข้มแข็งยังไม่ครอบคลุมคำจำกัดความที่ให้ไว้ข้างต้น ทั้งนี้หากพิจารณาจากคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามิติเรื่องพึ่งพาตนเองได้และความเกื้อกูลกันของชุมชนเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ยังขาดมิติที่บ่งบอกถึง “การธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง” ซึ่งอยู่ในคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งด้วย

¹หนึ่งในเก้าประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจเอกชนให้เป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทย

²เช่น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนกับภาคีการพัฒนาต่างๆ เป็นต้น

5.3.1.2 แนวคิด/ทฤษฎี/ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง

1) ทูทางสังคม (Social Capital)

ความหมายที่ชัดเจนของ “ทุนทางสังคม” ยังเป็นที่ถกเถียงเป็นอย่างมากในทางวิชาการ (Onyx and Bullen, 2000) โดยทั่วไปทุนทางสังคมถูกจำกัดความว่าหมายถึง ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) ปทัสถานทางสังคม (Norms) และเครือข่าย (Networks) ที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของสังคมได้ด้วยการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่สอดคล้องประสานกัน (Coordinated actions) (Putnam, 1993) หรือ อีกนัยหนึ่ง ทุนทางสังคมอาจหมายถึง ชีวิตทางสังคม (Social life) ซึ่งประกอบด้วยเครือข่าย ปทัสถานทางสังคม และความเชื่อถือไว้วางใจที่ทำให้คนในสังคมสามารถทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อที่จะบรรลุเป้าประสงค์ร่วม (Shared objectives) (Putnam 1995)

ธนาคารโลกนิยามทุนทางสังคมว่าหมายถึง สถาบัน ความสัมพันธ์ และปทัสถานที่เป็นตัวกำหนดปริมาณและคุณภาพในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทุนทางสังคมไม่ใช่เป็นเพียงผลรวมของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม แต่ยังเป็นเหมือนสิ่งที่เชื่อมสถาบันเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกันอีกด้วย (Grootaert, 1998)

จากคำจำกัดความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมเป็นประโยชน์ (Benefit) ที่ได้รับการที่ปัจเจกชนเข้าร่วม หรือเป็นส่วนหนึ่ง หรือเป็นสมาชิกเครือข่ายทางสังคมหรือกลุ่มที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือไว้วางใจ ปทัสถานทางสังคม หรือกฎเกณฑ์บางอย่างซึ่งในแง่นี้เองที่ทำให้ทุนทางสังคมมีความแตกต่างจากทุนทางกายภาพ (Physical capital) หรือ ทุนมนุษย์ (Human capital) ซึ่งการก่อเกิดและสั่งสมของทุนเกิดขึ้นในระดับปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญทุนทางสังคมนั้นเป็นทรัพยากรในทางสังคม (Social resource) ที่อยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ทุนดังกล่าวเกิดขึ้นจากการติดต่อ การสื่อสาร การแลกเปลี่ยน ความร่วมมือ และความเชื่อถือไว้วางใจ (Spellerberg, 2001 อ้างใน Harper, 2002)

ถึงแม้ว่าจะมีความคลุมเครืออยู่บ้างในเชิงการนิยาม หรือแนวคิดในการวัดทุนทางสังคม แต่งานศึกษามาก (ทั้งงานศึกษาเชิงวิชาการ/ทฤษฎี และงานศึกษาเชิงปฏิบัติการ/ประยุกต์) ก็มองมิติของทุนทางสังคมในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

ตารางที่ 5-14 : ตัวอย่างงานศึกษามิติทุนทางสังคม

	ตัวอย่างงานศึกษา					
	Grootaert (1998)	Putnam (2000)	Grootaert and van Bastelaer (2001)	Onyx and Bullen (2001)	Harper (2002)	Edwards (2004)
มิติการวัด/ องค์ประกอบ	- สมาคมหรือองค์กรที่รวมตัวแนวราบและไม่ใช่เป็นทางการ - องค์กรประชาสังคม (Civil Society Organizations) - ระบบกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติ - การบูรณาการ/เข้าร่วมวิถีชีวิตทางสังคม (Social integration / inclusion)	- องค์กรทางสังคมรวมทั้งองค์กรอาสาสมัครต่างๆ - ความเชื่อถือไว้วางใจ - สถาบันทางสังคม (ปทัสถาน ประเพณี วัฒนธรรม)	- การเป็นสมาชิกเครือข่ายทางสังคมหรือกลุ่มในชุมชน - ความเชื่อถือไว้วางใจ - กิจกรรมร่วม (Collective action)	- การมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่น - ความเชื่อถือไว้วางใจ - การปฏิสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับเพื่อนบ้าน - ความอดกลั้นต่อความแตกต่าง/หลากหลาย	- เครือข่ายทางสังคม/การมีส่วนร่วมในองค์กรชุมชน - ปทัสถานทางสังคมและค่านิยมร่วม - กลุ่มในชุมชน	- การมีส่วนร่วมในองค์กรทางสังคม - ปทัสถานทางสังคมวัฒนธรรม - กิจกรรมร่วม - การช่วยเหลือสังคม - องค์กร / กลุ่ม

จากตัวอย่างงานศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมมักจะถูกมองในลักษณะคล้ายคลึงกัน มิติหลักๆ ที่ได้รับความสำคัญจากงานศึกษาส่วนใหญ่คือ (1) การมีส่วนร่วมในองค์กรทางสังคม หรือ องค์กรชุมชน (2) สถาบันทางสังคม เช่น ปทัสถานทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ (3) กลุ่ม/ องค์กร และการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร และ (4) ความเชื่อถือไว้วางใจ

ในการวัดทุนทางสังคม งานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม โดยมีชุดคำถามจำนวนมาก และการทดสอบเชิงสถิติ (เช่น Factor Analysis หรือ Principle Component Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระดับกลุ่มและสร้างตัวชี้วัดที่ครอบคลุมที่สุด นอกจากนี้ งานส่วนมากยังแยกระดับของทุนทางสังคมออกเป็น ได้แก่ ระดับปัจเจกชน ระดับกลางหรือระดับ

ชุมชน และระดับโครงสร้าง (เช่น ระบบกฎหมาย ระบบการปกครอง เป็นต้น) (Krishna and Shrader, 1999)

2) การมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic Participation)

การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นแนวคิดที่เน้นกิจกรรมของปัจเจกหรือของกลุ่มในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ หรือการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานของระบบการบริหารจัดการ (Governance) ในสังคมประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะและการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ (Schofer and Fourcade-Gourinchas, 2001) นอกจากนี้ แนวคิดนี้ยังให้ความสำคัญกับพฤติกรรมร่วม (Collective action) ของปัจเจกชนในการจัดการกับปัญหาของชุมชน/สังคมทั้งแบบที่เป็นทางการ (การจัดตั้ง) และแบบที่ไม่เป็นทางการโดยอยู่บนฐานของความสมัครใจ ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและภูมิภาคได้ (Putnam, 1993)

การมีส่วนร่วมของพลเมือง อาจแสดงให้เห็นในหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมอาสาสมัครของปัจเจกชน (Individual voluntarism) การเข้าร่วมองค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสาธารณะต่างๆ (Pattie and Seyd 2003) Keeter et al. (2002) ได้รวบรวมตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (กรณีของอเมริกา) ไว้โดยแยกเป็น 3 ประเภท คือตัวชี้วัดในเชิงพลเมือง (Civic indicators) ตัวชี้วัดในเชิงการเลือกตั้ง (Electoral indicators) และตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการแสดงเสียงทางการเมือง (Political voice) ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5-15 : ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของพลเมืองกรณีสหรัฐอเมริกา

ตัวชี้วัด		
ด้านพลเมือง	ด้านการเลือกตั้ง	ด้านการแสดงเสียงทางการเมือง
● การร่วมแก้ปัญหาของชุมชน ● การเป็นอาสาสมัครในองค์กรที่ไม่ใช่การเมือง ● การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคม ● การมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดมทุน (Fund raising activities)	● การใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ ● การโน้มน้าวให้ผู้อื่นใช้สิทธิเลือกตั้ง ● การใช้สัญลักษณ์ทางการเมือง ● การบริจาคแก้แค้นปัญหาทางการเมือง ● การสมัครรับเลือกตั้ง	● การแสดงเสียงผ่านเจ้าหน้าที่รัฐ ● การแสดงเสียงผ่านสื่อ ● การประท้วง ● การเขียนคำร้อง/การร้องเรียน ● การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในการต่อต้านหรือสนับสนุนทางการเมือง ● การรณรงค์ทางการเมือง

Putnam (2000) เชื่อว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองจะนำไปสู่เข้มแข็งของชุมชน (และของภูมิภาคเพราะจะทำให้ประเด็นนโยบายเป็นประเด็นที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะที่มีการอภิปราย ถกเถียง และตรวจสอบ นอกจากนี้ ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองผ่านองค์กรอาสาสมัคร ยังเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่อธิบายความแตกต่างของความอยู่ดีกินดี (Well-being) ระหว่างคนในแต่ละรัฐในสังคมอเมริกา

3) ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในต่างประเทศ: Community Strength Indicators ของรัฐวิคตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย

จากการสำรวจเอกสารและสิ่งพิมพ์ออนไลน์ต่างๆ พบว่าในระดับระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือองค์กรระหว่างประเทศ มีการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งค่อนข้างน้อย ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ใช้โดยประเทศหรือองค์กรต่างๆ มักจะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาระดับบุคคล ประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจ มากกว่าที่จะวัดความเข้มแข็งของชุมชนโดยตรง³

ความพยายามในการทำชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งที่พบคือกรณีของรัฐวิคตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งชุมชนเข้มแข็งถูกมองใน 4 มิติ ได้แก่ ความดึงดูดใจของชุมชน (Local area amenity) ความสามารถในการเข้าถึงความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น การมีส่วนร่วมกับชุมชน และทัศนคติต่อชุมชนมีตัวชี้วัดย่อยๆดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5-16 : ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในกรณีประเทศออสเตรเลีย

องค์ประกอบ/มิติตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด
1. สิ่งอำนวยความสะดวกในท้องถิ่น	● การเข้าถึงแหล่งนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ● โครงสร้างพื้นฐานและการบริการที่ดี ● โอกาสในการอาสาสมัคร ● องค์กรชุมชนและกลุ่มสนับสนุน ● ชุมชนที่กระตือรือร้น ● สภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ มีถนนที่ดีวางแผนที่ดี และมีพื้นที่สาธารณะ

³ ยกตัวอย่างเช่น ตัวชี้วัดการพัฒนายั่งยืนของ EU (จัดทำโดย Euro-Stat) ตัวชี้วัดการพัฒนาโลก ของธนาคารโลก ตัวชี้วัดการพัฒนามนุษย์ ของ UNDP และตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนา (MDGs indicators) ของสหประชาชาติ หรือแม้แต่ตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being Indicators) ของ OECD ซึ่งมีตัวชี้วัดทางด้านความเชื่อมโยงทางสังคม ก็ไม่ได้เป็นการวัดความเข้มแข็งของชุมชนโดยตรง แต่เป็นการวัดทุนทางสังคมในระดับปัจเจกในแง่ของการมีเครือข่ายของบุคคลเป็นหลัก (OECD 2011)

องค์ประกอบ/มิติตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด
2. ความสามารถที่จะได้รับความช่วยเหลือเมื่อต้องการ	● สามารถได้รับความช่วยเหลือเมื่อต้องการ ● ในยามฉุกเฉิน สามารถหาเงินได้อย่างน้อย 2,000 ดอลลาร์ใน 2 วัน
3. การมีส่วนร่วมในชุมชน	● การเข้าร่วมในประเพณีต่างๆของชุมชน ● การเข้าร่วมในการกีฬาของชุมชน ● การเป็นสมาชิกในกลุ่มจัดตั้งที่ทำการกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน ● การเป็นอาสาสมัคร ● การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนในฐานะผู้ปกครอง ● การตัดสินใจในคณะกรรมการชุมชน
4. ทักษะต่อชุมชน	● ความปลอดภัยบนท้องถนนในยามค่ำคืน ● ความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้การใช้ชีวิตเป็นไปด้วยดี ● โอกาสในการมีสิทธิ์มีเสียง ● รู้สึกว่าสังคมมองตนเองว่ามีคุณค่า

ข้อสังเกต

1. ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเป็นการวัดทัศนคติและกิจกรรมของชาวรัฐวิกตอเรียตามองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วน ซึ่งข้อมูลได้มาจากการสำรวจสุขภาพประชากร (Victorian Population Health Survey) ของกรมสุขภาพ (Department of Health) รัฐวิกตอเรีย ที่มีการจัดทำทุกปี
2. การแสดงผล มีการแสดงเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อตามองค์ประกอบ และไม่ได้จัดทำในลักษณะของตัวชี้วัดรวม (Composite index)
3. คำจำกัดความของ “ชุมชน” เป็นคำจำกัดความในเชิงพื้นที่เป็นหลัก หรือเป็นชุมชนที่ยึดโยงอยู่กับเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น (Local government area) และมีการรายงานผลตามหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น
4. มุมมองเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งอยู่บนฐานของปัจเจกชนเป็นหลัก โดยเป็นการวัดเครือข่ายทางสังคมของบุคคล และทัศนคติของบุคคลต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ไม่ได้มีตัวชี้วัดที่อยู่บนฐานของกลุ่มหรือองค์กร เช่น จำนวนกลุ่มหรือองค์กรอาสาสมัครในชุมชน⁴

⁴ดูรายละเอียดได้ใน <http://www.dpcd.vic.gov.au/home/publications-and-research/indicators-of-community-strength>

5.3.1.3 ตัวอย่างแนวคิดและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย

แนวคิดเรื่องชุมชนเข้มแข็ง เป็นแนวคิดที่มีการอภิปรายและศึกษาอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐของไทยมากกว่าหนึ่งทศวรรษ โดยส่วนใหญ่มีรากฐานทางทฤษฎีมาจากทฤษฎีทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ตามมุมมองของประเวศ วะสี (2538 ในสายฝน และคณะ 2554) นั้น ชุมชนเข้มแข็งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ (1) อุดมคติหรือความเชื่อร่วมกันของคนในชุมชน (2) การปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร หรือการรวมกลุ่มกัน (3) สมาชิกในชุมชนมีความเอื้ออาทร และปฏิบัติต่อกันบนฐานของเชื่อถือไว้วางใจ ความรัก และมิตรภาพ และ (4) มีการร่วมเรียนรู้ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การยกระดับความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในการแก้ปัญหาที่เป็นปัญหาร่วมกันของชุมชน

อนุชาติ พวงสำลี (2543) มองชุมชนเข้มแข็งว่าหมายถึง การที่คนในชุมชนสามารถร่วมกันคิด และร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนของตนเอง แทนที่จะรอคอยความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว โดยเงื่อนไขที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งคือ

- (1) มีความเป็นชุมชนที่แท้จริง ซึ่งอาจเป็นชุมชนที่สมาชิกผ่านประสบการณ์ที่เลวร้ายมาด้วยกัน หรือเป็นชุมชนที่ก่อตัวขึ้นจากความปรารถนาาร่วมกันของสมาชิก
- (2) มีจิตวิญญาณและความรับผิดชอบ
- (3) มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาซึ่งมาจากรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
- (4) มีพื้นที่สาธารณะเพื่อการดำเนินกิจกรรมของชุมชน
- (5) มีสื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ขยายความคิด และยกระดับจิตสำนึกสาธารณะของสมาชิกในชุมชน ให้ตระหนักถึงหน้าที่ในสังคมของตน
- (6) มีการนำความรู้/ภูมิปัญญามาปรับใช้ในการแก้ปัญหาและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และจะต้องมีการสังสมความรู้จากการเรียนรู้ของชุมชน

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล (2545) มองชุมชนเข้มแข็งว่าเป็นประชาสังคม (Civil Society) ที่มีศักยภาพ มีเสถียรภาพ มีการสั่งสมทุนทางปัญญาหรือทุนทางเศรษฐกิจ และมีค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว นอกจากนี้ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน มีเครือข่ายที่เข้มแข็ง เกื้อกูล และเอื้ออาทรในหมู่สมาชิก

ตามความหมายของหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมการปกครอง (2541) ซึ่งมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยตรงนั้นชุมชนที่เข้มแข็งควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 9 ประการ คือ (1) เป็นชุมชนที่สมาชิกมีความสามัคคี (2) มีความมั่นคงทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคม (เช่น สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดและอบายมุข โรคภัยไข้เจ็บที่ร้ายแรง ฯลฯ) (3) ประชาชนมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายที่ยึดเหนี่ยวกันด้วยการช่วยเหลือ/พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (4) สมาชิกชุมชนมีวัฒนธรรมของความเสียสละและคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ (5) มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่สมาชิกเคารพร่วมกัน (6) มีผู้นำที่ดีและมีความสามารถ (8) สิ่งแวดล้อมดี และ (9) มีการปฏิสัมพันธ์และประสานกับหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ

กรมการพัฒนาชุมชน (2554) ให้ความสำคัญกับชุมชนเข้มแข็ง โดยมององค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งว่ามี 5 ด้านได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชน (2) การรวมกลุ่มของประชาชน (3) การเข้าถึงแหล่งทุนของชุมชน (4) การเรียนรู้โดยชุมชน (5) การได้รับความคุ้มครองทางสังคม ซึ่งทั้ง 5 องค์ประกอบนี้เป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดการพัฒนาหมู่บ้านตามฐานข้อมูล กชช.2⁵ ซึ่งในแต่ละตัวชี้วัดจะแบ่งหมู่บ้านชนบทออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีปัญหามาก กลุ่มที่มีปัญหากลาง และกลุ่มที่มีปัญหาน้อยหรือไม่มีเลย

สุมาลี และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งและหาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความเข้มแข็งของชุมชน งานศึกษานี้มองชุมชนเข้มแข็งผ่านองค์ประกอบของทุน 4 ชนิดคือ ทุนทางการเงิน (เศรษฐกิจ) ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนธรรมชาติ และให้คำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งว่าหมายถึง การที่ชุมชนมีลักษณะและองค์ประกอบทางด้านทุนทางการเงิน/ทุนที่สร้างขึ้น ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนธรรมชาติ รวมทั้งมีปัจจัยเข้าและ/หรือกระบวนการดำเนินการที่เกื้อหนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องเมื่อมีการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่สูญเสียลักษณะเฉพาะของชุมชน

ในงานศึกษานี้ สุมาลีและคณะ (2550) ได้กำหนดตัวชี้วัดในแต่ละด้าน คือ

- ด้านทุนทางการเงิน 7 องค์ประกอบ, 20 ตัวชี้วัด
- ด้านทุนมนุษย์ 6 องค์ประกอบ, 12 ตัวชี้วัด

⁵ข้อมูลการพัฒนาหมู่บ้าน หรือ กชช. 2ค ประกอบด้วยตัวชี้วัด 31 ตัวชี้วัด โดยแบ่งได้เป็น 6 ด้าน คือ (1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (มี 7 ตัวชี้วัด) (2) ด้านการประกอบอาชีพ (มี 7 ตัวชี้วัด) (3) ด้านสุขภาพอนามัย (มี 4 ตัวชี้วัด) (4) ด้านความรู้และการศึกษา (มี 3 ตัวชี้วัด) (5) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน (มี 5 ตัวชี้วัด) และ (6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มี 5 ตัวชี้วัด) (ดู กรมการพัฒนาชุมชน, 2554)

- ด้านทุนทางสังคม 6 องค์ประกอบ, 11 ตัวชี้วัด
- ด้านทุนธรรมชาติ 3 องค์ประกอบ, 8 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่น่าสนใจและมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งในงานศึกษานี้มากที่สุดคือองค์ประกอบในมิติด้านทุนทางสังคม ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5-17: องค์ประกอบในมิติด้านทุนทางสังคมที่สอดคล้องในองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง

องค์ประกอบ	ประเด็นการวัด	นิยาม/ตัวชี้วัด
1. วัฒนธรรมประเพณี	■ วัฒนธรรมหรือประเพณีท้องถิ่น	■ สัดส่วนของวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสม่ำเสมอและเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น	■ การประยุกต์ใช้และการสืบทอดภูมิปัญญา ■ การมีแพทย์แผนโบราณหรือหมอสมุนไพร	■ สัดส่วนของกิจกรรมทางการเกษตรที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) ■ สัดส่วนกิจกรรมการแปรรูปทางการเกษตรที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) ■ สัดส่วนกิจกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) ■ สัดส่วนกิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) ■ จำนวนหมอชาวบ้าน/ปราชญ์ชุมชน (คน)
3. การมีส่วนร่วมในชุมชน	■ การมีส่วนร่วมของเยาวชน ■ การมีส่วนร่วมของประชาชน	■ ระดับคะแนนการมีส่วนร่วมของเยาวชน (ร้อยละ) ■ ระดับคะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชน (ร้อยละ)
4. ความเท่าเทียม	■ การแบ่งแยกทางสังคม ■ การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	■ สัดส่วนของกิจกรรมที่มีสมาชิกทุกกลุ่มเข้าร่วม (ร้อยละ) ■ สัดส่วนของกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
5. กลุ่มและองค์กรในชุมชน	■ การจัดตั้งองค์กร ■ การดำเนินกิจกรรม ■ การสนับสนุนจากภายนอก	■ จำนวนกลุ่มที่มีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจนและมีการดำเนินงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี(กลุ่ม) ■ สัดส่วนของกิจกรรมที่ได้ดำเนินงานขององค์กรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ร้อยละ) ■ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกองค์กร

องค์ประกอบ	ประเด็นการวัด	นิยาม/ตัวชี้วัด
6. ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต	■ ชุมชนปลอดภัยาสเหตุ ■ ความมั่นคง ■ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	■ คะแนนปัญหาอาสเหตุ (ร้อยละ) ■ สัดส่วนของครัวเรือนที่มีบ้านปลูกสร้างอย่างแข็งแรงบนที่ดินของตนเอง (ร้อยละ) ■ คะแนนปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ร้อยละ)

ที่มา: สุมาลีและคณะ (2550, หน้า 365-366)

ในการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสร้างสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งใช้วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเป็นหลัก (สุมาลีและคณะ. 2550)

จากตัวอย่างแนวคิดและงานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความหมายและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งนั้นค่อนข้างกว้าง อย่างไรก็ตาม นิยามและองค์ประกอบที่กำหนดในงานศึกษาในประเทศไทยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาในต่างประเทศอยู่พอสมควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวคิดเรื่องชุมชนเข้มแข็งนั้นอยู่มีฐานทางทฤษฎีมาจากทฤษฎีทุนทางสังคมเป็นหลัก

โดยสรุปแล้ว ทุนทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญที่สามารถนำไปสร้างเป็นตัวชี้วัดได้ คือ

1. การพึ่งตนเองได้ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม
2. ความเอื้ออาทร ความไว้วางใจของชนชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของคนในชุมชน
4. การเรียนรู้ร่วมกันของคนชุมชน
5. องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ซึ่งจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบมีความสอดคล้องกับคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งที่ระบุในเอกสารประกอบการจัดทำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการทำชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ยังไม่มีการบรรจุมิติเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในชุดตัวชี้วัด เหตุผลหลักอาจเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลที่มีอยู่ (ดูการอภิปรายในหัวข้อที่ 3)

5.3.1.4 ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิด/ทฤษฎีกับองค์ประกอบย่อยชุมชนเข้มแข็ง

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม ให้ความสำคัญกับทุนที่สร้างขึ้นและสะสมผ่านปฏิสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมในระดับต่างๆ ทุนทางสังคมมีความแตกต่างจากทุนการเงิน

หรือทุนมนุษย์ เนื่องจากทุนทางสังคมต้องอาศัยชีวิตทางสังคม (การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น) ในการสร้างขึ้นและสะสมพอกพูน ส่วนทุนมนุษย์และทุนทางการเงินสามารถสร้างขึ้นและสะสมโดยความเป็นปัจเจก อย่างไรก็ตาม มีงานศึกษาบางชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า ทุนทางสังคมนำไปสู่การได้มาหรือการสะสมทุนมนุษย์ (Coleman 1988; Putnam 2000) และทุนที่เป็นตัวเงิน (Guiso, 2000)

ทุนทางสังคมอาจแสดงให้เห็นในหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นรูปแบบที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจ ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ และรูปแบบที่เป็นรูปธรรม (เช่น องค์กรและสถาบันทางสังคม เครือข่าย สมาคม ฯลฯ) ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวทำหน้าที่หลายประการไม่ว่าจะเป็นการสร้างความร่วมมือในสังคม การแก้ปัญหาความยากจน การสร้างกฎระเบียบกฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมยอมรับและปฏิบัติตาม เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ทุนทางสังคมจึงมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งตามกรอบการศึกษานี้ ซึ่งในที่นี้สามารถแยกพิจารณาจากองค์ประกอบย่อยทั้งสามได้ดังนี้

ประการแรก ในองค์ประกอบย่อยแรก “ชุมชนพึ่งตนเองได้” (ซึ่งหมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวอย่างมั่นคง เป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำ องค์กรในชุมชน และกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชน หรือภาคีเครือข่ายการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง – ตามคำนิยาม) ถือเป็นทุนทางสังคมตามทฤษฎี ทั้งนี้ทุนทางสังคมเป็นทั้งสาเหตุและผลลัพธ์ของการพึ่งตนเองได้ของชุมชน นั่นคือ เมื่อชุมชนมีการรวมตัวอย่างมั่นคง มีเครือข่าย องค์กร และกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะทำให้ทุนทางสังคมสั่งสมเพิ่มพูนมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการรวมตัวอย่างมั่นคง ความเข้มแข็งของเครือข่ายและองค์กรทางสังคม และความมีประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมเป็นปัจจัยนำ

ประการที่สอง ในองค์ประกอบย่อยที่สอง “ชุมชนเกื้อกูลกัน” (ซึ่งหมายถึง ชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และมีจิตสำนึกหวงแหนความเป็นชุมชนของตนร่วมกัน – ตามคำจำกัดความ) มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับมิติที่เป็นนามธรรมของทุนทางสังคม การที่ชุมชนจะมีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคีและความรู้สึกร่วมในความเป็นชุมชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่คนในชุมชนจะต้องมีความไว้วางใจ เชื่อใจ ซึ่งอาจสร้างขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีกรอบสถาบันที่กำหนดให้พฤติกรรมของคนในชุมชนเป็นไปในลักษณะต่างตอบแทนและคาดการณ์ได้

5.3.2 ศึกษาประเด็นพัฒนา 9 ประเด็น และ 6 ยุทธศาสตร์ และแนวคิดใหม่ที่มีผลต่อการปรับปรุงดัชนี

ตารางที่ 5-18: ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งกับยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนฯ 11

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขขององค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”
1. การสร้างความเป็นธรรมในสังคม	- ระบุถึงความสำคัญของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ(ข้อ 1.7, หน้า 27) - ระบุถึงความเสี่ยงว่า การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังก้าวหน้าช้า จึงไม่สามารถเป็นแหล่งการสร้างงานและรายได้หลักของประชาชนในชุมชน(ข้อ 2.1.1, หน้า 29) - ระบุถึงความเสี่ยงในประเด็นที่ว่า การเข้าไม่ถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชุมชนสูญเสียความสามารถในการพึ่งตนเองและการพัฒนาศักยภาพ(ข้อ 2.4, หน้า 30) แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ <u>ข้อ 5.1.1</u> สนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชนและสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบตลาดในทุกระดับ <u>ข้อ 5.1.6</u> ปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบและบังคับใช้กฎหมายให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึง	พิจารณาตัวชี้วัด ● ความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน และ SMEs ● การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ● สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งทุนเพื่อประกอบอาชีพหรือการศึกษา (กชช. 2ค)
2. การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน	- ระบุให้ชุมชน เป็นหนึ่งในสถาบันหลัก (ควบคู่ไปกับสถาบันครอบครัว การศึกษา และศาสนา) ในการพัฒนาความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม (ข้อ 3.3, หน้า 43) - ขณะเดียวกัน ได้กำหนดให้ “การเรียนรู้ของคนในชุมชนที่เพิ่มขึ้น” และ “คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านและชุมชนเพิ่มขึ้น” เป็นตัวชี้วัดสถาบันทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง	ใช้ตัวชี้วัดที่มีอยู่ คือ ● สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน และ ● สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน
3. ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหาร	แนวทางพัฒนาภาคเกษตร ให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะเป็นกลไกหนึ่งในการฟื้นฟูและพัฒนาภาคเกษตร - <u>ข้อ 5.2.1</u> (หน้า 59) ส่งเสริมบทบาทของสถาบัน	ใช้ตัวชี้วัดที่มีอยู่ คือ ● สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดใน องค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”
และพลังงาน	เกษตรกรวิสาหกิจชุมชนองค์กรชุมชนและเกษตรกรในการพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และสัตว์น้ำ การใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร - ข้อ 5.3.1 (หน้า 60)สนับสนุนการผลิตและบริการของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรอาหารและพลังงานโดยพัฒนาศักยภาพการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบนฐานความรู้ที่สร้างสรรค์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของสินค้า - ข้อ 5.4.6 (หน้า 63)สถาบันพัฒนาเกษตรกรสหกรณ์และวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง ข้อ 5.5.4 (หน้า 63)สนับสนุนการสร้างเครือข่ายการผลิตและการบริโภคที่เกื้อกูลกันในระดับชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันโดยมีเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีความสัมพันธ์กันโดยตรง	พิจารณาตัวชี้วัดเพิ่มเติมคือ ● สัดส่วนวิสาหกิจชุมชน หรือสินค้าชุมชน (เช่น OTOP) ต่อหัวประชากรหรือครัวเรือน
4. การปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจ สู่การเติบโตอย่างมี คุณภาพและยั่งยืน	แนวทางการพัฒนาข้อ 5.1.2 (หน้า 73) ได้ระบุแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นชุมชนผู้ประกอบการรายย่อยวิสาหกิจชุมชน และบุคลากรภาครัฐเพื่อร่วมกันพัฒนาและเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตและบริการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ	ในแผนฯ 11 ไม่ได้ใช้ตัวชี้วัดด้านชุมชนเข้มแข็งเป็นตัวชี้วัดในเรื่องการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาแนวทางการพัฒนาแล้ว พบว่าตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง (ที่ใช้อยู่เดิม) มีความเกี่ยวข้อง (ได้แก่ สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน) ตัวชี้วัดเพิ่มเติมที่อาจพิจารณานำมาใช้ เช่น จำนวนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการแข่งขัน หรือมีผลประกอบการที่ดี อาจสามารถบ่งชี้ถึงความสำเร็จของแนวการพัฒนาข้อนี้ได้

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดใน องค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”
5. การสร้างความ เชื่อมโยงกับ ประเทศในภูมิภาค เพื่อความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคม	แนวทางการพัฒนาข้อ 5.10.1 (หน้า 98) ให้ ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่น ให้รับรู้และเตรียมพร้อมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้ง ภายในและภายนอกประเทศโดยการพัฒนางานความรู้ และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้รวมทั้งส่งเสริม การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกันใน ระดับประชาชนโดยผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายทาง ชุมชนและวัฒนธรรม	ไม่มีตัวชี้วัดในองค์ประกอบชุมชน เข้มแข็งที่ใช้ได้กับยุทธศาสตร์นี้ โดยตรง และในแผนฯ 11 เองก็ไม่ได้ ใช้ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง ในการวัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์นี้
6. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน	แผนฯ 11 ระบุว่า การสร้างภูมิคุ้มกันทางหนึ่งในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ข้อ 3.4 หน้า 105) ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนคือ ส่งเสริมให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ป่าไม้ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดิน น้ำ รวมทั้ง การจัดการมลพิษ ขยะ ฯลฯ - ข้อ 5.3.3(หน้า 115) กำหนดให้มีการพัฒนาศักยภาพ ชุมชนให้เข้มแข็งและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ - ข้อ 5.8.1 (หน้า 118) กำหนดให้มีการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็งและส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและใช้ ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน - ข้อ 5.8.2(หน้า 119) กำหนดให้มีการสนับสนุน กระบวนการมีส่วนร่วมและพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น และชุมชนโดยสนับสนุนการจัดการเชิงพื้นที่พัฒนา กลไกการจัดการร่วมที่ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน	ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งชุดที่ใช้อยู่ไม่ได้ วัดยุทธศาสตร์การพัฒนานี้โดยตรงและ อย่างครอบคลุม ซึ่งอาจมีการพัฒนา ตัวชี้วัดในระดับชุมชนเพิ่มเติม เช่น สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนมี ส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม(แหล่งข้อมูล: ฐานข้อมูล จปฐ.)

ตาราง 5-19 : ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งกับประเด็นการพัฒนาแผนฯ 11

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขขององค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”
1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน	แผนฯ11 ระบุว่าชุมชนเข้มแข็งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน และเน้นบทบาทของชุมชนในการจัดการด้านต่างๆเป็นการพัฒนาคน อาทิ การจัดการด้านสุขอนามัย ด้านการศึกษา และการเรียนรู้ การปลูกฝังภูมิปัญญา และค่านิยมที่ดีงาม เป็นต้น	ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งที่สะท้อนประเด็นการพัฒนานี้คือ “สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน” ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องที่อาจนำมาพิจารณาเพิ่มเติมคือ - จำนวนศูนย์เรียนรู้ชุมชน (ในรูปแบบต่างๆ) - จำนวนผู้รู้/ปราชญ์ชุมชน - จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการจดแจ้งไว้ ทั้งนี้ตัวชี้วัดเหล่านี้อาจคิดเป็นสัดส่วนต่อประชากรหรือต่อครัวเรือนเพื่อแสดงผลในเชิงเปรียบเทียบ
2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย	แผนฯ11 กำหนดให้ชุมชนเป็นกลไกในการสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ผ่านระบบสวัสดิการชุมชนและการจัดสรรทรัพยากรแก่สมาชิกในชุมชน	ใช้ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้คือ “สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน”
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจ	ประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับ องค์ประกอบด้าน “ชุมชนเข้มแข็ง” ซึ่งได้ถูกนิยามว่าเป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชนกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง	ใช้ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ คือ 1. สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน (วัดมิติชุมชนพึ่งตนเองได้) 2. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน (วัดมิติการเรียนรู้ของชุมชน) 3. สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน (วัดมิติการมีสวัสดิการของชุมชน) และอาจเพิ่มตัวชี้วัดที่วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติอื่นๆที่อยู่ใน

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”
		คำจำกัดความ เช่น สัดส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อประชากรหรือต่อครัวเรือน
4. การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม	แผนฯ 11 ระบุว่า การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศจำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพของหน่วยธุรกิจขนาดเล็กและมีความสามารถในการแข่งขันต่ำ ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจ SMEs ผู้ประกอบการรายย่อยในชุมชน และวิสาหกิจชุมชน	ตัวชี้วัดที่กำหนดในแผนฯ 11 ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการพัฒนานี้คือ “สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน” ซึ่งความจริงแล้วอาจไม่สามารถวัดศักยภาพการแข่งขันในระบบตลาดได้เสมอไป ตัวชี้วัดที่อาจนำมาพิจารณาเพิ่มเติมได้แก่ - วิสาหกิจชุมชน SMEs หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน (เช่น OTOP) ที่มีความเข้มแข็งหรือมีศักยภาพในการแข่งขัน
5. การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค	-	-
6. การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	-	-
7. การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	แผนฯ 11 ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงบทบาทของชุมชนในการจัดการน้ำและที่ดิน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ดังนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างยั่งยืน	ชุดของตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเดิม ไม่มีตัวชี้วัดที่สะท้อนมิติการจัดการทรัพยากรโดยตรง อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัด “สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน” อาจสามารถนำมาใช้ชี้วัดได้ เนื่องจากตัวชี้วัดนี้พูดถึงการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาาร่วมของชุมชน ซึ่งการจัดการทรัพยากรก็อาจประเด็นปัญหาหนึ่งในชุมชน

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”
		อาจพิจารณาตัวชี้วัดเพิ่มเติมคือ - สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(แหล่งข้อมูล: ฐานข้อมูลจปฐ.)
8. การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ	แผนฯ 11 เน้นบทบาทของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติและมลพิษ/ของเสีย ควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้	ชุดของตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเดิม ไม่มีตัวชี้วัดที่สะท้อนมิติการจัดการด้านนี้โดยตรง อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัด “สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน” อาจสามารถนำมาใช้ชี้วัดได้ (ตรรกะคล้ายกับประเด็นการพัฒนาข้อ 7)
9. การบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม	ในเชิงทฤษฎี ความเข้มแข็งของชุมชนมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ซึ่งรวมถึงการสร้างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นธรรมทางสังคม	ในชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเดิมมีทั้งตัวชี้วัดที่สะท้อนการมีส่วนร่วมและสะท้อนบทบาทของชุมชนในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ได้แก่ สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน และ สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน

สรุปผลการทบทวนประเด็นพัฒนาและยุทธศาสตร์ในแผนฯ ฉบับที่ 11 ที่มีต่อการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ (องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง)

1. องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งในดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข มีความเชื่อมโยงกับเกือบทุกยุทธศาสตร์และประเด็นการพัฒนาในแผนฯ 11 ทั้งที่เป็นการเชื่อมโยงโดยตรงและโดยอ้อม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนอกจาก “ความเข้มแข็งของชุมชน” จะถูกมองเป็นจุดหมายปลายทาง (End) ของการพัฒนาในแผนฯ 11 แล้ว ยังถูกมองเป็น “กลไก” (Means) ที่นำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาบางยุทธศาสตร์กำหนดให้ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์ (ได้แก่ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน) ส่วนยุทธศาสตร์อื่นๆ ได้ระบุให้ชุมชนเข้มแข็ง

เป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความสำเร็จตามแผน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน ได้กำหนดให้ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งที่ใช้อยู่เดิมทั้ง 3 ตัวชี้วัด ส่วนมากสามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ และประเด็นการพัฒนาได้ อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดเหล่านี้ยังมีข้อจำกัดอยู่ที่ความครอบคลุม (Coverage) ของประเด็นที่จะวัด เช่น ความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน อาจบ่งชี้ ถึงความเข้มแข็งทางการเงินและการพึ่งพาตนเองได้ขององค์กรชุมชนแต่อาจไม่ได้บ่งชี้ถึงความ เข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3. เนื่องจากคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งไม่ได้ครอบคลุมเพียงมิติเรื่องการพึ่งตนเองได้ ของชุมชน การเรียนรู้โดยชุมชน และความเกื้อกูลกันของชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนด้วย ดังนั้นจึงควรพิจารณาเพิ่มองค์ประกอบและตัวชี้วัดเพื่อวัดมิตินี้ ด้วย

5.3.3 ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาตัวชี้วัดเสริม: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งของ สศช. ครอบคลุมถึงประเด็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น⁶ อย่างไรก็ตาม ในชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขฯ ไม่ได้มีการวัดในเรื่องนี้ สาเหตุหลักอาจเป็นเพราะข้อจำกัดในเรื่องความสมบูรณ์ของข้อมูล

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าประเด็นเรื่องภูมิปัญญา ท้องถิ่นมีรากฐานความคิดมาจากทฤษฎีทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่เหมือนกับองค์ความรู้ทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีบางชนิดที่สามารถสร้างขึ้นและถ่ายทอดได้โดยปัจเจกชนผ่านกระบวนการ ทำวิจัยและพัฒนาในห้องทดลอง และการจดบันทึกเป็นคู่มือ (Codification) แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างขึ้น และสั่งสมผ่านกระบวนการทางสังคมที่ต้องมีการเรียนรู้และถ่ายทอดโดยการปฏิสัมพันธ์ (Interactive learning) ระหว่างคนในสังคม ดังนั้น หากมองในแง่นี้ ทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ ส่งเสริมให้เกิดการผลิต ถ่ายทอด และสั่งสมภูมิปัญญาของท้องถิ่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

⁶สศช. ได้กำหนดคำนิยามชุมชนเข้มแข็งว่าเป็น “ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และการเรียนรู้ในระดับสูงมีองค์กรในชุมชนกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของ ชุมชนรวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง”

บางอย่าง เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีของท้องถิ่น ศิลปกรรมท้องถิ่น พิธีกรรม ฯลฯ โดยตัวเองก็เป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ที่มีบทบาททำให้เกิดการปฏิสังสรรค์ของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันของคนในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นจุดเกาะเกี่ยวให้คนในชุมชนสำนึกรักในชุมชนของตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงประเพณี วัฒนธรรม และองค์ความรู้ของคนในท้องถิ่น มีความสำคัญต่อการพัฒนาในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก ประการแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่อาศัยการสั่งสม ถ่ายทอด เพิ่มเติม/ต่อยอด รับเอา และนำไปใช้เพื่อให้เกิดคุณค่า ดังนั้น หากปรากฏว่าชุมชนใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก ก็อาจสันนิษฐานได้ว่าชุมชนนั้นได้มีกระบวนการเรียนรู้โดยคนในชุมชน ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากคนรุ่นก่อนและถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นต่อมา⁷ ประการที่สอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกจากจะมีคุณค่าในฐานะเป็นองค์ความรู้หรือแหล่งเรียนรู้แล้ว ยังอาจมีคุณค่าในเชิงพาณิชย์ ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่าง (หากได้รับการจัดการที่เหมาะสม) อาจสามารถนำไปสู่การผลิตสินค้าและบริการ ที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนได้⁸ ประการที่สาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนที่เป็นประเพณี วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน พิธีกรรม งานศิลปะ ฯลฯ อาจมีคุณค่าทางสังคม ในแง่ของการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชน ก่อให้เกิดการปฏิสังสรรค์ การแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือและลดความขัดแย้ง ประการสุดท้าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศนับจากนี้ไป เป็นที่ทราบกันดีว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการแข่งขันในโลกยุคปัจจุบันคือเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge economy) ซึ่งมักจะหมายถึงองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และ

⁷ แนวคิดระบบนวัตกรรม (Innovation system approach) เชื่อว่ากระบวนการพัฒนาความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ (Interactive learning) โดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอด และเชื่อว่านวัตกรรมเป็นกระบวนการที่ยึดตรึงอยู่ในสังคม (Social embeddedness) ซึ่งต่างจากแนวคิดของสำนักคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (นีโอคลาสสิก) ที่เชื่อว่าการพัฒนาความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นกระบวนการที่แยกจากสังคม โดยให้ความสำคัญกับเรื่องการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นสำคัญ (ดู Edquist 1997)

⁸ ในประเทศญี่ปุ่น ความเข้มแข็งของวิสาหกิจสมัยใหม่ (รวมถึง SMEs) ในปัจจุบันเป็นผลมาจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนาน องค์ความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น (เช่น การทำเซรามิกส์ การหมักสาเก การทำเต้าหู้ ซอสมิโสะ ฯลฯ) มีการสืบทอดและขยายผลเชิงพาณิชย์อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในสมัยเอโดะ (Edo period: 1603-1868) เป็นต้นมา ยกตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมสาเกซึ่งปัจจุบันมีผู้ผลิตอยู่เกือบ 2,000 กิจการ เป็นอุตสาหกรรมที่มีความหลากหลายในตัวผลิตภัณฑ์ (Product differentiation) ตามสูตรการผลิตที่พัฒนา สั่งสม ดัดแปลงในแต่ละท้องถิ่น สิ่งดังกล่าวสะท้อนความเชี่ยวชาญของท้องถิ่น (Regional specialization) ที่มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาเฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความเข้มแข็งของ SMEs ญี่ปุ่นในปัจจุบันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมและเป็นรากฐานความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ตามท้องถิ่น (ดู Morris-Suzuki 1994)

เทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงนัก เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานระหว่างประเทศและยังต้องการการพัฒนาอีกมาก ด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงอาจเป็นส่วนที่ช่วยเสริมศักยภาพการแข่งขันในระยะยาวของประเทศได้ หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสม

แผนพัฒนาฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าและ SMEs การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาทุนมนุษย์ การพัฒนาผู้สูงอายุ ฯลฯ ในแง่ของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกมองว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างและปลูกฝังเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน/รากหญ้า เป็นต้น ที่ปรึกษาจึงเห็นว่าการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรถูกนำมาเป็นองค์ประกอบย่อยหนึ่งของชุมชนเข้มแข็งด้วย เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และครอบคลุมนิยามชุมชนเข้มแข็ง และสอดคล้องกับแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องความสมบูรณ์ของข้อมูลที่จะนำมาใช้วัดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ปรึกษาจึงเสนอให้พิจารณาตัวชี้วัดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวชี้วัดเสริม ซึ่งอาจมีการนำมาใช้ในอนาคตเมื่อการพัฒนาข้อมูลมีความสมบูรณ์มากขึ้น

จากการสำรวจแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า มีข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดทำตัวชี้วัดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ คือ

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจดทะเบียน ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์
2. ข้อมูลสินค้า OTOP ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเหล่านี้อาจมีความไม่สมบูรณ์อยู่มากในปัจจุบัน ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงดีขึ้นในอนาคต

ที่ปรึกษาเห็นว่าข้อมูล “ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจดทะเบียน” และ “ข้อมูลสินค้า OTOP” อาจนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ในอนาคต จึงเสนอให้ตัวชี้วัดทั้งสองนี้เป็นตัวชี้วัดเสริม

ข้อมูลชุดแรก (ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจดทะเบียน ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์) เป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกการมีอยู่และจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยโดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้รับผิดชอบจัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่นข้อมูลจากฐานข้อมูลดังกล่าวมาจากการจดทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่อยู่ในรูปขององค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำไวน์กระชาย

ดำ การทำมีดอรัญญิก การทอผ้าไหม เป็นต้น) และการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (เช่น ตำนานกวีนิพนธ์การแสดงพิธีกรรม งานศิลปะ เป็นต้น) ข้อมูลนี้สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างขึ้นจากองค์ความรู้และประสบการณ์ที่อาศัยการสั่งสมและสืบทอดมาของคนในท้องถิ่นซึ่งคนในชุมชนสามารถเรียนรู้ถ่ายทอดและนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงสังคมและเชิงพาณิชย์ได้ ประการที่สอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวคนในชุมชน เช่น การมีวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมหรือรู้สึกเป็นสมาชิกของชุมชน

ชุดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของกรมทรัพย์สินทางปัญญามีจุดแข็งคือ (1) เป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงคลังความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย (2) มีการเก็บรวบรวมและรายงานผลรายปีและ (3) เป็นตัวชี้วัดที่อยู่ในคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งของ สศช.แต่มีจุดอ่อนที่สำคัญคือ (1) ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการแจ้งจดค่อนข้างน้อยถึงแม้ขอบเขตคำจำกัดความจะครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายประเภทและ (2) ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการจัดเก็บจะเน้นในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะพื้นบ้าน และความรู้บางอย่างที่เฉพาะเจาะจง (เช่น สูตรการทำสมุนไพร ฯลฯ) ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการสั่งสม และมีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการพัฒนาขึ้นมาใหม่ค่อนข้างน้อย

ข้อมูลสินค้า OTOP ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นข้อมูลผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีการประเมินในเรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแบ่งเป็นภูมิปัญญาหมวดอาหารและเครื่องดื่ม เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร และอื่นๆ จุดแข็งของข้อมูลชุดนี้คือ (1) ข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงค่อนข้างมาก เนื่องจากมีการผลิตคิดค้นสินค้าใหม่อยู่เสมอ (ต่างจากข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี การละเล่น สูตรยาสมุนไพรซึ่งข้อมูลมีแนวโน้มที่จะนิ่ง) (2) เป็นข้อมูลที่บ่งชี้ภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งคล้ายกับข้อมูลสิ่งประดิษฐ์ใหม่ในฐานข้อมูลสิทธิบัตรที่มักจะถูกใช้ในการวัดความสามารถทางนวัตกรรมของประเทศ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลนี้มีจุดอ่อนคือ (1) ไม่มีการรายงานข้อมูลเป็นรายปี จึงทำให้ไม่ทราบว่าจะแต่ละปีมีสินค้า OTOP ที่เข้าเกณฑ์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่เท่าใด (2) สินค้า OTOP อาจสะท้อนความพยายามของผู้ประกอบการที่จะสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และไม่จำเป็นต้องสะท้อนกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมความรู้ร่วมกันของคนในสังคมเสมอไป

โดยรวมแล้วข้อมูลที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันมีอยู่ค่อนข้างจำกัด และเท่าที่มีอยู่ก็ยังไม่สมบูรณ์ ต้องอาศัยการปรับปรุงอย่างมาก ที่ปรึกษาจึงขอเสนอตัวชี้วัด 2 ตัวที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นตัวแปรเสริม

ในการจัดทำชุดดัชนีชุมชนเข้มแข็ง ที่ปรึกษาเสนอให้ใช้มิติการวัด “ชุมชนดำรงไว้ซึ่งคุณค่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งอาจนิยามได้ว่าหมายถึง “ชุมชนมีการพัฒนา ต่อยอด เรียนรู้ ถ่ายทอด รักษา ไว้ และใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งประกอบไปด้วยภูมิปัญญาในรูปขององค์ความรู้ของท้องถิ่น การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมถึงประเพณี และเอกลักษณ์ของชุมชน”

สำหรับการวัดนั้นอาจใช้ตัวชี้วัดสองตัวร่วมกัน คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจัดแจ้งต่อประชากร 10,000 คน
2. สินค้า OTOP ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อประชากร 10,000 คน⁹

ซึ่งข้อมูลสินค้า OTOP ที่ควรจะนำมาใช้คือจำนวนสินค้า OTOP ที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นรายปี

5.3.4 การปรับปรุงตัวชี้วัด

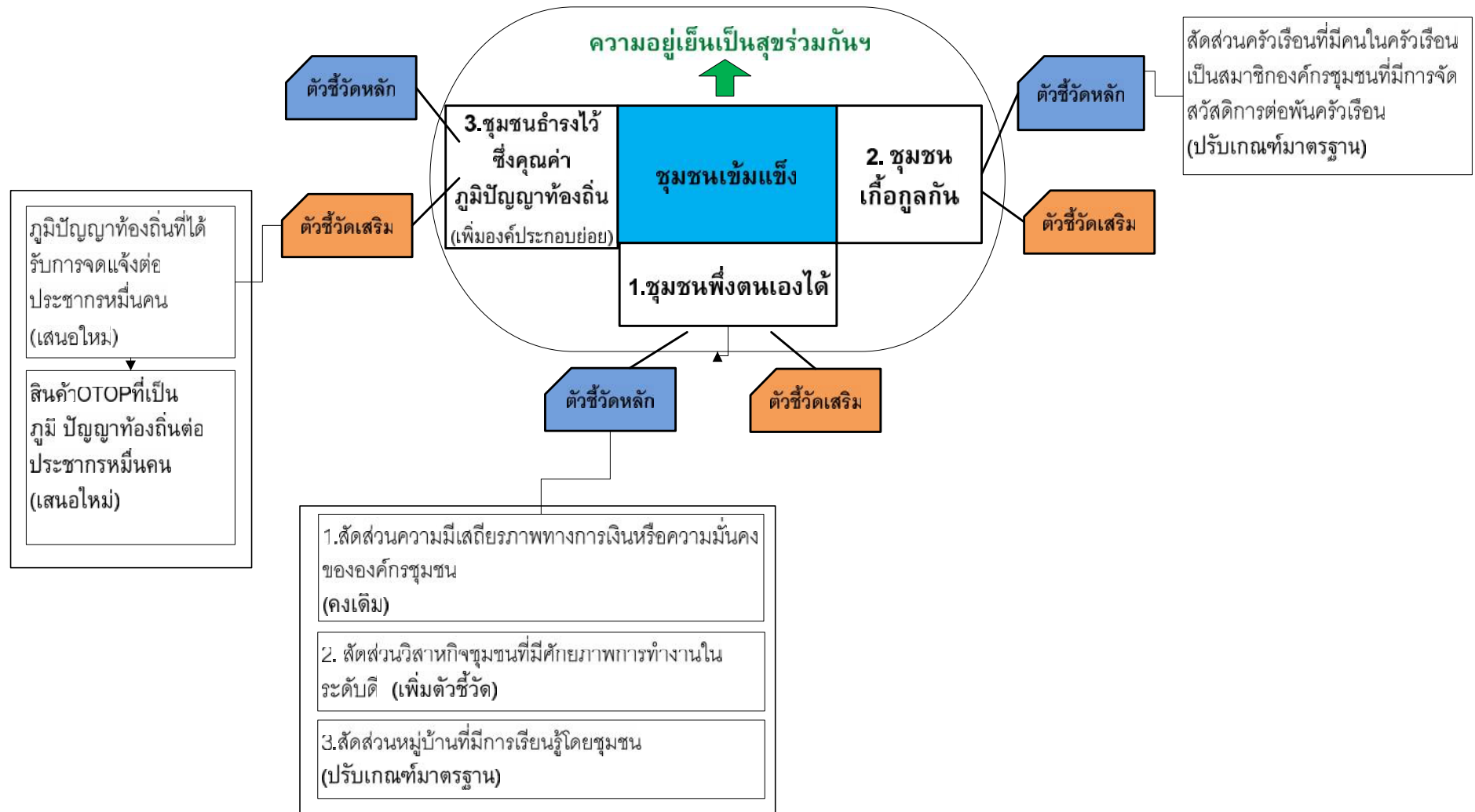
ผลการศึกษาในองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมาจากการทบทวนข้อมูลตามรายตัวชี้วัดและ รับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัด เสริมที่ใช้อธิบายประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบย่อย ได้ดังตารางที่ 5-20 และแผนภาพที่ 5-6

⁹ เกณฑ์ 10,000 คนมาจากจำนวนประชากรต่อ 1 ตำบล ซึ่งอยู่ที่ประมาณ 8,000 คน

ตารางที่ 5-20: สรุปตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมในองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”

	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม
องค์ประกอบย่อย “ชุมชนพึ่งตนเอง ได้”	1. สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงิน หรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน 2. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน 3. สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพการ ดำเนินงานในระดับดี	-
องค์ประกอบย่อย “ชุมชนเกื้อกูลกัน”	1. สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็น สมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการ ต่อพนักครัวเรือน	-
องค์ประกอบย่อย “ชุมชนธำรงไว้ซึ่ง คุณค่าภูมิปัญญา ท้องถิ่น”	-	1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจัดแจงต่อ ประชากรหนึ่งหมื่นคน 2. สินค้า OTOP ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อประชากรหนึ่งหมื่นคน

แผนภาพที่ 5-6 : สรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบสำหรับองค์ประกอบหลัก “ชุมชนเข้มแข็ง”

5.3.5 สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขในองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง

ในส่วนนี้จะนำเสนอผลการคำนวณค่าตัวชี้วัดรวมขององค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งซึ่งประกอบด้วย

(1) สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน ซึ่งวัดจากสัดส่วนสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่มีเสถียรภาพทางการเงินระดับมั่นคงดีหรือดีมากโดยมีค่าเกณฑ์มาตรฐานเท่ากับร้อยละ 50

(2) สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน ซึ่งมีค่าเกณฑ์มาตรฐาน (เต็ม) เท่ากับร้อยละ 50

(3) สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน มีค่าเกณฑ์มาตรฐาน (เต็ม) เท่ากับ 80 ครัวเรือนต่อพันครัวเรือน

ชุดตัวชี้วัดใหม่ได้เพิ่มตัวชี้วัดเข้าไปอีกหนึ่งตัวชี้วัด คือ

(4) ความมีศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนซึ่งวัดจากสัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพการดำเนินงานในระดับดี โดยมีเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดเป็นค่าเป้าหมายเท่ากับร้อยละ 50 ตัวชี้วัดนี้ใช้เป็นตัวชี้วัดหลักที่ใช้ควบคู่กับตัวชี้วัดในข้อ (1)

ตาราง 5-21 สรุปค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านชุมชนเข้มแข็งระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 โดยค่าดัชนีที่คำนวณแล้วจะถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 5-22

ตารางที่ 5-21: ค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ชุมชนพึ่งตนเองได้						
<u>ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน</u>						
- สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรชุมชน	37.48	36.62	23.27	28.65	19.09	<u>19.09</u>
- สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพการดำเนินงานในระดับดี	28.94	28.88	28.74	30.00	26.31	32.43*
<u>การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง</u>						
- สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน	33.80	33.80	40.86	40.86	42.71	<u>42.71</u>
ชุมชนเกื้อกูลกัน						
- <u>การมีสวัสดิการชุมชน</u>						
- สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน	17.20	32.83	46.13	50.11	72.91	106.57

หมายเหตุ: * ข้อมูล ณ วันที่ 4 กรกฎาคม 2556, ข้อมูล ณ สิ้นไตรมาสที่ 2 ปี 2556

ตารางที่ 5-22: สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันองค์ประกอบ “ชุมชนเข้มแข็ง”

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ภาพรวม	42.10	49.69	56.50	60.15	69.16	84.24
ชุมชนพึ่งตนเองได้	67.01	66.55	66.87	70.18	65.41	68.47
<u>ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน</u>						
- สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรชุมชน	74.96	73.24	46.54	57.30	38.18	<u>38.18</u>
- สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพการดำเนินงานในระดับดี	57.88	57.75	57.48	59.99	52.62	66.0
<u>การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง</u>						
- สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน	67.60	67.60	81.72	81.72	85.42	<u>85.42</u>
ชุมชนเกื้อกูลกัน	17.20	32.80	46.10	50.10	72.90	100.00
- <u>การมีสวัสดิการชุมชน</u>						
- สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน	17.20	32.80	46.10	50.10	72.90	100.0

ข้อสังเกต:

1. การตั้งค่าเกณฑ์มาตรฐานของตัวชี้วัดแต่ละตัวมีผลต่อน้ำหนัก (Magnitude) ของค่าเฉลี่ยชุดตัวชี้วัด โดยหากตั้งค่าเกณฑ์มาตรฐานไว้ใกล้กับค่าที่เกิดขึ้นจริง จะทำให้ตัวชี้วัดที่คำนวณออกมามีค่าสูง แต่ถ้าตั้งไว้ห่างจากค่าจริง ตัวชี้วัดก็จะมีค่าต่ำ ทั้งนี้เพราะสูตรการคำนวณนั้นเน้นสัดส่วนของค่าจริงต่อค่ามาตรฐาน เพื่อดูว่าผลการดำเนินงานเป็นเท่าใดเมื่อเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งหากตั้งไว้ต่ำผลการดำเนินงานก็จะใกล้เคียงกับเป้าหมาย และสัดส่วนการบรรลุผลก็จะสูง

2. ในฐานข้อมูลชุดนี้ยังมีปัญหาเรื่องความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล เช่น ข้อมูล กชช. 2ค ซึ่งใช้สำหรับตัวชี้วัด “สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน” มีการประมวลและรายงานทุก 2 ปี ทำให้ไม่สามารถใช้ข้อมูลจริงในการคำนวณค่าเฉลี่ยชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในบางปีได้ นอกจากนี้ เนื่องจากข้อมูลเพิ่งจะเริ่มมีการประมวลและรายงานนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 เป็นต้นมา ทำให้ไม่สามารถหาค่าตัวแทน (Proxy) อื่นๆ มาใช้ได้ ที่ปรึกษาจึงต้องใช้สถิติของปีที่ผ่านมาเพื่อนำมาคำนวณค่าในปีปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีการเดิมที่ใช้กันอยู่ นอกจากนี้ ตัวชี้วัดบางตัวมีคาบการประมวลและรายงานผลค่อนข้างเลื่อมปีมาก ทำให้อาจไม่สามารถนำข้อมูลมาคำนวณได้ทันในรอบปีปัจจุบัน เช่น ข้อมูลผลการประเมินความมั่นคงทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ซึ่งกำหนดรอบการประเมินคือ 1 เมษายนถึง 31 มีนาคมของปีถัดไปและประมวลผล/รายงานผลภายใน 31 ธันวาคมของปีที่ครบรอบประเมิน ซึ่งหมายความว่า ข้อมูลความมั่นคงทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรปี พ.ศ.2555 จะถูกรายงานผลภายใน 31 ธันวาคม พ.ศ.2556 ซึ่งมีผลทำให้เกิดความล่าช้าในการคำนวณค่าเฉลี่ยชุดตัวชี้วัดรายปี

5.3.6 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคต

1. ตัวชี้วัดอาจถูกพัฒนาขึ้นจากฐานคิดเชิงทฤษฎีหรือนโยบายในระยะยาว มากกว่าพัฒนาขึ้นบนฐานหรือชุดของข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เนื่องจากอาจประสบปัญหาในเรื่องความไม่สมบูรณ์หรือความไม่ต่อเนื่องของข้อมูล เช่น ฐานข้อมูลอาจมาจากการจัดเก็บรายปี หรือทุกสองหรือสามปี ซึ่งทำให้มีข้อจำกัดในการนำข้อมูลมาใช้

2. ข้อมูลบางชนิดมีปัญหาในเรื่องคุ้มครองเชิงพื้นที่ คือมีการเก็บข้อมูลเฉพาะชุมชนในชนบท ไม่รวมชุมชนเมือง เช่น ข้อมูลที่ใช้ฐานข้อมูล กชช.2ค จะเก็บรวบรวมและรายงานเฉพาะหมู่บ้านในชนบท ปัจจุบัน ยังเป็นการยากที่จะหาข้อมูลที่มีการจัดเก็บในภาคเมืองที่มีดัชนีชี้วัดที่สอดคล้องกัน (เช่น ไม่มี

ข้อมูลหมู่บ้านที่ได้รับการเรียนรู้โดยชุมชนที่จัดเก็บในภาคเมือง) ในแง่นี้ สศช. อาจสนับสนุนหรือผลักดันให้มีการใช้ตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านที่สอดคล้องกันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท¹⁰

3. สศช. อาจพิจารณาจัดทำ การสำรวจภาวะความเข้มแข็งของชุมชนไทย โดยอาจกำหนดคาบการ จัดเก็บเป็นรายปีหรือทุกๆ 2 ปี โดยใช้แบบสำรวจที่พัฒนาขึ้นบนฐานคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตัวอย่างเช่น ในกรณีของรัฐวิคตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งมีการจัดทำดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน (Community Strength Indicators) ทุกปี โดยใช้ฐานข้อมูลจากการสำรวจที่ดำเนินการโดยหน่วยงานปกครองท้องถิ่นในรัฐ การสำรวจใช้ชุดของแบบสำรวจเดียวกัน จึงสามารถรายงานผลเป็นภาพรวมได้

ข้อดีของการทำการสำรวจคือ สามารถลดความไม่แน่นอนของข้อมูลที่มีการจัดเก็บโดยหน่วยงานอื่นๆ นอกจากนี้ผู้สำรวจก็ยังสามารถออกแบบแบบสำรวจให้สะท้อนแนวคิด นิยาม และยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ด้วย นอกจากนี้ การสำรวจยังสามารถแก้ปัญหาความไม่สอดคล้องระหว่างข้อมูลที่มีอยู่ (จัดเก็บโดยหน่วยงานอื่นๆ) กับแนวคิดการทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของ สศช. เพราะแต่ละหน่วยงานอาจมีระบบการเก็บข้อมูลที่ถูกออกแบบเพื่อสนองความจำเป็นที่แตกต่างจากของ สศช. อย่างไรก็ตาม การสำรวจอาจมีข้อเสียตรงที่อาจมีการใช้งบประมาณมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การใช้ข้อมูลที่มีการจัดเก็บไว้แล้ว และอาจใช้งบประมาณมากกว่าหากต้องการให้มีคัมรวม (Coverage) ในการสำรวจมากขึ้น

4. หาก สศช. จะมีการปรับปรุงชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในอนาคต และมีความประสงค์จะนำฐานข้อมูลที่มีการจัดเก็บโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็อาจทำได้ โดยอาจเสนอให้หน่วยงานเหล่านั้นปรับปรุงระบบการจัดเก็บ คัมรวม และความถี่ของการจัดเก็บ/การรายงานผลข้อมูล ทั้งนี้ ในการศึกษาขณะที่ปรึกษาได้พิจารณาตัวชี้วัดหลายตัวที่มีความเป็นไปได้ที่จะนำมาจัดทำเป็นชุดดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง และมีหลายตัวชี้วัดที่ได้พิจารณาตัดออกไป ทั้งนี้เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลเป็นหลัก ในที่นี้ หากจะนำตัวชี้วัดเหล่านั้นมาใช้ อาจต้องมีการปรับปรุงบางประการ ดังที่เสนอในตารางที่ 5-23 ถึงตาราง 5-25 (ดูคำอธิบายเพิ่มเติมในภาคผนวกที่ 5-1 และ 5-2)

¹⁰ซึ่งแน่นอนว่าคงไม่ใช่ทุกตัวชี้วัดจะต้องเป็นตัวชี้วัดเดียวกัน เนื่องจากสภาพเมืองและชนบทมีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 5-23: ข้อเสนอการปรับปรุงตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในภาคต องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้

ตัวชี้วัด	องค์ประกอบ/มิติการวัด	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงฐานข้อมูล
สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน*	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	กรมตรวจบัญชีสหกรณ์	ควรขยายจำนวนสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการประเมินเสถียรภาพในแต่ละปีให้เพิ่มมากขึ้น หรืออาจครอบคลุมสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่มีอยู่ทั้งหมด
สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี*	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	กรมส่งเสริมการเกษตร (ฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน)	ควรขยายขอบข่ายคุ่มรวม (coverage) ของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการประเมินศักยภาพในแต่ละปี ทั้งนี้ อาจพิจารณาจัดระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดที่มีอยู่ทุกปี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ และตรวจสอบได้ว่าวิสาหกิจชุมชนใดบ้างที่มีการดำเนินการจริง
สัดส่วนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีความเข้มแข็ง (หมายเหตุ: ถูกตัดออกไปเนื่องจากข้อมูลไม่สมบูรณ์)**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน (รวบรวมโดย สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน)	- ควรขยายขอบข่ายการประเมินกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ครอบคลุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีอยู่ทั้งหมด - ควรรายงานผลการประเมินกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นรายปี
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุมชนและแผนชุมชน (หมายเหตุ: ถูกตัดออกเนื่องจากมีคุ่มรวมน้อย และมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล)**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง)	- ควรขยายขอบข่ายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้น (ปัจจุบันมีอยู่เพียง 4,500 หมู่บ้าน) - ควรจัดเก็บข้อมูลความก้าวหน้าในการดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และรายงานข้อมูลรายปี
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง (หมายเหตุ: ถูกตัดออกเนื่องจากมีคุ่มรวมน้อย และมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล)**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง)	- ควรขยายขอบข่ายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้น (ปัจจุบันมีอยู่เพียง 4,500 หมู่บ้าน) - ควรจัดเก็บข้อมูลความก้าวหน้าในการดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และรายงานข้อมูลรายปี

ตัวชี้วัด	องค์ประกอบ/มิติการวัด	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงฐานข้อมูล
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน*	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูล กชช.2 ค)	อาจพิจารณาจัดเก็บและรายงานผลข้อมูลหมู่บ้านเป็นรายปี
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน (หมายเหตุ: ตัดออก เนื่องจากเป็นการนับซ้ำกับตัวชี้วัดสัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน)**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้ - มิติ: การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูล กชช.2 ค)	อาจมีการประเมินศูนย์เรียนรู้ชุมชนในเชิงคุณภาพเพื่อให้ทราบว่ามิศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจำนวนเท่าใดที่ยังมีการดำเนินการอยู่

หมายเหตุ: (1) เครื่องหมาย * คือ ตัวชี้วัดที่เสนอให้คงไว้; (2) เครื่องหมาย ** คือ ตัวชี้วัดที่ตัดออกหลังจากที่ได้ศึกษาแล้ว

ตารางที่ 5-24: ข้อเสนอการปรับปรุงตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในหอภาค องค์ประกอบย่อย: ชุมชนเกื้อกูลกัน

ตัวชี้วัด	องค์ประกอบ/มิติการวัด	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงฐานข้อมูล
สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน*	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนเกื้อกูลกัน - มิติ: การมีสวัสดิการชุมชน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	ควรมีการรายงานข้อมูลเฉพาะองค์กรชุมชนที่ยังดำเนินการอยู่จริง เพื่อให้ข้อมูลน่าเชื่อถือ โดยไม่รวมองค์กรชุมชนที่จดทะเบียนไว้แต่ได้ยุบเลิกแล้วและไม่ได้แจ้งต่อ พอช.
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีกองทุนสวัสดิการแก่สมาชิก (หมายเหตุ: ตัดออกเนื่องจากมีคุ่มรวมน้อย และมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล)**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนเกื้อกูลกัน - มิติ: การมีสวัสดิการชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง)	- ควรขยายขอบข่ายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้น (ปัจจุบันมีอยู่เพียง 4,500 หมู่บ้าน) - ควรจัดเก็บข้อมูลความก้าวหน้าในการดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และรายงานข้อมูลรายปี
สัดส่วนหมู่บ้านที่ไม่มีปัญหาเรื่องผู้ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองทางสังคม (หมายเหตุ: ตัดออก เนื่องจากเป็นการนับซ้ำกับตัวชี้วัดอื่น)**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนเกื้อกูลกัน - มิติ: การมีสวัสดิการชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูล กชช.2 ค)	อาจพิจารณาจัดเก็บและรายงานผลข้อมูลหมู่บ้านเป็นรายปี

หมายเหตุ: (1) เครื่องหมาย * คือ ตัวชี้วัดที่เสนอให้คงไว้; (2) เครื่องหมาย ** คือ ตัวชี้วัดที่ตัดออกหลังจากที่ได้ศึกษาแล้ว

ตารางที่ 5-25: ข้อเสนอการปรับปรุงตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในภาคต องค์ประกอบย่อย: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตัวชี้วัด	องค์ประกอบ/มิติการวัด	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงฐานข้อมูล
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจัดแจงต่อประชากรหนึ่งหมื่นคน**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น - มิติ: การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	กรมทรัพย์สินทางปัญญา (ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย)	ควรขยายการรับจัดแจงสินค้า หรือกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่จริง และเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของข้อมูลรายปีมากขึ้น
สินค้า OTOP ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อประชากรหนึ่งหมื่นคน**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น - มิติ: การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูล OTOP)	ควรมีการรายงานจำนวนสินค้า OTOP ที่ได้รับการจัดแจงทุกปี เพื่อให้สามารถทราบว่าในแต่ละปีมีสินค้า OTOP ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่เท่าใด
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า**	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น - มิติ: การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง)	- ควรขยายขอบข่ายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้น (ปัจจุบันมีอยู่เพียง 4,500 หมู่บ้าน) - ควรจัดเก็บข้อมูลความก้าวหน้าในการดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และรายงานข้อมูลรายปี
สัดส่วนหมู่บ้านที่มีผู้รู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน	- องค์ประกอบย่อย: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น - มิติ: การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูล กชช.2 ค)	ควรพิจารณาปรับปรุงการจัดเก็บข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านเพื่อไม่ให้เกิดการนับซ้ำ เช่น ระบุแต่จำนวนปราชญ์ชาวบ้านในหมู่บ้าน และนับที่ตัวบุคคลเป็นหลัก แทนการนับที่สาขาความเชี่ยวชาญของปราชญ์ชาวบ้านแต่ละคน

หมายเหตุ: (1) เครื่องหมาย * คือ ตัวชี้วัดที่เสนอให้คงไว้; (2) เครื่องหมาย ** คือ ตัวชี้วัดที่ตัดออกหลังจากที่ได้ศึกษาแล้ว

การปรับปรุงตัวชี้วัดองค์ประกอบหลัก “ชุมชนเข้มแข็ง”

1) องค์ประกอบย่อย: ชุมชนพึ่งตนเองได้

ประเด็นการวัด: (1) ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน (2) การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ยังคงประเด็นการวัดเดิมทั้ง 2 ประเด็น ซึ่งมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประเด็นการพัฒนา (ข้อ 1) การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน (ข้อ 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจและ (ข้อ 9) การบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์ มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1.ความเข้มแข็งของ องค์กรในชุมชน	1. สัดส่วนความมี เสถียรภาพทางการเงิน หรือความมั่นคงของ องค์กรในชุมชน <u>หมายเหตุ:</u> ใช้สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรเป็น ตัวแทนองค์กรชุมชน ¹¹ วัดจาก “สัดส่วนสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรที่มี เสถียรภาพทางการเงิน	-คงเดิม- เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่ สะท้อนความมั่นคงทางการ เงินขององค์กรชุมชน และ เป็นตัวชี้วัด End ของความ เข้มแข็งของชุมชน และมี คาบการจัดเก็บรายปี นอกจากนี้ การใช้สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรเป็น ตัวแทนองค์กรชุมชนถือว่า จุดแข็งในเรื่องคุ่มรวม	ใช้สัดส่วนสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ที่มีเสถียรภาพทาง การเงินระดับ มั่นคงดีหรือดีมาก เท่ากับร้อยละ 50	100 * (X/B), B = 50 <u>หมายเหตุ:</u> คงค่าเกณฑ์ มาตรฐานเดิม (50%) เนื่องจากผลการ ดำเนินงานในช่วง 5 ปี ของแผนฯ 10 (2550- 54) ยังห่างไกล เป้าหมาย คือ มีค่าเฉลี่ย ตลอดช่วง 5 ปีอยู่ที่ 29.07 ดังนั้นจึงไม่ จำเป็นต้องปรับเพิ่มค่า	กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ (จัดเก็บรายปี) http://www.cad.go.th/main.php?filename=inde x

¹¹ ดูคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของข้อมูลเพิ่มเติมในภาคผนวก 2

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์ มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	ระดับมั่นคงดีหรือดีมาก	เนื่องจากสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีการก่อตั้งทั้งในภาคเมืองและชนบท และมีจำนวนสมาชิกรวมกันกว่า 11 ล้านคน		เกณฑ์มาตรฐาน	
	2. สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพ การดำเนินงานในระดับดี¹² วัดจาก “สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี”	-เสนอใหม่- เนื่องจากตัวชี้วัดสัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน ใช้ฐานข้อมูลของกรมบัญชีสหกรณ์ ซึ่ง อาจไม่ได้ครอบคลุมองค์กรชุมชนประเภทอื่นที่นอกเหนือจากสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ในแง่ วิสาหกิจชุมชน เป็นหน่วยทางเศรษฐกิจระดับรากหญ้าที่มีการดำเนินงานที่หลากหลายมากกว่า เพราะครอบคลุมกิจกรรม	ใช้สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี เทียบร้อยละ 50 เหตุผล: เนื่องจากสัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี โดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 28.5 ในช่วงแผนฯ 10 การกำหนดค่าเกณฑ์มาตรฐานไว้ที่ร้อยละ 50 จึงน่าจะสมเหตุสมผล และมีความท้าทาย	100 * (X/B), B = 50	ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน http://www.sceb.doae.go.th/

¹² ดู คำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของข้อมูลเพิ่มเติมในภาคผนวก 2

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์ มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
		ด้านการผลิต บริการ และอื่น ๆ นอกจากนี้ การวัดความมีศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนก็เป็นตัวชี้วัดระดับ End เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนศักยภาพมากกว่าปริมาณเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาใช้ตัวชี้วัดนี้เสริมตัวชี้วัดที่ 1 เนื่องจากมีความครอบคลุมด้านประชากรน้อยกว่าสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร โดยปัจจุบัน (ณ สิ้นปี 2555) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีเพียง 1.25 ล้านคนเท่านั้น	เพียงพอ		
2.การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	2. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน ¹³	- คงเดิม แต่ปรับเกณฑ์มาตรฐาน -	ป ร ั บ เ ก ณฑ์มาตรฐานเป็นสัดส่วนหมู่บ้านที่มี	100 * (X/B), B = 60 <u>หมายเหตุ:</u> เสนอให้ปรับ	ฐานข้อมูล กชช.2 ค. ของศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน (จัดเก็บและรายงานผลทุก 2 ปี)

¹³ ดู คำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของข้อมูลเพิ่มเติมในภาคผนวก 2

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์ มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
			การเรียนรู้โดย ชุมชนร้อยละ 60	ค่าเกณฑ์มาตรฐานเป็น 60% เนื่องจากผลการ ดำเนินงานในช่วงแผนฯ 10 (2550-54) มีการ บรรลุเป้าหมาย ค่อนข้างมากจากที่ตั้งค่า เป้าหมายไว้ที่ 50% ในช่วงต้นของแผนฯ คือ มีสัดส่วนหมู่บ้านที่มีการ เรียนรู้โดยชุมชนเพิ่มขึ้น จาก 33.8% (2550) เป็น 42.7% (2554) คิด เป็น 85.4% ของเกณฑ์ มาตรฐาน ซึ่งหาก แนวโน้มยังคงเดิม เป็นไปได้ว่าจะมีการ บรรลุเกณฑ์มาตรฐาน ในช่วงปลายแผนฯ 11 (2555-59) ดังนั้น จึง เห็นควรให้มีการปรับค่า เกณฑ์มาตรฐานให้ สูงขึ้นเป็น 60%	http://www.rdic.cdd.go.th/index1.html หมายเหตุ: ข้อมูล กชช. 2 ค. รายงานจำนวนและ สัดส่วนหมู่บ้านชนบทที่มีปัญหาในเรื่องการ เรียนรู้โดยชุมชน โดยแยกระดับความรุนแรงของ ปัญหาออกเป็น 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย/ไม่มีเลย ที่ปรึกษาเห็นว่า การกำหนดค่าเป้าหมายควรอิง เกณฑ์เดิม คือกำหนดจากสัดส่วนหมู่บ้านที่ไม่มี ปัญหาเรื่องการเรียนรู้โดยชุมชนหรือมีปัญหา เพียงเล็กน้อยเป็นหลัก

2) องค์ประกอบย่อย: ชุมชนเกื้อกูลกัน

ประเด็นการวัด : 1. การมีสวัสดิการชุมชน

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ยังคงประเด็นการวัดเรื่องการมีสวัสดิการชุมชน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนา(ข้อ 2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยและยุทธศาสตร์การพัฒนา (ข้อ 1) การสร้างความเป็นธรรมในสังคม

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บ ข้อมูล
1.การมีสวัสดิการชุมชน	1 . สั ต ส ่ ว น ครัวเรือนที่มีคนใน ครัวเรือนเป็น สมาชิกองค์กร ชุมชนที่มีการจัด สวัสดิการต่อพัน ครัวเรือน	- คงเดิม แต่ปรับ เกณฑ์มาตรฐาน- เนื่องจากเป็นตัวชี้วัด ที่วัดบทบาทของ ชุมชนในการจัด สวัสดิการ ซึ่งบ่งชี้ถึง ความเกื้อกูลกันของ ชุมชน	สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กร ชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการเท่ากับ 150 ต่อพันครัวเรือน <u>เหตุผล:</u> เนื่องจากในปี 2555 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนฯ 11 สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กร ชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือนอยู่ที่ 106 ครัวเรือน ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานเดิม (80 ครัวเรือน) มา ค่อนข้างมาก นอกจากนี้ หากพิจารณาการเพิ่มของ จำนวนครัวเรือนที่เป็นสมาชิกองค์กรสวัสดิการต่อพัน ครัวเรือนในช่วงแผนฯ 10 (2550-54) แล้วพบว่า มี จำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นปีละ 11 ครัวเรือนโดยเฉลี่ย ซึ่ง ในแง่ีหากนำข้อมูลปี 2555 มาเป็นฐาน (106 ครัวเรือน/ พันครัวเรือน) แล้วใช้การเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยในแผนฯ 10 มาพิจารณารวม ก็จะพบว่าเมื่อสิ้นแผนฯ 11 (ปี 2559) สัดส่วนดังกล่าวก็ควรเป็น 150 ครัวเรือนต่อพันครัวเรือน ซึ่งถึงเป็นการบรรลุเป้าหมาย 100% พอดี	$100 * (X/B), B = 150$	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) http://www.codi.or.th/

3) (เพิ่ม) องค์ประกอบย่อย: ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเด็นการวัด: 1. การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

มีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน และยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1.การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	<u>ตัวชี้วัดเสริม</u> 1 . ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจัดแจงต่อประชากรหนึ่งหมื่นคน ¹⁴	ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังสะท้อนศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจแห่งข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ (Knowledge economy) นอกจากนี้ เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่อยู่ในคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งของสศช. การเพิ่มตัวชี้วัดนี้จะทำให้ครอบคลุมคำจำกัดความชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น	ใช้เกณฑ์ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการจัดแจงต่อประชากร 1 หมื่นคน	$100 * (X/B), B = 1$	ระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ http://www.ipthailand.go.th/ipthailand/index.php?option=com_content&task=section&id=25&Itemid=202

¹⁴ ดูคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของข้อมูลเพิ่มเติมในภาคผนวก 2

ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
		ยิ่งไปกว่านั้น สศช. ยังให้ความสำคัญกับภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน ที่ระบุไว้ใน ยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนฯ 11			
	ตัวชี้วัดเสริม 2. สินค้า OTOP ที่ เป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่น ต่อประชากรหนึ่ง หมื่นคน	ใช้ตัวชี้วัดสินค้า OTOP ร่วมกับตัวชี้วัดภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่ได้รับการจด แจ้งเพื่อเสริมข้อมูลให้ ครอบคลุมภูมิปัญญา ท้องถิ่นในด้านผลิตภัณฑ์	ใช้สัดส่วนสินค้า OTOP ประชากร 10,000 คน ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อ	100 * (X/B), B = 3	คลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย OTOP http://www.otoptoday.com/

ภาคผนวก 5- 1

ในการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ที่ปรึกษาได้มีการสำรวจแหล่งข้อมูลที่มีการจัดทำตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนไว้ และได้รวบรวมไว้เป็นชุดตัวชี้วัดที่อาจนำไปใช้ (Potential Indicators) หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาพิจารณาเพื่อคัดเลือกตัวชี้วัดที่จะนำมาจัดทำเป็นชุดตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตามกรอบดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันสังคมไทย ตัวชี้วัดที่ได้พิจารณามีดังต่อไปนี้

องค์ประกอบย่อย	มิติ	ตัวชี้วัด+คำอธิบาย	แหล่งข้อมูล	ผลการพิจารณา			เหตุผล
				คงไว้	ตัดออก	เสนอเป็นตัวชี้วัดเสริม	
1. ชุมชนพึ่งตนเองได้	1.1 ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	1. สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรในชุมชน (องค์กรชุมชน = สหกรณ์)	กรมตรวจบัญชีสหกรณ์	✓			ตามรายละเอียดในรายงาน
		2. สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี	สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร	✓			ตามรายละเอียดในรายงาน
		3. สัดส่วนของตำบลที่มีผลิตภัณฑ์ OTOP 4 หรือ 5 ดาว ต่อตำบลทั้งหมด	สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน		✓		ตัดออกเนื่องจากข้อมูลไม่ครบ(มีข้อมูลเฉพาะปี 2555)
		4. สัดส่วนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีความเข้มแข็ง	สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน		✓		ตัดออกเนื่องจากข้อมูลไม่สมบูรณ์และไม่น่าเชื่อถือ เช่น รายงานข้อมูลเดียวกันในแต่ละปี
		5. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุมชนและแผนชุมชน	สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน(ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ)		✓		ตัดออกเพราะยังอยู่ในระดับโครงการนำร่องชองครอบคลุมเพียง 4,500 หมู่บ้าน

องค์ประกอบย่อย	มิติ	ตัวชี้วัด+คำอธิบาย	แหล่งข้อมูล	ผลการพิจารณา			เหตุผล
				คงไว้	ตัดออก	เสนอเป็นตัวชี้วัดเสริม	
		6. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง	สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ)		✓		ตัดออกเพราะยังอยู่ในระดับโครงการนำร่องชองครอบคลุมเพียง 4,500 หมู่บ้าน
	1.2 การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	1. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน	ฐานข้อมูล กชช. 2 ค. ของศูนย์ข้อมูล เพื่อ การ พัฒนา ชนบท กรมการพัฒนาชุมชน	✓			ตามรายละเอียดในรายงาน
		2. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน	รายงานหมู่บ้านชนบทไทย (จากฐานข้อมูล กชช. 2ค.) กรมการพัฒนาชุมชน		✓		ตัดออกเนื่องจากเป็นตัวชี้วัดย่อยของตัวชี้วัดสัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน
	2. ชุมชนเกื้อกูลกัน	2.1 การมีสวัสดิการชุมชน	1. สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพนักครัวเรือน	✓			ตามรายละเอียดในรายงาน
			2. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีกองทุนสวัสดิการแก่สมาชิก		✓		ตัดออกเพราะยังอยู่ในระดับโครงการนำร่องครอบคลุมเพียง 4,500 หมู่บ้าน
			3. สัดส่วนหมู่บ้านที่ไม่มีปัญหาเรื่องผู้ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองทางสังคม		✓		ตัดออก เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดย่อยของตัวชี้วัด“หมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการ” (ข้อมูล กชช. 2ค) ซึ่งมีสัดส่วนหมู่บ้านเกือบ 100% ที่ไม่มีปัญหา

องค์ประกอบย่อย	มิติ	ตัวชี้วัด+คำอธิบาย	แหล่งข้อมูล	ผลการพิจารณา			เหตุผล
				คงไว้	ตัดออก	เสนอเป็นตัวชี้วัดเสริม	
3. ชุมชนธำรงไว้ซึ่งคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.1 การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการจดแจ้งต่อประชากรหนึ่งหมื่นคน	ระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา			✓	ในทางแนวคิด เป็นตัวชี้วัดที่ดี แต่มีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล
		(2) สินค้า OTOP ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อประชากรหนึ่งหมื่นคน	คลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย OTOP			✓	เป็นตัวชี้วัดที่อาจนำมาใช้ได้หากมีการรายงานข้อมูลรายปี
		(3) สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า	สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน(ฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ)		✓		ตัดออกเพราะยังอยู่ในระดับโครงการนำร่องชองครอบคลุมเพียง 4,500 หมู่บ้าน
		(4) สัดส่วนหมู่บ้านที่มีผู้รู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน	รายงานหมู่บ้านชนบทไทย (จากฐานข้อมูล กชช. 2ค. กรมการพัฒนาชุมชน)		✓		ตัดออก เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดย่อยของตัวชี้วัดสัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านอาจมีการนับซ้ำ (เช่น ปราชญ์ชาวบ้านหนึ่งคนอาจมีองค์ความรู้ในหลายด้าน ซึ่งการนับปราชญ์ชุมชนในแต่ละด้านอาจทำให้เกิดการนับซ้ำได้)

ภาคผนวก 5-2

คำอธิบายเพิ่มเติมตัวชี้วัดหลักชุมชนเข้มแข็ง

นิยามชุมชนเข้มแข็ง(ตามกรอบแนวคิดเรื่องความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ของ สศช.)

“ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบย่อย(ถอดจากคำนิยาม)

1. ชุมชนพึ่งตนเองได้(ของเดิม โดย สศช.)
2. ชุมชนเกื้อกูลกัน(ของเดิม โดย สศช.)

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ประเภท		ลักษณะของตัวชี้วัด/ข้อมูล	จุดเด่น	จุดด้อย
		ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม			
1. ชุมชนพึ่งตนเองได้ 1.1 มิติ: ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรชุมชน	✓		● เป็นตัวชี้วัดที่ได้มาจากการตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้มีการประเมินจัดระดับเสถียรภาพของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าข่ายต้องประเมินทุกปีนับตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา(รอบการประเมินคือ 1 เม.ย. ถึง 31 มี.ค. ของปีถัดไป และประมวลผล/รายงานผล ภายใน 31 ธ.ค. ของปีที่ครบรอบประเมิน) ● กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้ทำการประเมินเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่ม	(1) ไม่มีข้อจำกัดเรื่องความเป็นเมืองหรือชนบท(ความครอบคลุมในเชิงพื้นที่) (2) มีคาบการจัดเก็บและรายงานข้อมูลรายปี (3) มีการประเมินที่เป็นระบบและเป็นข้อมูลที่สะท้อนความเข้มแข็งทางการเงินและการบริหารงานขององค์กรชุมชน (4) เป็นตัวชี้วัดบ่งชี้ความ	(1) อาจไม่ได้สะท้อนองค์กรชุมชนทุกรูปแบบ เช่น องค์กรชุมชนเพื่อการผลิตหรือเพื่อการลงทุนในลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร (2) ความมั่นคงทางการเงินของสหกรณ์อาจไม่ได้สะท้อนความเข้มแข็งของ

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ประเภท		ลักษณะของตัวชี้วัด/ข้อมูล	จุดเด่น	จุดด้อย
		ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม			
				เกษตรกรใน 2 ด้าน คือ ด้านการเงิน (น้ำหนัก 70%) และด้านการบริหาร (น้ำหนัก 30%) และได้แบ่งระดับความมั่นคงทางการเงินออกเป็น 6 ระดับคือ มั่นคงดีมาก มั่นคงดี มั่นคงตามมาตรฐาน ต่ำกว่ามาตรฐาน ต้องปรับปรุง และต้องแก้ไขเร่งด่วน ● สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเป็นองค์กรชุมชนที่มีจุดเด่นคือเป็นองค์กรที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ไม่จำกัดเฉพาะภาคเมืองหรือชนบท และมีสมาชิกกว่า 11 ล้านคน (ณ สิ้นปี 2555) หรือประมาณ 18% ของประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ สมาชิกอาจเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่หรือไม่อยู่ในพื้นที่เฉพาะ (เช่น หมู่บ้าน ตำบล ฯลฯ) ก็ได้ ซึ่งเป็นองค์กรที่สะท้อนความเป็นชุมชนทั้งในเชิงพื้นที่ และเครือข่าย	เข้มแข็งทางการเงินขององค์กรชุมชน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดระดับเป้าหมาย	ชุมชนทั้งหมด เช่น ความมั่นคงดังกล่าวอาจเกิดจากความสามารถในการบริหารจัดการของคณะกรรมการบริหาร มากกว่าการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของสมาชิก
	สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพการดำเนินงานในระดับดี	✓		● ข้อมูลจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ปี 2548 ให้ทำหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ● การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน	(1) ไม่มีข้อจำกัดเรื่องความเป็นเมืองหรือชนบท(ความครอบคลุมในเชิงพื้นที่) (2) คาบการจัดเก็บและรายงานผลข้อมูลสามารถนำมาคำนวณตัวชี้วัดรายปีได้	(1) คุ่มรวมในแง่ของประชากรมีค่อนข้างน้อย (1,245,869 คน) (2) การประเมินทำกับวิสาหกิจบางแห่งแต่ไม่ทั้งหมด จึงไม่ได้สะท้อน

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ประเภท		ลักษณะของตัวชี้วัด/ข้อมูล	จุดเด่น	จุดด้อย
		ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม			
				ดำเนินการเป็นรายไตรมาสนับตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา โดยมีการกำหนดกรอบการประเมินไว้ 7 ด้าน คือ ทิศทาง การวางแผนการดำเนินงาน การบริหารตลาด การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร การบริหารสมาชิก วิสาหกิจ กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ และผลลัพธ์การดำเนินงาน ผลการประเมินมีการจัดแบ่งวิสาหกิจชุมชนตามศักยภาพทั้ง 7 ด้าน ออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับต้องปรับปรุง (การวัดศักยภาพในแต่ละด้านจะมีตัวแปรย่อย ซึ่งมีค่าคะแนน 1-3 คะแนน ซึ่งแทนระดับ ดี-ต้องปรับปรุง) ● วิสาหกิจชุมชน เป็นองค์กรทางเศรษฐกิจระดับรากหญ้าที่มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายทั้งในด้านการผลิต การให้บริการ และอื่นๆ นอกจากนั้น ยังมีการจัดตั้งในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ (ไม่ว่าจะเป็นภาคเมืองหรือชนบท) ปัจจุบัน (ณ สิ้นปี 2555) มีวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 71,602 แห่ง ครอบคลุมสมาชิก 1,245,869 คน	(3) มีกระบวนการประเมินที่ค่อนข้างวางไว้เป็นระบบ และมีผลการประเมินซึ่งสะท้อนศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในหลายๆมิติ (4) ผลการประเมิน (ดี ปานกลาง และต้องปรับปรุง) เป็นตัวสะท้อนความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นตัวชี้วัดระดับเป้าหมาย	ภาพความเข้มแข็งของประชากรวิสาหกิจทั้งหมด (เช่น ปี 2555 มีวิสาหกิจชุมชนที่ถูกประเมินเพียง 43.2% ของวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด)

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ประเภท		ลักษณะของตัวชี้วัด/ข้อมูล	จุดเด่น	จุดด้อย
		ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม			
1.2 มิติ: การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน	✓		- ข้อมูลจากฐานข้อมูลหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านในเขตชนบททุกหมู่บ้าน โดยมีคาบการจัดเก็บและรายงานผล ทุกๆ 2 ปี - ข้อมูล กชช. 2ค สร้างขึ้นจากข้อมูล จปฐ. และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน (กรรมการหมู่บ้าน) ในการรายงานผลได้แบ่งประเภทหมู่บ้านออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีปัญหามาก กลุ่มที่มีปัญหาปานกลาง และกลุ่มที่มีปัญหาน้อยหรือไม่มีเลย (ตามค่าคะแนน 1-3 ที่กำหนดในตารางวิเคราะห์สภาพปัญหาของหมู่บ้าน)	(1) เป็นตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นจากตัวชี้วัดย่อยบางตัวที่เป็นตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของคนในชุมชน ได้แก่ จำนวนศูนย์เรียนรู้ชุมชน จำนวนผู้รู้/ปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้าน และครัวเรือนที่ได้รับการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ชุมชน และผู้รู้/ปราชญ์ชุมชน (2) เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนสถานะการเรียนรู้ของคนในชุมชน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดระดับเป้าหมาย	(1) มีปัญหาในเรื่องคุ่มรวม เนื่องจากเป็นตัวบ่งชี้ที่อยู่บนฐานข้อมูลหมู่บ้าน ชนบท แต่ไม่ได้รวมหมู่บ้านหรือชุมชนในเขตเมือง (2) คาบการจัดเก็บและรายงานผลดำเนินการทุก 2 ปี ซึ่งมีผลต่อการคำนวณค่ารวมขององค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งรายปี
2. ชุมชนเกื้อกูลกัน 2.1 มิติ: การมีสวัสดิการชุมชน	สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการต่อพันครัวเรือน	✓		ข้อมูลจากฐานข้อมูลองค์กรชุมชน ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งรายงานจำนวนองค์กรชุมชนหลากหลายประเภท ได้แก่ กลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่มวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มองค์กรการเงิน กลุ่มสื่อชุมชน กลุ่มประชาสังคม และอื่นๆ	(1) มีคาบการจัดเก็บและรายงานผลข้อมูลรายปี (2) ครอบคลุมองค์กรชุมชนหลายประเภท และครอบคลุมประชากรจำนวนมาก (ปี 2554 องค์กรชุมชนที่ดูแลโดย พอช. มีสมาชิกถึง 28.8 ล้านคน)	(1) ข้อมูลถูกออกแบบมาให้ใช้กับหน่วยพื้นที่ระดับตำบล จึงอาจไม่สามารถรายงานข้อมูลชุมชนในหน่วยพื้นที่ที่เล็กกว่า เช่น หมู่บ้าน (2) ในแง่ของสมาชิก อาจเกิดการนับซ้ำ เนื่องจาก

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ประเภท		ลักษณะของตัวชี้วัด/ข้อมูล	จุดเด่น	จุดด้อย
		ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม			
				● พอช. มีการเก็บข้อมูลกลุ่ม/องค์กรชุมชนทุกปี และมีการรายงานผลอย่างเป็นระบบ โดยความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบต. และเทศบาล	(3) พื้นที่ที่จัดเก็บมีคุ่มรวมทั้งที่เป็นพื้นที่ชนบทและพื้นที่เมือง จึงค่อนข้างครอบคลุมในเชิงพื้นที่	หนึ่งคนสามารถเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนได้หลายองค์กร

5.4 องค์ประกอบหลักด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม

5.4.1 ทบทวนองค์ความรู้ของแนวคิดที่เกี่ยวข้องขององค์ประกอบหลักด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม

ในการปรับปรุงกรอบแนวคิดของตัวชี้วัดขององค์ประกอบด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม ของดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 นั้น จะยึดนิยาม “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” เดิม นั่นคือ สภาวะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม และสัมพันธ์กันได้อย่างต้องตึงงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹⁵

องค์ประกอบเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมของดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 หมายถึง เศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีสัมมาชีพที่มั่นคง ก่อให้เกิดรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน อยู่ภายใต้เศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้และกระจายผลประโยชน์การพัฒนาในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำของรายได้และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน¹⁶

ด้วยเหตุนี้ การประเมินผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนาเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและเป็นธรรม ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงจากเศรษฐกิจระดับปัจเจกบุคคลครัวเรือน และ เศรษฐกิจในภาพรวม โดยมีองค์ประกอบย่อย 3 รายการ คือ การมีสัมมาชีพ เศรษฐกิจเข้มแข็ง และ ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

¹⁵ อ้างถึง รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550 ของ สศช. หน้า 1-3

¹⁶ อ้างถึง รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550 ของ สศช. หน้า 5-1

ตารางที่ 5-26: ประเด็นการวัดและตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลักเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม

องค์ประกอบย่อย	ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัด
การมีสัมมาชีพ	การมีงานทำ	- อัตราการว่างงาน
	การมีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน	- สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงานทั้งหมด
เศรษฐกิจเข้มแข็ง	การพึ่งตนเอง	- สัดส่วนอุปสงค์ภายในต่อภาคระหว่างประเทศ - สัดส่วนการออมมวลรวมต่อ GDP
	เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ	- อัตราการเติบโต GDP - อัตราการเติบโต Total Factor Productivity
	เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ	- อัตราเงินเฟ้อ - สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP
ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ	การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม	- สัดส่วนคนยากจน - สัดส่วนคนรวยต่อคนจน

สำหรับแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 นี้ยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง เช่น การมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 มีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ให้มีคุณลักษณะดังนี้

- ก) มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยการลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และผู้ประกอบการในภาคเกษตร (ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน)
- ข) มุ่งยกระดับการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมทั้งด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และด้านบริการ
- ค) ปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศ

- ง) เชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาคุณภาพบุคลากร เพื่อให้เกิดการสร้างฐานการผลิตให้สอดคล้องกันในภูมิภาค และร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อรักษาคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคกับประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในตลาดโลก
- จ) นำไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการใช้พลังงานชีวภาพและชีวมวลที่เกี่ยวข้องกับภาคการผลิตและบริการ
- ฉ) การยกระดับขีดความสามารถในการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของสังคม ทั้งในระดับชุมชน จังหวัด และประเทศ รวมทั้งการเฝ้าระวังและการสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ตลอดจนส่งเสริมการส่งออกสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ 10 แล้วนั้น และ แนวการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อนๆ โดยแนวคิดใหม่นี้กำลังเป็นแนวคิดที่มีการกล่าวถึงมากที่สุดในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ซึ่งใช้ชื่อแตกต่างกันไป เช่น เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy หรือ Green Growth) เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Economy) สังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society) เป็นต้น สำหรับแนวคิดใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวนี้ ได้มีการอธิบายโดยละเอียดแล้วในบทที่ 3

ในด้านความเป็นธรรม เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยกลุ่มคนมากกว่า 1 คน การตัดสินใจของสังคมเพื่อแก้ปัญหา หรือ เพื่อกระทำกิจกรรมต่างๆ นั้นจึงซับซ้อนกว่าการตัดสินใจของปัจเจก เพราะอย่างน้อยการพิจารณาจะต้องคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์และ ความเป็นธรรมของผลสัมฤทธิ์ โดยกรอบแนวคิดของสังคมนั้นได้มาจากการกำหนดความเป็นธรรมของสังคมในอุดมคติก่อน ตัวอย่างเช่น ให้สังคมในอุดมคติเป็นสังคมที่มีความเป็นธรรมทางด้านผลลัพธ์รวม หรือ ให้สังคมในอุดมคติเป็นสังคมที่มีความเป็นธรรมทางด้านผลลัพธ์ของแต่ละปัจเจก หรือ ให้สังคมในอุดมคติเป็นสังคมที่มีความเป็นธรรมทางด้านเสรีภาพ หรือ ให้สังคมในอุดมคติเป็นสังคมที่มีทั้งความเป็นธรรมทางด้านผลลัพธ์และเสรีภาพ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความเป็นธรรมโดยอุดมคติด้านหนึ่งนั้นไม่จำเป็นจะต้องสอดคล้องกับอุดมคติอีกด้านหนึ่ง หรืออาจจะขัดแย้งกับอีกด้านหนึ่งได้ ตัวอย่างเช่น หากสังคมยึดอุดมคติความเป็นธรรม

ทางด้านผลลัพธ์ของแต่ละปัจเจก รัฐอาจจะต้องทำการเก็บภาษีจากคนรวยมาช่วยคนจน ซึ่งการเก็บภาษีนั่นถือว่าเป็นการบังคับเพื่อเอาทรัพย์สินส่วนตัวของปัจเจก และอาจจะขัดกับอุดมคติด้านความเป็นธรรมของเสรีภาพส่วนบุคคล (Libertarianism) ได้ ดังนั้น ในการสร้างกรอบแนวคิดของสังคมในอุดมคติ สังคมจะต้องเลือกให้ชัดเจนว่าจะให้คุณค่ากับความเป็นธรรมด้านไหนบ้าง และให้คุณค่ากับด้านไหนมากกว่ากันในกรณีที่มีความขัดแย้ง

กรอบแนวคิดทางด้านสังคมในอุดมคติที่จะใช้ในงานนี้คือกรอบ Capability Approach ของศาสตราจารย์ อมาตยะ เซน (Amartya Sen) ซึ่งให้คุณค่ากับความเป็นธรรมทางด้านโอกาส หรือ Equal Opportunity อมาตยะเซนเชื่อว่า ถ้าหากปัจเจกมีโอกาสที่เท่าเทียมแล้ว ปัจเจกจะมีศักยภาพในการใช้ชีวิตที่เท่าเทียมและจะสามารถสรรหาผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ที่เขาต้องการมาได้ด้วย โดยรัฐที่ให้คุณค่ากับอุดมคตินี้จะต้องมุ่งเน้นจัดสรรให้ประชากรในประเทศได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพให้เท่าเทียม ส่วนเรื่องผลลัพธ์นั้นให้ขึ้นอยู่กับความพยายาม (Effort) ทั้งด้านการพัฒนาศักยภาพ และการให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ของแต่ละบุคคล ดังนั้นในสังคมอุดมคติของอมาตยะ เซน รัฐจะมีหน้าที่เป็นผู้ให้โอกาสหรือ "ปรับฐาน" ของประชาชนให้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพที่เท่าเทียม หากมีเด็กสองคนที่มันสมองดีเท่ากันและอยากเป็นหมอทั้งคู่ โอกาสที่เขาแต่ละคนจะได้เป็นหมอจะต้องเท่ากันหากทั้งสองคนใช้ความพยายามเท่ากัน ดังนั้น หากพบว่าเด็กที่มีฐานะทางบ้านยากจนจะต้องใช้ความพยายามให้ได้เป็นหมอมากกว่าเด็กที่มีฐานะทางบ้านร่ำรวย สังคมนั้นก็ยังไปไม่ถึงอุดมคติตามความหมายของ อมาตยะ เซน

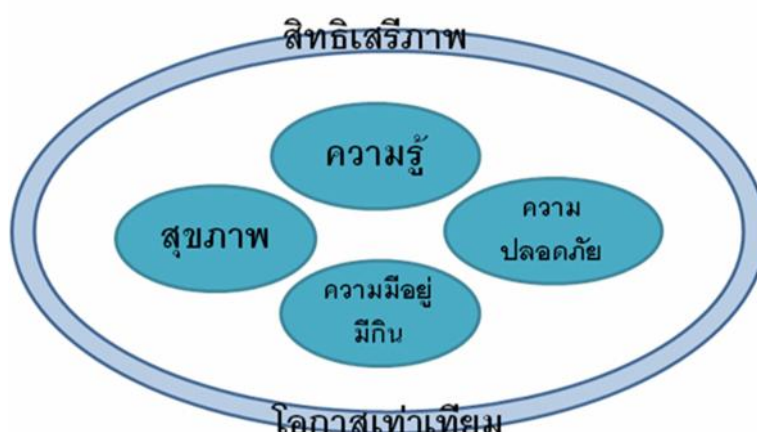
แนวคิดของเซนนั้นต่างจากแนวคิดทางสังคมยุคอื่นๆ ตรงที่ได้ให้คุณค่ากับความสามารถ (หรือศักยภาพ) ในการเลือกผลลัพธ์ที่แต่ละปัจเจกอยากได้ รัฐเพียงแค่ช่วยสนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเพื่อที่จะได้มาซึ่งผลลัพธ์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติก็อาจจะคล้ายกับการปฏิบัติของกรอบแนวคิดอื่นๆ ได้ เช่น เพื่อให้ประชากรมีโอกาสที่เท่าเทียม รัฐจะต้องให้สวัสดิการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมแก่ทุกคน รัฐต้องให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลที่เพียงพอสำหรับทุกคน รัฐจะต้องจัดให้มีการมีความเท่าเทียมทางด้านการรับรู้ข้อมูล ความรู้ และ ข่าวสาร ซึ่งเหล่านี้ก็ตรงกับ การปฏิบัติของสังคมที่มีอุดมคติให้มีความเป็นธรรมด้านผลลัพธ์ของปัจเจก (Rawlsian) แต่ในอุดมคติของอมาตยะเซน จะเน้นแต่ผลลัพธ์ที่ทำให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของปัจเจกเป็นหลัก

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ ในสังคมอุดมคติของอมาตยะ เซน จะให้คุณค่ากับ "กระบวนการการได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ดี" หรือ "ลักษณะของผลลัพธ์ที่ดี" ซึ่งก็คือกระบวนการที่ปัจเจกเลือกด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น หากสังคมหนึ่งมีความสุขมาก มีอัตราการทำร้าย หรือฆาตกรรมเป็นศูนย์ อุดมคติอื่นอาจประเมินว่าเป็นผลลัพธ์ที่ดีมาก แต่สำหรับแนวคิดของอมาตยะ เซน แล้วผลลัพธ์นี้จะดีมากได้ก็

ต่อเมื่อเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสมัครใจเลือกกระทำเองโดยประชาชน ดังนั้น หากความสงบสุขที่เห็นเกิดจากการที่รัฐเอาทหารมาเย็นคนุมประชาชนทุกสัแยก และมีกฎหมายลงโทษที่รุนแรงไร้เหตุผล ความสงบสุขนี้ยังไม่นับว่าเป็นความสงบสุขที่แท้จริงในสังคมอุดมคติของอมาตยะเซน

จากการวิเคราะห์กรอบแนวคิด Capability Approach โดยศาสตราจารย์ อมาตยะ เซน ข้างต้น เราสามารถแบ่งสิ่งที่สังคมให้คุณค่าออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือผลลัพธ์ที่ดี ประเภทที่สองคือลักษณะของผลลัพธ์ที่ดี โดยผลลัพธ์ที่ดีนั้นจะประกอบไปด้วยผลลัพธ์ทางด้านสุขภาพ การมีความรู้ การมีอยู่มีกิน และ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนลักษณะของผลลัพธ์ที่ดีนั้นประกอบด้วยความเท่าเทียมทางด้านโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพ และความสามารถสิทธิเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่แต่ละปัจเจกต้องการโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพที่พึงมีของผู้อื่นในสังคม

แผนภาพที่ 5-7: ตัวชี้วัดทางสังคมให้คุณค่าทั้งผลลัพธ์และลักษณะของผลลัพธ์ที่ดี

นอกเหนือจากการให้คุณค่ากับกับผลลัพธ์ของการพัฒนาที่ดีแล้ว คณะที่ปรึกษาจะเสนอตัวชี้วัดให้คุณค่ากับความเท่าเทียมและความยั่งยืน กรอบแนวคิดที่นำมาสร้างหรือเลือกตัวชี้วัดคือกรอบ Capability Approach ของ ศาสตราจารย์ อมาตยะ เซน ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น โดยตัวชี้วัดเสริมทางด้านความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจจะแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ 1) ผลลัพธ์ทางสังคมที่ดีและ 2) ลักษณะประกอบผลลัพธ์ที่ดีเพื่อเอื้อให้เกิดความเท่าเทียมและยั่งยืน โดยปัจจัยทั้งสองประเภทข้างต้นสามารถอธิบายได้ดังนี้

- **ตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคมที่ดี** หมายถึง ผลลัพธ์ที่สะท้อนความมีคุณภาพทางสังคมที่ดี โดยทั่วไป ประกอบด้วย การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี (physical and mental health) การมีความรู้ การศึกษา (education and knowledge) การมีความเป็นอยู่ที่ดีและการมีกินมีใช้ (living condition, income, consumption) การมีความมั่นคงและปลอดภัย (security and safety)
- **ตัวชี้วัดลักษณะประกอบผลลัพธ์ทางสังคมและสถาบันที่ดี** คือ ลักษณะประกอบของผลลัพธ์ที่เป็นหลักประกันว่าในระยะยาวผลลัพธ์ที่ดีนั้นจะเท่าเทียมและยั่งยืน ในที่นี้ คณะที่ปรึกษาได้นำทฤษฎีของ ศาสตราจารย์ อมาตยะ เช่น ที่เสนอไว้ในหนังสือเรื่องการพัฒนาสู่เสรีภาพ (Development as Freedom) ว่า ลักษณะประกอบผลลัพธ์ที่ดีนั้นคือ 1) ความมีสิทธิเสรีภาพและการไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพ และ 2) การมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนที่เท่าเทียมตามที่ได้อธิบายไปในส่วนที่แล้ว ดังแสดงในแผนภาพที่ 5-7

อย่างไรก็ดี ตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคมและสถาบันที่ดีได้ถูกรวมอยู่ในองค์ประกอบหลักในด้านการมีสุขภาวะ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแล้ว ในส่วนขององค์ประกอบย่อยด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมจะเสนอดัชนีเสริมที่บ่งชี้ความเป็นธรรมทางด้านโอกาสซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะประกอบผลลัพธ์ที่ดี ควบคู่กับการประยุกต์แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับ การพึ่งพาตนเองของประเทศ การสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจระดับชุมชน รวมทั้งการเติบโตอย่างมีคุณภาพในระยะยาว โดยแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่จะประยุกต์ใช้กับระดับปัจเจกชนแล้ว ยังสามารถประยุกต์ใช้กับระดับประเทศได้ด้วย เช่น ระบบเศรษฐกิจไทยมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองภายในประเทศได้มากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันจากความผันผวนของเศรษฐกิจมหภาคทั้งจากภายในประเทศและจากภายนอกประเทศได้มากเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในอนาคตประเทศไทยกำลังจะเชื่อมโยงกับประเทศในกลุ่มอาเซียนมากขึ้นอย่างเต็มรูปแบบในอนาคต

5.4.2 ศึกษาประเด็นพัฒนา 9 ประเด็นและ 6 ยุทธศาสตร์ ผลต่อการปรับปรุงดัชนี

5.4.2.1 ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

สืบเนื่องจากองค์ประกอบเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมที่มีการประเมินความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น) จะนำมาใช้ใน

การปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย สำหรับช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เช่นกัน โดยมีองค์ประกอบย่อย 3 รายการ และมีประเด็นการวัด ดังนี้ การมีสัมมาชีพ (มีประเด็นการวัด คือ การมีงานทำ และ การมีหลักประกันและความปลอดภัยจากการทำงาน) เศรษฐกิจเข้มแข็ง (มีประเด็นการวัด คือ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ และ เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ) และ ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ (มีประเด็นการวัด คือ การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม)

ดังนั้น ในการพิจารณาความเชื่อมโยงขององค์ประกอบด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม กับ ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 นั้น จะยึดหลักการเกี่ยวข้องของประเด็นการพัฒนา (ในแต่ละประเด็น) กับ ประเด็นการวัด 6 ประการ (3 องค์ประกอบย่อย) ดังกล่าว ทั้งนี้จะยังคงยึดค่านิยามของ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม” เดิม และจะพิจารณาว่า ประเด็นการวัด (หรือ ตัวชี้วัด) ทั้ง 6 ประการขององค์ประกอบย่อยทั้ง 3 นั้น ควรจะมีการปรับปรุงหรือไม่ (เพิ่ม หรือ ลด หรือ ย้าย)

ในการพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม เพื่อให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันนั้น จะนำเนื้อหาสาระสำคัญของประเด็นการพัฒนา 9 ประเด็นที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มาประกอบด้วย ควบคู่ไปกับ นิยามของเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม ทั้งนี้จะพิจารณาเฉพาะประเด็นการพัฒนาที่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับองค์ประกอบหลักเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมเท่านั้น

ในที่นี้จะขอกล่าวานิยามของเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อง่ายต่อการพิจารณาเปรียบเทียบ นั่นคือ “เศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีสัมมาชีพที่มั่นคง ก่อให้เกิดรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน อยู่ภายใต้เศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้และกระจายผลประโยชน์การพัฒนาในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำของรายได้และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน”

ประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบหลักเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม มีเพียง 3 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย ที่ระบุถึง “ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและยั่งยืน มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึง ให้มีความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเอเชีย ตะวันออกกลาง แอฟริกา และเศรษฐกิจในประเทศ ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้

เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์และการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาการบริการที่มีศักยภาพบนฐานของความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม พัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงด้านอาหาร พร้อมทั้งขยายตัวทางเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น มีระบบค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการที่เป็นธรรม มีการคุ้มครองแรงงานที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะและความรู้ทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการ การเข้าถึงทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่มั่นคง รวมทั้งพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีคุณภาพและครอบคลุมอย่างทั่วถึง”

หากพิจารณาสาระที่ละส่วนของประเด็นการพัฒนานี้ จะพบว่า

“ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์และการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” เชื่อมโยงกับ ประเด็นการวัดเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ

อย่างไรก็ดี ดัชนีมิติการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เดิมมีตัวชี้วัดเรื่อง สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศ ต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กับ สัดส่วนการออมต่อ GDP เท่านั้น ยังไม่มีตัวชี้วัดด้านการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมดังกล่าว และ ดัชนีมิติเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ เดิมมีตัวชี้วัดเฉพาะอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ กับ ประสิทธิภาพการผลิตรวม แต่ยังไม่มิตัวชี้วัดด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

“สร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาการบริการที่มีศักยภาพบนฐานของความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม พัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์” เชื่อมโยงกับ ประเด็นการวัดเรื่อง เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ

ถึงกระนั้น ดัชนีมิติเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ ยังไม่มีตัวชี้วัดด้านนี้

“สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงด้านอาหาร พร้อมทั้งขยายตัวทางเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น” เชื่อมโยงกับ ประเด็นการวัดเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และ เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ

แต่ดัชนีมิติการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และ ดัชนีมิติเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ ยังไม่มีตัวชี้วัดในด้านนี้

“มีระบบค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการที่เป็นธรรม มีการคุ้มครองแรงงานที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ” เชื่อมโยงกับ ประเด็นการวัด การมีสัมมาชีพ โดยผ่านตัวชี้วัดเรื่อง การมีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน

“ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะและความรู้ทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการ การเข้าถึงทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่มั่นคง รวมทั้งพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีคุณภาพและครอบคลุมอย่างทั่วถึง” เชื่อมโยงกับ ประเด็นการวัด การมีสัมมาชีพ

สำหรับประเด็นการพัฒนาทักษะและความรู้ของฝ่ายแรงงาน หรือ ลูกจ้างพนักงานนั้น บางส่วนอาจจะเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity Growth) ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดใหม่เพิ่มเติม

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม ที่ระบุว่า “เน้นการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และ ความคิดสร้างสรรค์ ควบคู่กับการพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะสูง บริหารจัดการโลจิสติกส์ พัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ระบบราง พัฒนาบริหารอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน รวมทั้งปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์”

หากพิจารณาสาระที่ละส่วนของประเด็นพัฒนานี้ จะพบว่า ประเด็นพัฒนานี้เชื่อมโยงกับองค์ประกอบย่อยเศรษฐกิจเข้มแข็ง ในประเด็นการวัดเรื่อง เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต ประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และ ประสิทธิภาพการจัดการด้านโลจิสติกส์ โดยผ่านการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต เทคโนโลยีด้านพลังงาน และ การบริหารจัดการโลจิสติกส์ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการลดลงของต้นทุนของผู้ประกอบการได้ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของผู้ผลิตในประเทศไทย

อย่างไรก็ดี หากต้องการระบุให้ชัดเจนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องมีตัวชี้วัดเพิ่มในองค์ประกอบย่อยด้านเศรษฐกิจเข้มแข็ง เช่น สัดส่วนการพัฒนาและวิจัยต่อ GDP ว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นหรือไม่ สัดส่วนต้นทุนโลจิสติกส์ต่อ GDP ว่ามีแนวโน้มลดลงหรือไม่ และ สัดส่วนการใช้พลังงานในสาขาขนส่งต่อการใช้พลังงานทั้งหมด ว่ามีแนวโน้มลดลงหรือไม่ เป็นต้น

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ทั้งในระดับอนุภูมิภาค และภูมิภาค ที่ระบุว่า “เน้นสร้างความเชื่อมโยงทางขนส่งและระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพรองรับการขยายตัวด้านการค้าการลงทุนผ่านการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้า

ผ่านแดนและข้ามแดน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ที่เชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียใต้”

หากพิจารณาสาระที่ละส่วนของประเด็นการพัฒนานี้ จะพบว่า ประเด็นการพัฒนานี้เชื่อมโยงกับองค์ประกอบย่อยเศรษฐกิจเข้มแข็ง ในประเด็นการวัดเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ หากประเทศไทยมีการเชื่อมโยงทางขนส่งและระบบโลจิสติกส์ระหว่างประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน และที่มีความตกลงแบบทวิภาคีหรือแบบหุ้นส่วนการพัฒนา ก็อาจจะทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าและการลงทุนในประเทศไทยและในประเทศสมาชิกอาเซียน เมื่อนั้น ภาคการค้าระหว่างประเทศของไทยอาจจะเพิ่มขึ้น (ไม่ว่าจะเป็นด้านการส่งออก หรือ ด้านการนำเข้า หรือ ทั้งสองด้าน) ดังนั้น ระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (ที่หมายถึง การบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศ) อาจจะมีแนวโน้มลดลง เพราะเศรษฐกิจไทยอาจจะเติบโต โดยผ่านปัจจัยด้านการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศ

ดังนั้น หากใช้ตัวชี้วัดการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ผ่านตัวชี้วัดเดิม คือ “สัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ” และ “สัดส่วนการออมต่อ GDP” อาจจะไม่สามารถบ่งบอกถึง แนวโน้มหรือทิศทางของการพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสมอีกต่อไป กล่าวคือ หากประเทศไทยมีการพึ่งพิงการค้ากับประเทศหุ้นส่วนต่างๆ อาจจะทำให้ สัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพิ่มขึ้น หรือ ลดลง ก็ได้ ขึ้นอยู่กับ ประเภทของรายการสินค้าที่มีการนำเข้าและส่งออก และยังขึ้นอยู่กับว่า การขยายตัวการค้าดังกล่าวนี้จะทำให้ประชาชนในประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น หรือไม่ (หากรายได้เพิ่มขึ้นอาจจะกระตุ้นให้มีการนำเข้าสินค้าและบริการมากขึ้นก็ได้) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการจับตาตัวชี้วัดอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น สัดส่วนการค้าชายแดนต่อการค้าทั้งหมดของประเทศ เพื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับตัวชี้วัดเดิม ในการวิเคราะห์ว่า เศรษฐกิจประเทศไทยมีการพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศภายในกลุ่มอาเซียนมากน้อยเพียงใด และพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศกับประเทศนอกกลุ่มอาเซียนเพิ่มขึ้นหรือลดลง (โดยเฉพาะประเทศที่มีความตกลงแบบทวิภาคีและแบบหุ้นส่วนการพัฒนา)

นอกจากนี้ อาจจะต้องมีตัวชี้วัดด้านการลงทุนของไทยในประเทศสมาชิกอาเซียนด้วย (Thai FDI in ASEAN) เพื่อประกอบการพิจารณาว่า การส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้อาจจะเป็นการส่งเสริมศักยภาพของนักลงทุนไทยในการเข้าไปลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศสมาชิกอาเซียนได้มากน้อยเพียงใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นักลงทุนไทยต้องอาศัยปัจจัยการผลิตในประเทศสมาชิกอาเซียนมากน้อยเพียงใดนั่นเอง อันเป็นตัวชี้วัด “การพึ่งพาซึ่งกันและกัน” ภายในกลุ่มอาเซียนอีกหนทางหนึ่งด้วย

ทั้งนี้ตัวชี้วัดทั้งสองที่เสนอให้เพิ่มเติม นั้น จะเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาดำเนินมาตรการหรือนโยบายภายในประเทศที่เหมาะสมในการส่งเสริมความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย กล่าวคือ หากสัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศ ลดลง อาจจะนำไปสู่การพึ่งตนเองภายในประเทศลดลง และจะทำให้สังคมไทยมีภูมิคุ้มกันที่แยลง หากเกิดการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจโลกที่มีผลกระทบต่อภาคการค้าระหว่างประเทศ (การนำเข้าชะงักงัน หรือ การส่งออกชะลอตัว) ดังนั้น ภาครัฐจึงต้องมีการบริหารจัดการนโยบายทางเศรษฐกิจให้เหมาะสม (นโยบายการเงิน นโยบายการคลัง และ นโยบายด้านสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น)

สำหรับประเด็นการพัฒนาที่ 1 การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน นั้น ไม่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลักด้านเศรษฐกิจโดยตรง แต่ก็อาจจะเชื่อมโยงผ่านกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะในการทำงาน ซึ่งผลลัพธ์ของการพัฒนาคนฯ นั้น บางส่วนจะปรากฏในตัวชี้วัดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity Growth) ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดใหม่เพิ่มเติม

ส่วนประเด็นการพัฒนาที่ 3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจ ไม่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลักด้านเศรษฐกิจโดยตรงเช่นกัน แต่อาจจะเชื่อมโยงผ่านกระบวนการสร้างความเป็นธรรมในระดับชุมชน ทั้งในด้านการจัดสรรแหล่งเงินทุนที่ได้รับจัดสรรจากภาครัฐให้เท่าเทียมและยุติธรรม และ การดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น ควรจะประกอบด้วย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาคธุรกิจ ในชุมชน หรือ หน่วยธุรกิจภายนอกที่มาลงทุนในพื้นที่นั้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นการพัฒนานี้ เน้นที่กระบวนการ (process หรือ means) ที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน การจะพิจารณาความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในระดับประเทศอันเนื่องมาจากประเด็นการพัฒนานี้ นั้น อาจจะยังไม่มีตัวชี้วัดที่เหมาะสมในขณะนี้

สำหรับประเด็นการพัฒนาที่ 6 การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ในแง่ที่ประเด็นการพัฒนานี้ เป็นกระบวนการ (means) ที่จะนำประเทศก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่วนผลลัพธ์ของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น จะปรากฏในประเด็นที่ 5 อยู่แล้ว

ส่วนประเด็นการพัฒนาที่ 7 การบริหารจัดการน้ำและที่ดิน เพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และ ประเด็นการพัฒนาที่ 8 การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ในแง่ที่ประเด็นการพัฒนานี้ เป็น

กระบวนการ (means) ที่จะให้การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีคุณภาพ (ปัจจัยการผลิตมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ) และมีเสถียรภาพ (ทางด้านอาหาร)

และ ประเด็นการพัฒนาที่ 9 การบริหารจัดการประเทศ เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบหลักด้านเศรษฐกิจ ในแง่ที่ประเด็นการพัฒนานี้เป็นกระบวนการ (means) ที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในสังคมไทย ซึ่งมีตัวชี้วัดผลลัพธ์ (ends) แล้ว

ความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กับองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม” สรุปอธิบายไว้ในตารางที่ 5-27 พร้อมทั้งพิจารณาการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว

ตารางที่ 5-27 : ประเด็นพัฒนาและข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นกับ องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็น ธรรม”
1. การพัฒนาคนเพื่อ เสริมสร้างทุนทางปัญญา อย่างยั่งยืน	ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบย่อย แต่กระบวนการพัฒนาคนบางส่วนอาจ เชื่อมโยงผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิตรวม (Total Factor Productivity Growth)	ไม่มีการปรับปรุงตัวชี้วัดเพื่อ ประเด็นการพัฒนานี้
2. การสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคน ในสังคมไทย	- การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ - เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ - การมีสัมมาชีพ (การมีงานทำ และ การมีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน)	- ควรเพิ่มตัวชี้วัดด้านอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ - ควรเพิ่มตัวชี้วัดด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม - ควรพิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร - ควรพิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเรื่อง เศรษฐกิจฐานราก
3. การเสริมสร้างความ	เชื่อมโยงกับองค์ประกอบย่อยเรื่อง ความ	ในขณะนี้ ยังไม่มีตัวชี้วัดที่

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นๆกับ องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็น ธรรม”
เข้มแข็งของชุมชนและ ส่งเสริมบทบาทภาคประชา สังคมและธุรกิจ	เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นผลของ กระบวนการ (means) มากกว่าจะเป็น ผลลัพธ์ (ends)	เหมาะสม ที่จะเชื่อมโยงสู่ องค์ประกอบย่อยเรื่อง ความ เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ใน ระดับมหภาค หรือใน ระดับประเทศ
4. การพัฒนาปัจจัยสนับสนุน ที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีด ความสามารถในการแข่งขัน และระบบการแข่งขันที่เป็น ธรรม	เชื่อมโยงกับองค์ประกอบย่อยเรื่อง เศรษฐกิจเข้มแข็ง ในประเด็นการวัด เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ (เช่น การ เพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพการผลิตของ ปัจจัยพลังงาน และ การจัดการด้านโลจิสติกส์)	ควรเพิ่มตัวชี้วัดใหม่ เพื่อ ประเมินการเติบโตทาง เศรษฐกิจที่มีคุณภาพ - การใช้พลังงานในสาขา ขนส่งต่อการใช้พลังงาน ทั้งหมด - R&D Investment / GDP - Logistic Cost / GDP)
5. การส่งเสริมความร่วมมือ อย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ทั้งในระดับอนุภูมิภาคและ ภูมิภาค	เชื่อมโยงกับองค์ประกอบย่อยเรื่อง เศรษฐกิจเข้มแข็ง ในประเด็นการวัด การ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะที่ เกี่ยวข้องกับการขยายตัวทางการค้า ระหว่างประเทศ และการขยายตัวของอุป สงค์ภายในประเทศ	ควรเพิ่มตัวชี้วัดใหม่ เพื่อ ประเมินการพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจของไทย - สัดส่วนการค้าตาม ชายแดนไทย - การลงทุนของไทยโดยตรง ในประเทศสมาชิกอาเซียน - การลงทุนโดยตรงของ ต่างชาติในประเทศไทย
6. การเตรียมความพร้อมของ ไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ เนื่องจากเป็น กระบวนการ (means) ที่จะนำประเทศเข้าสู่ประชาคม อาเซียน ซึ่งจะสะท้อนผลลัพธ์ (ends) ใน ประเด็นการพัฒนาที่ 5 แล้ว	ไม่มีข้อเสนอ
7. การบริหารจัดการน้ำและ ที่ดินเพื่อสนับสนุนความ มั่นคงด้านอาหารและการ ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกระบวนการ (means) ที่จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพ ของปัจจัยการผลิต และ มีเสถียรภาพ	ไม่มีข้อเสนอ

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นกับ องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็น ธรรม”
	ทางด้านอาหาร	
8. การยกระดับขีด ความสามารถในการปรับตัว รองรับการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ ทางธรรมชาติ	ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกระบวนการ (means) ที่จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพ ของปัจจัยการผลิต และ มีเสถียรภาพ ทางด้านอาหาร	ไม่มีข้อเสนอ
9. การบริหารจัดการประเทศ เพื่อสร้างความเป็นธรรมใน สังคม	ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกระบวนการ (means) ในการสร้างความเป็นธรรมทาง เศรษฐกิจ ซึ่งมีตัวชี้วัดอยู่แล้ว	ไม่มีข้อเสนอ

5.4.2.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม” ใดๆ
อธิบายไว้ในตารางที่ 5-28 พร้อมทั้งพิจารณาการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว

ตารางที่ 5-28 : ยุทธศาสตร์การพัฒนาและข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นกับ องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดใน องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”
1. การสร้างความเป็น ธรรมในสังคม	เชื่อมโยงกับ องค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ ฯ ในเนื้อหาที่ว่า “การสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ ทุกคนในสังคมไทย สามารถเข้าถึง บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ได้รับการ คุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั่วถึง และมีคุณภาพเท่าเทียมกัน”	เดิมตัวชี้วัดการเข้าถึงสวัสดิการสังคม ครอบคลุม เฉพาะ “แรงงานในระบบ” เท่านั้น ซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และ ลูกจ้าง เอกชนที่เข้าข่ายมาตรา 33 (ผู้มีสถานะเป็นลูกจ้าง) มาตรา 39 (ผู้มีสถานะสิ้นสภาพการเป็นลูกจ้าง) ของ พรบ ประกันสังคม ควรปรับปรุงตัวชี้วัดเรื่องการมีหลักประกันและ ความปลอดภัยในการทำงาน โดยกำหนดนิยาม ของตัวชี้วัดให้ครอบคลุมกลุ่มแรงงานนอกระบบ ที่

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นๆ องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดใน องค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”
		เข้าข่าย มาตรา 40 ของ พ.ร.บ. ประกันสังคม
2. การพัฒนาคนสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่าง ยั่งยืน	เชื่อมโยงกับ องค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ ในเนื้อหาที่ว่า “ส่งเสริมการ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และ สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน และ เป็นพลังทางสังคมในการพัฒนา ประเทศ”	ไม่จำเป็นต้องปรับปรุงตัวชี้วัด เนื่องจากผลลัพธ์ (ends) ของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล จะปรากฏ ให้เห็นได้ในตัวชี้วัดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยรวม (Total Factor Productivity Growth) ที่ เป็นตัวชี้วัดเดิม ของดัชนีความอยู่เย็นๆ
3. ความเข้มแข็งภาค เกษตร ความมั่นคง ของอาหารและ พลังงาน	เชื่อมโยงกับ องค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ ฯ ในเนื้อหาที่ว่า “สนับสนุน การวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และสัตว์น้ำ รวมถึงเทคโนโลยี การเกษตรที่เหมาะสมและเป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่ม สินค้าเกษตร อาหาร และพลังงาน บท พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ความรู้สร้างสรรค์ การสร้างความมั่นคง ในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการ สร้างความมั่นคงด้านอาหารและ พลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ให้ภาคเกษตรสามารถพึ่งตนเองได้และ เผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ได้อย่าง มั่นคง”	ไม่จำเป็นต้องปรับปรุงตัวชี้วัด เนื่องจากตัวชี้วัด เดิม คือ Total Factor Productivity Growth สามารถครอบคลุมการพัฒนาเทคโนโลยีได้ อย่างไรก็ดี เห็นควรเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับการ พัฒนาเทคโนโลยี โดยตรง เช่น สัดส่วนรายจ่าย ด้าน R & D ต่อ GDP นอกจากนี้ ยังมีอีกประเด็นการวัด คือ การ พึ่งตนเอง โดยมีตัวชี้วัด คือ สัดส่วนอุปสงค์ ภายในประเทศ ต่อ ภาคระหว่างประเทศ ซึ่ง ตัวชี้วัดดังกล่าว สามารถครอบคลุมเรื่องการใช้ ปัจจัยการผลิตภายในประเทศ ของภาคเกษตร
4. การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจสู่การ เติบโตอย่างมี คุณภาพและยั่งยืน	เชื่อมโยงกับ องค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม	เกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดเดิม และ อาจจะต้องมีตัวชี้วัด ใหม่ หรือ ตัวชี้วัดเสริม เพื่อให้ตัวชี้วัดและดัชนี ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย สะท้อน บริบทของสังคมภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป
5. การสร้างความ เชื่อมโยงกับประเทศ ในภูมิภาคเพื่อความ	เชื่อมโยงกับ องค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจ ในเนื้อหาที่ว่า “การพัฒนา เศรษฐกิจภายใต้ประเทศ กับมิติของ	เกี่ยวข้องกับประเด็นการวัด การพึ่งพิงตนเองทาง เศรษฐกิจ โดยเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดสัดส่วนอุปสงค์ ภายในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็น งค้ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”	ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดใน งค้ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”
มั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม	ความร่วมมือกับประเทศในภูมิภาค ต่างๆ บนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการ เปลี่ยนแปลงจากภายนอก โดยให้ ความสำคัญกับการพัฒนาฐานการผลิต และการลงทุนของประเทศให้เชื่อมโยง กับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้ง เชื่อมโยงกับการผลิตในประเทศ พัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการ พัฒนาที่ยั่งยืน บนพื้นฐานของ ผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุ ภูมิภาคและภูมิภาค ควบคู่กับการ พัฒนาความเชื่อมโยงด้านขนส่งและ ระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบร่วมมืออนุ ภูมิภาค ปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่ง คนและสินค้าเพื่อลดต้นทุนการค้าใน ธุรกิจ...."	กล่าวคือ ถ้ามีการเชื่อมโยงกับประเทศในอนุ ภูมิภาคหรือภูมิภาคมากขึ้น มูลค่าของการค้า ระหว่างประเทศอาจจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ดังนั้น ตัวชี้วัดดังกล่าว อาจจะมีแนวโน้มลดลง และอาจจะ ส่งสัญญาณว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจลดลง ด้วยเหตุนี้ ตัวชี้วัดดังกล่าว อาจจะขัดแย้งกับ ยุทธศาสตร์นี้ได้ ยิ่งกว่านั้น ยุทธศาสตร์นี้ยังเกี่ยวข้องกับตัวชี้วัด ด้านประสิทธิภาพการผลิตโดยรวม (Total Factor Productivity Growth) แต่ตัวชี้วัดดังกล่าว อาจจะ ยังไม่สะท้อนให้เห็นชัด เรื่องต้นทุนการขนส่ง และ ต้นทุนการจัดการโลจิสติกส์ จึงควรเพิ่มตัวชี้วัด เช่น - สัดส่วนการใช้พลังงานในสาขาขนส่ง ต่อ การใช้พลังงานทั้งหมด - สัดส่วนต้นทุนโลจิสติกส์ต่อ GDP
6. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่าง ยั่งยืน	เชื่อมโยงกับองค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจฯ ในเนื้อหาที่ว่า "...ให้ ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และ สร้าง ความ มั่น คง ของ ฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับกระบวนการพัฒนาและ ขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็น เศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม..."	เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบย่อยเศรษฐกิจเข้มแข็ง ในประเด็นวัดเรื่อง เศรษฐกิจเติบโตอย่างมี คุณภาพ โดยมีตัวชี้วัดคือ Total Factor Productivity (TFP) Growth แต่กระนั้น ตัวชี้วัด TFP Growth ก็มีได้บ่งบอกว่า ประสิทธิภาพการผลิตรวม จะก่อให้เกิดการผลิตที่ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ จึงควรใช้ Adjusted GDP หรือ Green GDP ที่ได้คำนึงถึง ผลกระทบด้านมลพิษ และการ ลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ และค่าใช้จ่ายใน การ ปก ป้อง ค้ ครอง สิ่ง แวด ล้อม และ ทรัพยากรธรรมชาติ

ที่มา: อ้างถึง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (หน้า 23 – 24)

5.4.3 การปรับปรุงตัวชี้วัด

ในบรรดาองค์ประกอบย่อยทั้ง 3 รายการขององค์ประกอบหลักเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและเป็นธรรม (คือการมีสัมมาชีพ เศรษฐกิจเข้มแข็ง และ ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ) นั้น ยังมีองค์ประกอบย่อยอีกหลายรายการ ที่มีจุดอ่อนในการวัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย อีกทั้งยังไม่อาจจะสะท้อนหรือเชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนาและยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ด้วยเหตุนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และประเด็นการพัฒนาใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ในอดีต คณะที่ปรึกษาจึงมีความเห็นในการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริม สำหรับใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดหลักขององค์ประกอบย่อยต่างๆ ดังนี้

(1) **การมีสัมมาชีพ** คือการทำงานที่สุจริตไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำงานอย่างเต็มความสามารถ โดยมีหลักประกันความมั่นคง และความปลอดภัยในการทำงาน โดยในช่วงปี พ.ศ. 2550 – 2554 ดัชนีมีค่าระหว่าง 82.40 – 82.46 ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 2 รายการ ได้แก่

(1.1) **การวัดการมีงานทำ** หมายถึง การมีงานทำที่สุจริตมั่นคง เต็มศักยภาพ สะท้อนจากการที่มีคนมีงานทำเพิ่มมากขึ้น ทำงานเต็มกำลังความสามารถอย่างมีความสุข และการว่างงานลดลง โดยการกำหนดตัวชี้วัดเดิมนั้นใช้ “อัตราการว่างงาน” ซึ่งมีค่าเกณฑ์มาตรฐานคืออัตราการว่างงานตามธรรมชาติเท่ากับร้อยละ 2 เป็นเกณฑ์ ซึ่งจะพบว่า อัตราการว่างงานของประเทศไทยตลอดแผนฯ 10 มีค่าอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า 1.5 มาโดยตลอดและอัตราเฉลี่ยอยู่ที่ 1.33 และส่งผลให้ดัชนีการมีงานทำมีอัตราร้อยละ 100 ตลอดช่วงปี พ.ศ. 2550-2554

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดอัตราการว่างงาน ได้แก่

(ก) หากพิจารณาถึงคำจำกัดความของการว่างงานที่ใช้โดยสำนักงานสถิติแห่งชาตินั้น จะพบว่า “แรงงานผู้มีงานทำ” นั้นได้แก่แรงงานที่ในรอบ 1 สัปดาห์หลังการสำรวจทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ซึ่งจะพบว่าคำจำกัดความดังกล่าวทำให้แรงงานที่ถูกจำแนกเป็นผู้ไม่มีงานทำนั้นมีจำนวนน้อยมาก

(ข) คำจำกัดความดังกล่าวอาจจะไม่เหมาะสมกับประเทศที่มีสัดส่วนแรงงานนอกระบบในระดับที่สูง

(ค) ถ้าหากพิจารณาถึงแรงงานที่ทำงานต่ำกว่าระดับ (under-employment) ซึ่งวัดแรงงานที่ทำงานต่ำกว่าสัปดาห์ละ 35 ชั่วโมง จะพบว่าเมื่ออยู่ประมาณร้อยละ 1.3 การทำงานต่ำกว่าระดับเกี่ยวข้องกับความสุขของประชาชนในแง่ที่ว่า บุคคลมีความสามารถที่จะทำงานได้ตามปกติ แต่อาจด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจหรือระดับการศึกษาที่ไม่เหมาะสม ทำให้บุคคลนั้นทำงานได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น อันสะท้อน “การว่างงาน” ด้วยเช่นกัน เมื่อประชาชนทำงานได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น ระดับรายได้ก็อาจจะน้อยกว่าที่ควรจะเป็น และอาจจะส่งผลให้ประชาชนมีความสุขน้อยกว่าที่ควรจะเป็นด้วย แม้ว่าจะทำงานโดยสุจริตและไม่เบียดเบียนผู้อื่นก็ตาม

(ง) หากรวมสัดส่วนการว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับ (ทำงานต่ำกว่า 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) เข้าด้วยกันจะพบว่า โดยเฉลี่ยสัดส่วนดังกล่าวในช่วงแผนฯ 10 จะอยู่ที่ประมาณ 2.5% ซึ่งสูงกว่าอัตราการว่างงานที่ใช้กับตัวชี้วัดการมีสัมมาชีพดังกล่าวข้างต้น

(จ) ปัจจัยที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของการจ้างงานที่เหมาะสมกว่าในกรณีของประเทศไทยได้แก่ การเปลี่ยนแปลงจำนวนชั่วโมงการทำงาน (hours worked)

(ฉ) อาจจะต้องพิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดด้านวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งน่าจะสะท้อนการมีงานทำหรือการมีสัมมาชีพของครัวเรือน

โดยสรุป ข้อเสนอของที่ปรึกษา คือ ให้คงตัวชี้วัดหลักไว้ (คือ อัตราการว่างงาน) เพราะเป็นตัวชี้วัดที่เข้าใจกันโดยทั่วไปและมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง¹⁷ และให้นำตัวชี้วัดอื่นมาประกอบเพื่ออธิบายเสริมเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่สะท้อนการมีงานทำอย่างแท้จริง ได้แก่

(ก) นำข้อมูลการจ้างงานต่ำกว่าระดับ (under-employment) มารวมกับการว่างงาน (unemployment) โดยหากตัวชี้วัดนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แสดงว่า ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม (มิติเศรษฐกิจ) มีแนวโน้มลดลง

¹⁷ รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550 ของ สศช. (หน้า 5-4) มีการกล่าวถึง สัดส่วนครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 เนื่องจากครัวเรือนอาจจะมีปัญหาหนี้สิน (หนี้สินส่วนบุคคล การเข้าถึงแหล่งทุนตามนโยบายของภาครัฐ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารชุมชน และการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน อาจจะเป็นต้นเหตุหนึ่งที่ทำให้ครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น) ทำให้เกิดภาระหนี้สินสูงและมีการออมต่ำ อันนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างไม่เป็นสุข นอกจากนี้ การที่ครัวเรือนมีเงินออมน้อย (เพราะรายได้น้อย ในขณะที่รายจ่ายเพิ่มขึ้น) จะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของครัวเรือนที่ไม่เป็นสุข โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น (ความสามารถในการหารายได้ของครัวเรือนลดลง)

(ข) ชั่วโมงการทำงานเฉลี่ยต่อสัปดาห์ (hours worked) จะเป็นการชี้วัดถึงสภาวะการจ้างงานที่ละเอียดขึ้นกว่าอัตราการว่างงาน โดยหากดูการเปลี่ยนแปลงจำนวนชั่วโมงที่แรงงานใช้ไปในการทำงานจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันกับ GDP ซึ่งแตกต่างจากการวัดอัตราการว่างงานที่ไม่ sensitive เท่าที่ควร โดยหากตัวชี้วัดนี้มีแนวโน้มว่ามีการเพิ่มชั่วโมงการทำงาน แสดงว่าผู้มีงานทำที่เคยทำงานต่ำกว่าระดับ (ทำงานน้อยกว่า 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) มีจำนวนชั่วโมงการทำงานเพิ่มขึ้น หรือ ผู้มีงานทำที่ทำงานตามปกติแล้วมีจำนวนชั่วโมงการทำงานเพิ่มขึ้น ย่อมมีรายได้จากการทำงานมากขึ้น (รายได้ที่แปรเปลี่ยนตามชั่วโมงการทำงาน) นั้นย่อมทำให้ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม (มิติเศรษฐกิจ) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม หากตัวชี้วัดนี้มีแนวโน้มว่ามีการลดชั่วโมงการทำงาน แสดงว่า ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม มีแนวโน้มลดลง

(ค) มูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ (มูลค่าผลิตภัณฑ์ที่มาจากวิสาหกิจชุมชน จะสะท้อนการจ้างงานได้ดีกว่าการใช้ “จำนวน” วิสาหกิจ เพราะ “มูลค่าผลิตภัณฑ์” สามารถสะท้อน “มูลค่าหรือระดับการจ้างงาน” ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากจำนวนวิสาหกิจเพิ่มขึ้น และมูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจ อาจจะไม่เพิ่มขึ้นก็ได้ ซึ่งแสดงว่า ไม่เกิดการจ้างงานเพิ่ม นั่นเอง) โดยหากตัวชี้วัดนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แสดงว่า ชุมชนได้มีผลผลิตทางการเกษตรมาสร้างมูลค่าเพิ่มภายในชุมชน และก่อให้เกิดการสร้างงานและการพึ่งพาตนเอง (และอาจจะส่งผลให้ภาคเกษตรกรรมมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเฉพาะระดับฐานรากของเศรษฐกิจไทย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ต่าง ๆ) อันอาจส่งผลให้ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม (มิติเศรษฐกิจ) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การแปรผลการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดด้านการมีสัมมาชีพโดยใช้ตัวชี้วัดหลักอัตราการว่างงานนั้น อาจจะสะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขได้มากน้อยเพียงใด ก็อาจจะต้องพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดเสริมด้วย ยกตัวอย่างเช่น หากตัวชี้วัดอัตราการว่างงานมีแนวโน้มลดลง (หรือการจ้างงานเพิ่มขึ้น) และถ้าสมมติว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้นด้วย กรณีเช่นนี้ยังเป็นการสนับสนุนว่า สังคมมีความอยู่เย็นเป็นสุขแน่นอน แต่ถ้าสมมติว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกลับลดลง กรณีเช่นนี้อาจจะเป็นการขัดแย้งกับตัวชี้วัดอัตราการว่างงานที่ลดลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม (มิติเศรษฐกิจ) อาจจะไม่ครบถ้วนหรือถ่วงหน้าในสังคม เพราะอัตราการว่างงานที่ลดลงนั้น เป็นการว่างงานของแรงงานในระบบ ที่ไม่รวมการจ้างงานนอกระบบในวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

(1.2) การวัดความมีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน หมายถึง การทำงานอย่างมีความสุข ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง ตลอดจนทำงานในสภาวะแวดล้อมที่

ปลอดภัย และมีอาชีพอนามัย โดยการกำหนดตัวชี้วัดเดิมนั้นใช้สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงานทั้งประเทศ (เช่น ที่เข้าเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคมและพนักงานของภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ) ต่อจำนวนแรงงานทั้งหมด ดังนั้น ถ้าสัดส่วนดังกล่าวสูงขึ้น แสดงว่าแรงงานมีความมั่นคงมากขึ้น โดย ตัวชี้วัดนี้มีค่าเกณฑ์มาตรฐานคือ ร้อยละ 50 และพบว่าตัวชี้วัดนี้มีค่าระหว่างร้อยละ 64.80 – 64.93 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดควมามีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน ได้แก่

(ก) ควรปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากเพราะแรงงานที่มีหลักประกันการทำงาน (ได้แก่ ประกันสังคม สวัสดิการข้าราชการ และรัฐวิสาหกิจ) นั้นคือแรงงานที่อยู่ในระบบประมาณร้อยละ 30 เท่านั้น แต่แรงงานนอกระบบยังไม่ได้อยู่ภายใต้ระบบสวัสดิการแรงงานใด ๆ

(ข) แม้ว่าภาครัฐจะมีการขยายการคุ้มครองการประกันสังคมโดยภาคสมัครใจ ภายใต้มาตรา 40 ของ พระราชบัญญัติประกันสังคม สำหรับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิอยู่ในระบบประกันสังคม หรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ แต่จำนวนผู้ขอเข้าประกันตนในกลุ่มนี้ในช่วงแรกมีจำนวนไม่ถึง 100 คน (ตามความสมัครใจ ภายใต้มาตรา 40 พ.ร.บ. ประกันสังคม) ต่อมาแม้ว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นภายหลัง การประชาสัมพันธ์และการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ แต่ก็ยังถือว่ามียังน้อยอยู่ (จำนวนผู้ประกันตนภาคสมัครใจ ตามมาตรา 40 มีประมาณ 1.3 ล้านราย ราย ฅ เดือนมกราคม 2556 – www.ssc.go.th) เนื่องจากในช่วงแรกนั้นประชาชนยังไม่มี ความเข้าใจเรื่องสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับจากระบบประกันสังคม อีกทั้งผู้ขอรับประกันตนต้องจ่ายเงินสมทบในอัตราสูงเมื่อเทียบกับรายได้ของตน (กล่าวคือ ชุดสิทธิประโยชน์ 100 บาทต่อเดือน (จ่ายเอง 70 บาท และรัฐสมทบ 30 บาท) จนถึงชุดสิทธิประโยชน์ 150 บาทต่อเดือน (จ่ายเอง 100 บาท และรัฐสมทบ 50 บาท) ขึ้นอยู่กับสิทธิประโยชน์ที่พึงประสงค์) ถึงกระนั้น ผู้ประกันตนเองด้วยความสมัครใจตามมาตรา 40 พ.ร.บ. ประกันสังคม มีจำนวนไม่มากนัก และคาดว่าจะคงที่ประมาณ 1 ล้านคน ในขณะที่จำนวนแรงงานนอกระบบอีกประมาณ 25 ล้านคน ยังไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการสังคมได้อย่างทั่วถึง หรือ มีอุปสรรคในการเข้าถึงอยู่มาก เช่น ต้นทุนการเดินทาง และต้นทุนค่าเสียโอกาสด้านรายได้ หากต้องหยุดงานเพื่อรับการรักษาพยาบาล เป็นต้น

(ค) ตัวชี้วัดดังกล่าวยังไม่ได้วัด “ความปลอดภัยในการทำงาน” ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งแรงงานในระบบและนอกระบบมีลักษณะงานที่มีระดับความอันตรายแตกต่างกัน และมีระดับความปลอดภัยในการทำงานที่แตกต่างกันน่าจะมีการคุ้มครองจากกฎหมายไม่เท่ากัน

โดยสรุปข้อเสนอ คือ การปรับคำนิยามโดยเพิ่มขอบเขตของ “แรงงานที่ได้รับสวัสดิการ” ให้รวมถึงแรงงานนอกระบบที่มีหลักประกันสุขภาพของตนเอง (เช่น การซื้อประกันสุขภาพและประกันอุบัติเหตุจากการทำงาน เป็นต้น) เช่น ผู้ประกันตนในมาตรา 39 (ที่สิ้นสภาพการเป็นลูกจ้าง แต่ยังประกันตนเองโดยจ่ายเงินสมทบต่อไป) และมาตรา 40 (บุคคลอื่นที่มีใช้ลูกจ้างตามมาตรา 33 ประสงค์ประกันตนเองโดยความสมัครใจ) และปรับตัวชี้วัดหลักเป็น “สัดส่วนแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบที่มีการประกันสุขภาพและสวัสดิการของตนเองต่อจำนวนแรงงานทั้งหมด” โดยหากสัดส่วนนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แสดงว่า สังคมไทยมีหลักประกันและความปลอดภัยมากขึ้น หรือมีความอยู่เย็นเป็นสุขเพิ่มขึ้น

และมีตัวชี้วัดเสริม 2 รายการ ได้แก่ (ก) สถิติอัตราการเกิดอุบัติเหตุและประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงานต่อลูกจ้างพันคนของทั้งแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ ซึ่งจะช่วยสะท้อนการดูแลความปลอดภัยของหน่วยงานที่แท้จริง แม้ว่าในปัจจุบันนี้ ข้อมูลสถิติการเกิดอุบัติเหตุและอันตรายกับโรคจากการทำงาน ภายใต้ พ.ร.บ. ความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554 ครอบคลุมเฉพาะกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานประกอบการที่มีสถานะนายจ้างลูกจ้างเท่านั้น แต่ก็ยังเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยได้ในระดับหนึ่ง และในอนาคต ควรจะนำข้อมูลด้านความเจ็บป่วยจากการทำงานเข้ามาพิจารณาด้วย และ (ข) สัดส่วนผู้ที่ไม่ใช้สิทธิในการเข้ารับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาล เนื่องด้วยปัจจัยภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในความควบคุมของผู้ป่วย (เช่น เดินทางไม่สะดวก, สถานพยาบาลอยู่ไกล, ไม่สะดวกเวลาทำการ, รอนาน, ถูกเลือกปฏิบัติ, บุคลากรดู, แพทย์ไม่มีเวลา) ซึ่งจะช่วยสะท้อนการเข้าถึงบริการและสวัสดิการทางด้านสุขภาพที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยสิทธิในการเข้ารับการรักษาพยาบาลนี้ได้แก่ บัตรประกันสุขภาพ (บัตรทอง) ประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน สวัสดิการข้าราชการหรือข้าราชการบำนาญ/รัฐวิสาหกิจ ประกันสุขภาพกับบริษัทประกัน และสวัสดิการจัดโดยนายจ้าง ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการจัดเก็บอยู่แล้วโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งหากตัวชี้วัดเสริม (ก) หรือ (ข) มีแนวโน้มลดลง ย่อมสะท้อนว่า สังคมมีหลักประกันและความปลอดภัยจากการทำงานมากขึ้น

ดังนั้น การแปรผลการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดด้านการมีสัมมาชีพโดยใช้ตัวชี้วัดหลัก สัดส่วนแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบที่มีการประกันสุขภาพและสวัสดิการของตนเองต่อจำนวนแรงงานทั้งประเทศนั้น อาจจะสะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขได้มากน้อยเพียงใด ก็อาจจะต้องพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดเสริมด้วย ยกตัวอย่างเช่น หากตัวชี้วัดสัดส่วนแรงงานที่มีหลักประกันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และถ้าสมมติว่าแนวโน้มของตัวชี้วัดเสริม (ก) หรือ (ข) มีแนวโน้ม

ลดลง ย่อมสนับสนุนว่า สังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุข (มิติการมีสัมมาชีพ) ดีขึ้น แต่ถ้าตัวชี้วัดเสริม (ก) หรือ (ข) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อาจจะแสดงว่า ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม (มิติเศรษฐกิจ) อาจจะไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เป็นต้น

(2) เศรษฐกิจเข้มแข็ง คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ ยั่งยืน บนรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงจากความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ มีประสิทธิภาพการผลิต และสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลก โดยในปี พ.ศ. 2550 มีค่าร้อยละ 77.84 และ ร้อยละ 69.62 ในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 3 รายการ¹⁸ ได้แก่

(2.1) การวัดการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง การที่ระบบเศรษฐกิจสามารถพึ่งพาตนเองในภาคการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยการผลิตทั้งเงินทุน เทคโนโลยี และ วัตถุดิบในประเทศอย่างเหมาะสม โดยการกำหนดตัวชี้วัดในประเด็นการวัดนี้สามารถพิจารณาได้ 2 ระดับ คือ ในระดับมหภาค การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาความแข็งแกร่งหรือความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจากภายในประเทศ ลดการพึ่งพิงสินค้าและบริการและตลาดต่างประเทศ ลง หรือ การผลิตภายในประเทศเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศ และอาศัยปัจจัยการผลิตและเงินทุน (หรือการออม) ที่มีในประเทศนั่นเอง ส่วนในระดับจุลภาค การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง คร่าว ๆ มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย หรือ แม้ว่าคร่าว ๆ จะมีหนี้สิน แต่ก็มีความสามารถที่จะแสวงหารายได้มาจ่ายคืนหนี้สิน (พร้อมดอกเบี้ย) ได้ อย่างไรก็ดี ในการประเมินดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยที่ผ่านมา ในมิตินี้ ได้ให้ความสนใจต่อการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในระดับมหภาค หรือ ระดับประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากการพึ่งตนเองระดับจุลภาคนั้นจะปรากฏอยู่ในองค์ประกอบรอบครัวเรือน และ พบว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดัชนีมีค่าระหว่างร้อยละ 82.19 ในปี พ.ศ. 2550 และ ร้อยละ 69.39 ในปี พ.ศ. 2554 โดยดัชนีนี้ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่

(2.1.1) สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานเท่ากับร้อยละ 75 ซึ่งเป็นการวัดการพึ่งตนเองในส่วนของผู้บริโภค

¹⁸ รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550 ของ สศช. (หน้า 5-4) มีการกล่าวถึง ตัวชี้วัดอีก 4 รายการ คือ (ก) ดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP (ข) สัดส่วนการนำเข้าวัตถุดิบและสินค้าทุนต่อ GDP (ค) สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP และ (ง) ระดับการเปิดประเทศ (สัดส่วนมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าและบริการ ต่อ GDP) โดยระดับการเปิดประเทศมาก แสดงว่า เศรษฐกิจของประเทศเสี่ยงต่อการขาดความสมดุลสูง และ มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลก

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดนี้ คือ

ตัวชี้วัดนี้ มิได้สะท้อนยุทธศาสตร์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศในระดับอนุภูมิภาค และภูมิภาค ทั้งด้านการค้าระหว่างประเทศ และ การเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (รวมทั้งไม่ได้สะท้อนเรื่องประเด็นการพัฒนาในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่)

(ก) ตัวชี้วัดนี้อาจจะขัดแย้งกับยุทธศาสตร์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ ในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาค (ทั้งด้านการค้าระหว่างประเทศ และ การเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ) ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 กล่าวคือ

ถ้าภายหลังการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนปี พ.ศ. 2558 ที่ประเทศไทย อาจจะมีการนำเข้าสินค้าจากประเทศสมาชิกอาเซียนเพิ่มมากขึ้น เพราะสินค้าของประเทศเพื่อนบ้าน หลายรายการมีราคาถูกกว่าสินค้าที่ผลิตภายในประเทศ เช่น ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และ เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้ตัวชี้วัดนี้มีค่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ (อุปสงค์ภายในประเทศเพิ่มขึ้น เพราะรายได้ประชาชนเพิ่มขึ้น และภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน อันเนื่องมาจากการขยายตัวการนำเข้า)

ในอีกด้านหนึ่ง การเกิดประชาคมอาเซียนอย่างเต็มรูปแบบหลังปี พ.ศ. 2558 อาจจะทำให้ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้มากขึ้น ดังนั้น การผลิตเพื่อส่งออกอาจจะมีการขยายตัว ซึ่งส่งผลให้ตัวชี้วัดนี้มีค่าลดลง (อุปสงค์ภายในประเทศเท่าเดิม ในขณะที่ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น อันเนื่องจากการส่งออก)

(ข) อาจจะต้องพิจารณาตัวชี้วัดอื่นเพิ่ม เพื่อสร้างความสมดุล เช่น สัดส่วนการค้าในตลาดอาเซียนต่อ GDP หรือการขยายตัวของการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน และการขยายตัวการลงทุนโดยตรงของไทยในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน (ยิ่งตัวชี้วัดเหล่านี้มีแนวโน้มมากขึ้น อาจหมายถึงการพึ่งพิงตลาดภูมิภาคหรืออนุภูมิภาค มากขึ้น และยังเป็นการสะท้อนยุทธศาสตร์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค ทั้งในด้านการค้าระหว่างประเทศและการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ)

(2.1.2) สัดส่วนการออมมวลรวมต่อ GDP โดยใช้เกณฑ์ขั้นสูงที่ร้อยละ 35 และขั้นต่ำที่ร้อยละ 21 ดัชนีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดการพึ่งพาตนเองในแง่ของการออม

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดนี้ คือ

(ก) การระมัดระวังในการตีความถึงการพึ่งพาตนเองในแง่ของการใช้ทรัพยากรจากการออมเพื่อการลงทุนในประเทศ ดัชนีชี้วัดการออมซึ่งเป็นด้านอุปทานของทรัพยากรที่ใช้ในการลงทุน แต่กลับมิได้นำสัดส่วนการลงทุนซึ่งเป็นด้านอุปสงค์เข้ามาร่วมพิจารณา

(ข) สัดส่วนการออมมวลรวมต่อ GDP ต่ำมิได้หมายความว่าระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจะอยู่ในระดับที่ต่ำไปด้วย เพราะถ้าหากการลงทุนต่อ GDP อยู่ในระดับที่ต่ำด้วย ก็มิได้หมายความว่า ประเทศไทยไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในทางตรงกันข้าม ถ้าสัดส่วนการออมและสัดส่วนการลงทุนต่อ GDP อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน อาจจะตีความได้ว่า ประเทศไทยมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง เช่นกัน

(ค) ควรปรับตัวชี้วัด เป็น สัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุนต่อ GDP (หรือ Saving-Investment Gap per GDP) กล่าวคือ ถ้าสัดส่วนดังกล่าวยิ่งมาก อาจจะหมายความว่าประเทศไทยมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้มาก

(ง) ควรปรับตัวชี้วัด เป็น สัดส่วนของการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP มาใช้แทนกันได้ ซึ่งตามนิยามแล้ว ช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนก็คือดุลบัญชีเดินสะพัดนั่นเอง ถ้าสัดส่วนการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด (มูลค่าการส่งออกน้อยกว่ามูลค่าการนำเข้าสินค้าและบริการ) ลดลง อาจจะหมายความว่า ประเทศไทยมีการพึ่งตนเองในหารายได้เข้าประเทศจากการส่งออกได้มากขึ้น

โดยสรุป ข้อเสนอสำหรับตัวชี้วัดการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ คือ

(1) การคงตัวชี้วัดเดิม คือ สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และควรเพิ่มตัวชี้วัดเสริมอีก 2 ตัว คือ (ก) การขยายตัวของการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน และ (ข) การขยายตัวของการลงทุนโดยตรงของไทยในประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ตัวชี้วัดเสริมทั้งสองสามารถสะท้อนการพึ่งพาตนเองเปรียบเทียบกับพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศในระดับอาเซียน และในระดับประเทศอื่นๆ (Non-ASEAN) เพื่อให้ตัวชี้วัดเสริมดังกล่าวเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์และประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 กล่าวคือ ถ้าตัวชี้วัดเสริม (ก) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (หากสมมติว่าการค้ากับประเทศอื่นๆคงที่) แสดงว่า ประเทศไทยมีการพึ่งพาการค้ากับประเทศอาเซียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของอาเซียนที่ต้องการให้ประชาคมอาเซียนมีการพึ่งพาทางเศรษฐกิจซึ่งกันและกัน และ ถ้าตัวชี้วัดเสริม (ข) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ก็อาจจะสะท้อนว่าประเทศไทยพึ่งพิงทรัพยากรในประเทศอาเซียนเพิ่มขึ้น (ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพิงอาเซียนเพื่อเป็นตลาดสินค้า หรือ เพื่อเป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออกไปยังประเทศอื่นๆ)

(2) การปรับตัวชี้วัดสัดส่วนการออมมวลรวมต่อ GDP เป็น สัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุนต่อ GDP หรือ สัดส่วนการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP เพื่อสะท้อนความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานของการออม เพราะหากสัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุนลดลง แสดงว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะพึ่งพิงตนเองได้น้อยลง

(2.2) เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวย และภายใต้ระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างทางการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการที่มีศักยภาพ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้สร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ดี ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ ที่เน้นที่มีภูมิคุ้มกันและสามารถรับมือกับวิกฤติเศรษฐกิจภายในประเทศและของโลก โดยอาศัยตัวชี้วัด เพียง 2 ตัวเท่านั้น คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเติบโตของประสิทธิภาพโดยรวมของปัจจัยการผลิต โดยพบว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีค่า 64.68 และ 49.99 ในปี พ.ศ. 2550 และ 2554 ตามลำดับ โดยดัชนีนี้ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่

(2.2.1) อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ช่วงระหว่าง 0% – 9% เป็นเกณฑ์มาตรฐาน (ในช่วงปี พ.ศ. 2537 – 2552) ซึ่งถือว่าเป็นเกณฑ์ที่กว้างอย่างมาก

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดนี้ คือ

(ก) อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นตัวชี้วัดการเติบโตของผลผลิต ซึ่งไม่สามารถสะท้อนว่าเป็นการเติบโตอย่างมีคุณภาพ เพราะ GDP Growth ในปัจจุบันมิได้คำนึงถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน (อ้างอิงแนวคิดของ อนาคตระยะ เช่น และ เศรษฐกิจสีเขียว หรือ Adjusted GDP)

(ข) อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ อาจจะมาจากการผลิตของทุนข้ามชาติ และแรงงานข้ามชาติ ก็ได้ ซึ่งมีได้ประกันว่า ประชาชนไทยจะได้รับประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่

(ค) ถ้าหากมีการใช้ Green GDP หรือ Adjusted GDP ก็จะเป็นตัวชี้วัดที่ประเมินคุณภาพของการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ ประเทศไทยยังไม่มีการจัดทำบัญชีรายได้ประชาชาติที่สอดคล้องกับหลักการของ Green GDP

ด้วยเหตุนี้ ดัชนีวัดการเจริญเติบโตของผลผลิตยังไม่สามารถวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพได้ จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์อื่นมาใช้ประกอบด้วย เพื่อให้สะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยโดยรวมกัน เช่น การคำนึงถึงการพัฒนาที่เน้นกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือ การพัฒนาประเทศที่ใส่ใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีตัวชี้วัดที่มีหลักการแตกต่างกันเล็กน้อย เช่น Adjusted GDP ที่คำนึงถึงต้นทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ (ภายใต้กรอบของ UNDP) หรือ Green GDP ที่เน้นการเติบโตของสาขาบริการที่จัดการด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและหรือการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ภายใต้กรอบ UNEP และแนวคิดเรื่อง Sustainable Consumption and Production) เป็นต้น ตัวชี้วัดดังกล่าวจะสามารถสะท้อนคุณภาพของเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

อนึ่ง Adjusted GDP มักจะมีค่าต่ำกว่า Conventional GDP อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของ Adjusted GDP ย่อมแสดงถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ ในขณะที่การเพิ่มขึ้นของ Conventional GDP อาจจะทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติได้ ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ลดลงนั้นมิได้ปรากฏในการคำนวณ Conventional GDP หรือ ถ้ามีการคำนวณก็เป็นการคำนวณที่ขัดกับหลักการของ Adjusted GDP ตัวอย่างเช่น ค่าใช้จ่ายในการลดมลพิษของภาครัฐบาล จะทำให้รายจ่ายของภาครัฐบาลเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้มูลค่า Conventional GDP เพิ่มขึ้น ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการลดมลพิษของภาคเอกชนจะปรากฏรวมอยู่ในต้นทุนการผลิตของภาคเอกชน (หรือสะท้อนในราคาสินค้า) แต่ไม่สามารถแยกแยะได้ว่า มูลค่าสินค้าและบริการที่มีกระบวนการผลิตที่ลดปัญหามลพิษของภาคเอกชนนั้น ต้องมีต้นทุนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด ในขณะที่รายจ่ายดังกล่าวนั้น จะนำไปหักจากมูลค่า Conventional GDP จึงทำให้ Adjusted GDP ต่ำกว่า Conventional GDP นั้นเอง และถ้ายังต้นทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของภาครัฐและภาคเอกชนน้อยลงเท่าใด Adjusted GDP จะมีค่าใกล้เคียงกับ Conventional GDP เช่นกัน

(2.2.2) ผลิภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity) ใช้ประสิทธิภาพการผลิตรวมของการผลิตรวมทั้งหมด โดยในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 กำหนดอัตราการเติบโตของผลิภาพการผลิตรวมระหว่าง 3%-5% เป็นเกณฑ์มาตรฐาน

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดนี้ คือ

(ก) การเจริญเติบโตของผลิตรายการผลิต จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้นดัชนีทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกันอยู่พอสมควร ซึ่งยังมีข้อจำกัดในการวัด “คุณภาพ” ของการเจริญเติบโต

(ข) TFP ไม่ได้สะท้อนถึงประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร พลังงาน การแข่งขัน หรือโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยในการกำหนดคุณภาพของการเจริญเติบโต

(ค) ตัวชี้วัดนี้ไม่ได้สะท้อนเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคการผลิต เนื่องจากพบว่าสาขาเกษตรกรรมมีผลิตรายแรงงานต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรมหลายเท่า (ในช่วงปี พ.ศ. 2544 – 2549 ผลิตรายแรงงานมีความแตกต่างกันประมาณ 9 เท่า)¹⁹

(ง) ตัวชี้วัดดังกล่าวไม่ได้สะท้อนประเด็นด้านจุลภาคที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและความยั่งยืนของการเจริญเติบโต

(จ) ตัวชี้วัดนี้ยังละเลยเรื่องต่างๆ เช่น ประสิทธิภาพจากการใช้พลังงาน สภาวะการแข่งขัน และการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมภายในประเทศ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความเข้มแข็งของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตลอดจนการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและนวัตกรรม

โดยสรุป ข้อเสนอตัวชี้วัดเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ คือ

(1) ยังคงใช้ “อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” เพราะเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการเพิ่มขึ้นของ “ปริมาณผลผลิต” ภายในประเทศ แม้ว่าจะไม่สะท้อน “คุณภาพของสินค้าและบริการ” และคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริงก็ตาม (ไม่ว่าจะเป็น Actual GDP หรือ Potential GDP หรือ Full Employment GDP ก็ตาม) นอกจากนี้เห็นควรปรับเกณฑ์มาตรฐานใหม่ ซึ่งค่าเกณฑ์มาตรฐานของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องดูตามบริบทของเศรษฐกิจไทย เนื่องจากแต่ละประเทศมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและอยู่ในขั้นของการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอธิบายไว้ ดังนั้นเกณฑ์ของประเทศหนึ่งจึงไม่สามารถใช้กับอีกประเทศหนึ่งได้ ในส่วนของประเทศไทย ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ.

¹⁹ อ้างถึง รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550 ของ สศช. หน้า 5-20

2540 ระบบเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างไปอย่างมาก การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวของไทยหากวัดค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ 11 ปี จะอยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 4 (สมชัย จิตสุชน และ นณริฏ พิศลยบุตร, 2556)²⁰ ดังนั้น เพื่อให้เกณฑ์มาตรฐานสอดคล้องกับสภาพเชิงโครงสร้างของประเทศ และในขณะเดียวกันก็มีความท้าทาย จึงเห็นว่าควรจะต้องไปเกณฑ์มาตรฐานที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ต่อปี

(2) ควรใช้ตัวชี้วัดที่สะท้อนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงต้นทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น Adjusted GDP (ตามกรอบของ Satellite Economic and Environment Accounts) หรือ Green GDP (ตามกรอบของ UNEP) ที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น พร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ และยังสามารถชี้วัดการเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (low carbon society) ได้ถ้าการพัฒนาเศรษฐกิจเน้นเรื่องการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือ นำไปสู่ Green Society ถ้าการพัฒนาเศรษฐกิจเน้นเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างมีคุณภาพด้วย อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดทั้งสองประเภทดังกล่าวในปัจจุบันนี้ประเทศไทยกำลังยังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาระบบบัญชีการคำนวณมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (ภายใต้การพัฒนาบบบัญชีของ UN) และ การคำนวณ Green GDP กำลังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนานิยามและขอบเขตของรายการสินค้าและบริการ (ภายใต้การพัฒนาตัวชี้วัดของ UNEP)

(3) ยังคงใช้ “ประสิทธิภาพการผลิตรวม (TFP)” เพราะเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงด้านประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต แม้ว่าจะไม่สะท้อน “คุณภาพ” ของผลผลิตและบริการที่ปัจจัยการผลิต (แรงงาน ที่ดิน เครื่องจักร และเทคโนโลยี) สร้างขึ้นมา รวมถึงไม่สะท้อนประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรหรือพลังงานและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

(4) ควรมีตัวชี้วัดเสริม อาจจะสะท้อนประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตเพื่อสะท้อนเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ ที่เป็นองค์ประกอบหลักหนึ่งในการสะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของชาวไทย และยังสะท้อนยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืนของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้ เช่น การผลิตอย่างยั่งยืน (sustainable production) และ การสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงาน ตัวอย่างของตัวชี้วัดเสริม สำหรับประสิทธิภาพปัจจัยการผลิต ได้แก่

²⁰ สมชัย จิตสุชน และ นณริฏ พิศลยบุตร (2556) “โฉมหน้าและแนวทางสู่โมเดลใหม่ในการพัฒนาประเทศ”, งานสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ปี 2556.

(4.1) สัดส่วนการจ้างงานในอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้น (employment in knowledge intensive industries and services) แม้ว่าตัวชี้วัด TFP Growth จะได้รวมประสิทธิภาพของแรงงานในอุตสาหกรรมและบริการแล้วก็ตาม แต่ตัวชี้วัดเสริมนี้ยังอาจจะแสดงให้เห็นว่า หากสัดส่วนการจ้างงานดังกล่าวเพิ่มขึ้น สามารถสะท้อนได้ว่า “แรงงานในระบบเศรษฐกิจมีคุณภาพมากขึ้น” นอกจากนี้ TFP Growth ยังไม่สะท้อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเข้าสู่สังคมสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ดังนั้น ตัวชี้วัดเสริมนี้ จะเป็นการวัดการจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาการผลิตที่เน้นการสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ และยังแสดงถึงความสามารถในการปรับตัว (flexibility) และความเข้มแข็ง (resilient) ของตลาดแรงงาน ซึ่งสะท้อนถึง “คุณภาพของแรงงาน” และนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ อุตสาหกรรมที่จัดว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ความรู้เข้มข้นนั้น แสดงในตารางที่ 5-29 สัดส่วนดังกล่าวสามารถคำนวณได้ โดยทำการนับจำนวนผู้ทำงานในอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้นตามนิยามในตารางและหารด้วยจำนวนผู้มีงานทำทั้งหมด โดยใช้ข้อมูลดิบจากการสำรวจภาวะการมีงานทำของประชากร ซึ่งนิยามของอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้นนี้ใช้นิยามตาม Department of Business, Innovation and Skill ประเทศสหราชอาณาจักร

(4.2) สัดส่วนการใช้พลังงานในสาขาการขนส่งต่อการใช้พลังงานทั้งหมด (ratio of energy usage in transport sector to total energy consumption) เพื่อเป็นการวัดประสิทธิภาพการใช้พลังงานภายในประเทศ อันจะแสดงถึงความยั่งยืนของการใช้พลังงานในประเทศด้วย ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากในปัจจุบันนี้ การขนส่งมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้น หากสมมติว่าเศรษฐกิจมีการเจริญเติบโต แต่มีการใช้พลังงานในสาขาการขนส่งลดลง ย่อมหมายความว่า สาขาการขนส่งของประเทศมีการพึ่งพิงพลังงานลดลง (ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพิงพลังงานที่ใช้วัตถุดิบในประเทศ หรือนำเข้าจากต่างประเทศ) ดังนั้น หากสมมติ TFP Growth ของประเทศเพิ่มขึ้น แต่สัดส่วนการใช้พลังงานในสาขาการขนส่งเพิ่มขึ้นด้วย อาจจะยังไม่สามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจไทยจะมีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพที่แท้จริง เพราะประเทศไทยอาจจะต้องจัดหาพลังงานเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายถึงการแสวงหาปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้นนั่นเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ประสิทธิภาพการใช้พลังงานของสาขาการขนส่งอาจจะลดลง (เนื่องจากการใช้พลังงานในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น) นั่นเอง และอาจจะนำไปสู่ความไม่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความไม่สามารถพึ่งพิงตนเองภายในประเทศไทย ถ้าหากประเทศไทยต้องจัดหาพลังงานจากภายนอกประเทศ อันเป็นการบั่นทอนความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของประเทศไทย (ในระดับเศรษฐกิจมหภาค)

ตารางที่ 5-29: หมวดอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้น

หมวดอุตสาหกรรม	รหัสอุตสาหกรรมและรายละเอียด
อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง	21 การผลิตเภสัชภัณฑ์เคมีภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จากพืช/สัตว์ใช้รักษาโรค 26 การผลิตผลิตภัณฑ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ 30.3 การผลิตอุปกรณ์ขนส่งทางอากาศ ยานอวกาศ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง
อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นกลาง-สูง	20 การผลิตเคมีภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เคมี 25.4 การผลิตอาวุธและยุทธภัณฑ์ 27 การผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้า 28 การผลิตเครื่องจักรและเครื่องมือซึ่งมิได้จัดประเภทไว้ในที่อื่น 29 การผลิตยานยนต์รถพ่วงและรถกึ่งพ่วง 30 การผลิตอุปกรณ์ขนส่งอื่นๆ ยกเว้น 30.1 การผลิตเรือ ยกเว้น 30.3 การผลิตอุปกรณ์ขนส่งทางอากาศ ยานอวกาศ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง 32.5 การผลิตและจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์และทันตะ
อุตสาหกรรมบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้น	50 การขนส่งทางน้ำ 51 การขนส่งทางอากาศ 58 การจัดพิมพ์จำหน่ายหรือเผยแพร่ 59 การผลิตภาพยนตร์วีดิทัศน์และรายการโทรทัศน์ 60 การจัดผังรายการและการแพร่ภาพกระจายเสียง 61 การโทรคมนาคม 62 การจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์การให้คำปรึกษา 63 การบริการสารสนเทศ 64 กิจกรรมบริการทางการเงิน 65 การประกันภัยการประกันภัยต่อและกองทุนบำเหน็จบำนาญ 66 กิจกรรมสนับสนุนการบริการทางการเงินและการประกันภัย 69 กิจกรรมทางกฎหมายและการบัญชี 70 กิจกรรมของสำนักงานใหญ่และการบริการให้คำปรึกษาด้านการบริหารจัดการ 71 กิจกรรมด้านสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม 72 การวิจัยและพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์ 73 การโฆษณาและการวิจัยตลาด 74 กิจกรรมทางวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่น ๆ 75 การบริการภัตตาคาร 78 กิจกรรมการจ้างงาน

หมวดอุตสาหกรรม	รหัสอุตสาหกรรมและรายละเอียด
	80 การบริการรักษาความปลอดภัยและการสืบสวน 84 การบริหารราชการการป้องกันประเทศและการประกันสังคม 85 การศึกษา 86 กิจกรรมด้านสุขภาพมนุษย์ 87 กิจกรรมการให้การดูแลที่ให้แก่ที่พัก 88 กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ให้ที่พัก 90 กิจกรรมการสร้างสรรค์ศิลปะและความบันเทิง 91 กิจกรรมห้องสมุดหอจดหมายเหตุพิพิธภัณฑ์สถานและทางวัฒนธรรมอื่นๆ 92 กิจกรรมการพนันและการเสี่ยงโชค 93 กิจกรรมด้านการกีฬาความบันเทิงและการนันทนาการ

ที่มา: ปรับปรุงจากนิยามของ Department of Business, Innovation and Skills, UK (2012), "Industrial Strategy: UK Sector Analysis", BIS Economic Paper Number 18. <http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/economics-and-statistics/docs/i/12-1140-industrial-strategy-uk-sector-analysis>

(4.3) สัดส่วนการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP (R&D investment to GDP) เนื่องด้วยรายจ่ายด้านการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเป็นตัวชี้วัดระดับการพัฒนาของประเทศได้เช่นกัน และแม้ว่า TFP Growth จะสามารถเป็นตัวชี้วัดของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีในภาพรวมของประเทศ แต่ก็ไม่สามารถระบุได้ว่าเทคโนโลยีนั้นมาจากการลงทุนทางด้านเทคโนโลยีภายในประเทศ หรือนำเข้าจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ ตัวชี้วัดเสริมนี้ จะสามารถบ่งบอกได้ว่า TFP Growth ที่เพิ่มขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการลงทุน R&D ในประเทศนั่นเอง ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยได้อย่างแท้จริง และถ้ามีการนำ R&D นั้นมาประยุกต์ใช้ในเชิงพาณิชย์ของภาคเอกชนไทยได้มากเท่าใด ก็ยิ่งแสดงถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพมากขึ้น

(4.4) ต้นทุนโลจิสติกส์ (logistic cost to GDP) เนื่องด้วยสาขาโลจิสติกส์จะมีแนวโน้มเติบโตมากขึ้น ซึ่งเป็นสาขาบริการที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทยในอนาคต นอกจากนี้ สาขาบริการด้านโลจิสติกส์ยังเป็นกิจการที่สำคัญของความเชื่อมโยงระบบโครงข่ายการจัดการด้านสินค้าและการขนส่งระหว่างประเทศภายในอาเซียน อันจะมีผลต่อต้นทุนการบริหารจัดการและการค้าระหว่างประเทศอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ ประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์จะเป็นการเสริมสร้างให้ประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตอื่นๆ (แรงงานและทุน) เพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพด้วย ดังนั้น หากตัวชี้วัด TFP Growth เพิ่มขึ้น และ ตัวชี้วัดเสริมด้านต้นทุนโลจิสติกส์ลดลง (ที่สะท้อนการบริหารจัดการโลจิสติกส์ที่ดี) ก็อาจจะเป็นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างมีคุณภาพได้ แต่ถ้าตัวชี้วัด TFP Growth เพิ่มขึ้น แต่ตัวชี้วัดเสริมด้านต้นทุนโลจิสติกส์เพิ่มขึ้น ก็อาจจะ

ไม่สามารถสรุปได้ว่าเศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างมีคุณภาพได้อย่างแท้จริง หนึ่ง ต้นทุนด้านโลจิสติกส์ ประกอบด้วย ต้นทุนขนส่งสินค้า ต้นทุนคลังสินค้า ต้นทุนเคลื่อนย้ายสินค้า และ ต้นทุนการบริหารจัดการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นด้านการลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์และยานพาหนะ และด้านค่าใช้จ่ายแปรผันต่างๆ

(2.3) เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ หมายถึง เศรษฐกิจที่มีความมั่นคงและสามารถดำเนินอยู่ได้โดยอาศัยกลไกกระบวนการทางเศรษฐกิจที่มีความสอดคล้อง สมดุล และมีเสถียรภาพทั้งภายในและภายนอกประเทศ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมที่ทันต่อเหตุการณ์และเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของบริบทในประเทศและต่างประเทศ เช่น การบริหารนโยบายการเงิน นโยบายการคลัง การพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ รวมทั้ง การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีการส่งเสริมภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการขั้นพื้นฐานของภาครัฐเพิ่มขึ้น รวมถึง การมีเสถียรภาพทางด้านรายได้ของเกษตรกร และ การเชื่อมโยงกับเครือข่ายการผลิตสินค้าและบริการมาตรฐานปัญญา นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น และการบริหารจัดการเศรษฐกิจมหภาคของภาครัฐดังกล่าว (นโยบายการเงินและการคลัง) จะต้องไม่เกิดปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ เช่น ปัญหาเงินเฟ้อ และ ปัญหาการก่อหนี้สาธารณะของรัฐบาล เป็นต้น โดยพบว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดัชนีวัดเศรษฐกิจมีเสถียรภาพมีค่าระหว่างร้อยละ 86.6 – 89.47 โดยดัชนีนี้ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่

(2.3.1) อัตราเงินเฟ้อ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดเสถียรภาพทางด้านราคาโดยใช้เกณฑ์ 0%-8% (ในช่วงปี พ.ศ. 2537 – 2552) เป็นเกณฑ์เฉลี่ยมาตรฐาน

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดนี้ คือการระมัดระวังในการตีความและประโยชน์ที่จะได้รับจากตัวชี้วัดนี้ เนื่องด้วยเหตุผลดังนี้

(ก) การกำหนดเกณฑ์ที่ค่อนข้างกว้าง ในขณะที่ เป้าหมายเงินเฟ้อของธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งไว้ไม่เกินร้อยละ 3 ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ตัวชี้วัดดังกล่าวจะมีผลการประเมินอยู่ในระดับที่ดี

(ข) เป็นดัชนีที่มีความสัมพันธ์ผกผันกับอัตราว่างงาน กล่าวคือ หากมีการจ้างงานมากขึ้น (การว่างงานลดลง) อาจจะทำให้อัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น และถ้าหากพิจารณาในระยะยาวแล้ว อัตราการว่างงานอาจจะคงที่ ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อจะสูงขึ้น ตามธรรมชาติของระบบเศรษฐกิจและการลดลงของทรัพยากร (อ้างอิงปรากฏการณ์ของเศรษฐกิจมหภาคของ Phillip Curve)

(ค) การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าทั่วไป ไม่จำเป็นต้องทำให้เศรษฐกิจขาดเสถียรภาพ ในทางตรงกันข้าม ถ้าอัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น ระบบเศรษฐกิจโดยรวมอาจจะไม่มีเสถียรภาพ

(ง) การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้า อาจจะมาจากการที่ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ด้วยมาตรการของรัฐ (เช่น การเพิ่มอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ) หรือ อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (บาทต่อดอลลาร์ สหรัฐ) เพิ่มขึ้น ทำให้สินค้านำเข้าที่เป็นปัจจัยการผลิตแพงขึ้น และการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้านี้ อาจจะยิ่งทำให้เกิดการว่างงานมากขึ้น (ในระยะสั้น)

(จ) การลดลงของอัตราเงินเฟ้อ ก็อาจจะสะท้อนว่าเศรษฐกิจกำลังถดถอยก็ได้

(2.3.2) สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP โดยใช้กรอบความยั่งยืนทางการคลังที่ร้อยละ 50 ของ GDP เป็นเกณฑ์มาตรฐาน (ซึ่งภายหลังกระทรวงการคลังขยายกรอบดังกล่าวเป็น 60%)

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดนี้ คือ เป็นตัวชี้วัดที่เหมาะสมแล้ว เพราะเป็นตัวชี้วัดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมหภาคของประเทศได้เป็นอย่างดี การกำหนดหนี้สาธารณะดังกล่าว มาจากความไม่สมดุลของสัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุนของภาคเอกชน ดังนั้น ความต้องการลงทุนภายในประเทศจึงต้องพึ่งพิงเงินทุนของภาครัฐ แต่หากภาครัฐไม่สามารถจัดหางบประมาณรายได้เพียงพอ (ซึ่งเน้นการเก็บภาษี) ภาครัฐก็จำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนภายนอกประเทศ อย่างไรก็ตาม การกำหนดหนี้สาธารณะจนเกินความสามารถในการชำระหนี้ (พร้อมดอกเบี้ย) ของประชาชน ที่เป็นผู้ชำระภาษีให้ภาครัฐเพื่อนำไปชำระเงินต้นและดอกเบี้ยดังกล่าว ก็จะทำให้ประชาชนเป็นผู้ที่ต้องรับภาระอย่างมาก เช่น ประชาชนอาจจะต้องจ่ายภาษีเงินได้หรือภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราที่สูงกว่าในปัจจุบัน หรือประชาชนในอนาคตอาจจะต้องจ่ายภาษีเงินได้ในอัตราที่สูงกว่าประชาชนในรุ่นปัจจุบัน ดังนั้น ประชาชนอาจจะต้องเผชิญกับปัญหาคุณภาพชีวิตถดถอยได้สุทธิที่แท้จริงที่พึงใช้จ่ายได้ของประชาชน (real disposable income) มีน้อยลง หรือมีเสถียรภาพน้อยลง เพราะภาครัฐอาจจะมีภาระเรียกเก็บภาษีเพิ่มขึ้นเพื่อนำไปชำระหนี้สาธารณะ (ไม่ว่าผู้ให้กู้จะเป็นคนรวยในประเทศไทย หรือ เป็นชาวต่างชาติ หรือรัฐบาลต่าง ประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศก็ตาม ซึ่งอาจจะมียุทธศาสตร์ด้านความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนอาจจะลดลงนั่นเอง

โดยสรุป ข้อเสนอตัวชี้วัดองค์ประกอบย่อยเรื่องเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ คือ

คงตัวชีวิต อัตราเงินเฟ้อไว้เช่นเดิม เนื่องจากว่า การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้า ยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเผชิญเช่นเดียวกัน และประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังเป็นผู้มีรายได้น้อย หรือ เป็นกลุ่มที่อัตราการเพิ่มของรายได้นั้น ต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของราคาสินค้า การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าทั่วไปจะทำให้รายได้ที่แท้จริง (real income) ของประชาชนลดลงได้ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีความอยู่เย็นเป็นสุขทางด้านเศรษฐกิจลดลง กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากตัวชี้วัดนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ย่อมสะท้อนว่าระบบเศรษฐกิจไม่มีเสถียรภาพทางด้านราคาสินค้า อย่างไรก็ตามก็เห็นควรให้ปรับเกณฑ์มาตรฐานให้แคบลงและสอดคล้องกับเป้าหมายอัตราเงินเฟ้อทั่วไป (Headline inflation) ของหน่วยงานทางเศรษฐกิจของประเทศ ใช้ช่วงอัตราเงินเฟ้อทั่วไป ร้อยละ 1.5-4.5 เป็นเกณฑ์มาตรฐานตามกรอบที่กระทรวงการคลังพิจารณาร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกรอบที่ใกล้เคียงกับมาตรฐานของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 2) อังกฤษ (ร้อยละ 2) ออสเตรเลีย (ร้อยละ 2-3)

(1) คงตัวชีวิต สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP ไว้เช่นเดิม เนื่องจากว่าหนี้สาธารณะซึ่งหมายถึงหนี้ของรัฐบาลและหนี้ของรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลค้ำประกันเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการภายในประเทศ ที่จะสามารถผ่อนชำระหนี้สาธารณะในอนาคต ดังได้อธิบายข้างต้น (แม้ว่า GDP ที่เกิดขึ้นนั้น อาจจะเป็นผลพวงมาจากการลงทุนหรือฝีมือแรงงานของชาวต่างชาติก็ตาม แต่ก็คาดว่า รายได้ที่แท้จริงของประชาชนชาวไทยอาจจะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว) ดังนั้น หากตัวชี้วัดนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ย่อมสะท้อนว่าระบบเศรษฐกิจมหภาคไม่มีเสถียรภาพ และยังไม่สามารถทำให้เศรษฐกิจไทยพึ่งพิงตนเองได้ในระยะยาว (ถ้าประเทศไทยไม่สามารถชำระหนี้สาธารณะเป็นระยะเวลายาวนานหรือก่อนหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้นอย่างไม่วินัยทางการคลัง)

(2) ตัวชี้วัดทั้งสองดังกล่าวนั้น ยังไม่เพียงพอในการวัดความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากยังขาดตัวชี้วัดความมีเสถียรภาพทางด้านต่างประเทศ และเสถียรภาพของภาคเอกชน ซึ่งทั้งสองเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เป็นเศรษฐกิจเปิดขนาดเล็ก (small opened economy) ตัวชี้วัดที่ควรมีเพิ่มเติมเพื่อประกอบการอธิบาย (หรือตัวชี้วัดเสริม) ได้แก่

(3.1) สัดส่วนดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP กล่าวคือ ดุลบัญชีเดินสะพัดสะท้อนเสถียรภาพของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การเกินดุลและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดในระดับสูงสะท้อนถึงการขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามก็ดี สัดส่วนดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP ได้ถูกรวมไว้ในกลุ่มตัวชี้วัดด้านการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแล้ว เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนตัวชี้วัดดังกล่าวจึงจะไม่ถูกรวมในกลุ่มดัชนีชี้วัดด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในการศึกษาครั้งนี้

(3.2) สัดส่วนหนี้ต่างประเทศระยะสั้นต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (short term foreign debt /GDP) โดยหนี้ระยะสั้นหมายถึงหนี้ในรูปของเงินตราต่างประเทศที่ครบกำหนดชำระน้อยกว่า 1 ปี สัดส่วนดังกล่าวสะท้อนถึงเสถียรภาพของภาคต่างประเทศ โดยถ้าหนี้ระยะสั้นอยู่ในระดับที่สูงเกินไปเทียบกับขนาดของผลผลิต อาจส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจได้ (ทั้งนี้อาจจะมีปัจจัยด้านอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

อนึ่ง ในปัจจุบันนี้ (2555-2556) ประเทศไทยเผชิญกับข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (foreign exchange rate) ที่อยู่ภายใต้ระบบ Managed Float Exchange Rate ที่ดำเนินการโดยธนาคารแห่งประเทศไทย (เช่นเดียวกับที่ ธนาคารแห่งประเทศไทย ควบคุมนโยบายการเงินเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและควบคุมอัตราเงินเฟ้อ) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนั้น ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อภาคส่วนต่างๆ ไม่เหมือนกัน เช่น หากอัตราแลกเปลี่ยนเพิ่มขึ้น (หรือค่าเงินบาทลดลง) ผู้ที่ได้ประโยชน์คือภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งออก แต่ผู้เสียประโยชน์คือภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า และความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ยังขึ้นอยู่กับตลาดเงินตราต่างประเทศ (ทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศ) และการเก็งกำไรอัตราแลกเปลี่ยน อีกด้วย ตลอดจนสัมพันธ์กับกองทุนเงินสำรองเงินตราต่างประเทศ

ด้วยเหตุนี้ การบริหารอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ จึงเป็นการดำเนินการในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และอาจจะไม่สามารถเปรียบเทียบ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย” ได้ในระยะยาว ดังนั้น การดำเนินมาตรการด้านอัตราแลกเปลี่ยน จึงอาจจะยังไม่เหมาะสมที่จะเป็นตัวชี้วัด “ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ” ที่บ่งบอกถึงความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยได้ในระยะยาวได้ อย่างไรก็ตาม ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ที่เกี่ยวข้องกับการราคาสินค้าการส่งออกและการนำเข้าและรายได้ของผู้ส่งออกและนำเข้านั้น จะสะท้อนอยู่ในตัวชี้วัดอัตราเงินเฟ้อภายในประเทศและอัตราการเติบโตของ GDP แล้ว (ซึ่งเป็นตัวชี้วัดองค์ประกอบย่อยด้านเศรษฐกิจมีเสถียรภาพและด้านเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ ตามลำดับ)

(3) ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเปิดโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และปัจจัยการผลิตที่จะนำไปสู่การลดความยากจน ลดช่องว่างของการกระจายรายได้ และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง โดยประเด็นการวัดดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขฯ ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 นั้น เน้นเรื่อง การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม เพื่อแสดงการลดความเหลื่อมล้ำของช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เพื่อนำไปสู่การลดปัญหาความยากจน ซึ่งพบว่าในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่

10 ดัชนีวัดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจมีค่าระหว่างร้อยละ 63.65 – 80.71 โดยดัชนีนี้ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

(3.1) สัดส่วนคนยากจน หมายถึง จำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน (poverty line) หาดด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด โดยใช้เป้าหมายของแผนฯ 10 เท่ากับร้อยละ 4 (เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10) เป็นเกณฑ์มาตรฐาน

(3.2) สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุดต่อประชากรร้อยละ 20 แรกที่จนที่สุด โดยใช้เป้าหมายของแผนฯ 10 เท่ากับ 10 เท่า (เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10) เป็นเกณฑ์มาตรฐาน

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัด 2 ตัวนี้ คือ

(ก) ตัวชี้วัดทั้งสองสามารถวัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ แต่ยังไม่ได้วัดถึงความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในมิติอื่นๆ เช่น ความเป็นธรรมทางด้านการเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการ (อาทิ การรักษาพยาบาล การศึกษา) หรือความเป็นธรรมทางการคลังในแง่ของสัดส่วนการเสียภาษี และสัดส่วนของงบประมาณที่ช่วยเหลือคนยากจน

(ข) ตัวชี้วัดขององค์ประกอบย่อยความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจนี้ยังขาดมิติความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นภาคส่วนที่สำคัญของประเทศ (ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคเศรษฐกิจนี้) ดังนั้น ควรจะมีตัวชี้วัดที่แสดงว่า มูลค่าทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น เช่น สัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตรต่อ GDP เป็นต้น

(ค) ตัวชี้วัดขององค์ประกอบย่อยความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจนี้ยังขาดมิติความมั่นคงทางอาหารของสังคม เช่น ตัวชี้วัดที่สะท้อนว่า สินค้าเกษตรและอาหาร จะมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศ (ซึ่งจะสามารถช่วยสะท้อนเรื่องความเข้มแข็งของภาคเกษตรได้อีกด้วย) อาทิ การเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (ร้อยละ 5 ต่อปี) ตัวอย่างเช่น พื้นที่เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

(ง) ดัชนีชี้วัดควรจะต้องสามารถชี้วัดลักษณะของผลลัพธ์ที่ดี กล่าวคือความเท่าเทียมกันไม่เพียงแต่มีความเท่าเทียมกันทางด้านผลลัพธ์เช่นการหลุดพ้นความยากจนเท่านั้นควรจะมี ความเท่าเทียมกันในโอกาสด้านต่าง ๆ เช่นการศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีด้วย

(จ) ตัวชี้วัดด้านความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ที่ต้องการให้เห็นเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจนั้น อาจจะต้องพิจารณาปัจจัยด้านความเหลื่อมล้ำตามบริบทของสังคม เช่น ความ

เหลื่อมล้ำด้านรายได้ ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดิน ความเหลื่อมล้ำด้านการเป็นเจ้าของหรือ การเข้าถึงปัจจัยการผลิตอื่นๆ (เช่น ด้านทุน ด้านแรงงาน ด้านความสามารถประกอบการ) และ ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณะ เป็นต้น

โดยสรุป ข้อเสนอตัวชี้วัดขององค์ประกอบความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ คือ

(1) คงตัวชี้วัดเดิมทั้งสองรายการ คือ สัดส่วนคนยากจน และ สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุดต่อประชากรร้อยละ 20 แรกที่จนที่สุด เนื่องจากบริบทประเทศไทยนั้น ตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ สามารถวัดได้จาก ความยากจน และการถือครองรายได้ เนื่องจากความยากจน เป็น “ต้นเหตุ” หนึ่ง ของการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงบริการสาธารณะ แม้ว่าภาครัฐจะพยายามขยายบริการสาธารณะและการปรับ “ทรัพย์สินต่างๆ” ให้เป็น “ทุน” แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีคนยากจน ที่ไม่มีทรัพย์สิน และอยู่ห่างไกลเกินกว่าจะเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างแท้จริง ประกอบกับการขาดข้อมูลที่สมบูรณ์ในการถือครองที่ดินและปัจจัยการผลิตต่างๆ เพื่อวิเคราะห์การกระจายการถือครอง จึงทำให้ตัวชี้วัดความยากจนและการถือครองรายได้อาจยังมีบทบาทมากกว่าตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำอื่นๆ

(2) เปลี่ยนค่าเกณฑ์มาตรฐานสัดส่วนคนจน เนื่องจากการปรับนิยามเส้นความยากจน เดิมข้อเสนอของสศช. ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10 เป้าหมายสัดส่วนคนจนอยู่ที่ร้อยละ 4 แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเส้นความยากจนใหม่ให้สูงขึ้น (จาก 1,781 บาท/คน/เดือน เป็น 2,422 บาท/คน/เดือน) ทำให้จำนวนคนจนเพิ่มขึ้นจาก 5.5% (3.6 ล้านคน) เป็น 13.2% (8.8 ล้านคน) ซึ่งเป็นเพิ่มจากการเปลี่ยนแปลงนิยามเส้นความยากจน ตามนิยามและเกณฑ์เดิม จำนวนคนจนยังสูงกว่าเป้าหมายอยู่ 1 ล้านคน หรือ ต้องลดลงอีก 27.3% เพื่อรักษาความท้าทายให้คงเดิม จำนวนคนจนต้องลดลง 27.3% จากปัจจุบัน กล่าวคือเป้าหมายจำนวนคนจนใหม่ที่รักษาความท้าทายเดิมคือ 6.4 ล้านคน (หรือ 9.6%) ดังนั้นจึงเสนอปรับเกณฑ์เป้าหมายสัดส่วนคนจนมาอยู่ที่ 9% (5.9 ล้านคน)

(3) ควรจะมีตัวชี้วัดอื่นเพิ่มเติม²¹ เป็นตัวชี้วัดเสริมที่สามารถแสดงถึงความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่

²¹รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550 ของ สศช. (หน้า 5-4) มีการกล่าวถึง 3 รายการ คือ สัดส่วนคนยากจน (จำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน หรือ poverty line หาดด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด) สมประสิทธิจีนิ (มีค่าระหว่าง 0 – 1 โดยหากมีค่าเข้าใกล้ 1 มากเท่าไร แสดงว่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ หรือ รายจ่ายเพื่อการบริโภค มีมากขึ้นเท่านั้น) และ ดัชนีไทล์ (Theil Index) ที่ใช้เปรียบเทียบการกระจายผลตอบแทนอย่างเต็มธรรม (กล่าวคือ หากสัดส่วนผลผลิตมวลรวมของแต่ละพื้นที่ กับสัดส่วนประชากรที่มีงานทำ ของแต่ละพื้นที่ มีค่าใกล้เคียงกัน แสดงว่ามีการกระจายผลตอบแทนอย่างเป็นธรรม)

(2.1) สัดส่วนผลิตภัณฑ์ด้านบริการของ SMEs ต่อมูลค่า GDP เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในภาคบริการ ดังนั้น การขยายตัวของมูลค่าผลผลิตของธุรกิจบริการระดับ SMEs (เช่น ธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจทำผม-ตัดเสื้อ ธุรกิจร้านอาหาร ฯลฯ) หรือการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนมูลค่าผลผลิตของธุรกิจดังกล่าวต่อ GDP น่าจะสะท้อนการกระจายรายได้ของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง

(2.2) สัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรต่อ GDP เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและการเกษตรแปรรูปท้องถิ่น ดังนั้น การขยายตัวของมูลค่าผลผลิตดังกล่าว หรือการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนมูลค่าผลผลิตดังกล่าวต่อ GDP น่าจะสะท้อนการกระจายรายได้ของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง

(2.3) ความเสี่ยงที่จะจน (at-risk-of-poverty-rate) แบ่งตามระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน สัดส่วนประชากรที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 60% ของค่า Median equivalised disposable income โดยแบ่งตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานจากงานศึกษาของ OECD²² เพื่อ สะท้อนความเท่าเทียมทางด้านโอกาสในการศึกษา และผลกระทบทางเศรษฐกิจของความเหลื่อมล้ำนั้น

โดย Equivalised disposable income ของประชากรแต่ละคน จะต้องคำนวณจากรายได้ของครัวเรือนและหารด้วย “จำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่ให้น้ำหนักตามอายุ” ดังต่อไปนี้

- 1.0 สำหรับ ผู้ใหญ่คนแรก
- 0.5 สำหรับ ผู้ใหญ่แต่ละคนที่เหลือและมีอายุมากกว่า 14 ปี
- 0.3 สำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี

ตัวอย่างเช่น ครัวเรือนที่มีผู้ใหญ่ 2 คน และเด็กอายุต่ำกว่า 14 ปี 1 คน ให้ถือว่าสมาชิกในครัวเรือนเท่ากับ $1 + 0.5 + 0.3 = 1.8$ คน และแต่ละคนจะมีรายได้เท่ากับ รายได้ครัวเรือนหารด้วย 1.8

ประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่า ร้อยละ 60 ของค่า median equivalised disposable income จากวิธีข้างต้นให้ถือว่าเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงที่จะจน

²² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Equivalised_disposable_income

(2.4) การเป็นเจ้าของที่ทำกิน, ที่อยู่อาศัยแยกตามรายได้ หมายถึง จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่เป็นเจ้าของที่ทำกิน ต่อ จำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งจะสะท้อนความเท่าเทียมของมั่นคงทางอาชีพเกษตรกร

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดต่างๆขององค์ประกอบย่อยและตัวชี้วัดเสริมดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 5.4.1 และหัวข้อ 5.4.2 นั้น ได้วิเคราะห์ร่วมกันเพื่อใช้ในการออกแบบตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และประเด็นการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ดังกล่าวนั้น ปรากฏในตารางที่ 5-28 ถึง 5-33 โดยจะอ้างอิงถึงองค์ประกอบย่อยของดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ที่ใช้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (เรียกว่า “ตัวชี้วัดเดิม”) พร้อมทั้งเสนอ “ตัวชี้วัดใหม่”

ตารางที่ 5-30: องค์ประกอบย่อย: การมีสัมมาชีพ (องค์ประกอบย่อย 1) ประเด็นการวัด: การมีงานทำ (ประเด็นการวัด 1.1)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
1. อัตราการว่างงาน	-คงเดิม- เพราะเป็นตัวชี้วัดที่ใช้โดยทั่วไป แม้ว่าในวิธีการจัดเก็บข้อมูลอาจจะ ทำให้อัตราการว่างงานสูงหรือต่ำกว่า ความเป็นจริงของสภาพสังคม ในขณะที่เก็บข้อมูลได้	ข้อเสนอของสศช.: ใช้อัตราการ ว่างงานตามธรรมชาติร้อยละ 2 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน	B/X * 100	การสำรวจภาวะการทำงานของ ประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm
<u>ตัวชี้วัดเสริม 1</u> การว่างงานต่ำกว่าระดับ	แรงงานไทยส่วนใหญ่ทำงานต่ำกว่า ระดับ (หรือประมาณร้อยละ 1.3 ทำงานต่ำกว่าสัปดาห์ละ 35 ชั่วโมง)			การสำรวจภาวะการทำงานของ ประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ
<u>ตัวชี้วัดเสริม 2</u> จำนวนชั่วโมงการทำงาน เฉลี่ยต่อสัปดาห์	ชั่วโมงการทำงานสะท้อนการจ้างงาน ที่เหมาะสมกว่าอัตราการจ้างงาน (หรืออัตราการว่างงาน)			การสำรวจภาวะการทำงานของ ประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
<u>ตัวชี้วัดเสริม 3</u> มูลค่าผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจ ชุมชน	เนื่องจากประเทศไทยมีสัดส่วน แรงงานนอกระบบในระดับสูง ดังนั้น ตัวชี้วัดนี้จะสะท้อนการมีงานทำหรือ การมีสัมมาชีพของครัวเรือนได้ดีกว่า	เป้าหมายของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 เท่ากับร้อยละ 40 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน		สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ : อ้างอิง ยุทธศาสตร์ (4) การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน และ ประเด็นการพัฒนา (2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย

ตารางที่ 5-31: องค์ประกอบย่อย: การมีสัมมาชีพ (องค์ประกอบย่อย 1) ประเด็นการวัด:การมีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน (ประเด็นการวัด 1.2)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
1.สัดส่วนแรงงานที่ได้รับ สวัสดิการต่อกำลังแรงงาน ประเทศ	เห็นควร ปรับปรุงคำนิยาม ให้ รวมแรงงานนอกระบบที่มีการ ประกันตนเอง (สุขภาพและ อุบัติเหตุจากการทำงาน)	ข้อเสนอของสศช.: ใช้สัดส่วน แรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อ แรงงานทั้งประเทศเท่ากับร้อยละ 50 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน	X/B*100	สำนักงานประกันสังคม และการ สำรวจภาวะการทำงานของ ประชากร สำนักงานสถิติ แห่งชาติ http://www.sso.go.th/wpr/category.jsp?lang=th&cat=800
2.สถิติอัตราการประสบ อันตราย หรือเจ็บป่วย จาก การทำงานต่อลูกจ้าง 1000 คน	เสนอใหม่ เนื่องจากตัวชี้วัดเดิม นั้น ไม่สามารถสะท้อนความ ปลอดภัยของการทำงานได้ แท้จริง	อัตราการเกิดอุบัติเหตุต่อลูกจ้าง ต้องต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในช่วง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9	B/X*100	สำนักความปลอดภัยแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครอง แรงงาน การสำรวจภาวะการทำงานของ ประชากร สำนักงานสถิติ แห่งชาติ http://www.oshthai.org/upload/file_linkitem/20121015034510_2.pdf
<u>ตัวชี้วัดเสริม 1</u> สัดส่วนผู้ที่ไม่ใช่สิทธิด้าน สวัสดิการสังคมจากปัจจัย ภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ (เช่น	วัดความเท่าเทียมทางด้าน โอกาสทางด้านสุขภาพ สะท้อน การเข้าถึงบริการและสวัสดิการ ทางด้านสุขภาพที่ใกล้เคียงกับ ความเป็นจริง		จำนวนผู้ป่วยที่ไม่ใช่สิทธิจาก เหตุผลดังกล่าว หารด้วยจำนวน ผู้ป่วยทั้งหมดที่มีสิทธิ	ฐานข้อมูลดิบที่เก็บโดย สำนักงานสถิติ “การสำรวจ อนามัยและสวัสดิการ ซึ่ง สำนักงานสถิติแห่งชาติได้มีการ จัดเก็บและรวบรวมและนำเสนอ

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
เดินทางไม่สะดวก, สถานพยาบาลอยู่ไกล, ไม่ สะดวกเวลาทำการ, รอนาน, ถูก เลือกปฏิบัติ, บุคลากรดู, แพทย์ ไม่มีเวลา)				ไว้เรียบร้อยแล้ว สภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามารถนำมาใช้ได้เลย เช่น http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/theme_2-5-1.html http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/download/files/LaborHealty.pdf

หมายเหตุ : อ้างอิง ยุทธศาสตร์ (4) การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน และ ประเด็นการพัฒนา (2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย

ตารางที่ 5-32: องค์ประกอบย่อย: เศรษฐกิจเข้มแข็ง (องค์ประกอบย่อย 2) ประเด็นการวัด: การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (ประเด็นการวัด 2.1)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
1. สัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	คงเดิม	ใช้สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศเท่ากับร้อยละ 75 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน(ตามข้อเสนอเดิมของสศช)	$X/B*100$	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
<u>ตัวชี้วัดเสริม 1</u> การขยายตัวของมูลค่าการค้าชายแดนกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน <u>ตัวชี้วัดเสริม 2</u> การขยายตัวของการลงทุนโดยตรงของไทยในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน	ระบบเศรษฐกิจไทยกำลังจะขยายความเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ภายใต้ ASEAN Community ตัวชี้วัดเดิม (สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ) มิได้สะท้อนยุทธศาสตร์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค ทั้งด้านการค้าระหว่างประเทศและการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (รวมทั้งไม่ได้สะท้อนเรื่องประเด็นการพัฒนาในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่)	เป้าหมายของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11:มูลค่าการค้าชายแดนกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านขยายตัวอย่างน้อยร้อยละ15 ต่อปี มูลค่าการลงทุนโดยตรงของไทยกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านขยายตัวอย่างน้อยร้อยละ 10 ต่อปี		สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
2. สัดส่วนการออมต่อ GDP	ควรเปลี่ยนแปลงเป็น สัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุนต่อ GDP เนื่องจากควรวิเคราะห์ดุลยภาพระหว่างอุปทาน (การออม) กับ อุปสงค์ (การลงทุน)	ช่องว่างการออมและการลงทุนหรือดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP สูงสุด = 5% และ ต่ำสุด = -5% เป็นเกณฑ์มาตรฐาน (Mann,	$100-(20*(X-5))$ ถ้า $X>5$	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
		1999 ²³ ; Holman, 2001 ²⁴)	100-(20*(5-X) ถ้า X<-5 และ 100 if -5<X<5	

หมายเหตุ : อ้างอิง ยุทธศาสตร์ (4) การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน กับ (5) ความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคและอนุภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และ ประเด็นการพัฒนา (2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย กับ (5) การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค (การเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่)

²³ Mann, Catherine L.(1999). Is the U.S. Trade Deficit Sustainable? Washington: Institute for International Economics.

²⁴ Holman, J. A. (2001), Is the Large US Current Account Deficit Sustainable? Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review, 86 (1), pp. 5-23.

ตารางที่ 5-33 : องค์ประกอบย่อย: เศรษฐกิจเข้มแข็ง (องค์ประกอบย่อย 2) ประเด็นการวัด:เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ (ประเด็นการวัด 2.2)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
1. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	คงเดิม แต่ปรับเกณฑ์มาตรฐาน เพราะเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการเพิ่มขึ้นของ “ปริมาณ” ผลผลิตภายในประเทศ แม้ว่าจะไม่สะท้อน “คุณภาพ” ของสินค้าและบริการ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน ต่อเมื่อมีการพัฒนา Green GDP หรือ Adjusted GDP ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ก็จะทำให้ตัวชี้วัดอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สะท้อนคุณภาพของเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนได้	ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ค่าเกณฑ์มาตรฐานของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องดูตามบริบทของเศรษฐกิจไทย เนื่องจากแต่ละประเทศมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและอยู่ในขั้นของการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอธิบายไว้ ดังนั้นเกณฑ์ของประเทศหนึ่งจึงไม่สามารถใช้กับอีกประเทศหนึ่งได้ ในส่วนของประเทศไทย ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ระบบเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างไปอย่างมาก การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวของไทย หากวัดค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ 11 ปี จะอยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 4 (สมชัย จิตสุชน และ นณริฏ พิศลยบุตร,	$100 \times (X+5)/(B+5)$ ทำให้ค่าดัชนี = 100 ถ้า $X > 5$ และ เท่ากับ 0 ถ้า $X < -5$	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
		2556) ²⁵ ดังนั้น เพื่อให้เกณฑ์มาตรฐานสอดคล้องกับสภาพเชิงโครงสร้างของประเทศ และในขณะเดียวกันก็มีความท้าทาย จึงเห็นว่าควรจะต้องตั้งเป้าเกณฑ์มาตรฐานที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ต่อปี		
2. ประสิทธิภาพการผลิตรวม (TFP)	คงเดิม แต่ปรับเกณฑ์มาตรฐาน เพราะเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงด้านประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต แม้ว่าจะไม่สะท้อน “คุณภาพ” ของผลผลิตที่ปัจจัยการผลิต (แรงงาน ที่ดิน เครื่องจักร และเทคโนโลยี) สร้างขึ้นมารวมถึง ไม่สะท้อนประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรหรือพลังงานและโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 (สอดคล้องกับเป้าหมายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11)	$100 \cdot (X+5)/(B+5)$ ทำให้ค่าดัชนี = 100 ถ้า $X > 3$ และเท่ากับ 0 ถ้า $X < -5$	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
<u>ตัวชี้วัดเสริม 1</u> สัดส่วนการจ้างงานในอุตสาหกรรมและ	แม้ว่าตัวชี้วัด TFP Growth จะได้รวมประสิทธิภาพของแรงงานในอุตสาหกรรมและบริการแล้วก็ตาม แต่ตัวชี้วัดเสริมนี้ยังอาจจะแสดงให้เห็นว่า หากสัดส่วนการจ้างงาน	ไม่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในอดีตของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 หรือประมาณ 25%	คำนวณโดยนับจำนวนผู้ทำงานในอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้	การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร

²⁵ สมชัย จิตสุชน และ นณริฏ พิศลยบุตร (2556) “โฉมหน้าและแนวทางสู่โมเดลใหม่ในการพัฒนาประเทศ”, งานสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย ปี 2556.

http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2013/11/paper_1_YE2013.pdf

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
บริการที่ใช้ความรู้เข้มข้น²⁶ (Employment in Knowledge Intensive Industries or Services)	ดังกล่าวเพิ่มขึ้น สามารถสะท้อนได้ว่า “แรงงานในระบบเศรษฐกิจมีคุณภาพมากขึ้น” นอกจากนี้ ตัวชี้วัด TFP Growth ไม่สะท้อน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเข้าสู่สังคมสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ ตัวชี้วัดนี้ จะเป็นการวัดการจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาการผลิตที่เน้นการสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ นอกจากนี้ยังแสดงถึงความสามารถในการปรับตัว (flexibility) และความเข้มแข็ง (resilient) ของตลาดแรงงาน		เข้มข้นตามนิยามในตารางที่ 4-28 และหา ร ด้วยจำนวนผู้มีงานทำทั้งหมด โดยใช้ข้อมูลดิบจากการสำรวจภาวะการมีงานทำของประชากร	
ตัวชี้วัดเสริม 2 การใช้พลังงานในสาขาขนส่งต่อการใช้พลังงานทั้งหมด	ตัวชี้วัดเดิม ไม่สะท้อนประเด็นการพัฒนา ด้านสังคมเศรษฐกิจสีเขียว และด้านความมั่นคงทางด้านพลังงาน หากตัวชี้วัดนี้ มีค่าลดลง ย่อมหมายถึง การใช้พลังงานน้อยลง ในการผลิตสินค้าหรือบริการเท่าเดิม ซึ่งจะสะท้อนว่าเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ ที่ปล่อยมลพิษจากเชื้อเพลิงน้อยลง อีกทั้งยังสะท้อนประสิทธิภาพของพลังงานด้วย			สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน www.eppo.go.th http://www.dede.go.th/dede/fileadmin/upload/nov50/jan01/008_table.pdf?ml=2&mlt=system&tmpl=component

²⁶ รายการอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้นแสดงในตาราง 4-28

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
<u>ตัวชี้วัดเสริม 3</u> สัดส่วนการลงทุนใน การวิจัยและพัฒนาต่อ GDP (R&D Investment / GDP)	ตัวชี้วัดเดิม ไม่สะท้อนประเด็นการพัฒนา สังคมเข้าสู่สังคมสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ หากตัวชี้วัดนี้มีค่าเพิ่มขึ้น ย่อมหมายถึง สังคมเริ่มเข้าสู่สังคมสร้างสรรค์และนวัตกรรม ใหม่	ข้อเสนอ: ใช้เกณฑ์มาตรฐานตาม แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 โดย เพิ่มสัดส่วนค่าใช้จ่ายการลงทุน เพื่อการวิจัยและพัฒนาเป็นไม่ น้อยกว่าร้อยละ 1 ใน 3 ปีแรก และเพิ่มขึ้นเป็นไม่น้อยกว่าร้อยละ 2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมใน ประเทศในระยะต่อไป		สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
<u>ตัวชี้วัดเสริม 4</u> ต้นทุนโลจิสติกส์ (Logistic Cost / GDP)	ตัวชี้วัดเดิม ไม่สะท้อนประเด็นการพัฒนา ด้านการบริหารจัดการโลจิสติกส์ หากตัวชี้วัดนี้มีค่าลดลง ย่อมหมายถึง การ บริหารจัดการโลจิสติกส์ดีขึ้น	ข้อเสนอ: ใช้เกณฑ์มาตรฐานตาม แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 สัดส่วน ต้นทุนโลจิสติกส์ต่อผลิตภัณฑ์ มวลรวมในประเทศให้ต่ำกว่าร้อยละ 15		สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

หมายเหตุ : อ้างอิง ยุทธศาสตร์ (4) การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (การพัฒนาสังคมเข้าสู่สังคมสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่) กับ (3) ความเข้มแข็งของภาคเกษตรความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน และ ประเด็นการพัฒนา (2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย (สังคมเศรษฐกิจสีเขียว) กับ (4) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม (การพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ + ความมั่นคงทางด้านพลังงาน + การบริหารจัดการโลจิสติกส์)

ตารางที่ 5-34 : องค์ประกอบย่อย: เศรษฐกิจเข้มแข็ง (องค์ประกอบย่อย 2) ประเด็นการวัด:เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ (ประเด็นการวัด 2.3)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
1. อัตราเงินเฟ้อทั่วไป (Headline Inflation Rate)	คงเดิม แต่ปรับเกณฑ์มาตรฐาน เพราะสะท้อนความเดือดร้อนของประชาชน แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์เชิงปฏิบัติกับอัตราการว่างงานก็ตาม	ข้อเสนอของสศช: ไม่เกินร้อยละ 3.5 ต่อปี ข้อเสนอเปลี่ยนแปลง: ใช้ช่วงอัตราเงินเฟ้อทั่วไป ร้อยละ 1.5-4.5 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน ตามกรอบที่กระทรวงการคลังพิจารณาร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกรอบที่ใกล้เคียงกับมาตรฐานของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 2) อังกฤษ (ร้อยละ 2) ออสเตรเลีย (ร้อยละ 2-3)	$100-(20*(X-4.5))$ ถ้า $X > 4.5$ $100-(20*(1.5-X))$ ถ้า $X < 1.5$ และ 100 ถ้า $1.5 < X < 4.5$	สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้ากระทรวงพาณิชย์ http://www.price.moc.go.th/btei/content1.aspx?cid=1
2. สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP	คงเดิม เพราะเหมาะสมในการวัดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ	ข้อเสนอของสศช: ไม่เกินร้อยละ 50 ของ GDP คงเดิม ซึ่งเข้มงวดกว่าเป้าหมายของกรอบความยั่งยืนทางการคลังของกระทรวงการคลังที่มี	$100-(30*X/B)$ ค่าดัชนี = 70 ถ้า $X=B$	สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ http://www.pdmo.go.th/popup_money_data.php?year1=0&m1=01&y1=2011&m2=12&y2=2012

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บข้อมูล
		การปรับให้เท่ากับร้อยละ 60 ของ GDP		s2_id=1&m=money&x=29&y=2
3. สัดส่วนหนี้ต่างประเทศระยะสั้นต่อ GDP (Ratio of Short term of foreign debt to GDP)	เสนอใหม่ หากตัวชี้วัดนี้มีค่าเพิ่มขึ้น ย่อมหมายความว่า เศรษฐกิจภาคต่างประเทศอาจจะขาดเสถียรภาพ เนื่องจากการลงทุนจากต่างประเทศ เป็นการลงทุนระยะสั้นในระดับที่สูง เมื่อเทียบกับขนาดของเศรษฐกิจ	งานของ Paolo Manasse และ Nouriel Roubini เสนอให้มี สัดส่วนไม่เกินร้อยละ 50 ²⁷	$100 - (30 \times X/B)$ ค่าดัชนี = 70 ถ้า $X=B$	ธนาคารแห่งประเทศไทย http://www2.bot.or.th/statistics/ReportPage.aspx?reportID=659&language=th

หมายเหตุ : อ้างอิง ยุทธศาสตร์ (4) การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (สังคมเศรษฐกิจสีเขียว) กับ (3) ความเข้มแข็งของภาคเกษตร ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน และ ประเด็นการพัฒนา (2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย (สังคมเศรษฐกิจสีเขียว)

²⁷ Manasse, Paolo and Nouriel Roubini (2005), “ ‘Rule of Thumbs’ for sovereign debt crisis”, *IMF Working Paper WP/05/42*.

ตารางที่ 5-35 : องค์ประกอบย่อย: ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ (องค์ประกอบย่อย 3) ประเด็นการวัด:การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม (ประเด็นการวัด 3.1)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บ ข้อมูล
1. สัดส่วนคนยากจน (ด้านรายจ่าย)	คงเดิม แต่ปรับเกณฑ์ มาตรฐาน เพราะยังใช้วัดความ ยากจนและความเหลื่อมล้ำทาง สังคมได้ แม้ว่าจะยังขาดมิติด้าน อื่นๆ เช่น ความเป็นธรรมการ เข้ารับบริการจากภาครัฐ และ ความเป็นธรรมในภาค เกษตรกรรม เพราะสัดส่วนคน จน อาจจะรวมถึงคนจนในเมือง (ที่ละทิ้งภาคเกษตรมา) แต่ยังมี คนจนในภาคเกษตรอีกจำนวน	เดิมข้อเสนอของสศช. ใน แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10 เป้าหมายสัดส่วนคนจนอยู่ที่ร้อยละ 4 แต่เนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงเส้นความยากจน ใหม่ให้สูงขึ้นทำให้จำนวนคนจน เพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง นิยามเส้นความยากจน เพื่อรักษา ความท้าทายให้คงเดิม จึงเสนอ ปรับเป้าหมายสัดส่วนคนจนมาอยู่ ที่ ร้อยละ 9	B/X*100	การสำรวจภาวะ เศรษฐกิจและสังคมของ ครัวเรือน
2. สัดส่วนการถือครอง รายได้ของประชากร ร้อยละ 20 สุดท้ายที่ รวยที่สุด ต่อ ประชากรร้อยละ 20 แรกรายที่จนที่สุด	หนึ่ง ซึ่งความจนนั้นอาจจะมา จากราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำ	ข้อเสนอของสศช.: ใช้เป้าหมาย ของ แผนพัฒนา ฉบับที่ 10 กำหนดสัดส่วนการถือครอง รายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุดต่อประชากร ร้อยละ 20 แรกจนที่สุดเท่ากับ 10 เท่า เป็นเกณฑ์มาตรฐาน	B/X*100	การสำรวจภาวะ เศรษฐกิจและสังคมของ ครัวเรือน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บ ข้อมูล
<u>ตัวชี้วัดเสริม 1</u> ผลิตภัณฑ์ด้านบริการ ของ SMEs ต่อ GDP	เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในภาคบริการและภาคเกษตรกรรม ดังนั้น มูลค่า			
<u>ตัวชี้วัดเสริม 2</u> สัดส่วนมูลค่าสินค้า เกษตรและอุตสาหกรรม การเกษตร ต่อ GDP	ผลผลิตของธุรกิจ SME และภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมการเกษตร (ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรายย่อย) น่าจะสะท้อนการกระจายรายได้ของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง	ใช้เกณฑ์มาตรฐานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 16 ของ GDP		สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
<u>ตัวชี้วัดเสริม 3</u> ความเสี่ยงที่จะจน (at-risk-of-poverty-rate) แบ่งตามระดับ การศึกษาสูงสุด	สะท้อนความเท่าเทียมทางด้านโอกาสในการศึกษา และผลกระทบทางเศรษฐกิจของความเหลื่อมล้ำนั้น		สัดส่วนประชากรที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 60% ของค่า Median equivalised disposable income โดยแบ่งตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานจากงานศึกษาของ OECD ²⁸ โดย Equivalised disposable	การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

²⁸ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Equivalised_disposable_income

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บ ข้อมูล
			income ของประชากรแต่ละคน จะต้องคำนวณจากรายได้ของครัวเรือนและหารด้วย “จำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่ให้น้ำหนักตามอายุ” ดังต่อไปนี้ 1.0 สำหรับ ผู้ใหญ่คนแรก 0.5 สำหรับ ผู้ใหญ่แต่ละคนที่เหลือ และมีอายุมากกว่า 14 ปี 0.3 สำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี <u>ตัวอย่างเช่น</u> ครัวเรือนที่มีผู้ใหญ่ 2 คน และเด็กอายุต่ำกว่า 14 ปี 1 คน ให้ถือว่าสมาชิกในครัวเรือนเท่ากับ $1 + 0.5 + 0.3 = 1.8$ คน และแต่ละคนจะมีรายได้เท่ากับ รายได้ครัวเรือนหารด้วย 1.8 ประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่า ร้อยละ 60 ของค่า median equivalised disposable income จากวิธีข้างต้น ให้ถือว่าเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงที่จะจน	

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา/การจัดเก็บ ข้อมูล
<u>ตัวชี้วัดเสริม 4</u> การเป็นเจ้าของที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยแยกตาม รายได้	สะท้อนความเท่าเทียมของ มั่นคงทางอาชีพเกษตรกรรม		จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่เป็น เจ้าของที่ทำกิน ต่อจำนวน ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด (แบ่งตามรายได้)	การสำรวจภาวะ เศรษฐกิจและสังคมของ ครัวเรือน

หมายเหตุ : อ้างอิง ยุทธศาสตร์ (4) การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน กับ (3) ความเข้มแข็งของภาคเกษตร ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน และ ประเด็นการพัฒนา (2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย (สังคมเศรษฐกิจสีเขียว) กับ (3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจ

โดยสรุปข้อเสนอของ “ตัวชี้วัดใหม่” กับ “ตัวชี้วัดเสริม” ที่เสนอในหัวข้อข้างต้นพยายามวิเคราะห์ถึงความครอบคลุม และความสอดคล้องของดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนฯ 11 และ ประเด็นการพัฒนา 9 ประการ และประเด็นความครอบคลุมของตัวชี้วัดที่เสนอสำหรับการจัดทำดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยในบริบทของมิติทาง **ด้านเศรษฐกิจ** สรุปได้ดังนี้

1. การชี้วัดการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในองค์ประกอบย่อยด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งซึ่งใช้สัดส่วนของอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศจำเป็นที่จะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง หรือต้องเพิ่มตัวชี้วัดเสริม เนื่องจากการตีความการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจที่ใช้อยู่เดิมนั้น (คือ สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ) อาจ会有ความขัดแย้งกับตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศระหว่างภูมิภาคและอนุภูมิภาคได้ (ทั้งทางด้านการค้า การเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ การเป็นฐานการลงทุน และการพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันทางเศรษฐกิจ) ดังได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้

2. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจต่างประเทศเป็นประเด็นที่ขาดหายไปในระดับความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน แต่เป็นประเด็นที่แผนฯ 11 กลับให้ความสำคัญกับการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจต่างประเทศอย่างไรก็ดี การขยายตัวของเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาจจะมีได้แสดงถึง “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย” ถ้าการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้นทำให้ “ตัวชี้วัด” ขององค์ประกอบดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในเชิงผกผันกับตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจต่างประเทศ ดังนั้น การปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยในอนาคตจะต้องพิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดใหม่และเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เช่นการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางด้านคุณภาพแรงงาน การดึงดูดการลงทุน และระบบโลจิสติกส์ แต่กระนั้น การเพิ่มตัวชี้วัดใหม่สำหรับใช้ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 นี้ อาจจะ “เร็วเกินไป” สำหรับการประเมินความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย เนื่องจากการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังไม่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมในช่วงแผนฯ นี้

3. ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยที่มีอยู่เดิมนั้นไม่ได้ครอบคลุมยุทธศาสตร์การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนอย่างทั่วถึง โดยดัชนีในองค์ประกอบย่อยด้านเศรษฐกิจฯ มีเสถียรภาพนั้นเน้นประเด็นทางด้านความยั่งยืนจากการบริหารเศรษฐกิจมหภาคเพียงแต่ทางด้านราคาและหนี้สาธารณะเท่านั้น ดังนั้น ควรจะมีประเด็นอื่นเพิ่มเติมได้แก่ เสถียรภาพทางด้านต่างประเทศ ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่เป็นเศรษฐกิจเปิดขนาดเล็กอย่างประเทศไทย

4. ในขณะที่องค์ประกอบย่อยทางการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพในดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยวัดเพียงแต่ระดับการเจริญเติบโต และผลผลิตการผลิตในระดับมหภาค แต่ประเด็นทางด้านจุลภาคที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและความยั่งยืนของการเจริญเติบโตถูกละเลยไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประสิทธิภาพจากการใช้พลังงาน สภาวะการแข่งขันและการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมภายในประเทศ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความเข้มแข็งของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตลอดจนการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และนวัตกรรม เป็นต้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ต่างๆ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ด้วย

5. ความเข้มแข็งของภาคเกษตรเป็นยุทธศาสตร์ที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึงอย่างชัดเจนในดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย แรงงานในภาคเกษตรกว่า 80% เป็นแรงงานนอกระบบซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่ไม่ได้อยู่ในระบบสวัสดิการสังคมซึ่งขาดความมั่นคงทางด้านรายได้ และหลักประกันการทำงาน

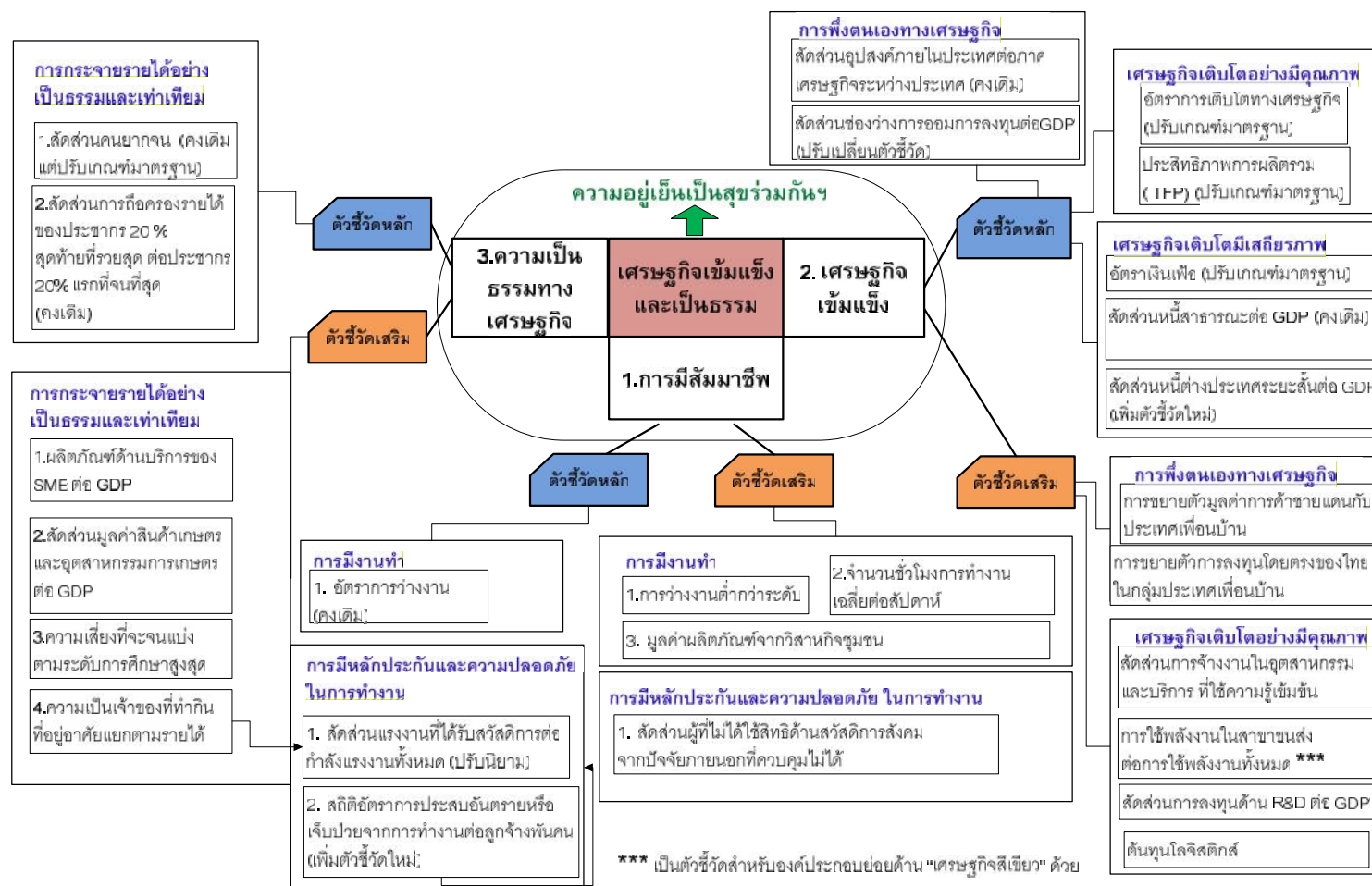
6. ประเด็นทางด้านความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจถูกกล่าวถึงในดัชนีนี้ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย แต่ว่าตัวชี้วัดที่ใช้ได้แก่สัดส่วนความยากจน และสัดส่วนการถือครองรายได้ระหว่างประชากร 20% ที่รวยที่สุดและจนที่สุด นั้นเป็นการวัดความเป็นธรรมทางด้านรายได้เท่านั้น สิ่งที่ขาดไปคือ การวัดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจโดยรวม ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยง และโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ รวมถึงความเป็นธรรมในแง่การเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่ระหว่างเมืองกับชนบทสมควรที่จะได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจัยสำคัญของการกระจายตัวและการย้ายถิ่นฐานซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นในยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืนของแผนฯ 11 อีกด้วย

จากการวิเคราะห์รายตัวชี้วัดและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบย่อย ได้ดังแสดงในตารางที่ 5-36 และแผนภาพที่ 5-8

ตารางที่ 5-36 : สรุปตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมในองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”

องค์ประกอบ	ประเด็นการวัด	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม
การมีสัมมาชีพ	1.การมีงานทำ	1. อัตราการว่างงาน	1. การว่างงานต่ำระดับ 2. จำนวนชั่วโมงการทำงานเฉลี่ยต่อสัปดาห์ 3. มูลค่าผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจ ชุมชน
	2.การมีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน	1. สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงานทั้งหมด (ปรับนิยามให้ครอบคลุมผู้ประกันตน มาตรา 40 พรบ ประกันสังคม) 2. สถิติการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงาน ต่อลูกจ้างพันคน	1. สัดส่วนผู้ที่ไม่ได้ใช้สิทธิด้านสวัสดิการสังคม จากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้
เศรษฐกิจเข้มแข็ง	1.การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	1. สัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศ ต่อ ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ 2. สัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุน ต่อ GDP	1.การขยายตัวของมูลค่าการค้าชายแดนกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน 2.การขยายตัวของการลงทุนโดยตรงของไทยในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน
	1. เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ	1. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 2. ประสิทธิภาพการผลิตรวม (TFP)	1. สัดส่วนการจ้างงานในอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้น 2. การใช้พลังงานในสาขาขนส่ง ต่อการใช้พลังงานทั้งหมด 3. สัดส่วนการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา ต่อ GDP (R&D Investment/ GDP) 4. ต้นทุนโลจิสติกส์ (Logistic Cost/ GDP)
	2. เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ	1. อัตราเงินเฟ้อทั่วไป 2. สัดส่วนหนี้สาธารณะ ต่อ GDP 3. สัดส่วนหนี้ต่างประเทศระยะสั้น ต่อ GDP	ไม่มี
ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ	1.การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม	1. สัดส่วนคนยากจน 2. สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุด ต่อประชากรร้อยละ 20 แรกที่จนที่สุด	1. ผลิตภัณฑ์ด้านบริการของ SME ต่อ GDP 2. สัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร ต่อ GDP 3. ความเสี่ยงที่จะจน แบ่งตามระดับการศึกษาสูงสุด 4. การเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย แยกตามรายได้

แผนภาพที่ 5-8: สรุปรูปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบสำหรับองค์ประกอบหลัก “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”

5.4.4 สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขในองค์ประกอบ “เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม”

ตารางที่ 5-37 สรุปค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2554 โดยค่าดัชนีที่คำนวณแล้วจะถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 5-38

ตารางที่ 5-37: ค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
การมีสัมมาชีพ						
<u>การมีงานทำ</u>						
- อัตราการว่างงาน (ร้อยละ)	1.38	1.39	1.49	1.04	0.66	0.67
<u>การมีหลักประกันและความปลอดภัย</u>						
- สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงานทั้งหมด (ร้อยละ)	24.86	24.65	24.30	25.11	28.49	29.70
- สถิติการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงานต่อลูกจ้างพันคน (จำนวนรายต่อลูกจ้าง 1000 คน)	24.29	21.70	18.82	17.92	15.76	13.36
เศรษฐกิจเข้มแข็ง						
<u>การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ</u>						
- สัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศ ต่อ ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (ร้อยละ)	66.62	63.96	74.81	67.50	61.78	66.37
- สัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุน ต่อ GDP (ร้อยละ)	6.33	0.74	8.35	3.1	1.71	0.80
<u>เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ</u>						
- อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) (ร้อยละ)	5.04	2.61	-2.28	7.91	0.18	6.70
- ประสิทธิภาพการผลิตรวม (TFP) (ร้อยละ)	2.16	-0.28	-4.28	5.08	-1.67	-1.67
<u>เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ</u>						
- อัตราเงินเฟ้อทั่วไป (ร้อยละ)	2.21	5.48	-0.79	3.28	3.80	3.03
- สัดส่วนหนี้สาธารณะ ต่อ GDP (ร้อยละ)	37.38	36.41	43.58	42.49	41.21	43.17
- สัดส่วนหนี้ต่างประเทศระยะสั้น ต่อ GDP (ร้อยละ)	16.18	13.86	12.67	17.73	15.26	17.65
ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ						
- สัดส่วนคนยากจน (ร้อยละ)	20.94	20.49	19.08	16.91	13.15	13.15
- สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุด ต่อประชากรร้อยละ 20 แรกที่จนที่สุด	12.87	12.87	12.14	12.14	11.77	11.77

ตารางที่ 5-38: สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ภาพรวม	<u>74.74</u>	<u>72.38</u>	<u>63.82</u>	<u>78.30</u>	<u>74.16</u>	<u>77.28</u>
การมีสัมมาชีพ	87.43	87.33	87.15	87.55	89.25	89.85
<u>การมีงานทำ</u>	<u>100.00</u>	<u>100.00</u>	<u>100.00</u>	<u>100.00</u>	<u>100.00</u>	<u>100.00</u>
- อัตราการว่างงาน	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
<u>การมีหลักประกันและความปลอดภัย</u>	<u>74.86</u>	<u>74.65</u>	<u>74.30</u>	<u>75.11</u>	<u>78.49</u>	<u>79.70</u>
- สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงานทั้งหมด	49.71	49.30	48.61	50.22	56.99	59.40
- สถิติการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงานต่อลูกจ้างพันคน	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
เศรษฐกิจเข้มแข็ง	88.38	81.21	52.65	94.32	75.54	84.30
<u>การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ</u>	<u>81.11</u>	<u>92.64</u>	<u>66.37</u>	<u>95.00</u>	<u>91.19</u>	<u>94.25</u>
- สัดส่วนอุปสงค์ภายในประเทศ ต่อ ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	88.83	85.28	99.75	90.00	82.37	88.49
- สัดส่วนช่องว่างการออมการลงทุน ต่อ GDP	73.4	100	33	100	100	100
<u>เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ</u>	<u>94.75</u>	<u>67.57</u>	<u>18.10</u>	<u>100</u>	<u>46.73</u>	<u>70.81</u>
- อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP)	100	76.14	27.19	100	51.84	100
- ประสิทธิภาพการผลิตรวม (TFP)	89.5	59	9	100	41.63	41.63
<u>เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ</u>	<u>89.29</u>	<u>83.41</u>	<u>73.48</u>	<u>87.96</u>	<u>88.70</u>	<u>87.84</u>
- อัตราเงินเฟ้อทั่วไป	100	80.40	54.20	100	100	100
- สัดส่วนหนี้สาธารณะ ต่อ GDP	77.57	78.15	73.85	74.51	75.27	74.10
- สัดส่วนหนี้ต่างประเทศระยะสั้นต่อ GDP	90.29	91.68	92.40	89.36	90.84	89.41
ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ	48.40	48.61	51.67	53.01	57.69	57.69
- สัดส่วนคนยากจน	19.10	19.52	20.96	23.65	30.42	30.42
- สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุด ต่อประชากรร้อยละ 20 แรกที่จนที่สุด	77.70	77.70	82.37	82.37	84.96	84.96

5.4.5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคต

1. ประเด็นการวัดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองด้านแรงงานต่างชาติ เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ยังไม่มีการพิจารณาถึงผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของประเทศไทย เนื่องจากปัจจุบันนี้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายสาขา โดยเฉพาะในด้านบริการและด้านเกษตรกรรม ได้อาศัยแรงงานต่างชาติ ที่มาจากประเทศในกลุ่มอาเซียน จำนวนมาก และหากเมื่อใด ที่แรงงานเหล่านี้เดินทางกลับประเทศของตน หรือ ไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติเข้าประเทศไทย (อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการรวมเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558) กิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านั้น อาจจะเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน หรือ ปัญหาการเพิ่มขึ้นของต้นทุนการจ้างแรงงาน หรือ กิจกรรมเหล่านั้นอาจจะไม่สามารถขยายหรือเติบโตได้ อันเนื่องจากการขาดแคลนแรงงานต่างชาติ ดังนั้น ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยอาจจะลดลงได้ ถ้ากิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นเชื่อมโยงกับอุปสงค์ภายในประเทศของไทย อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์จากการทำงานของแรงงานต่างชาติในประเทศไทยนั้นได้รวมอยู่ใน “อุปสงค์ภายในประเทศ” และ “ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ” แล้ว อีกทั้งยังรวมถึง “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” (ที่เป็นตัวชี้วัดในประเด็นการวัดเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ) แล้ว ถึงกระนั้น การวิเคราะห์การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจก็อาจจะละเลยบทบาทของแรงงานต่างชาติไม่ได้ เช่นกัน สำหรับการปรับปรุงตัวชี้วัดในอนาคต ควรจะพิจารณาประเด็นการพึ่งพิงแรงงานต่างชาติด้วย

2. ประเด็นการวัดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองด้านแรงงานภายในประเทศ เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ควรพิจารณาในอนาคต เนื่องจากในปัจจุบันนี้ แนวโน้มโครงสร้างประชากรของประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ทำให้แนวโน้มของสัดส่วนการพึ่งพิงประชากรในวัยทำงาน (dependency ratio) จะสูงขึ้น อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในด้านความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยหลายประการ เช่น (ก) อุปสงค์ภายในประเทศที่อาจจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชากรมีอายุยืน และมีความต้องการสินค้าและบริการมากกว่าประชากรในวัยทำงาน โดยเฉพาะความต้องการด้านบริการสาธารณสุข (ข) ประสิทธิภาพแรงงานโดยรวมอาจจะลดลง เนื่องจากจำนวนแรงงานในวัยทำงานมีน้อยลง ในขณะที่แรงงานในวัยทำงานต้องมีภาระดูแลผู้สูงอายุ และ หากส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานต่อไป (เพื่อให้ประชากรกลุ่มนี้ สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สังคม トラบดที่สุขภาพยังเอื้ออำนวย) ประสิทธิภาพการทำงานของแรงงานผู้สูงอายุเหล่านี้น่าจะน้อยกว่าประชากรในวัยทำงาน และ (ค) สังคมไทยอาจจะต้องพึ่งพิงแรงงานต่างชาติมากขึ้นตามลำดับ

3. ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย อาจเกิดจากการมีส่วนร่วมของฝ่ายลูกจ้างกับฝ่ายนายจ้าง หรือ การทำงานที่เป็นไปตามมาตรฐานแรงงาน (labour standard)²⁹ ภายใต้กรอบของ International Labor Organization หรือ มาตรฐานแรงงานตามกฎหมายไทย (เช่น พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 กฎหมายความปลอดภัยในการทำงาน และ พ.ร.บ. แรงงานสัมพันธ์) หรือ มาตรฐานแรงงานที่กำหนดโดยองค์กรเอกชน เช่น SA 8000 ซึ่งเป็นมาตรฐานแรงงานไทย ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจไทย (มรท. 8001-2546) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มาตรฐานแรงงานดังกล่าว ยังเป็นมาตรฐานโดยสมัครใจของฝ่ายนายจ้างที่จะกำหนดขึ้น และมักเป็นบริษัทชั้นนำ หรือ บริษัทขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกสินค้า (เนื่องบริษัทผู้ซื้อสินค้าในต่างประเทศ อาจจะต้องการซื้อสินค้าจากโรงงานที่คำนึงถึงสวัสดิการของแรงงาน) การนำข้อมูลนี้มาใช้เป็น “ตัวชี้วัด” อาจจะไม่สะท้อนสภาพของสังคมไทยส่วนใหญ่ได้ แต่ถ้าหากในอนาคต ภาครัฐมีการรณรงค์ให้มีการดำเนินมาตรฐานแรงงาน ข้อมูลดังกล่าวก็อาจจะเป็นประโยชน์ และอาจจะทำให้เกิดความปลอดภัยในการทำงานมากขึ้น

4. ตัวชี้วัดที่น่าจะสะท้อน “ภาพทางลบ” ของความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย หลายประการที่ขาดหายไป เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย อาทิ การพนัน การค้ายาเสพติด การซื้อขายหวยใต้ดิน การเอาเปรียบแรงงาน การใช้แรงงานเด็ก เป็นต้น รวมทั้งปรากฏการณ์พฤติกรรมของวัยรุ่นที่สร้างความรำคาญหรือความเสียหายให้แก่ประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปรากฏการณ์เหล่านี้จะสะท้อนความเสียหายและความไม่สงบสุขของประชาชน แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าว มิได้ถูกจัดบันทึกอย่างเป็นทางการ และการขาดข้อมูลอย่างต่อเนื่อง (ในระดับมหภาค) และยังไม่มีการกำหนดค่าเกณฑ์มาตรฐานที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย

5. การวัดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ในปัจจุบันนั้น เน้นความเป็นธรรมที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทย เท่านั้น แต่ในอนาคต อาจจะต้องพิจารณา “ความเป็นธรรมระหว่างประเทศ” ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียนมากขึ้น ดังนั้น ในอนาคต อาจจะต้องพิจารณาถึงตัวชี้วัดประเภท การใช้เงินช่วยเหลือกับประเทศเพื่อนบ้าน (overseas development assistance: ODA) เป็นต้น

²⁹ มาตรฐานแรงงาน คือ กฎเกณฑ์ การปฏิบัติ การใช้แรงงานเกี่ยวกับสภาพการจ้างและสภาพการทำงาน เช่น ค่าจ้าง ชั่วโมงทำงาน วันหยุด และความปลอดภัยในการทำงาน การมีมาตรฐานแรงงานเพื่อให้แรงงานได้รับการคุ้มครองอย่างทัดเทียมเสมอภาค ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิต มีความปลอดภัย มีแรงงานสัมพันธ์ที่ดี และมีขวัญกำลังใจในการทำงาน

6. การคำนวณและการใช้ตัวชี้วัด TFP Growth อาจมีข้อที่ต้องควรระวังกล่าวคือ ค่า TFP Growth นั้นเป็นผลรวมของปัจจัยต่าง ๆ หลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกเหนือไปจากปัจจัยทุนและแรงงาน ปัจจัยเหล่านี้เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ปัจจัยทางด้านการเมือง และสังคมอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อผลิตภาพแรงงานและการเจริญเติบโต ดังนั้นค่า TFP แม้ว่าจะมีความสำคัญแต่ควรจะต้องระมัดระวังในการตีความหมายและอธิบายความหมาย TFP ไม่สามารถบอกได้ว่าผลิตภาพแรงงานที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละปี แท้จริงแล้วเป็นผลกระทบมาจากปัจจัยใด ซึ่งหากต้องการพิจารณาผลของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม และเทคนิคการผลิต ในอนาคตอาจจะต้องพิจารณาจัดเก็บข้อมูลที่ตรงกับความต้องการเพื่อใช้ทดแทนหรือประกอบกับค่า TFP growth โดยตัวชี้วัดเสริมที่นำเสนอในงานศึกษาชิ้นนี้ เช่น การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้นถือเป็นความพยายามขั้นแรกในการใช้ตัวชี้วัดที่บ่งชี้การพัฒนาผลิตภาพการผลิต โดยวัดผลทางอ้อมจากสัดส่วนการจ้างแรงงานในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นกลาง – สูง และภาคบริการที่ใช้ความรู้เข้มข้น

5.5 องค์ประกอบหลัก “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”

5.5.1 ทบทวนองค์ความรู้ของแนวคิดที่เกี่ยวข้องในแต่ละองค์ประกอบหลัก

องค์ประกอบที่ 5 ของดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย คือ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล ซึ่งได้รวมสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ในองค์ประกอบเดียวกัน โดย สศช. ได้ให้เหตุผลว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ การดำเนินชีวิตของคนจึงมีผลต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและระบบนิเวศดังกล่าวก็จะส่งผลกระทบต่อระดับความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม โดย สศช. (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” หมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพและมีระบบนิเวศที่สมดุล เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและยั่งยืน³⁰ จากความหมายดังกล่าวสามารถแยกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

- 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ตลอดจนการประกอบอาชีพ ไม่มีปัญหาความรุนแรงในสังคม
- 2) สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี หมายถึง การที่มลภาวะต่างๆ ได้รับการดูแล ควบคุมและแก้ไขให้ฟื้นคืนสู่สภาพที่ดีซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความสามารถในการปฏิบัติงานและความสุขของบุคคลและสังคม
- 3) ระบบนิเวศที่สมดุล เป็นระบบที่สรรพสิ่งต่างๆ พึ่งพิงและพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างได้ดุลทางธรรมชาติ การดำเนินชีวิตที่พอเหมาะพอควร สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ

คณะที่ปรึกษาได้ทบทวนกรอบแนวคิดและองค์ประกอบย่อยดังกล่าว เห็นว่า แนวคิดขององค์ประกอบหลัก (สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล) มีความเหมาะสมในการสะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขในมิติสิ่งแวดล้อม (รวมทั้งมิติทางสังคมในแง่สภาพแวดล้อมทางสังคม) และเสนอให้มีการเพิ่มชุดตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียว เป็นองค์ประกอบย่อยที่ 4 เพื่อสะท้อนให้เห็นความพยายามของประเทศในการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

³⁰ เป็นที่สังเกตว่า ความหมายดังกล่าวมีการปรับเปลี่ยนจากเดิมที่ปรากฏใน สศช. (2550) ซึ่งในความหมายจะรวมถึงการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตด้วย ดังนั้น “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” หมายถึง การเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ อาศัยอยู่ในสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพและมีระบบนิเวศที่สมดุล เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและยั่งยืน

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และสอดคล้องกับร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) พ.ศ. 2556 – 2561

5.5.2 ศึกษาประเด็นพัฒนา 9 ประเด็นและ 6 ยุทธศาสตร์ แนวคิดใหม่ที่มีผลต่อการปรับปรุงดัชนี

ในส่วนนี้ จะเริ่มจากการทบทวนแนวคิดใหม่ในมิติสิ่งแวดล้อม เนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้บรรจุแนวคิดใหม่ไว้ในแผนฯ จากนั้น จึงทำการทบทวนประเด็นพัฒนาและยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ รวมทั้งนโยบายและร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Growth) พ.ศ. 2556 – 2561 ที่มีผลต่อการปรับปรุงตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่สมดุล”

5.5.2.1 แนวคิดใหม่

แนวคิดใหม่ในมิติสิ่งแวดล้อมจะเป็นการทบทวนแนวคิดที่สำคัญที่ได้มีการอภิปรายและกล่าวถึงทั้งในเวทีระหว่างประเทศและการดำเนินงานของหน่วยงานในประเทศรวมทั้งมีการพูดถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ด้วย ได้แก่ เศรษฐกิจสีเขียว (green economy) การเติบโตสีเขียว (green growth) สังคมคาร์บอนต่ำ (low carbon society) อุตสาหกรรมสีเขียว (green industry) นอกจากนี้ ยังได้ทำการทบทวนแนวคิดรอยเท้านิเวศ (ecological footprint) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบันและมีการจัดทำดัชนีรอยเท้านิเวศและขีดความสามารถทางชีวภาพของประเทศต่างๆ โดยองค์กร Global Footprint Network (โปรดัคดูรายละเอียดยของแนวคิดใหม่ในบทที่ 3 ของรายงานฉบับนี้)

สรุปผลการทบทวนแนวคิดใหม่ที่มีต่อการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข

จากการทบทวนแนวคิดใหม่ในมิติสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปประเด็นข้อสังเกตและข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขในส่วนองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” ได้ดังนี้

1. แนวคิดหรือข้อเสนอที่เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในปัจจุบันจะไม่จำกัดเฉพาะการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในตัวเอง หากแต่มองปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม นั่นคือ รูปแบบการผลิตและการบริโภคภายใต้ระบบเศรษฐกิจปัจจุบันที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ความอยู่เย็นเป็นสุขในมิติสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องมองพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างมิติ

สิ่งแวดล้อมกับมิติเศรษฐกิจมากขึ้น (เช่นเดียวกับที่มุมมองในมิติเศรษฐกิจจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติสิ่งแวดล้อมมากขึ้น)

2. นอกจากความเชื่อมโยงกับมิติเศรษฐกิจที่มากขึ้นแล้ว แนวคิดใหม่ โดยเฉพาะเศรษฐกิจสีเขียวยังได้เน้นย้ำให้นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว (เช่น การส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) ที่จะส่งผลดีต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมด้วย เช่น การจ้างงาน การเพิ่มขึ้นของรายได้และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การลงทุนในอุตสาหกรรมสีเขียวและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องจะต้องก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมในมิติทางสังคมด้วย
3. ในส่วนตัวชี้วัดที่ประเมินคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น แนวคิดใหม่ได้เสนอให้ใช้ตัวชี้วัดที่เชื่อมโยงกับผลกระทบที่เกิดต่อสุขภาพของมนุษย์อันเป็นผลสุดท้ายของการพัฒนามากกว่าที่จะประเมินคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยตัวมันเอง เช่น แทนที่จะดูระดับความเข้มข้นของมลพิษทางอากาศว่าเกินมาตรฐานที่กำหนดหรือไม่ ตัวชี้วัดที่เสนอในเศรษฐกิจสีเขียวและการเติบโตสีเขียว จะดูจำนวนประชากรที่สัมผัสกับมลพิษทางอากาศ เช่น จำนวนผู้ป่วยรักษาตัวในโรงพยาบาลอันเนื่องมาจากการสัมผัสมลพิษทางอากาศ จำนวนปีที่มีสุขภาพสมบูรณ์ที่สูญเสียไปอันเนื่องจากคุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

5.5.2.2 ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

ขณะที่ปรึกษาได้ทบทวนประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยศึกษาประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” พร้อมทั้งพิจารณาการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว (ตารางที่ 5-39)

**ตารางที่ 5-39 : ประเด็นพัฒนาและข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดองค์ประกอบ
สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล**

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัด ในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศสมดุล”
1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน	มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม การพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น จะสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทย หลีกเลียงอบายมุขและยาเสพติดซึ่งเป็นต้นเหตุของอาชญากรรมรูปแบบต่างๆ ที่สร้างความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับคนในสังคม	ตัวชี้วัดเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสะท้อนผลของการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติมตัวชี้วัดหลัก
2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย	มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยหากคนไทยมีความมั่นคงในอาชีพ การงานและเข้าถึงสวัสดิการแรงงาน และระบบการคุ้มครองทางสังคมจะเป็นปัจจัยบวกต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม ในการที่จะช่วยลดแรงจูงใจที่จะก่ออาชญากรรมได้ส่วนหนึ่ง มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หากประเทศไทยสามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ และยั่งยืน มีการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	ตัวชี้วัดเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสะท้อนผลของการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติมตัวชี้วัดหลัก พิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (green industry)
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจ	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในส่วนการส่งเสริมบทบาทเอกชนในการดำเนินธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนคืนสู่สังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	พิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เช่น การจัดซื้อจัดจ้างผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
4. การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถใน	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หากมีการบริหารจัดการ โลจิสติกส์ พัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและพัฒนาระบบรางจะมี	พิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”
การแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม	ส่วนช่วยในการประหยัดพลังงานในภาคขนส่งและโลจิสติกส์	
5. การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การขยายตัวด้านการค้าการลงทุน การผลิต การเคลื่อนย้ายแรงงาน และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้การใช้ทรัพยากรน้ำและพลังงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของขยะ น้ำเสียและมลพิษทางอากาศ รวมถึงการเพิ่มขึ้นของสินค้าที่มีคุณภาพต่ำจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและจากการที่ภาครัฐอาจล้มเหลวในการลดต้นทุนเพื่อความสมดุลด้านการค้ามากขึ้น	ตัวชี้วัดหลัก (คุณภาพน้ำ อากาศ และขยะ การใช้ทรัพยากรน้ำและพลังงาน) สามารถสะท้อนผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนาซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการขยายการค้าการลงทุนในประเทศ
6. การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การขยายตัวด้านการค้าการลงทุน การผลิต การเคลื่อนย้ายแรงงาน และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้การใช้ทรัพยากรน้ำและพลังงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของขยะ น้ำเสียและมลพิษทางอากาศ รวมถึงการเพิ่มขึ้นของสินค้าที่มีคุณภาพต่ำจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและจากการที่ภาครัฐอาจล้มเหลวในการลดต้นทุนเพื่อความสมดุลด้านการค้ามากขึ้น	ตัวชี้วัดหลัก (คุณภาพน้ำ อากาศ และขยะ การใช้ทรัพยากรน้ำและพลังงาน) สามารถสะท้อนผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนาซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการขยายการค้าการลงทุนในประเทศ
7. การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยการพัฒนา ปรับปรุง และฟื้นฟูแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ รวมถึงแนวทางต่าง ๆ ที่กำหนดมีผลโดยตรงต่อ	พิจารณาตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและที่ดิน

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”
	คุณภาพสิ่งแวดล้อม (คุณภาพดินและน้ำ) และระบบนิเวศ (ทรัพยากรดินและป่าไม้)	
8. การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หากประเทศไทยมีการวางแผนรองรับและจัดการปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลดก๊าซเรือนกระจก และการปรับตัว และการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและระบบนิเวศ	เพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ เพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนการยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัว
9. การบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม	มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หากภาครัฐ (ทั้งส่วนกลาง ภูมิภาคและท้องถิ่น) บริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในนโยบาย/แผนงาน/โครงการต่างๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันหรือลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากการดำเนินนโยบาย/แผนงาน/โครงการนั้นๆ ได้	เสนอตัวชี้วัดที่ควรพัฒนาในอนาคต (ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม)

5.5.2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

คณะที่ปรึกษาได้ทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยศึกษาประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” พร้อมทั้งพิจารณาการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว มีข้อสังเกตว่า แนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์มีขอบเขตค่อนข้างกว้างและครอบคลุมหลายประเด็น ทำให้องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” เกี่ยวข้องกับ

หลายยุทธศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (ตารางที่ 5-40)

ตารางที่ 5-40: ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดองค์ประกอบสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”
1. การสร้างความเป็นธรรมในสังคม	ระบุถึงความเสี่ยงที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ข้อ 2.4 การเข้าไม่ถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชุมชนสูญเสียความสามารถในการพึ่งตนเองและการพัฒนาศักยภาพ รวมถึงผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่รุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมและแหล่งทำมาหากินทำให้เกิดเป็นต้นทุนของชุมชน เพราะก่อให้เกิดมลพิษส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน (หน้า 30) แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อ 5.1.2 ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรและสิทธิทางทรัพย์สินให้เกิดความเป็นธรรม โดยส่งเสริมการกระจายสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินและเกษตรกรยากจน ปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบและบังคับใช้กฎหมายให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึง รวมทั้งพัฒนาระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมายในฐานะผู้ถือครองทรัพย์สิน ข้อ 5.1.6 ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือ	พิจารณาเพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับการถือครองที่ดินของเกษตรกร ตรวจสอบข้อมูลเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน / การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน หากไม่มีข้อมูล อาจเพิ่มตัวชี้วัดเสริมในส่วนของการมีทะเบียนข้อมูลที่ดินและแผนที่แห่งชาติ รวมทั้งธนาคารที่ดิน และมีการปรับปรุงกฎหมาย/ออกกฎหมายเพื่อการดังกล่าวหรือไม่

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ สมดุล”
	ครองทรัพย์สิน เร่งรัดการบังคับใช้กฎหมาย ภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนต้นทุนที่แท้จริง ข้อสังเกต ประเด็นนี้ปรากฏในยุทธศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	
2. การพัฒนาคนสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน	ระบุถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ข้อ 1.3 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแพร่ ระบาดของยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการ พนันเป็นปัญหาสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของ ประชาชน ข้อ 1.4 สังคมไทยเผชิญวิกฤต ความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มี การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น แนวทางการพัฒนาที่เสนอในยุทธศาสตร์นี้มี ผลต่อการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมให้ อยู่เย็นเป็นสุข โดยเฉพาะข้อ 5.5 การ เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทาง สังคม โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของ สถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมี ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในวิถีชีวิต	มีตัวชี้วัดด้านความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สินที่วัดผลกระทบ สุดท้ายของการพัฒนา (ends) อยู่ แล้ว ประเด็นความเข้มแข็งของสถาบัน ครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของ องค์ประกอบในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข ในมิติสังคม
3. ความเข้มแข็งภาค เกษตร ความมั่นคง ของอาหารและพลังงาน	ยุทธศาสตร์นี้มีความเชื่อมโยงกับความอุดม สมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐาน การผลิตภาคเกษตร แนวทางการพัฒนาจึง ให้ความสำคัญกับการดูแลและใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าเพื่อความ ยั่งยืนในการพัฒนา ข้อ 5.1 การพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาค เกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยการรักษา ป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ที่มีศักยภาพทาง การเกษตรและสนับสนุนให้เกษตรกรราย ย่อยมีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีสิทธิทำกิน ในที่ดิน นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการ	ตัวชี้วัดที่กำหนดอยู่ในยุทธศาสตร์ นี้ที่สามารถนำมาเป็นตัวชี้วัดเสริม ในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ได้แก่ ● การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ทำ เกษตรกรรมยั่งยืน ● สัดส่วนเกษตรกรที่มีความเสี่ยง และไม่ปลอดภัยจากสารเคมี การเกษตร พิจารณาตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับ ปริมาณการนำเข้าและใช้สารเคมี ทางการเกษตร และการประกาศ

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ สมดุล”
	ฟื้นฟูคุณภาพของทรัพยากรดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำภาคเกษตร แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องอีกส่วนหนึ่งคือ ข้อ 5.2 ในส่วนการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และสัตว์น้ำที่สามารถเจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก รวมทั้งการควบคุมและกำกับดูแลให้มีการนำเข้าและใช้สารเคมีทางการเกษตรที่ได้มาตรฐาน โดยการปรับปรุงระบบการขึ้นทะเบียนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อให้ได้มาตรฐาน และไม่อนุญาตให้มีการขึ้นทะเบียนวัตถุอันตรายที่หลายประเทศห้ามใช้แล้ว ควบคุมการโฆษณาและการส่งเสริมการขาย สนับสนุนการใช้สารชีวภาพให้มากขึ้น ตลอดจนรณรงค์สร้างความเข้าใจให้เกษตรกรใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ แนวทางการพัฒนา ข้อ 5.5 การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพัฒนาพลังงานชีวภาพในระดับครัวเรือนและชุมชนมีผลต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ โดยส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้และมีการปลูกป่าโดยชุมชนและเพื่อชุมชนเพิ่มขึ้น ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืน...รวมถึงการสนับสนุนการผลิตพลังงานทดแทนภายในชุมชน เพื่อลดต้นทุนด้านพลังงานและลดมลภาวะแก่ชุมชนและท้องถิ่น	ห้ามใช้สารเคมีที่หลายประเทศห้ามใช้แล้ว มีข้อสังเกตว่า ประเทศไทยยังไม่มี การพัฒนาตัวชี้วัดที่เชื่อมโยงความมั่นคงทางด้านอาหาร พลังงานและน้ำ
4. การปรับโครงสร้าง	แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อ 5.1.1	ตัวชี้วัดที่กำหนดอยู่ในยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ สมดุล”
เศรษฐกิจสู่การเติบโต อย่างมีคุณภาพและ ยั่งยืน	4) ส่งเสริมการลงทุนที่ยั่งยืนและสร้างความสมดุลของการเจริญเติบโตในทุกมิติโดยให้ความสำคัญกับการลงทุนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมฐานปัญญาและความรู้ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและเทคโนโลยีการลดคาร์บอน ข้อ 5.1.2 5) บริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความสมดุลและความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว ข้อ 5.1.4 พัฒนาภาคเกษตร (คล้ายกับยุทธศาสตร์ที่ 3) ข้อ 5.1.5 พัฒนาภาคอุตสาหกรรม ที่มุ่งปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้มีคุณภาพและยั่งยืนด้วยการมุ่งเน้นการใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ฯ สู่อุตสาหกรรมสีเขียวและคาร์บอนต่ำ โดย 1) พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและพื้นที่พลังงานสะอาดในพื้นที่อุตสาหกรรมหลักของประเทศอย่างต่อเนื่อง 2) พัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและอุตสาหกรรมใหม่บนฐานความรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าและยกระดับสินค้าให้มีคุณภาพ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	นี้สามารถนำมาเป็นตัวชี้วัดเสริมในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ได้แก่ ● สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย (เป้าหมายในยุทธศาสตร์ ไม่น้อยกว่า 19%) ● ความเข้มการใช้พลังงาน (เป้าหมายในยุทธศาสตร์ ลดลง 2%) เพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับอุตสาหกรรมสีเขียว
5. การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม	แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อ 5.7 การเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างประเทศในการสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรมและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินการตามกรอบความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมในระดับ	การกำหนดตัวชี้วัดที่จะประเมินผลกระทบสุดท้ายของการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เช่น ความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างการผลิตและการบริโภคที่นำไปสู่

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ สมดุล”
	อนุภูมิภาค อาทิจิ แผนงานด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ และเสริมสร้างการผลิตและบริโภคสินค้าและบริการที่นำไปสู่การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ลดมลพิษ ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การขยายอุตสาหกรรมสีเขียว การใช้พลังงานทดแทน การผลิตที่มีคาร์บอนต่ำ การบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ (ข้อสังเกตแนวทางที่เสนอค่อนข้างกว้าง)	การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกนั้นยากที่จะวัดว่า ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่ลดลงนั้นเป็นผลจากความร่วมมือระหว่างประเทศหรือจากมาตรการต่างๆ ที่ดำเนินการในแต่ละประเทศ อีกทั้งการวัดวิธีการ (means) เช่น จำนวนโครงการความร่วมมือ ก็อาจจะไม่สะท้อนผลลัพธ์เท่าที่ควร มีข้อห่วงกังวลถึงประเด็นธรรมชาติและผลกระทบข้ามพรมแดนอันเกิดจากการไปลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน (เช่น การสร้างเขื่อนในลาวเพื่อผลิตไฟฟ้าให้ไทยซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมของประเทศลาวและต่อชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง) จะเชื่อมโยงกับความอยู่เป็นสุขของคนไทยได้หรือไม่ เพียงใด
6. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่าง ยั่งยืน	ยุทธศาสตร์นี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบหลักนี้ในมิติสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่จะส่งผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความสมดุลของระบบนิเวศ ดังนี้ ข้อ 5.1 การอนุรักษ์ ปันฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ครอบคลุมประเด็นป่าไม้ เขตอนุรักษ์ การจัดการที่ดิน คุณภาพดิน ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง การบริหารจัดการน้ำและฟื้นฟูแหล่งน้ำและการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและแบ่งปันผลประโยชน์)	มิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมีความหลากหลายในประเด็น จำเป็นต้องเลือกประเด็นที่ภาคส่วนเห็นว่าสำคัญเป็นตัวชี้วัดหลัก ตัวชี้วัดที่กำหนดในยุทธศาสตร์นี้ส่วนใหญ่วัดผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนาซึ่งบางตัวชี้วัดอยู่ในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขอยู่แล้ว เช่น พื้นที่ป่าไม้ คุณภาพแหล่งน้ำ การจัดการขยะ ดังนั้น จึงสามารถนำตัวชี้วัดในยุทธศาสตร์มาเพิ่มเติม

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศสมดุล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ สมดุล”
	ข้อ 5.2 การปรับกระบวนการพัฒนาการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศเพื่อเตรียมความพร้อมไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ข้อ 5.3 การยกระดับขีดความสามารถในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน ข้อ 5.4 การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ข้อ 5.5 การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ข้อ 5.6 การเพิ่มบทบาทประเทศไทยในเวทีประชาคมโลกที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ข้อ 5.7 การควบคุมและลดมลพิษ (ครอบคลุมประเด็นมลพิษทางอากาศ ขยะ และน้ำเสียชุมชน ของเสียอันตราย อุบัติภัยสารเคมี) ข้อ 5.8 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมอย่างบูรณาการ ข้อคิดเห็น ข้อ 5.5 ผลการพัฒนาจะเป็นประโยชน์ด้านเศรษฐกิจการค้าเป็นหลัก ส่วนข้อ 5.6 การดำเนินงานจะสนับสนุน/ขับเคลื่อนการดำเนินมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องพัฒนาตัวชี้วัดเฉพาะในเรื่องดังกล่าว	ในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข ดังนี้ <u>ตัวชี้วัดหลัก</u> ● สัดส่วนพื้นที่อนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ ● พื้นที่ชลประทานและปริมาณกักเก็บน้ำต่อจำนวนประชากร ● คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำหลัก ● คุณภาพอากาศในเขตเมืองและอุตสาหกรรม ● อัตราการกำจัดขยะชุมชนถูกหลักสุขาภิบาล ● สัดส่วนการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อหัว <u>ตัวชี้วัดเสริม</u> ● สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ ● พื้นที่ป่าชายเลน ● คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง ● อัตราการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ● ปริมาณและมูลค่าความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ● เครื่องมือและกลไกในการบริหารจัดการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฐานข้อมูลและแผนที่แสดงพื้นที่เสี่ยงภัยจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กลไกเฝ้าระวังและระบบเตือนภัยล่วงหน้า

5.5.2.4 นโยบายและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) พ.ศ. 2556 – 2561

รัฐบาลปัจจุบัน (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green economy/green growth) โดยได้กำหนดเป็นหนึ่งในสี่ยุทธศาสตร์หลักภายใต้กรอบสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืนของประเทศ (New Growth Model) ในช่วง 10 – 15 ปีข้างหน้า³¹ ซึ่งประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อหลุดพ้นจากประเทศรายได้ปานกลาง “Middle Income trap” (Growth & Competitiveness)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การลดความเหลื่อมล้ำ (Inclusive Growth)

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Growth)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลและปรับระบบการบริหารจัดการภายในภาครัฐ (Internal Process)

ในส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นได้มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดทำรายละเอียดแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ต่อมา ในเดือนกุมภาพันธ์ 2556 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการยกร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) พ.ศ. 2556 – 2561 เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ร่างยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าวได้ให้ความหมาย “การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” (Green Economy/Green growth) ในบริบทของประเทศไทย ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช) ดังนี้

³¹ จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการการบูรณาการแผนปฏิบัติการยุทธศาสตร์ประเทศและแผนปฏิบัติการยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2556 และการประชุมสัมมนาการมอบนโยบายสำหรับขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศและชี้แจงการจัดทำงบประมาณปี พ.ศ. 2557 เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2556

“การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่กิจกรรมภายใต้แนวทางการพัฒนาดังกล่าวมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกในปริมาณที่ไม่ส่งผลกระทบทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และสูญเสียความสมดุลในการที่จะคำนวณการดำรงชีพและสนับสนุนวิถีการดำเนินชีวิตของประชากรในทุกสาขาการผลิต”

ร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การปรับปรุงการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน
- ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- ยุทธศาสตร์ที่ 6 การสร้างสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ สผ.ได้เสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนร่างยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าว

ภายใต้ร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้มีการนำเสนอแผนงานและตัวชี้วัดของร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (ดังแสดงในตารางที่ 5-41) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดที่เสนอในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 – 2559 และตัวชี้วัดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งมีทั้งตัวชี้วัดที่สะท้อนแนวทางการพัฒนาหรือวิธีการ (means) และตัวชี้วัดที่เป็นผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา (ends) ซึ่งบางตัวชี้วัดได้เสนออยู่ในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ

ตารางที่ 5-41: สรุปยุทธศาสตร์ เป้าหมาย แผนงานและตัวชี้วัดของร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์	แผนงาน	ตัวชี้วัด
1. การปรับฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม <u>เป้าหมาย</u> มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต ความปลอดภัยและสุขภาพที่ดีให้กับประชาชน	1.1 การส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน 1.2 การปรับฐานการผลิตภาคเกษตรให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 1.3 การปรับฐานการผลิตภาคอุตสาหกรรมให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 1.4 การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 1.5 การลงทุนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 1.6 การจัดการพลังงานหมุนเวียนอย่างยั่งยืน	1.1 สัดส่วนมูลค่าการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (green procurement) ในหน่วยงานภาครัฐต่องบประมาณแต่ละปี (เพิ่มขึ้น) 1.2 มีการปฏิรูประบบงบประมาณ เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม 1.3 พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 5 ต่อปีของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 1.4 จำนวนสถานประกอบการที่ได้รับการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียว (Green Industry) (เพิ่มขึ้น) 1.5 จำนวนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศเพิ่มขึ้น 10 แห่งภายในปี 2561 1.6 จำนวนสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (เพิ่มขึ้น) 1.7 สัดส่วนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทแหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลปกรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมที่มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณโดยรอบ (เพิ่มขึ้น) 1.8 สัดส่วนการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ (เพิ่มขึ้น) 1.9 สัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย (เพิ่มขึ้น) 1.10 ปริมาณการใช้พลังงานต่อรายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Energy Intensity) (ลดลง)
2. การใช้มาตรการทางเศรษฐกิจและกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม <u>เป้าหมาย</u> มีการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจและกฎหมายในการจัดการ	2.1 การเพิ่มประสิทธิภาพมาตรการทางการเงินการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม 2.2 การเพิ่มประสิทธิภาพเครื่องมือ/กลไกตลาดและมาตรการจูงใจ 2.3 การพัฒนากลไกและกฎหมาย	2.1 มีการปฏิรูประบบภาษีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม 2.2 จำนวนสินค้าและบริการที่ได้รับการรับรองในระบบฉลากเขียวและฉลากสิ่งแวดล้อมอื่นๆ (เพิ่มขึ้น) 2.3 มีเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วเสร็จและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ 2.4 กลไกและ/หรือปรับปรุงกฎหมายที่แล้วเสร็จ

ยุทธศาสตร์	แผนงาน	ตัวชี้วัด
ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม		และประกาศใช้ ไม่ต่ำกว่า 5 กลไก/ฉบับ
3. การเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและ ภัยธรรมชาติ <u>เป้าหมาย</u> มีความพร้อมเพื่อรับมือ จากการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและ ภัยธรรมชาติ	3.1 การปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติ 3.2 การวางรากฐานสู่การ พัฒนาแบบปล่อยคาร์บอนต่ำ	3.1 สัดส่วนของพื้นที่เสี่ยงภัยที่ได้รับการจัดตั้ง เครือข่ายเฝ้าระวังภัยพิบัติ และ/หรือจัดทำแนว ทางการฟื้นฟูพื้นที่เสี่ยงภัยต่อพื้นที่เสี่ยงภัย ทั้งหมด (เพิ่มขึ้น) 3.2 จำนวนผู้เสียชีวิตจากภัยธรรมชาติ (ลดลง) 3.3 ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และ/หรือ ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัว (ลดลง) 3.4 มีฐานข้อมูลกลางการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ของประเทศ
4. การสร้างคุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับ ประชาชน <u>เป้าหมาย</u> มีการจัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่มี ประสิทธิภาพและ นำไปสู่การยกระดับ คุณภาพชีวิตให้กับ ประชาชน	4.1 การจัดการมลพิษ (คุณภาพน้ำ/อากาศ/ขยะ/ของ เสียอันตราย) 4.2 การจัดการพื้นที่วิกฤติ สิ่งแวดล้อม 4.3 การจัดการสิ่งแวดล้อม เมืองและชุมชน	4.1 สัดส่วนแม่น้ำสายหลักที่มีคุณภาพน้ำอยู่ใน เกณฑ์ตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไปไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 4.2 อัตราการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ (recycle) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณขยะ มูลฝอยทั่วประเทศ 4.3 ค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงของฝุ่นละอองขนาดเล็ก กว่า 10 ไมครอน (PM10) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน อย่างน้อยร้อยละ 98 4.4 อัตราการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ของเสีย อันตรายชุมชนและมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกหลัก วิชาการต่อปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ ไม่ น้อยกว่าร้อยละ 50 4.5 สัดส่วนของเทศบาลที่มีพื้นที่สีเขียวของ ชุมชนเมือง ไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตรต่อคน 4.6 มีระบบกองทุนเพื่อฟื้นฟูและเยียวยาผู้ได้รับ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
5. การบริหารจัดการ ฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ประโยชน์อย่าง ยั่งยืน	5.1 การจัดการฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ (ดินและ ที่ดิน/น้ำ/ป่าไม้/แร่/ความ หลากหลายทางชีวภาพ) อย่าง ยั่งยืน	5.1 มีแผนการใช้ที่ดินของชาติ 5.2 มีฐานข้อมูลกลางการถือครองที่ดินที่ใช้ใน การกำหนดนโยบายที่ดินของประเทศ 5.3 ระดับความสำเร็จของการจัดทำ พระราชบัญญัติการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ยุทธศาสตร์	แผนงาน	ตัวชี้วัด
<u>เป้าหมาย</u> ฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ ได้รับการบริหารจัดการ และใช้ประโยชน์อย่างมี ประสิทธิภาพ	5.2 การฟื้นฟูและส่งเสริมการ ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติให้มี ประสิทธิภาพ	แห่งชาติ 5.4 สัดส่วนพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ต่อพื้นที่ ชลประทาน (เพิ่มขึ้น) 5.5 สัดส่วนทรัพยากรน้ำผิวดินที่นำมาใช้ ประโยชน์ต่อทรัพยากรน้ำผิวดินทั้งหมด (เพิ่มขึ้น) 5.6 มีการบังคับใช้กฎระเบียบในการเข้าถึงและ ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากร ชีวภาพ 5.7 มีการจัดทำเขตศักยภาพแร่และเขตเศรษฐกิจ แร่ทั่วประเทศ 5.8 พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ ประเทศ 5.9 สัดส่วนพื้นที่อนุรักษ์เพื่อพิทักษ์ความ หลากหลายทางชีวภาพต่อพื้นที่ทั่วประเทศ เพิ่มขึ้นโดยรักษาพื้นที่อนุรักษ์ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19 และเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนไม่น้อยกว่าปีละ 5,000 ไร่
6. การสร้างสังคมที่เป็น มิตรต่อสิ่งแวดล้อม <u>เป้าหมาย</u> ทุกภาคส่วนมีความ ตระหนักรู้ มีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อม และมีส่วน ร่วมตามบทบาทและ หน้าที่ที่เหมาะสม	6.1 การสร้างจิตสำนึกและการ มีส่วนร่วมของภาคประชาชน 6.2 การสร้างองค์ความรู้และ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา	6.1 จำนวนรายการสื่อโทรทัศน์และวิทยุที่ผลิต รายการเพื่อเผยแพร่และให้ความรู้เรื่อง สิ่งแวดล้อม (เพิ่มขึ้น) 6.2 จำนวนภาคีเครือข่ายที่มีการดำเนินกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (เพิ่มขึ้น) 6.3 จำนวนงานวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งแวดล้อม (เพิ่มขึ้น)

ที่มา: ร่างยุทธศาสตร์ฯ ที่ได้รับการปรับปรุงภายหลังการประชุมหารือ เรื่อง แนวทางการดำเนินงานการเติบโตสีเขียว
 หรือการเจริญเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556

5.5.3 การปรับปรุงตัวชี้วัด

จากข้อตกลงในหลักการเกี่ยวกับการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ที่จะทำให้ดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ เป็นเครื่องมือวัดผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา (ends) ที่เกิดขึ้นกับคน มีได้วัดวิธีการ (means) ส่วนตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงวิธีการสามารถนำมาใช้อธิบายเสริมในการวิเคราะห์ผลการประเมินให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น ตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลัก “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” จึงสะท้อนให้เห็นสถานะปัจจุบันและแนวโน้มของ 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2) คุณภาพสิ่งแวดล้อม 3) ระบบนิเวศ และ 4) เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่เป็นแนวทางการพัฒนาหรือวิธีการ (means) ที่จะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขฯ ที่สะท้อนผ่าน 3 แง่มุมดังกล่าวและมีความคาบเกี่ยวกับมิติอื่นๆ ทั้งมิติเศรษฐกิจและมิติสังคม อีกทั้ง ตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียวหลายตัวชี้วัดยังมีข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือเพิ่งเริ่มมีการจัดเก็บข้อมูล จึงเสนอให้เป็นตัวชี้วัดที่ใช้เป็นการวิเคราะห์ในเบื้องต้นในการวิเคราะห์ผลกระทบจากการพัฒนาที่มีผลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขฯ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

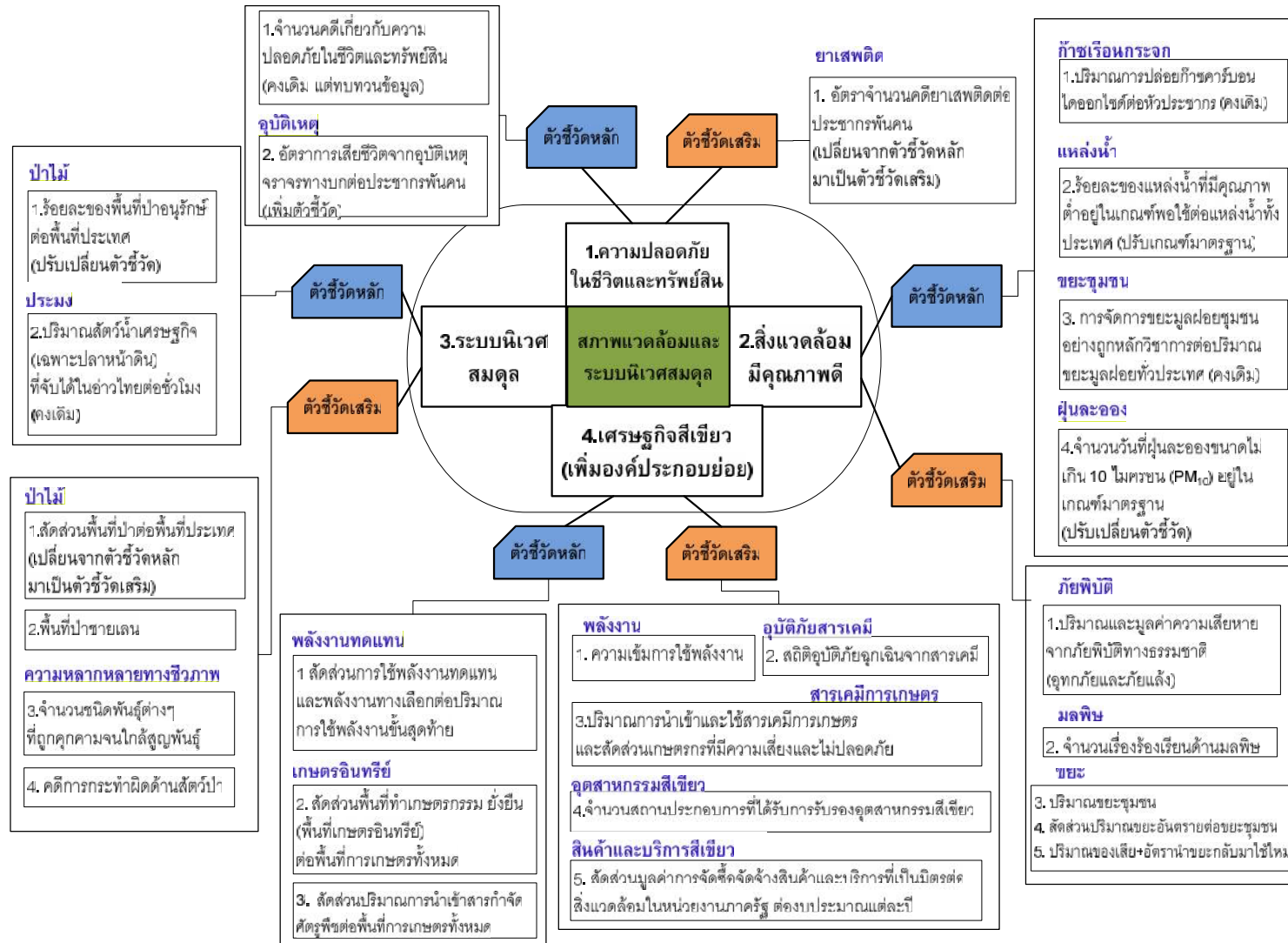
อย่างไรก็ดี เพื่อให้การปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ในครั้งนี้สามารถสะท้อนผลของเศรษฐกิจสีเขียวได้บ้าง ผู้วิจัยจึงได้ทำการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขในองค์ประกอบหลัก “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล” และเพิ่มองค์ประกอบย่อย “เศรษฐกิจสีเขียว” โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนให้เห็นความคืบหน้าหรือเพื่อการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสีเขียว จากนั้น จึงนำการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขจากสองทางเลือกมาเปรียบเทียบและดูความแตกต่างของค่าดัชนีที่ได้

จากการทบทวนข้อมูลตามรายตัวชี้วัดและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบย่อย ได้ดัง ตารางที่ 5-42 และแผนภาพที่ 5-9

ตารางที่ 5-42: สรุปตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”

	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม
องค์ประกอบย่อย “ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน”	1. จำนวนคดีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่อประชากรพันคน 2. อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรทางบกต่อประชากรพันคน	จำนวนคดีอาชญากรรมต่อประชากรพันคน
องค์ประกอบย่อย “สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี”	1. ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากร 2. ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพอย่างต่ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ต่อแหล่งน้ำทั้งประเทศ 3. ร้อยละของการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกหลักวิชาการต่อปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ 4. ร้อยละของจำนวนวันที่ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM₁₀) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	● ปริมาณและมูลค่าความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ (อุทกภัยและภัยแล้ง) ● ปริมาณขยะชุมชน ● สัดส่วนปริมาณขยะอันตรายต่อขยะชุมชน ● ปริมาณของเสียและอัตราการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ● จำนวนเรื่องร้องเรียนด้านมลพิษ
องค์ประกอบย่อย “ระบบนิเวศสมดุล”	1. ร้อยละของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ 2. ปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจ (เฉพาะปลาหน้าดิน) ที่จับได้ในอ่าวไทยต่อชั่วโมง	● สัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศ ● สัดส่วนพื้นที่ป่าชายเลนต่อพื้นที่ประเทศ ● จำนวนชนิดพันธุ์ต่างๆ ที่ถูกคุกคามจนใกล้สูญพันธุ์ ● คดีการกระทำผิดด้านสัตว์ป่า
องค์ประกอบย่อย “เศรษฐกิจสีเขียว”	1. สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย 2. สัดส่วนพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน (พื้นที่เกษตรอินทรีย์) ต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 3. สัดส่วนปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	● ความเข้มการใช้พลังงานหรือการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายต่อ GDP at 1988 Price (toe/ล้านบาท) ● จำนวนสถานประกอบการที่ได้รับการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียว ● ปริมาณการผลิตและนำเข้าสารเคมีและสัดส่วนเกษตรกรที่มีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยจากสารเคมีทางการเกษตร ● สถิติอุบัติเหตุจากเงินจากสารเคมี ● สัดส่วนมูลค่าการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในหน่วยงานภาครัฐต่องบประมาณแต่ละปี

แผนภาพที่ 5-9 : สรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบสำหรับองค์ประกอบหลัก “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล

5.5.4 สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข ในองค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล”

จากการเพิ่มองค์ประกอบย่อย “เศรษฐกิจสีเขียว” เป็นองค์ประกอบย่อยที่ 4 ขององค์ประกอบ “สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ” (ตารางที่ 5-43) พบว่า ค่าดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ในช่วงปี 2550 – 2555 มีค่าต่ำลง อันเนื่องมาจากตัวชี้วัดหลักของเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่ สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย และ สัดส่วนพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน (พื้นที่เกษตรอินทรีย์) ต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด มีค่าคะแนนค่อนข้างต่ำ อันเนื่องมาจากการดำเนินงานด้านการขับเคลื่อนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก รวมทั้งการเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นตัวสะท้อนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืนของประเทศนั้นยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนอย่างมาก ผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขที่รวมองค์ประกอบย่อย “เศรษฐกิจสีเขียว” จึงเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลจำเป็นต้องเร่งผลักดันให้การพัฒนาประเทศไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวอย่างเป็นรูปธรรม โดยเร่งรัดให้มีการดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ และแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่วางไว้ (หมายถึง แผน/แผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปรับโครงสร้างด้านพลังงาน การผลิต และการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) มิเช่นนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเดิมจะเป็นตัวบั่นทอนความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยได้

ตารางที่ 5-43 สรุปค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 โดยค่าดัชนีที่คำนวณแล้วจะถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 5-44

ตารางที่ 5-43: ค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน						
<u>จำนวนคดีอาญาและอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรสามารถสะท้อนถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสังคมโดยรวม</u>						
- จำนวนคดีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่อประชากรพันคน	2.13	1.91	1.75	1.63	1.36	<u>1.36</u>
- อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรทางบกต่อประชากรพันคน	0.20	0.18	0.17	0.17	0.16	0.15
สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี						
<u>มลภาวะต่างๆ (คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ขยะ) ได้รับการป้องกันและดูแลแก้ไข การลดผลกระทบและการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ</u>						
- ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากร	3.04	3.06	3.11	3.27	3.31	3.53
- ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพอย่างต่ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ต่อแหล่งน้ำทั้งประเทศ	53.00	79.00	66.00	61.00	77.00	82.00
- ร้อยละของการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกหลักวิชาการต่อปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ	35.80	37.86	39.51	38.06	35.29	36.67
- ร้อยละของจำนวนวันที่ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM ₁₀) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	95.10	97.90	97.20	97.70	99.30	96.70
ระบบนิเวศสมดุล						
<u>ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติของระบบต่างๆ สะท้อนจากทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรทะเล</u>						
- ปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจ (เฉพาะปลาหน้าดิน) ที่จับได้ในอ่าวไทยต่อชั่วโมง	5.80	8.10	5.57	6.35	9.95	5.86
- ร้อยละของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ	18.70	19.13	19.99	19.99	20.01	20.40
เศรษฐกิจสีเขียว						
<u>การบริโภค (พลังงาน) ที่ยั่งยืนสะท้อนได้จากการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ส่วนการผลิตที่ยั่งยืนสะท้อนจากพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์)</u>						
- สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย	5.64*	6.31	6.95	7.75	9.21	9.95
- สัดส่วนพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน (พื้นที่เกษตรอินทรีย์) ต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	0.08	0.07	0.13	0.14	0.15	<u>0.15</u>

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
- สัดส่วนปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	0.77	0.73	0.92	0.79	1.10	0.90

หมายเหตุ: * ใช้ค่าเฉลี่ยอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างปี 2551 – 2555

ตารางที่ 5-44: สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ภาพรวม	59.38	66.57	64.97	67.36	74.31	70.92
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	53.45	58.89	63.67	66.61	75.56	77.03
<u>จำนวนคดีอาญาและอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรสามารถสะท้อนถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสังคมโดยรวม</u>						
- จำนวนคดีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่อประชากรพันคน	56.46	62.94	68.45	73.75	88.14	<u>88.14</u>
- อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรทางบกต่อประชากรพันคน	50.44	54.83	58.90	59.47	62.99	65.93
สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี	78.46	88.20	84.47	81.36	84.84	85.02
<u>มลภาวะต่างๆ (คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ขยะ) ได้รับการป้องกันและดูแลแก้ไข การลดผลกระทบและการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ</u>						
- ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากร	78.95	78.43	77.17	73.39	72.51	67.99
- ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพอย่างต่ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ต่อแหล่งน้ำทั่วประเทศ	66.25	98.75	82.50	76.25	96.25	100.00
- ร้อยละของการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกหลักวิชาการต่อปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ	71.60	75.72	79.02	76.12	70.59	73.40
- ร้อยละของจำนวนวันที่ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM ₁₀) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	97.04	99.90	99.18	99.69	100.00	98.67
ระบบนิเวศสมดุล	66.40	78.77	67.82	71.72	89.75	70.11
<u>ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติของระบบต่างๆ สะท้อนจากทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรทะเล</u>						
- ปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจ (เฉพาะปลาหน้าดิน) ที่จับ	58.00	81.00	55.70	63.50	99.48	58.63

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ได้ในอ่าวไทยต่อชั่วโมง						
- ร้อยละของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ	74.80	76.54	79.95	79.94	80.02	81.58
เศรษฐกิจสีเขียว	39.21	40.44	43.91	49.77	47.08	51.52
<u>การบริโภค (พลังงาน) ที่ยั่งยืนสะท้อนได้จากการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ส่วนการผลิตที่ยั่งยืนสะท้อนจากพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์)</u>						
- สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย	29.68	33.23	36.58	40.80	48.49	52.35
- สัดส่วนพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน (พื้นที่เกษตรอินทรีย์) ต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	27.41	24.39	44.28	49.16	50.29	<u>50.29</u>
- สัดส่วนปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	60.53	63.71	50.86	59.35	42.44	51.92

หมายเหตุ: ระดับดีมาก = ร้อยละ 90.0 – 100 ระดับดี = ร้อยละ 80.0 – 89.9 ระดับปานกลาง = ร้อยละ 70.0 – 79.0
ระดับต้องปรับปรุง = ร้อยละ 60.0 – 69.9 ระดับเร่งแก้ไข ≤ ร้อยละ 59.9

5.5.5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคต

1. ตัวชี้วัดในองค์ประกอบย่อย “ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความอยู่เย็นเป็นสุขของสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น คณะที่ปรึกษาได้เสนอตัวชี้วัดหลัก “อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรทางบกต่อประชากรพันคน” อย่างไรก็ดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (อาทิสํานักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สํานักงานสถิติแห่งชาติ) ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดในเชิงบวกที่สะท้อนความรู้สึกของประชาชนส่วนรวมถึงความมั่นคงหรือความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ตัวชี้วัดที่ควรพิจารณา เช่น ผลการสำรวจความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สัดส่วนหน่วยงาน/องค์กรที่มีสวัสดิการคุ้มครองชีวิตและความปลอดภัยให้กับพนักงาน สัดส่วนผู้ที่ทำประกันชีวิตและประกันอุบัติเหตุ (แต่การทำประกันมาจากความรู้สึกถึงความไม่มั่นคง/ปลอดภัย แต่การทำประกันส่งผลให้สังคมโดยรวมมีภูมิคุ้มกันที่ดีขึ้น) เป็นต้น)

2. ตัวชี้วัดในองค์ประกอบย่อย “คุณภาพสิ่งแวดล้อม” ที่คณะที่ปรึกษาเสนอ ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับตัวชี้วัดเดิมที่ใช้คำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข โดยเน้นการมองถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณภาพน้ำผิวดิน คุณภาพอากาศ การจัดการขยะและการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากร อย่างไรก็ตาม การมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยตัวมันเองมิได้สะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม หากแต่จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างระดับการสัมผัสมลพิษ (เพิ่มขึ้น/ลดลง) กับสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่น คุณภาพอากาศที่ดีขึ้นนำไปสู่การลดอัตราการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรและอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินหายใจ คุณภาพน้ำดื่มที่ดีขึ้นนำไปสู่การลดอัตราการเจ็บป่วยของประชาชนด้วยโรคทางเดินทางอาหาร เป็นต้น เมื่อพิจารณาข้อมูลเชิงระบาดวิทยาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมลพิษกับผลกระทบทางสุขภาพดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย (อาทิ กรมควบคุมโรคร่วมกับกรมควบคุมมลพิษ) ยังมิได้จัดทำเป็นโครงการประจำของหน่วยงาน มีเพียงการศึกษาวิจัยเชิงวิชาการโดยนักวิชาการเท่านั้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเริ่มจัดให้มีการศึกษา วิเคราะห์และจัดทำเป็นข้อมูลเชิงสถิติ เพื่อที่จะได้นำมาใช้เป็นตัวชี้วัดในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ได้ในอนาคต

3. ตัวชี้วัดในองค์ประกอบย่อย “ระบบนิเวศที่สมดุล” ในโครงการศึกษานี้ ได้เสนอตัวชี้วัดหลักด้านทรัพยากรธรรมชาติเพียงสองตัวชี้วัด (สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์และอัตราการจับสัตว์น้ำเศรษฐกิจในอ่าวไทย) อันเนื่องมาจากการขาดแคลนข้อมูลของประเด็นทรัพยากรอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดินและความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยเหตุนี้ คณะที่ปรึกษาจึงเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการจัดทำข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นข้อมูลเชิงสถิติ (รายปี) เพื่อให้ประเทศมีตัวชี้วัดที่สะท้อนระบบนิเวศที่สมดุลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

- 1) **ตัวชี้วัดทรัพยากรน้ำ** การหาตัวชี้วัดด้านทรัพยากรน้ำในระดับประเทศที่สามารถสะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยนั้นนับเป็นประเด็นที่ทำหายอย่างมาก เนื่องจากทรัพยากรน้ำมีความหลากหลายอย่างมาก ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณซึ่งแตกต่างกันไปตามฤดูกาลและพื้นที่ ในแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 – 2559 และร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ได้เสนอตัวชี้วัดด้านทรัพยากรน้ำ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ระดับความสำเร็จของการจัดทำพระราชบัญญัติการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (2) สัดส่วนพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ต่อพื้นที่ชลประทาน และ (3) สัดส่วนทรัพยากรน้ำผิวดินที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อทรัพยากรน้ำผิวดินทั้งหมด แต่ตัวชี้วัดที่เสนอมีข้อจำกัดที่จะนำมาใช้คำนวณในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข โดยตัวชี้วัด (1) เป็นตัวชี้วัด means มิได้สะท้อน ends ตัวชี้วัด (2) วัดเฉพาะพื้นที่

เกษตรกรรมที่เข้าถึงระบบชลประทาน ส่วนตัวชีวิต (3) แม้จะสามารถสะท้อนความพอเพียงของทรัพยากรน้ำสำหรับการใช้ประโยชน์ในภาคต่าง ๆ แต่จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า ยังขาดแคลนข้อมูลที่เป็นภาพรวมของประเทศและขาดการรายงานเป็นสถิติรายปี กล่าวคือ หน่วยงานมักจะรายงานข้อมูลพื้นฐานตามภารกิจของหน่วยงาน เช่น ข้อมูลปริมาณน้ำฝนน้ำท่า ปริมาณน้ำในแหล่งกักเก็บน้ำ ไม่รวมน้ำบาดาล หรือรายงานข้อมูลเป็นรายลุ่มน้ำ ขาดการนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลความต้องการใช้น้ำของภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะทำให้เห็นภาพรวมของสถานการณ์ทรัพยากรน้ำของประเทศ (หากจะมีการจัดทำข้อมูลอยู่บ้างจะเป็นลักษณะเฉพาะกิจเป็นครั้งคราวโดยการว่าจ้างที่ปรึกษา มิได้เป็นการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานที่มีการรายงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นรายปีและพบการรายงานที่แตกต่างกัน³²) นอกจากนี้ ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ปริมาณน้ำต้นทุน (ปริมาณน้ำจืดทดแทน หน่วยเป็น ลบ.ม. ต่อคน) ซึ่งพิจารณาจากปริมาณน้ำท่าทั้งปีของแม่น้ำสายหลักหารด้วยจำนวนประชากร ปัจจุบันมีการคำนวณในระดับประเทศและระหว่างประเทศ แต่ใช้ข้อมูลและสมมติฐานที่ต่างต่างกัน³³ ทำให้ยากต่อการนำมาใช้และยังไม่มีการจัดทำเป็นข้อมูลสถิติรายปีโดยหน่วยงานราชการทำให้ไม่สามารถนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดได้

ปัจจุบัน มีนักวิชาการที่เสนอให้มีการวัดดัชนี “ความมั่นคงด้านน้ำ” (water security) ซึ่งหากพิจารณานิยามของ “ความมั่นคงด้านน้ำ” (ซึ่งหมายถึง ความพอเพียงของทรัพยากรน้ำทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อสุขอนามัย การดำรงชีวิต รักษาระบบ

³² สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553 นำเสนอข้อมูล ปี 2552 ประเทศไทยมีความต้องการน้ำ 76,563.8 ล้านลบ.ม.ต่อปี ในขณะที่ปริมาณน้ำที่สามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน 73,562.8 ล้านลบ.ม.ต่อปี (ไม่รวมปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ) ประกอบด้วย ปริมาณน้ำเก็บกักในอ่างเก็บน้ำของเขื่อน น้ำใต้เขื่อนและน้ำบาดาล ดังนั้น จึงมีปริมาณการขาดแคลนน้ำทั้งประเทศ 3,001 ล้านลบ.ม.ต่อปี เทียบกับข้อมูลในรายงานประจำปี 2554 ของกรมชลประทานที่อ้างถึงความต้องการใช้น้ำทุกภาคส่วน ปีพ.ศ. 2552 อยู่ที่ 152,151 ล้านลบ.ม. เป็นความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรสูงถึง 106,169 ล้านลบ.ม. (ร้อยละ 65) รองลงไปเป็นการใช้น้ำเพื่อการรักษาระบบนิเวศ ร้อยละ 18 เพื่อการอุปโภคบริโภค ร้อยละ 15 การอุตสาหกรรม ร้อยละ 1.6 และการปศุสัตว์ ร้อยละ 0.4

³³ ตัวอย่างเช่น ในรายงานประจำปี 2554 กรมชลประทานรายงานว่า ประเทศไทยมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมปีละ 213,424 ล้านลบ.ม. คิดเป็นน้ำท่าเฉลี่ย 3,335 ลบ.ม.ต่อคนต่อปี Maggie Black and Jannet King (2552) คำนวณว่า ประเทศไทยมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ย 6,382 ลบ.ม.ต่อคนต่อปี ในขณะที่ สุจริต คุณธนกุลวงศ์ (2555) คำนวณจากปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยของลุ่มน้ำหลัก 9 ลุ่มน้ำ อยู่ที่ 2,868 ลบ.ม.ต่อคนต่อปี ในปี 2548

นิเวศน์ และใช้เป็นปัจจัยในการผลิต รวมทั้งเพียงพอที่จะใช้สำหรับบรรเทาความเสี่ยงอันเกิดจากน้ำที่กระทบต่อประชาชน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ (Grey and Sadoff, 2007 อ้างถึงใน สุจริต คุณธนกุลวงศ์และคณะ, 2556)) จะเห็นได้ว่า ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำสามารถสะท้อนระดับความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในเรื่องน้ำได้ แต่ประเด็นท้าทาย คือ การที่ยังไม่มีการจัดทำตัวชี้วัดความมั่นคงด้านน้ำในระดับประเทศ อีกทั้งดัชนีความมั่นคงด้านน้ำจำเป็นต้องวิเคราะห์มิติด้านต่างๆ ของทรัพยากรน้ำทั้งในเชิงคุณภาพ ปริมาณ (ความเพียงพอ) และประสิทธิภาพในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับเมืองและลุ่มน้ำ (รวมทั้งมิติอื่นๆ เช่น ภัยน้ำท่วมและภัยแล้ง) ดังนั้น คณะที่ปรึกษาจึงเสนอให้มีการพัฒนาดัชนีความมั่นคงด้านน้ำในระดับประเทศและนำผลการคำนวณดัชนีมาใช้เป็นตัวชี้วัดหนึ่งในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข (กรณีนี้ อาจไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้ค่าดัชนีในการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข)

- 2) **ตัวชี้วัดทรัพยากรดิน** นอกจากทรัพยากรน้ำและป่าไม้แล้ว ทรัพยากรดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ สัตว์และพืชและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สถานการณ์ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินหรือในอีกแง่หนึ่ง สถานการณ์ความเสื่อมโทรมของดินจึงเป็นประเด็นที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อภาคเกษตรกรรมซึ่งเกี่ยวโยงกับความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ อย่างไรก็ตาม จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า ประเทศไทยยังขาดแคลนข้อมูลสถานการณ์ภาพรวมของประเทศที่เป็นข้อมูลเชิงสถิติรายปี โดยข้อมูลล่าสุดที่จัดทำโดยกรมพัฒนาที่ดินและเผยแพร่ในเว็บไซต์ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ คือ ข้อมูลในปี 2547³⁴ นอกจากนี้ ประเด็นเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์หรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินแล้ว ยังมีประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงและการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นธรรมซึ่งเป็นประเด็นในยุทธศาสตร์ที่ 1 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยในส่วนทรัพยากรดินจะเป็นเรื่องการกระจายสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับเกษตรกรรายย่อย ข้อมูลที่ควรจัดทำขึ้น คือ จำนวนเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำหรือมีแต่ไม่พอทำกิน ซึ่งจากการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติและสศช. พบว่า ข้อมูลที่มีการรายงานจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ถือครองทำการเกษตรและข้อมูลผู้ถือครองทำ

³⁴ ข้อมูลประเภทและเนื้อที่ดินที่มีปัญหาต่อการใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมของประเทศไทย จำแนกตามภาค พ.ศ. 2547

การเกษตรในลักษณะต่างๆ รวมถึงผู้ที่เช่าที่ดิน แต่มิได้มีการรายงานข้อมูลต่อเนื่องทุกปี ส่วนข้อมูลการมอบสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน (สปก.) มีเฉพาะข้อมูลปี 2549 – 2550

- 3) **ตัวชี้วัดความหลากหลายทางชีวภาพ** ประเด็นความหลากหลายทางชีวภาพนับว่าเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งของการมีระบบนิเวศที่สมดุล อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่มีการจัดทำและเผยแพร่ในประเทศยังไม่สามารถนำมาพัฒนาเป็นตัวชี้วัดในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขได้ เนื่องจากไม่มีการจัดทำข้อมูลเชิงสถิติรายปี โดยข้อมูลที่มีการอ้างอิงในรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม คือ จำนวนชนิดพันธุ์ต่างๆ ที่ถูกคุกคามจนใกล้สูญพันธุ์ซึ่งมีการสำรวจและจัดทำทะเบียนรายการชนิดพันธุ์ในปีพ.ศ. 2548 และจะทำการสำรวจอีกครั้งในปีพ.ศ. 2556-2557 (สำรวจทุก 10 ปี) ส่วนข้อมูลอื่นๆ เช่น จำนวนประชากรสัตว์ (เช่น เสือโคร่ง โลมาและปลาวาฬ) มีการรายงานเฉพาะปีที่สำรวจและตามพื้นที่ที่ทำการสำรวจเท่านั้น ทำให้ยากต่อการนำข้อมูลมาจัดทำเป็นตัวชี้วัดในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขที่คำนวณต่อเนื่องทุกปี

4. **ตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียว** จากที่ตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียว (ที่นอกเหนือจากประเด็นคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร) เป็นตัวชี้วัด means และมีความคาบเกี่ยวกับหลายมิติ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียวที่แม้จะเป็น means แต่สะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขได้และควรมีการพัฒนาขึ้น คือ ชุมตัวชี้วัดที่สะท้อนการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แม้ในร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้เสนอตัวชี้วัด 10 ตัวชี้วัดสำหรับประเด็นดังกล่าวภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 1 แต่ขณะที่ปรึกษาเห็นว่า ตัวชี้วัดที่ควรมีการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่

- ชุมตัวชี้วัดการเพิ่มผลิตภาพสีเขียว (Green Productivity) ในภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและภาคเกษตรกรรม เพื่อติดตามและประเมินประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบต่างๆ ทั้งในแง่พลังงาน ทรัพยากรน้ำ วัสดุและการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และการจัดการของเสีย ปัจจุบัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการเริ่มมีการศึกษาประเด็นดังกล่าวแต่ยังเป็นลักษณะกระจัดกระจายและมิได้มีการทำอย่างต่อเนื่อง จึงเสนอให้สศช. เป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อนและผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำแผนงานและโครงการเชิงบูรณาการเพื่อศึกษาและจัดทำเป็นฐานข้อมูลของประเทศเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินความคืบหน้าของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

- ชุดตัวชี้วัดด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีในภาคการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเริ่มมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาและจำนวนสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานหมุนเวียน รวมทั้งการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าเพิ่ม (สัดส่วนต่อ GDP) และการจ้างงาน (สัดส่วนต่อการจ้างงานทั้งหมด) ในภาคการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียวที่ได้มีการเสนอในร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและในแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่ครบถ้วน สมบูรณ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ “พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด” ซึ่งปัจจุบันมีเพียงข้อมูลพื้นที่เกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของเกษตรกรรมยั่งยืน “สัดส่วนมูลค่าการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” ซึ่งปัจจุบัน มีเพียงข้อมูลในส่วนของหน่วยงานภาครัฐและยังไม่มีกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับสัดส่วนมูลค่าการจัดซื้อจัดจ้าง ดังนั้น จึงควรมีการจัดเก็บข้อมูลพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนทุกรูปแบบ รวมทั้งข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของภาคเอกชน

องค์ประกอบย่อย: ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ประเด็นการวัด: การลดลงของคดีความรุนแรงและจำนวนอุบัติเหตุสามารถสะท้อนถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสังคมโดยรวม

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

เชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนา ข้อ 1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน และ ประเด็นการพัฒนา ข้อ 2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. จำนวนคดีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่อประชากรพันคน	คงเดิม แต่ทบทวนข้อมูลที่ใช้ ตัวชี้วัดนี้สามารถสะท้อนความสถานการณ์ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน แต่ปรับคำให้เฉพาะเจาะจงมากขึ้นและปรับข้อมูลที่ใช้ซึ่งเดิมมีปัญหาในการนับซ้ำจำนวนคดี (คดีอาญาบางประเภทสามารถพิจารณาจัดอยู่ในกลุ่มประเภทความผิดได้มากกว่า 1 รายการ) โดยนับจำนวนคดีตามข้อเสนอของสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งได้กำหนดวิธีการคิด “จำนวนคดีอาญาซึ่งมีผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” ว่าให้นับคดีที่รับแจ้ง คดีกลุ่มที่ 1	ข้อเสนอของสศช.: ใช้จำนวนคดีที่เกิดขึ้นต่ำสุดเป็นเป้าหมาย อยู่ที่ 1.2 คดีต่อประชากรพันคน เมื่อตรวจสอบจำนวนคดี 15 ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ปี 2540 – 2554 พบว่า ปี 2554 มีจำนวนคดีที่เกิดขึ้นต่ำที่สุด คือ 1.36 คดีต่อประชากรพันคนซึ่งยังสูงกว่าค่าเกณฑ์เป้าหมายที่ สศช. เสนอ จึงเห็นว่า ค่าเกณฑ์เป้าหมาย 1.2 คดีต่อประชากรพันคนเป็นค่าที่เหมาะสมแล้ว (กรณีเกณฑ์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ: ใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย 3 ปี ย้อนหลังสำหรับเป้าหมายของปี	B/X*100	1. เว็บไซต์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (มีข้อมูลตั้งแต่ปี 2540 - 2555 โดยมีข้อมูลล่าสุดถึงเดือนกันยายน 2555) http://statistic.police.go.th/dn_main.htm 2. เว็บไซต์สำนักงานสถิติแห่งชาติรวบรวมข้อมูลเดียวกัน ตั้งแต่ปี 2545 – 2554 แยกเป็นรายกลุ่มคดี http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/BaseStat/basestat.html 3. เว็บไซต์สศช. รวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี 2540 – 2555 (update ตามข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) แต่เลือกนำเสนอเฉพาะคดีกลุ่มที่ 2 คดีชีวิต ร่างกายและเพศ และคดีกลุ่มที่ 3 คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน และคดียาเสพติด (จับ/ร้าย) http://social.nesdb.go.th/social/Default.aspx?tabid=131 หมายเหตุ: สำนักงานตำรวจแห่งชาติจำแนกคดีอาญาออกเป็น 5 กลุ่มคดี ได้แก่ 1. คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ (ฆ่า ปล้น ชิงทรัพย์ เรียกค่าไถ่ วางเพลิง) 2. คดีชีวิต ร่างกายและเพศ (ฆ่าโดยเจตนา/ไม่เจตนา/โดยประมาท/พยายามฆ่า/ ทำร้ายร่างกาย

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	เฉพาะคดีลักพาเรียกค่าไถ่และคดีวางเพลิง คดีกลุ่มที่ 2 และ 3 ทั้งกลุ่ม และคดีกลุ่มที่ 4 เฉพาะคดี ยักยอกทรัพย์และฉ้อโกงทรัพย์	ถัดไป)		ข่มขืน) 3. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ 4. คดีที่น่าสนใจ (โจรกรรมรถ ปล้นชิงรถยนต์/แท็กซี่ ข่มขืนและฆ่า เรียกค่าไถ่ ฉ้อโกง ยักยอก) 5. คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย (อาชญากรรม การพนัน ยาเสพติด ประเวณี วัตถุลามก)
2. อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรทางบกต่อประชากรพันคน	เสนอใหม่ เนื่องจากอุบัติเหตุ โดยเฉพาะอุบัติเหตุจากการจราจร เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ตัวชี้วัดนี้ สศช. ได้เสนอเป็นตัวชี้วัดที่ควรพัฒนา (แต่เสนอทั้งจราจรทางบก น้ำและอากาศ) และเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ในประเด็นความปลอดภัยฯ	ใช้เป้าหมายของทศวรรษแห่งความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2554 – 2563 ลดอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนต่ำกว่า 10 คนต่อประชากร 1 แสนคน ภายในปี 2563 ส่วนเป้าหมายในแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2552 – 2555 กำหนดอยู่ที่ 14.15 คนต่อประชากร 1 แสนคน ภายในปี 2555 (อ้างอิงมาตรฐานของ UN ที่เสนอให้ประเทศสมาชิกควรลดการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรทางถนนลงครึ่งหนึ่งภายในระยะเวลา 10 ปี) ไม่นำมาเป็นเป้าหมายเนื่องจากเป็นเป้าหมายของปี 2555	B/X*100	1. เว็บไซต์ศูนย์อำนวยความสะดวกทางถนน สถิติผู้เสียชีวิต อ้างถึงข้อมูลจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกลาง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ http://www.roadsafetythailand.com/main/index.php/data-statistics-th/statnormal มีข้อมูลตั้งแต่ปีพ.ศ. 2549 – 2554 2. เว็บไซต์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ http://statistic.police.go.th/traff_main.htm คดีอุบัติเหตุจราจร (มีจำนวนผู้เสียชีวิต) ข้อมูลตั้งแต่ปี 2541 - ปี 2555 (ถึงเดือนกันยายน) 3. เว็บไซต์สำนักงานสถิติแห่งชาติ http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/BaseStat/basestat.html อุบัติเหตุการจราจรทางบก อ้างถึงข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (เป็นข้อมูลชุดเดียวกับ 2.) หมายเหตุ: พบว่า ข้อมูลตัวเลขผู้เสียชีวิตจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกลาง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (อ้างอิงใน 1.) ต่างจากข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เช่น ปี 2553 ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกลาง สำนักงานตำรวจแห่งชาติรายงานตัวเลขผู้เสียชีวิตอยู่ที่ 10,742 คน ขณะที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการคำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
				รายงานตัวเลขอยู่ที่ 7,468 คน ข้อมูลเป้าหมายของทศวรรษฯ และเป้าหมายในแผนแม่บทฯ มาจากเว็บไซต์ของศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นฝ่ายเลขานุการของศูนย์ฯ) ข้อมูลอีกส่วนหนึ่ง: อัตราการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุและการเป็นพิษจากเว็บไซต์สำนักงานสถิติแห่งชาติ ในหมวดสถิติพื้นฐานอนุกรมเวลา (time-series) http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/BaseStat/basestat.html อ้างอิงข้อมูลของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ข้อมูลล่าสุด ปี 2553 อยู่ที่ 0.52/ประชากรพันคน (แต่มิได้ใช้ข้อมูลนี้ เนื่องจากไม่สามารถหาค่าเป้าหมายได้)
3. (ตัวชี้วัดเสริม) จำนวนคดียาเสพติดต่อประชากรพันคน	ย้ายมาเป็นตัวชี้วัดเสริม เนื่องจากจำนวนคดียาเสพติดที่มากขึ้นหรือน้อยลงส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการปราบปราม อีกทั้งสาเหตุการก่อคดีอาชญากรรมส่วนหนึ่งมาจากผู้ติดยาเสพติด			คดียาเสพติดเป็นหนึ่งในคดีภายใต้กลุ่มคดีที่ 5 คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย 1. เว็บไซต์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (มีข้อมูลตั้งแต่ปี 2540 - 2555 โดยมีข้อมูลล่าสุดถึงเดือนกันยายน 2555) http://statistic.police.go.th/dn_main.htm 2. เว็บไซต์สศช. รวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี 2540 – 2555 (update ตามข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) แต่เลือกนำเสนอเฉพาะคดีกลุ่มที่ 2 คดีชีวิต ร่างกายและเพศ และคดีกลุ่มที่ 3 คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน และคดียาเสพติด (จับ/ราย) http://social.nesdb.go.th/social/Default.aspx?tabid=131

องค์ประกอบย่อย: สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี

ประเด็นการวัด: มลภาวะต่างๆ (คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ขยะ) ได้รับการป้องกันและดูแลแก้ไข การลดผลกระทบและการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญเกือบทุกข้อมีความเชื่อมโยงกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยประเด็นการพัฒนาที่จะมีผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมและการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ประเด็นข้อ 2.) การส่งเสริมภาคเอกชนให้ดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ประเด็นข้อ 3.) การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ก็จะส่งผลต่อการประหยัดพลังงานในภาคขนส่ง (ประเด็นข้อ 4.) เป็นต้น ส่วนประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ คือ ประเด็นข้อ 7. การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และ ข้อ 8. การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ส่วนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 6 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากร	คงเดิม แต่ทบทวนข้อมูลที่ใช้ตัวชี้วัดนี้ แม้จะมีได้สะท้อนผลกระทบสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แต่ชี้ให้เห็นสถานการณ์การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของประเทศ และเป็นตัวชี้วัดที่	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน 2.4 ตัน/คน/ปีตามที่ สศช. อ้างถึงเป้าหมาย MDGs	B/X*100	สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน http://www.eppo.go.th/info/9emission_stat.htm ข้อมูล CO ₂ per capita นำเสนอใน ppt ตั้งแต่ปีค.ศ. 1987 – 2012 (เข้าถึงข้อมูลล่าสุด วันที่ 13 เมษายน 2556)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	ใช้ใน MDGs ส่วนข้อมูล ผลกระทบจากภัยพิบัติทาง ธรรมชาติจะเป็นตัวชี้วัดเสริม			
2. ร้อยละของแหล่งน้ำที่มี คุณภาพอย่างต่ำอยู่ใน เกณฑ์พอใช้ต่อแหล่งน้ำทั้ง ประเทศ	คงเดิม เนื่องจากสามารถ สะท้อนสถานการณ์คุณภาพน้ำ ของแหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ	ใช้ร้อยละของแหล่งน้ำที่มี คุณภาพอย่างต่ำอยู่ในเกณฑ์ พอใช้ต่อแหล่งน้ำทั้งประเทศ เท่ากับร้อยละ 80 ตาม เป้าหมายในแผนจัดการมลพิษ พ.ศ. 2555 – 2559	(100/B)*X	สำนักจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2554 รายงานผล การตรวจวัดคุณภาพน้ำแหล่งน้ำสำคัญ 52 แหล่งน้ำ (แม่น้ำ 48 สายและแหล่งน้ำนิ่ง 4 แห่ง) โดยประเมินจากมาตรฐานคุณภาพ น้ำแหล่งน้ำผิวดิน คุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดี ร้อยละ 32 พอใช้ ร้อยละ 45 และเสื่อมโทรม ร้อยละ 23
3. ร้อยละของการจัดการ ขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูก หลักวิชาการต่อปริมาณขยะ มูลฝอยทั่วประเทศ	คงเดิม แต่ปรับค่าให้ชัดเจน ขึ้น และปรับเกณฑ์มาตรฐาน	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน ปรับเป็น ร้อยละ 50 ของปริมาณขยะมูล ฝอยทั่วประเทศ (นับปริมาณที่ ทิ้งลงถัง) ตามเป้าหมายในแผน จัดการมลพิษ พ.ศ. 2555 – 2559 (จากเดิมที่ สศช. ใช้ร้อย ละ 70)	X/B*100	สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2551 - 2555
4. ร้อยละของจำนวนวันที่ ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM ₁₀) อยู่ใน เกณฑ์มาตรฐาน	-ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด- ปรับตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับ ตัวชี้วัดในแผนจัดการมลพิษ พ.ศ. 2555 – 2559 โดยดู สัดส่วนจำนวนวันที่ค่า PM ₁₀ อยู่ ในเกณฑ์มาตรฐานต่อจำนวน วันที่ตรวจวัดทั้งหมดของสถานี	จำนวนวันที่ค่า PM ₁₀ อยู่ใน เกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 98 ตามเป้าหมายในแผนจัดการ มลพิษ พ.ศ. 2555 – 2559	(100/B)*X	สำนักจัดการคุณภาพอากาศและเสียง กรมควบคุมมลพิษ (ขอ ข้อมูลโดยตรงจากหน่วยงาน)

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	ตรวจวัดอัตโนมัติทุกแห่ง (63 สถานี)) การใช้ข้อมูลจำนวนวันที่ค่า PM_{10} อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน (ค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง) สามารถ บ่งชี้สถานการณ์คุณภาพอากาศ ในแต่ละพื้นที่และในแต่ละ ช่วงเวลาได้ดีกว่าการวัดจาก <u>จำนวนสถานีตรวจวัดที่มี PM_{10} เกินมาตรฐานซึ่งดูจากค่าเฉลี่ย รายปี</u> อีกทั้ง การดูจำนวนวันที่ เกินมาตรฐานยังสามารถใช้เป็น ข้อมูลในการกำหนดมาตรการ แก้ไขปัญหาในช่วงเวลานั้นๆ ได้ เนื่องจากบางพื้นที่อาจมีปัญหา เฉพาะบางช่วงเวลาของปี เช่น ภาคเหนือ			
(ตัวชี้วัดเสริม) ปริมาณและมูลค่าความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ	เพื่อแสดงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติเน้นมูลค่าความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้ง			สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานสถิติสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย 2553 มีข้อมูลตั้งแต่ปี 2543 – 2552 ฐานข้อมูล สศช. สิ่งแวดล้อมทางสังคม http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatSubDefault_Final.aspx?catid=9 สถานการณ์อุทกภัย/ภัยแล้ง/อัคคีภัย/ภัยหนาว/ วาตภัย ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2532 – 2553

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
(ตัวชี้วัดเสริม) 1. ปริมาณขยะชุมชน 2. ปริมาณของเสียและอัตรา การนำขยะกลับมาใช้ใหม่	เพื่ออธิบายเป็นข้อมูลเพิ่มเติม ตัวชี้วัดหลัก			สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2554
(ตัวชี้วัดเสริม) จำนวนเรื่องร้องเรียนด้าน มลพิษ	การร้องเรียนปัญหามลพิษมายัง หน่วยงานภาครัฐ เป็นกลไกหนึ่ง ในการสะท้อนปัญหามลพิษจาก แหล่งกำเนิดมลพิษที่ทำให้ ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ทั้งนี้ สศช. กำหนดให้เป็น ตัวชี้วัดเสริมในดัชนีอยู่เย็นเป็น สุขฯ อยู่แล้ว แต่เปลี่ยนจากการ ใช้ข้อมูลจากแหล่งเดียว (คพ.) เป็น 6 แหล่ง			1. รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2550 นำเสนอข้อมูลสถิติจำนวนเรื่องร้องเรียนมลพิษจากหน่วยงาน ภาครัฐต่างๆ 6 แหล่ง ได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ กรมโรงงาน อุตสาหกรรม สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ศูนย์บริการ ประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ศูนย์บริการร่วม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และศูนย์ดำรง ธรรม กระทรวงมหาดไทย 2. เว็บไซต์ของกรมควบคุมมลพิษ (ฝ่ายตรวจและบังคับการ) (http://www.pcd.go.th/info_serv/pol_stat2552.html)) นำเสนอ ข้อมูลจำนวนเรื่องร้องเรียนที่แจ้งมายังกรมควบคุมมลพิษ (เป็น ข้อมูลเดียวกับที่ สศช. นำเสนอในรายงาน)

องค์ประกอบย่อย: ระบบนิเวศที่สมดุล

ประเด็นการวัด: ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติของระบบต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ (พื้นที่อนุรักษ์) และทรัพยากรทะเล (ประมง)

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

เชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนา ข้อ 1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน และ ประเด็นการพัฒนา ข้อ 2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. ร้อยละของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ	-เสนอใหม่- พื้นที่ป่าอนุรักษ์มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการรักษาเสถียรภาพเชิงนิเวศวิทยา และการอนุรักษ์ความหลากหลายด้านชีววิทยา เป็นสถานที่พิเศษสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษา พื้นที่ป่าอนุรักษ์สะท้อนพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทาง	เป้าหมายที่ระบุในแผนฯ 11 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19 ของพื้นที่ประเทศ อย่างไรก็ตาม หาดูข้อมูลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในปี 2554 พบว่า มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 20 ของพื้นที่ประเทศแล้ว (ดังนั้น เป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผนฯ 11 บรรลุแล้ว จึงไม่ทำทนาย) มีข้อสังเกตว่า เป้าหมายในแผนฯ มีการปรับเปลี่ยนอยู่หลายครั้ง แผนฯ 10 อยู่ที่ร้อยละ 18 แผนฯ 7 - 9 อยู่ที่ร้อยละ 25 แผนฯ 6 อยู่ที่ร้อยละ 15 คณะวิจัยเสนอใช้ร้อยละ 25 เป็นค่าเกณฑ์มาตรฐานในการคิดดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ	X/B*100	สำนักงานสถิติแห่งชาติ เว็บไซต์สำนักงานสถิติแห่งชาติ อ้างถึงข้อมูลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ปีพ.ศ. 2550 – 2554 (ไม่นับรวมพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ) // พื้นที่ประเทศ 513,114 ตร.กม.

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	ชีวภาพได้มากกว่าพื้นที่ป่า ซึ่งตามนิยามได้รวมถึง “ป่า โครงการ” หรือ “พื้นที่ป่า ปลูก” ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ ได้รับการปลูกต้นไม้ขึ้นใหม่ และมีการดูแลรักษาให้คง สภาพเป็นป่าต่อไปต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่า 2 ปี ดังนั้น พื้นที่ป่าปลูกที่เพิ่ง ดำเนินการจะไม่สะท้อน สภาพความเป็นป่าที่มีความ อุดมสมบูรณ์	ไม่พบการระบุเป้าหมายในเว็บไซต์และ แผนของกรมอุทยานฯ เช่นใน แผนปฏิบัติการสปี (พ.ศ. 2555 – 2558) ของกรมอุทยานฯ มิได้ระบุ เป้าหมายการเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ หากแต่ ระบุ เป้าหมายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้รับการ คุ้มครอง ป้องกันอยู่ที่ 73 ล้านไร่ (ยุทธศาสตร์ที่ 2)		
2. ปริมาณสัตว์น้ำ เศรษฐกิจ (เฉพาะปลา น้ำจืด) ที่จับได้ในอ่าว ไทย	คงตัวชี้วัดเดิม การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของ ปลาหน้าดินสามารถสะท้อน ความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรและระบบนิเวศ ชายฝั่ง	ใช้ปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจ (เฉพาะปลา น้ำจืด) ที่จับได้ในอ่าวไทยต่อชั่วโมง เท่ากับ 10 กิโลกรัมต่อชั่วโมงเป็นเกณฑ์ มาตรฐาน	X/B*100	เว็บไซต์กรมประมง สำนักงานวิจัยและพัฒนาประมงทะเลได้นำ ข้อมูลขึ้นเว็บไซต์ตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา http://www.fisheries.go.th/marine/KnowledgeCenter/CPUE/CPUE.html
(ตัวชี้วัดเสริม) สัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ ประเทศ	ปรับเป็นตัวชี้วัดเสริม เพื่อ อธิบายให้เห็นภาพรวมของ พื้นที่ป่าของประเทศ			สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานสถิติสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไทย 2553 มีข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ ปี 2534 2536 2538 2541 2543 2547 2549 และ 2551
(ตัวชี้วัดเสริม) สัดส่วนพื้นที่ป่าชายเลน	พื้นที่ป่าชายเลนสะท้อน สถานการณ์ทรัพยากรทาง	ในแผนฯ 11 ระบุเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่า ชายเลนไม่น้อยกว่าปีละ 5,000 ไร่		สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานสถิติสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไทย 2553 มีข้อมูลพื้นที่ป่าชายเลน ปี 2534 2536 2539 2541

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
ต่อพื้นที่ประเทศ	ทะเลและชายฝั่ง การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนมีผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอื่นด้วย เช่น ระบบนิเวศแนวปะการัง ระบบนิเวศแหล่งหญ้าทะเล			2543 และ 2547 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ระบุพื้นที่ป่าชายเลนในปัจจุบัน อยู่ที่ 1.5 ล้านไร่ ไม่มีข้อมูลเชิงสถิติรายปี http://www.dmcr.go.th/marinecenter/mangrove-lesson2.php สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553 รายงานพื้นที่ป่าชายเลน ปี 2547 และ 2552 (หน่วย: ไร่) (อ้างถึงข้อมูลกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) (หน้า 131)
(ตัวชี้วัดเสริม) จำนวนชนิดพันธุ์ต่างๆ ที่ถูกคุกคามจนใกล้สูญพันธุ์	เพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพ			สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2555) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 - 2559 ข้อมูลประกอบตัวชี้วัดนี้ ที่อยู่ในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ จะเหมือนกับข้อมูลในเว็บไซต์ของ สผ. เว็บไซต์ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม http://chm-thai.onep.go.th/chm/red_animal.html
(ตัวชี้วัดเสริม) คดีการกระทำผิดด้านสัตว์ป่า-จำนวนสัตว์มีชีวิตและซากสัตว์ที่มีการลักลอบค้า	เพื่อชี้ให้เห็นแนวโน้มของปัญหาที่เป็นภัยคุกคามการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ			สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553 รายงานข้อมูล ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2547 – 2553 (หน้า 187) ข้อมูลจากเว็บไซต์ กรมอุทยานฯ update ปีงบประมาณ 2554 และ 2555 http://www.dnp.go.th/Lawsuit/2554101-25550930.pdf http://www.dnp.go.th/Lawsuit/case260954.pdf

องค์ประกอบย่อย : เศรษฐกิจสีเขียว

หลักการและเหตุผล: ประเด็นพัฒนาและยุทธศาสตร์ที่เสนอในแผนฯ ฉบับที่ 11 ได้ระบุถึงการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมมุ่งสู่อุตสาหกรรมสีเขียวและให้ความสำคัญกับการลงทุนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปรับพฤติกรรมกรรมการบริโภคสู่สังคมคาร์บอนต่ำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำเป็นแนวทางการพัฒนา (means) มิใช่ผลของการพัฒนา (ends) ของดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขและขณะนี้ ภาครัฐกำลังอยู่ระหว่างการยกร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green growth) ซึ่งมีตัวชี้วัดชุดเดียวกับที่คณะที่ปรึกษาเสนอ คณะที่ปรึกษาจึงเสนอเพื่อขอขยายแนวทางการพัฒนาภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีและระบบนิเวศที่สมดุลอันเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่สะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย อย่างไรก็ตาม คณะที่ปรึกษาได้นำตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัดจากชุดตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียวมาคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขเพื่อเป็นทางเลือกในการพิจารณา

ประเด็นการวัด: การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ดูจากสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก สัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์) และสัดส่วนการใช้สารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ตัวชี้วัดที่เสนอ ไม่สามารถครอบคลุมตัวชี้วัดการผลิตในภาคอุตสาหกรรมเนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลและยังไม่มีตัวชี้วัดที่สะท้อนการปรับเปลี่ยนการผลิตในภาคอุตสาหกรรมไปสู่การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ ได้เสนอตัวชี้วัดเสริม ประกอบด้วยความเข้มการใช้พลังงาน จำนวนสถานประกอบการที่ได้รับการรับรองเป็นอุตสาหกรรมสีเขียว สถิติอุบัติเหตุจากเงินจากสารเคมี และสัดส่วนมูลค่าการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในหน่วยงานภาครัฐ)

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่:

ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 6 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

แนวคิดใหม่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เศรษฐกิจสีเขียว การเติบโตสีเขียว อุตสาหกรรมสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำ โดยองค์ประกอบย่อยในส่วนนี้ จะมุ่งเน้นตัวชี้วัดที่เป็น แนวทางการพัฒนา (means) ที่นำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำ โดยการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและการลงทุนเพื่อการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทุนธรรมชาติ (น้ำ พลังงาน วัสดุ) ในการผลิตภาคอุตสาหกรรมและลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมถึงการลงทุนและสร้างนวัตกรรมในเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมและในภาคการผลิตและบริการด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	เป้าหมาย	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย	การเพิ่มสัดส่วนใช้พลังงานทดแทน/พลังงานทางเลือก แทนการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิลจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน	เป้าหมายในยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจฯ เพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19 (ภายในปี 2559) ในขณะที่กระทรวงพลังงานกำหนดเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ 25 ภายในปี 2564 ตามแผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก 25% ใน 10 ปี (พ.ศ. 2555 – 2564)	กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน รายงานพลังงานของประเทศไทย 2554 รายงานพลังงานทดแทนของประเทศไทย 2554 http://www.dede.go.th/dede/images/stories/stat_dede/alternative_54/alternative_54.pdf ปี 2555 ใช้ข้อมูลจาก “สถิติพลังงานของประเทศไทย (เบื้องต้น)” http://www.dede.go.th/dede/images/stories/stat_dede/statistics_2012_5mar56/thailand%20energy%20statistics%202012%20na%205%20march%202013_1.pdf เป้าหมาย: http://www.dede.go.th/dede/images/stories/aedp25.pdf
2. สัดส่วนพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน (พื้นที่เกษตรอินทรีย์) ต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	สะท้อนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมภาคเกษตรกรรมว่าเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืนหรือไม่ เกษตรกรรมเคมีและการผลิตทางการเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นสาเหตุสำคัญในการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาะปุ๋ยไนโตรเจนซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการปล่อยก๊าซไนตรัสออกไซด์	แผนฯ ฉบับที่ 11 (ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตรฯ) กำหนดเป้าหมาย “เพิ่มพื้นที่การทำเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างน้อยร้อยละ 5 ต่อปี” สอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 – 2559 ซึ่งได้กำหนดตัวชี้วัด “พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 5 ต่อปีของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด” ในส่วนของเป้าหมายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ในแผนปฏิบัติการภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตร	ปัจจุบัน หน่วยงานรับผิดชอบอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน จึงใช้ข้อมูลพื้นที่เกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของเกษตรกรรมยั่งยืน - สหกรณ์กรีนเนท จำกัด/มูลนิธิสืบนาคะเสถียร http://www.greennet.or.th/ รวบรวมข้อมูลพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ไร่) ตั้งแต่ปี 2541 มีข้อมูลล่าสุดถึงปี 2553 จากการสำรวจของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร/กรีนเนท พื้นที่เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 0.212 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2553 หรือคิดเป็น 0.162% ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดของประเทศซึ่งมีอยู่ 131.27 ล้านไร่ และมีฟาร์มเกษตรอินทรีย์ 7,405 ฟาร์ม หรือคิดเป็นสัดส่วน 0.145% จากจำนวนฟาร์มทั้งหมดในประเทศ 5,100,000 แห่ง

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	เป้าหมาย	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
		อินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551 – 2554 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ได้กำหนดเป้าหมายการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 200,000 ไร่ เกษตรกรไม่น้อยกว่า 38,000 ราย ในร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2556 – 2559) กำหนดเป้าหมาย “พื้นที่การผลิตในรูปแบบเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปี” ซึ่งคิดเป็นเป้าหมาย สัดส่วนร้อยละ 0.29 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ในปี 2559 (ปีสุดท้ายของแผนฯ)	ฐานข้อมูลของ Research Institute of Organic Agriculture (FiBL) http://www.organic-world.net/statistics-data-tables-dynamic.html?&L=0 มีการจัดทำข้อมูลสถิติและรายงานประจำปีเกี่ยวกับพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั่วโลก สำหรับประเทศไทย ในฐานข้อมูลมีข้อมูล ตั้งแต่ปี 2548 - 2554 ปี 2554 ประเทศไทยมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั้งหมด 34,829 เฮกตาร์ คิดเป็น 0.18% ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด ทั้งนี้ ข้อมูลประเทศไทยมาจากสหกรณ์กรีนเนท หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง -กระทรวงพาณิชย์ ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ http://www.organic.moc.go.th/ ไม่มีสรุปข้อมูลสถิติรายปีในภาพรวมพื้นที่เกษตรอินทรีย์ แต่เป็นฐานข้อมูลให้สืบค้นตามประเภทสินค้า จังหวัด/ภาพรวมทั้งประเทศ และปี -กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในเว็บไซต์ เมนู “ข้อมูลและสถิติ” ไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน/เกษตรอินทรีย์ -คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (เดิม สศช. เป็นฝ่ายเลขานุการ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551 – 2554 ปัจจุบัน ได้มีการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ฯ พ.ศ. 2556 – 2559 จากการตรวจสอบเว็บไซต์ สศก. ยังไม่พบข้อมูลสถิติเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
3. สัดส่วนปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด	เพื่อแสดงให้เห็นสถานการณ์แนวโน้มการใช้สารเคมีในภาคเกษตรซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย	ในแผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมีแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2555 – 2564) มิได้ระบุเป้าหมายในการลดการใช้สารเคมีในภาค	เว็บไซต์สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2545-2555 และข้อมูลการใช้ที่ดิน (ข้อมูลพื้นที่การเกษตร) ปี 2545 – 2554 ข้อจำกัด คือ ไม่มีข้อมูลการผลิตและจำหน่ายสารกำจัดศัตรูพืชใน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	เป้าหมาย	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	ของผู้ผลิต (เกษตรกร) และ ผู้บริโภค	เกษตรกรรม หากแต่ระบุเป้าหมาย ในเรื่องการมีกลไกและระบบบริหาร จัดการสารเคมีและทุกภาคส่วนมี ศักยภาพในการป้องกันและควบคุม ผลกระทบต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากสารเคมี ด้วยเหตุนี้ จึงใช้ค่าเฉลี่ยสัดส่วนการ นำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่ การเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)	ประเทศ
(ตัวชี้วัดเสริม) 4. ความเข้มการใช้พลังงาน หรือการใช้พลังงานขั้น สุดท้ายต่อ GDP at 1988 Price (toe/ล้านบาท)	สะท้อนประสิทธิภาพการใช้ พลังงานโดยรวมของประเทศต่อ การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากพลังงานส่วนใหญ่ได้จาก เชื้อเพลิงฟอสซิลซึ่งเป็นทรัพยากร ที่ใช้แล้วหมดไปและเป็นสาเหตุ หลักของการเกิดมลพิษทาง อากาศและการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ ดังนั้น หากมีการใช้ พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะ ส่งผลต่อการลดปัญหามลพิษและ การปล่อยก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์ ที่เกิดจาก การใช้พลังงานลงอีกด้วย	เป้าหมายในยุทธศาสตร์การปรับ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ภายใต้ แผนฯ 11 ลดความเข้มการใช้ พลังงานลง ร้อยละ 2	เว็บไซต์สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน http://www.eppo.go.th/info/7economic_stat.htm

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	เป้าหมาย	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
(ตัวชี้วัดเสริม) 5. จำนวนสถานประกอบการที่ได้รับการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียว	สะท้อนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นซึ่งจะส่งผลบวกต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรธรรมชาติ ข้อจำกัดของตัวชี้วัดนี้ คือ อาจมิได้สะท้อนผลการดำเนินงานในเชิงคุณภาพโดยตรง	เป้าหมายของ อก. : จำนวนโรงงานไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง (นับเฉพาะโรงงานประเภทที่ 3 ก่อนซึ่งมีประมาณ 70,000 โรง) ได้รับการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียว	กระทรวงอุตสาหกรรม โครงการอุตสาหกรรมสีเขียว เริ่มตั้งแต่ปี 2554 ในช่วงปี 2554 – 2555 มีสถานประกอบการเข้าร่วมโครงการอุตสาหกรรมสีเขียวและผ่านการประเมินแล้วจำนวน 3,667 ราย แบ่งเป็นระดับที่ 1 จำนวน 1,619 ราย ระดับที่ 2 จำนวน 870 ราย ระดับที่ 3 จำนวน 1,162 ราย และระดับที่ 4 จำนวน 30 ราย http://www.greenindustrythailand.com/cms/index.php
(ตัวชี้วัดเสริม) 6. ปริมาณการผลิตและการนำเข้าสารเคมีและสัดส่วนเกษตรกรที่มีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยจากสารเคมี การเกษตร	เพื่อแสดงให้เห็นสถานการณ์แนวโน้มการใช้สารเคมีในภาพรวมและความเสี่ยงต่อผู้ใช้ โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีความเสี่ยงต่อการสัมผัสสารกำจัดศัตรูพืช		1. รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ประจำปี ของกรมควบคุมมลพิษ รายงานข้อมูลปริมาณการนำเข้าและผลิตสารเคมี (ภาพรวม) รวมทั้งจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเนื่องจากได้รับพิษจากสารอันตรายทางการเกษตรและสารอันตรายทางอุตสาหกรรม (รวบรวมข้อมูลจากสำนักกระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข) 2. สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค รายงานผลการสำรวจการสัมผัสสารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ปี 2555
(ตัวชี้วัดเสริม) 7. สถิติอุบัติเหตุจากสารเคมี	โรงงานอุตสาหกรรมทุกแห่งจะมีการใช้สารเคมีและการเกิดจากของเสียทั้งของเสียอันตรายและของเสียไม่อันตราย หากภาคอุตสาหกรรมมีการพัฒนาไปสู่ อุตสาหกรรมสีเขียว ซึ่งหมายถึง การที่ผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและ		1. สถิติอุบัติเหตุจากเงินจากสารเคมี กรมควบคุมมลพิษ จาก รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2554 (ข้อมูลตั้งแต่ปี 2550 – 2554) 2. สถิติอุบัติเหตุจากวัตถุเคมี รวบรวมโดยหน่วยข้อเสนอแนะจากอุบัติการณ์และความปลอดภัย ศูนย์ความเป็นเลิศด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวบรวมเหตุการณ์ อุบัติภัยสารเคมีจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งสถิติจากกรมควบคุมมลพิษ จัดทำสถิติวิเคราะห์จำแนกเหตุการณ์ตามประเภทสารเคมี

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	เป้าหมาย	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
	สิ่งแวดล้อมมากขึ้น การเกิดอุบัติเหตุสารเคมีซึ่งรวมถึงการลักลอบทิ้งกากของเสียควรลดลง		http://www.chemtrack.org/Stat-Accident-Number.asp
(ตัวชี้วัดเสริม) 8. สัดส่วนมูลค่าการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในหน่วยงานภาครัฐต่อหน่วยงานภาครัฐต่อปี	สะท้อนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริโภคไปสู่การบริโภคที่ยั่งยืน โดยเริ่มจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นผู้บริโภครายใหญ่และสามารถกระตุ้นให้เกิดตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับตัวชี้วัดในแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 – 2559 และร่างยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	(ร่าง) แผนส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปี 2555 - 2559 กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ แต่ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงมูลค่า โดยเป้าหมายในเชิงปริมาณ กำหนดให้ สัดส่วนปริมาณสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมต่อปริมาณจัดซื้อจัดจ้างทั้งหมดไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ภายในปี พ.ศ. 2559	ส่วนเทคโนโลยีการจัดการมลพิษ ฝ่ายคุณภาพสิ่งแวดล้อมและห้องปฏิบัติการ กรมควบคุมมลพิษ ศูนย์รวมข้อมูลสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม http://ptech.pcd.go.th/gp/main/reporter.php?report=plaeselogin รายงานผลการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานต่างๆ (ปริมาณและมูลค่า) ตามปีงบประมาณ ตั้งแต่ปี 2551 - 2554 (ปี 2555 มิได้มีการจัดเก็บข้อมูล)

5.6 องค์ประกอบหลักสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

5.6.1 การทบทวนองค์ความรู้ของแนวคิดที่เกี่ยวข้องในตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 6 ของดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย คือ สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล คือ สภาพที่คนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ มีความสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นฐานของความยุติธรรมยอมรับเคารพและปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน และร่วมบริหารจัดการประเทศกับภาครัฐ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส คำนึงถึงคุณค่า และเป็นธรรม นำไปสู่สังคมสมานฉันท์ มีสันติสุขอย่างยั่งยืน สามารถอยู่ร่วมกับนานาชาติได้อย่างเป็นมิตร สภาพการเมืองการปกครองของไทย โดย สศช.ได้ให้เหตุผลถึงความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพว่า จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบราชการและข้าราชการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ควบคู่ไปกับปลูกจิตสำนึก ค่านิยมประชาธิปไตย และธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม จากความหมายของ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล” ดังกล่าวได้มีการแยกองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1) **การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย** หมายถึง ประชาชนมีความตื่นตัว รู้จักรักษาสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพในส่วนของตนเองและประพฤติปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนเอง และเคารพสิทธิ หน้าที่ของบุคคลอื่น ตลอดจนมีความกระตือรือร้นเข้าร่วมบริหารและพัฒนาประเทศ

2) **สังคมที่มีธรรมาภิบาล** หมายถึง การบริหารจัดการเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่ดี มีระบบโครงสร้าง กฎเกณฑ์ กระบวนการและกลไกการดำเนินงาน และการตรวจสอบที่มีคุณธรรม นิติธรรม ความโปร่งใส ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

3) **ความสมานฉันท์** หมายถึง สังคมที่อยู่ร่วมกันฉันท์กัลยาณมิตร มีความพอใจร่วมกัน มีความเห็นพ้องกัน พร้อมยอมรับความแตกต่าง หลากหลายด้านเชื้อชาติ ความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนาของกลุ่มคนในสังคม เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ขณะที่ปรึกษาได้ทบทวนกรอบแนวคิดและองค์ประกอบย่อยทั้ง 3 องค์ประกอบข้างต้น เห็นว่าแนวคิดขององค์ประกอบหลัก (สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล) มีความเหมาะสมในการสะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุขในมิติสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล แต่มีจำนวนตัวชี้วัดน้อยยังไม่เพียงพอ

พอที่จะสะท้อนสังคมที่เป็นประชาธิปไตยและมีธรรมาภิบาลที่เชื่อมโยงในทุกระดับจากระดับบุคคลไปสู่ชุมชนและประเทศ รวมทั้งเป็นการพิจารณาในมุมมองจากภาครัฐสู่สังคม แต่ไม่ได้มองจากมุมมองภายนอกที่สะท้อนภาพการบริหารจัดการของภาครัฐ โดยเฉพาะในระดับประเทศที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงกระบวนการในการบริหารงานภาครัฐที่ควรมีการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 10 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักการมีส่วนร่วม หลักการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และหลักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

5.6.2 ศึกษาประเด็นพัฒนา 9 ประเด็นและ 6 ยุทธศาสตร์ แนวคิดใหม่ที่มีผลต่อการปรับปรุงดัชนี

โดยที่การพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข เป็นการสะท้อนเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา (Ends) และต้องพิจารณาเชื่อมโยงให้สะท้อนถึงวิธีการ (Means) ต่างๆ ที่จะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายความอยู่เย็นเป็นสุขด้วย โดยแบ่งดัชนีชี้วัดความสุขเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสังคมไทย ระดับชุมชน และระดับครอบครัว/บุคคล ดังนั้น ตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลัก “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล” จึงต้องสะท้อนให้เห็นสถานะปัจจุบันและแนวโน้มของ 1) การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย 2) สังคมที่มีธรรมาภิบาล และ 3) สังคมสมานฉันท์ เป็นหลัก ส่วนประเด็นพัฒนาและยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้นเป็นเครื่องมือหรือวิธีการ (means) ที่จะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขๆ ที่สะท้อนผ่าน 3 แง่มุมดังกล่าว จึงอาจจัดเป็นตัวชี้วัดที่ใช้อธิบายเสริมในการวิเคราะห์ผลกระทบจากการพัฒนาที่มีผลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5.6.2.1 แนวคิดใหม่

แนวคิดใหม่ในมิติสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลจะเป็นการทบทวนแนวคิดที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ (1) แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ คุณภาพประชาธิปไตย (Quality of Democracy) ประกอบด้วยประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) และการเมืองภาคพลเมือง (Civil Politic) (2) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ได้แก่ การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และ (3) แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสมานฉันท์ ซึ่งเป็นคำตอบหนึ่งของสังคมไทยที่พึงปรารถนา จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเสนอไว้ในที่นี้ด้วยเนื่องจากเป็นหนึ่งในวิธีการหรือ

กระบวนการทางประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่น่าสังคมประชาธิปไตยไปสู่สังคม
 สมานฉันท์ได้

1) คุณภาพประชาธิปไตย

สาระสำคัญของเนื้อหาคุณภาพประชาธิปไตยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ ประกอบด้วย ระบอบการ
 ปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยทางตรงและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม สำหรับเนื้อหา
 ทั่วไปเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการกล่าวถึงพัฒนาการของระบอบการปกครอง
 แบบประชาธิปไตย หลักการพื้นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และรูปแบบของ
 ประชาธิปไตยในภาพกว้าง จากนั้นจึงเป็นเนื้อหาแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยทางตรงและ
 ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวคิดที่หลายภาคส่วนได้หยิบยกและเสนอขึ้นมา เพราะ
 พัฒนาการประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ผ่านมาในสังคมไทย ไม่ได้นำมาซึ่งจุดมุ่งหมายสูงสุดของ
 ประชาธิปไตยในแบบที่ควรจะเป็น

2). ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

2.1) ความหมายของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” (democracy) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า “demokratia” ซึ่ง
 หมายถึง “การปกครองโดยประชาชน” (popular rules หรือ rule of the people) เมื่อกล่าวถึงระบอบ
 การเมือง คำนี้มักหมายถึงระบอบที่ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมการเมืองร่วมกันตัดสินใจในเรื่อง
 ที่เกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวม โดยทุกคนมีอำนาจการตัดสินใจที่เท่าเทียมกัน (equal power) อย่างไรก็
 ดี ประชาธิปไตยมีความหมายที่ลึกซึ้งและเกินความหมายกว้างกว่านั้นในเชิงอุดมคติทางการเมือง

หากกล่าวถึงการปกครองโดยประชาชน (popular rule) เราอาจให้ขอบเขตถึงการปกครองที่
 ประชาชนมีส่วนร่วมในความหมายแบบแคบ (narrow meaning) หรือความหมายแบบกว้าง (broad
 meaning) ก็ได้ สำหรับความหมายแบบแคบ การปกครองโดยประชาชนคือการยึดหลักตัดสินใจโดยใช้
 เสียงข้างมาก (majority rule) หมายถึงว่า สังคมการเมืองจะเลือกดำเนินนโยบายหรือออกกฎหมาย
 โดยรับฟังความต้องการของประชาชนที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ เพราะเชื่อกันว่าหลักเสียงข้างมากเป็น
 กระบวนวิธี (procedure) ในการตัดสินใจที่ดีและสมเหตุสมผลที่สุด อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดของการเข้าใจ
 การปกครองโดยประชาชนในความหมายแบบแคบนี้ ไม่สามารถตอบคำถามในประเด็นอื่นๆเกี่ยวกับ
 ประชาธิปไตย เช่น ผู้ที่ควรเป็นผู้ปกครอง (who rules) กระบวนการในการปกครอง (by what
 procedures) ความจำเป็นของกระบวนการปกครองแบบเสียงข้างมาก และขอบเขตในการใช้หลักเสียงข้าง

มาก (within what limits) หรือเรื่องที่ต้องใช้การตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก (over what matters) รวมถึงระดับของการมีส่วนร่วมโดยตรงเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสม (with what degree of deliberation) คำถามเหล่านี้ ช่วยสะท้อนความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง และเมื่อความหมายแบบแคบไม่ได้ให้คำตอบอะไรไว้ ก็เท่ากับว่าความหมายที่ว่านี้ยังไม่ใช่ความหมายที่ดีพอสำหรับประชาธิปไตยที่เป็น “การปกครองโดยประชาชน” เพราะการปกครองโดยประชาชนน่าจะมีความหมายที่กว้างไปกว่าการยึดหลักเสียงข้างมากในการตัดสินใจ

การปกครองโดยประชาชนในความหมายแบบกว้าง หมายถึง การปกครองที่นำไปสู่สิ่งดีงามอย่างครบถ้วนสำหรับมนุษย์ เป็นความหมายที่ชี้ชัดว่าการปกครองโดยประชาชนต้องเป็นไปเพื่อสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์ (the good) เสมอ อย่างไรก็ดี ความหมายแบบกว้างก็ยังมีข้อจำกัดตรงที่ไม่ได้ให้ความกระจ่างว่าสิ่งที่ดีนั้นหมายถึงอะไรบ้าง ทำให้ในปัจจุบันยังก่อความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ที่เห็นด้วยและผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับประชาธิปไตย เพราะเกิดข้อคำถามว่าท้ายที่สุดแล้วประชาธิปไตยได้นำมาซึ่งสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์จริงหรือไม่ อย่างไรก็ดี ประชาธิปไตยจะเป็นรูปแบบการปกครองที่คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับมากที่สุด ด้วยเหตุที่ว่าเป็นการปกครองที่ยึดโยงกับประชาชนและมีหลักในการปกครองที่เป็นธรรมมากที่สุดนั่นเอง

ความหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น คำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึงหมู่คนคือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึงความเป็นใหญ่ คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน” ซึ่งตรงกับที่ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่” ทั้งนี้ การที่ปวงชนจะมีความเป็นใหญ่ในการแสดงมติได้นั้น ปวงชนนั้นต้องมี “สิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ชน” อันเป็นสิทธิ และหน้าที่ ตามธรรมชาติของทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์

เราอาจสรุปได้ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ โดยอาศัยหลักการของการแบ่งแยกอำนาจ และหลักการที่ว่าด้วยความถูกต้องแห่งกฎหมาย ผู้ปกครองประเทศที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนเป็นเพียงตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจให้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน

2.2) พัฒนาการของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่เป็นผลจากการต่อสู้ พัฒนาการทางความคิด และการศึกษาในอดีต กล่าวคือ ประชาธิปไตยมีวิวัฒนาการจากการฟื้นฟูทางการศึกษา การแสวงหาเสรีภาพในการนับถือศาสนา การต่อต้านของขุนนางต่อระบอบกษัตริย์ การเรียกร้องของชนชั้นกลางต่อขุนนาง และการพัฒนาทางความคิดของนักคิดนักเขียนต่างๆ ทำให้เกิดรูปแบบการปกครองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” ขึ้น

ประชาธิปไตยแบบดั้งเดิม หรือ ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) มาจากความหมายดั้งเดิมว่าประชาธิปไตยบริสุทธิ์ (Pure Democracy) เป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยรูปแบบของประชาธิปไตยและทฤษฎีว่าด้วยพลเมือง หลักการสำคัญของประชาธิปไตยโดยตรงคือ อำนาจอธิปไตย มีที่มาจากองค์ประชุมของประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนพลเมืองที่เลือกแล้วว่าต้องการมีส่วนร่วมในการปกครอง ซึ่งประชาธิปไตยทางตรงของเอเธนส์ถือเป็นตัวแบบประชาธิปไตยคลาสสิก (Classical Model) ซึ่งหัวใจสำคัญของประชาธิปไตยทางตรงจึงอยู่ที่การให้สิทธิขั้นพื้นฐานสุดท้ายในการตัดสินใจต่อประเด็นทางการเมืองหรือประเด็นสาธารณะโดยพลเมือง และภายใต้หลักความเชื่อเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาธิปไตยทางตรงจึงเป็นการที่ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงในการออกกฎหมาย กฎระเบียบ ตลอดจนการใช้อำนาจในการตัดสินใจพิจารณาคดี แทนที่จะใช้วิธีการลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนแล้วมอบอำนาจให้ไปทำหน้าที่ออกกฎหมาย

ต่อมา เมื่อประชากรมีจำนวนมากขึ้น การตัดสินใจดำเนินการใดๆ ไม่อาจทำได้ทันเวลาหากใช้กระบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทน จึงแตกต่างจากตัวแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ซึ่งเป็นรูปแบบของการปกครองที่ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยของปวงชนถูกใช้โดยตัวแทนของประชาชน ส่วนผู้แทนคือ ผู้ที่ได้รับการมอบหมายให้ทำหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนผู้เลือกตั้ง และเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากเสียงส่วนใหญ่

อย่างไรก็ดี ภายใต้บริบทของปัญหา และการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ก็ได้นำมาสู่การ “ปฏิรูป” ทบทวนประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะเกิดปัญหาในระบบตัวแทน คือ นักการเมืองหรือผู้ได้รับเลือกตั้ง ที่เป็นผู้แทนมักจะตัดสินใจหรือดำเนินการที่ต่างไปจากความต้องการของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง โดยตัวแสดงทางการเมืองเหล่านี้ได้กระทำการบนฐานผลประโยชน์ จุดยืน อุดมการณ์ของตัวเอง นอกจากนี้ นักการเมืองในระบบตัวแทนยังมักตกอยู่ภายใต้การกำกับของพรรคการเมืองซึ่งอยู่ในการครอบงำโดยหัวหน้าพรรคและชนชั้นนำทางการเมือง ตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ทาง

การเมืองของกลุ่มเฉพาะซึ่งทำให้การตัดสินใจทางการเมืองถูกจำกัดและไม่สนองต่อประชาชนที่เลือกเขาเข้ามา ข้อด้อย หรือความล้มเหลวของประชาธิปไตยแบบตัวแทน ได้นำไปสู่การถกเถียงเพื่อแสวงหารูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสม เพื่อเกิดการใช้อำนาจที่ยึดโยงกับประชาชนอย่างแท้จริง

2.3) หลักการพื้นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ประชาธิปไตยได้รับการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมและความดีพอที่จะเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด โดยลักษณะและองค์ประกอบของประชาธิปไตยนั้นมีหลักพื้นฐานที่คนในชาติทุกระดับจำเป็นต้องจำขึ้นใจ บันทึกไว้ หรือยึดถือปฏิบัติโดยธรรมชาติ เพื่อให้ผลแห่งการปกครองตามระบอบนี้นำมาซึ่งสิ่งที่ดีงามสำหรับมนุษย์

รุสโซ กล่าวไว้ว่า อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน (จากสัญญาประชาคม) แต่ด้วยประชาชนมีจำนวนมากไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง จึงเกิดวิธีการมอบอำนาจขึ้นซึ่งก็คือการเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารตามที่ตนต้องการ การเลือกตั้งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ได้แก่ มีอิสระแห่งการเลือกตั้งไม่มีการบังคับหรือจู่โจม เป็นการเลือกตั้งตามกำหนดเวลาที่แน่นอนและไม่ห่างเกินไป ประชาชนควบคุมดูแลผู้แทนของตนได้ เป็นเลือกตั้งอย่างแท้จริงที่ไม่มีการโกงและให้ราษฎรมีส่วนร่วมการจัดการหรือคัดค้านการทุจริตได้ ประชาชนมีโอกาสใช้สิทธิอย่างทั่วถึงหรือเลือกตั้งอย่างเสมอภาค การลงคะแนนเป็นแบบลับเพื่อป้องกันการบังคับ

สำหรับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่ได้มีขอบเขตเฉพาะการเลือกตั้งเท่านั้น ประชาธิปไตยต้องอยู่บนรากฐานหลักการที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจที่มีตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระและทั่วถึงในการให้ได้มาซึ่งตัวผู้ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่าไม่ได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เช่น มีพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ

2. หลักเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำของเขานั้น ไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

3. หลักความเสมอภาค การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและคุณค่าต่างๆ ของสังคมที่มีอยู่จำกัดอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกกีดกันด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชนชั้นวรรณะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือด้วยสาเหตุอื่น

4. หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน การแสดงออก การดำรงชีพ ฯลฯ อย่างเสมอหน้ากัน โดยผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใดๆ ลิดรอนเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และไม่สามารถอยู่เหนือกฎหมาย หรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่นๆ ได้

5. หลักการเสียงข้างมาก (Majority rule) ควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) การตัดสินใจใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหมู่มากไม่ว่าจะเป็น การเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ ย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการ/ข้อเรียกร้องของประชาชนหมู่มาก หลักการนี้ ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ความเห็นหรือกระแสนิยมของพวกตนจนเกินไป แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่มีการเอาเปรียบกันและสร้างความขัดแย้งในสังคมมากเกินไป

ระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะเป็นระบอบการเมืองแล้ว ยังเป็นระบอบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมด้วย ดังนั้นคุณภาพของประชาธิปไตยจึงไม่ใช่อยู่ที่รัฐธรรมนูญ กฎหมาย การเลือกตั้ง และการต่อรองทางการเมืองเท่านั้น หากอยู่ที่สมาชิกในสังคมจะต้องช่วยกันหล่อหลอม สร้างค่านิยม วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย มาตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน ชุมชน เพื่อจะนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2.4) รูปแบบของประชาธิปไตย

โดยทั่วไปการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อใช้แบ่งรูปแบบการปกครองของประเทศในระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกได้เป็น 2 หลักเกณฑ์ ได้แก่ การใช้หลักประมุขของประเทศ และใช้หลักการรวมอำนาจและแยกอำนาจ 1) หลักประมุขของประเทศ แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ แบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจะทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่าน 3 องค์กร คือ ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยผ่านทางรัฐสภาอำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านทางศาล กับแบบมี

ประธานาธิบดีเป็นประมุข โดยประธานาธิบดีจะต้องเป็นบุคคลที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน เพื่อทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ ในบางประเทศประธานาธิบดีจะทำหน้าที่เป็นประมุขของฝ่ายบริหารด้วย

2) หลักการรวมและแยกอำนาจ แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ แบบรัฐสภาซึ่งอาจมีสภาเดียวหรือสองสภา แบบประธานาธิบดีซึ่งมีการแยกอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการอย่างชัดเจน และแบบกึ่งประธานาธิบดีซึ่งเป็นระบบที่ผสมผสานระหว่างการปกครองประชาธิปไตยแบบรัฐสภาและแบบประธานาธิบดี

อย่างไรก็ดี เราอาจสรุปรูปแบบประชาธิปไตยตามที่มีผู้เสนอไว้อย่างหลากหลายได้ 7 แบบดังต่อไปนี้

1. ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หรือที่เรียกกันว่า ประชาธิปไตยบริสุทธิ์ (Pure Democracy) คือ รูปแบบของรัฐที่ให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองได้โดยตรง ร่วมไปถึงการร่างกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล ประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ (Athenian Democracy) รูปแบบประชาธิปไตยซึ่งใช้กันในสมัยกรีกโบราณ

2. ประชาธิปไตยแบบชัมปีเตอร์เรียน (Schumpeterian Democracy) รูปแบบนี้มองว่าประชาธิปไตยมีหัวใจอยู่ที่การแข่งขันกันของผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อเข้ามามีและใช้อำนาจทางการเมือง และประชาชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้เลือกบุคคลเหล่านี้โดยพิจารณาจากแนวนโยบายของแต่ละฝ่ายนำเสนอ และเมื่อเลือกตั้งไปแล้ว ก็ต้องปล่อยให้บรรดาผู้ได้รับเลือกเหล่านี้ใช้อำนาจแทนตนในการตัดสินใจทางการเมือง ประชาชนจะกลับมามีโอกาสได้ใช้อำนาจอีกครั้งก็ต่อเมื่อครบกำหนดเลือกตั้งคราวหน้า ซึ่งทุกคนมีอิสระที่จะมอบอำนาจให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งรายเดิมที่ทำผลงานได้ดี หรือเปลี่ยนไปมอบอำนาจให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งรายใหม่แทนก็ได้ ตามความเข้าใจแบบนี้ ประชาธิปไตยไม่ใช่อะไรทั้งสิ้นนอกจากกระบวนการตัดสินใจสำหรับคนหมู่มากและไม่มีคุณค่าทางจริยธรรมใดๆ

3. ประชาธิปไตยแบบประชานิยม (Populist democracy) รูปแบบนี้มีแรงบันดาลใจมาจากความคิดที่ว่าในฐานะที่ประชาชนทุกคนต่างเป็นบุคคลที่เสรีและเสมอภาค พวกเขาจึงไม่ควรตกอยู่ภายใต้การปกครองโดยอำนาจภายนอกหรือโดยคนกลุ่มเล็กๆ ที่คัดเลือกมาตนเอง แต่ควรมีสติที่จะปกครองตนเองในระดับที่มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ ตามความเข้าใจแบบที่สองนี้ คุณค่าสูงสุดของประชาธิปไตยจึงอยู่ที่การเป็นระบอบของการปกครองตนเองโดยประชาชนที่เสรีและเสมอภาค อย่างไรก็ตามก็ดี มีผู้โต้แย้งว่าเจตจำนงของประชาชนต้องเกิดจากความต้องการเลือกที่แท้จริงไม่ได้เป็นผลจากการครอบงำ และหากยึดประชานิยมเป็นที่ตั้งย่อมทำให้ความถูกต้องทางจริยธรรมหรือเงื่อนไขอื่นถูกสละทิ้งไปแม้จะดูมีเหตุผลสนับสนุนก็ตาม

4. ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal democracy) มีผู้ที่เสนอประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมขึ้นมาแทนที่ความเข้าใจประชาธิปไตยแบบประชานิยม เนื่องจากเห็นว่าประชาธิปไตยต้องเคารพสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของปัจเจกบุคคลเป็นอันดับแรก คนกลุ่มนี้เห็นว่าควรมีเงื่อนไขจำกัดการใช้อำนาจของประชาชน โดยอาศัยการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติโดยสถาบันตุลาการ และกลไกแบบอื่นเช่น วุฒิสภา ที่อาจเข้าไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขเจตจำนงของประชาชน กลไกเหล่านี้พบได้ทั่วไปในประเทศประชาธิปไตยแบบรัฐธรรมนูญในโลกตะวันตก อย่างไรก็ตาม ปัญหาคืออาจการปกป้องหรือส่งเสริมความได้เปรียบแก่คนกลุ่มน้อยบางกลุ่มอย่างไม่เป็นธรรม จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาคทางอำนาจขึ้นระหว่างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยได้

5. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) แบบนี้ให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคล เพราะเห็นว่าประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันให้คุณค่าแก่การมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยเกินไป หากสังคมประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้พลเมืองสามารถสะท้อนทัศนะทางการเมืองของตนได้อย่างอิสระ พลเมืองเหล่านี้ย่อมฉวยโอกาสนี้แสดงความคิดเห็นของตนและเข้าร่วมทำการตัดสินใจทางการเมืองด้วยตนเองมากกว่าจะยอมมอบอำนาจให้แก่ผู้แทนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Barber, 1984) ข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบนี้เป็นคือ พลเมืองต้องมีความพร้อมและยินดีเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง

6. ประชาธิปไตยแบบสังคม (Social democracy) ประชาธิปไตยแบบสังคมไม่ได้มีแรงผลักดันจากความเชื่อที่ว่าการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวเองหรือเป็นคุณค่าหลักของประชาธิปไตย แต่ทว่ามีแรงผลักดันจากความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงภัยคุกคามในรูประบบทรราชย์ที่เข้ามาครอบงำชีวิตด้านต่างๆ ของปัจเจกบุคคล อันเป็นภัยที่เกิดขึ้นเมื่อระบอบที่เป็นอยู่ปล่อยให้อำนาจกระจุกตัวอยู่ที่ใดที่หนึ่งมากเกินไป (Walzer, 1983) แต่ข้อจำกัด คือ ภาคส่วนลูกจ้าง ธุรกิจและรัฐบาล ยากที่จะหลีกเลี่ยงภาวะครอบงำ เพราะลูกจ้างอาจไม่มีความสามารถพอจึงทำให้ถูกภาคธุรกิจแทรกแซงและภาครัฐเองก็ต้องระมัดระวังในการแทรกแซงเพื่อช่วยเหลือลูกจ้างโดยไม่ให้เป็นทรราชย์เสียเอง

7. ประชาธิปไตยแบบร่วมไตร่ตรอง (deliberative democracy) ประชาธิปไตยแบบร่วมไตร่ตรองให้ความสำคัญกับคุณค่าของการแสดงออกในรูปที่ทุกคนมาร่วมกันไตร่ตรองอย่างมีเหตุมีผลเมื่อต้องทำการตัดสินใจในเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมการเมืองนั้นๆ (Cohen and Rogers, 1983) และคนทุกคนรวมทั้งผู้ที่เป็นเสียงส่วนน้อยในสังคม ต่างก็มีโอกาสเท่าๆ กันที่จะแสดงเหตุผลชักจูงใจคนอื่น ๆ ให้เห็นด้วยกับข้อเสนอของตน แต่ถึงกระนั้นก็มีผู้กล่าวว่าภายใต้

รูปแบบนี้ ประชาชนแต่ละคนไม่มีโอกาสที่จะได้ใช้ชีวิตภายใต้กฎหมายที่แต่ละคนเป็นผู้เลือกเองอย่างแท้จริง

จากรูปแบบประชาธิปไตยดังกล่าว อาจสรุปภาพความเข้าใจประชาธิปไตยได้เป็น 3 แบบ คือ ประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยแบบผู้แทน และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประชาธิปไตยทางตรงถือเป็นรูปแบบในอุดมคติสมัยกรีกโบราณ ส่วนประชาธิปไตยแบบผู้แทนเป็นตัวแทนประชาธิปไตยที่มีการเสนอขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและพลเมืองที่มีจำนวนมากขึ้น ต่อมาการยึดถือการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่ได้นำไปสู่การสนองความต้องการประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการเรียกร้อง อภิปราย และถกเถียงเกี่ยวกับรูปแบบประชาธิปไตยรูปแบบใหม่ ซึ่งคือการนำวิธีการของประชาธิปไตยทางตรงมาใช้และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างใดก็ดี ยังคงมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งสองแบบที่ต้องการความรับผิดชอบของพลเมืองค่อนข้างสูง ดังนั้น เกี่ยวกับตัวแทนประชาธิปไตยทางตรงและแบบมีส่วนร่วมนี้จะยังคงมีพัฒนาการต่อไปทั้งในเชิงความคิดและกระบวนการเพื่อทำให้ประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชนและทำให้เกิดสิ่งที่ดีงามแก่มนุษย์

3) ประชาธิปไตยแบบทางตรงและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

3.1) ประชาธิปไตยแบบทางตรง (Direct Democracy)

3.1.1) ความหมายและหลักการของประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)

ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) มาจากความหมายดั้งเดิมว่า ประชาธิปไตยบริสุทธิ์ (Pure Democracy) เป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยรูปแบบของประชาธิปไตย และทฤษฎีว่าด้วยพลเมือง หลักการสำคัญของประชาธิปไตยโดยตรงคือ อำนาจอธิปไตยมีที่มาจากองค์ประชุมของประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนพลเมืองที่เลือกแล้วว่าต้องการมีส่วนร่วมในการปกครอง ดังที่ David Held จัดประชาธิปไตยทางตรงของเอเธนส์เอาไว้ในตัวแทนประชาธิปไตยคลาสสิก (Classical Model)

ประชาธิปไตยทางตรงในนครรัฐเอเธนส์เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 508 -507 ก่อนคริสตกาล และสิ้นสุดลงในราวปี 321 ก่อนคริสตกาล นครรัฐดังกล่าวพื้นที่เพียง 2,500 ตารางกิโลเมตร และประชากรประมาณ 40,000 คน และมีรูปแบบการปกครองโดยให้พลเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงผ่านสภาประชาชน เพื่อพิจารณาตัดสินกิจการสาธารณะด้วยตนเอง แต่การประชุมก็ใช้วิธีการให้พลเมืองจับฉลากหมุนเวียนกันประชุม โดยความเป็นพลเมืองถูกกำหนดเอาไว้เพียงว่า เป็นผู้ชายที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี มีบิดาเป็นคนเอเธนส์ แต่ไม่รวมผู้หญิงและทาส นอกจากนครรัฐเอเธนส์ การปกครองใน

ระบอบประชาธิปไตยโดยตรงของนครรัฐ (City-State) เอเธนส์ดำเนินโดยที่ประชุมพลเมืองสุ่มเลือกผู้เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่บริหาร และในแต่ละปีพลเมืองชาย 10 คน จะถูกคัดเลือกให้ทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการกองทัพของนครรัฐ การปกครองดังกล่าวดำรงอยู่อย่างยาวนานถึง 200 ปี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนครรัฐเอเธนส์มีประชากรไม่มากนัก

นักรัฐศาสตร์จึงมักแสดงความเห็นกันว่า จำนวนประชากรที่ไม่มากช่วยลดปัญหาและความยากลำบากในการจัดการบริหารและกระบวนการในระบอบประชาธิปไตยโดยตรงทำให้ประชาธิปไตยทางตรงในลักษณะตัวแบบเช่นนี้มีความเป็นไปได้ และเห็นว่า ประชาธิปไตยทางตรงเกิดขึ้นในรัฐสมัยใหม่ยาก เนื่องจากเป็นไปได้ในทางความเป็นจริงที่ประชาชนจะสามารถใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยในสังคมไทยจึงมักจะจบลงด้วยลักษณะในเชิงอุดมคติ และความเป็นไปไม่ได้ในโลกแห่งความเป็นจริงหรือในทางปฏิบัติ

หัวใจสำคัญของประชาธิปไตยทางตรงจึงอยู่ที่การให้สิทธิขั้นพื้นฐานสุดท้ายในการตัดสินใจต่อประเด็นทางการเมืองหรือประเด็นสาธารณะโดยพลเมือง และภายใต้หลักความเชื่อเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาธิปไตยทางตรงจึงเป็นการที่ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงในออกกฎหมาย กฎระเบียบ ตลอดจนการใช้อำนาจในการตัดสินใจพิจารณาคดี แทนที่จะใช้วิธีการลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนแล้วมอบอำนาจให้ไปทำหน้าที่ออกกฎหมาย ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) จึงแตกต่างจากตัวแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ซึ่งเป็นรูปแบบของการปกครองที่ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า อำนาจอธิปไตยของปวงชนถูกใช้โดยตัวแทนของประชาชน ผู้แทนคือ ผู้ที่ได้รับการมอบหมายให้ทำหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนผู้เลือกตั้งซึ่งอำนาจอธิปไตยถูกใช้โดยตัวแทนซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนผ่านวาระการเลือกตั้งหนึ่งๆ ผู้แทนคือ ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากเสียงส่วนใหญ่

สำหรับหลักของประชาธิปไตยทางตรงโดยสรุป (Direct democracy) แบ่งเป็น 3 หลักการ

1. ประชาชนเสนอกฎหมายเองได้ (Initiative) เมื่อมีจำนวนประชาชนมากพอ โดยมีผลบังคับเมื่อมีเสียงเห็นด้วยมากเพียงพอตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยไม่ต้องผ่านสภาอีกครั้งหนึ่ง
2. ประชาชนเสนอให้มีการลงประชามติเห็นด้วยหรือคัดค้านนโยบายของรัฐ (Referendum) โดยรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามผลที่ออกมา

3. ประชาชนเสนอให้มีการลงคะแนนเสียงปลดนักการเมืองได้ทุกตำแหน่ง (Recall) ก่อนครบวาระหากว่านักการเมืองไม่ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชนในต่อนหาเสียง หรือเมื่อได้รับตำแหน่งแล้วมีพฤติกรรมฉ้อโกง หรือ ไร้จริยธรรม

นอกจากนี้ ยังมีผู้เสนอหลักการอื่นๆสำหรับประชาธิปไตยทางตรง ได้แก่ การเลือกผู้บริหารของระบอบประชาธิปไตยทางตรง การจำกัดจำนวน ส.ส. และวุฒิสมาชิก และการสร้างระบบถ่วงดุล

3.1.2) ความล้มเหลวของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่นำมาสู่ประชาธิปไตยทางตรงแบบร่วมสมัย

แม้ตัวแบบประชาธิปไตยทางตรงแบบคลาสสิก หรือประชาธิปไตยโบราณของกรีกจะไม่เกิดขึ้นจริงในสังคมการเมืองสมัยใหม่ เพราะเส้นทางของการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยที่สำคัญในยุคสมัยใหม่คือ ประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่ภายใต้บริบทของปัญหาการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ก็ได้นำมาสู่การ "ปฏิรูป" ทบทวนประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่สถาปนาขึ้น โดยมีปัญหาในระบบตัวแทนคือ นักการเมือง นักเลือกตั้ง ซึ่งเป็นผู้แทนมักจะตัดสินใจที่เบี่ยงเบนไปจากความต้องการของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง โดยตัวแสดงทางการเมืองเหล่านี้ได้กระทำการบนฐานผลประโยชน์ จุดยืน อุดมการณ์ของตนเอง นอกจากนี้ นักการเมืองในระบบตัวแทนยังมักตกอยู่ภายใต้การกำกับของพรรคการเมืองซึ่งอยู่ในการครอบงำโดยหัวหน้าพรรคและชนชั้นนำทางการเมืองจำนวนไม่มากนัก และมีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมืองของกลุ่มเฉพาะ ซึ่งทำให้การตัดสินใจทางการเมืองถูกจำกัดด้วยขอบวงของความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้

ในพัฒนาการของประชาธิปไตยแบบตัวแทนจึงได้เกิดกลไกการควบคุมนักการเมือง การคอร์รัปชัน และการใช้อำนาจที่ฉ้อฉล เบี่ยงเบนไปจากเจตนารมณ์ของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังเช่นมาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนจากการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ (เช่น การห้ามรับสัมปทาน ถือหุ้นในบริษัทธุรกิจ ฯลฯ) การสร้างกลไกตรวจสอบ ถ่วงดุลต่างๆ เพื่อให้เกิดการคานอำนาจในหลายมิติ เช่น การสร้างเงื่อนไขให้มีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองต่างๆ ฯลฯ รวมทั้งแนวคิดในการจัดตั้งองค์กรอิสระ ปัญหาความไม่เพียงพอของประชาธิปไตยแบบตัวแทนจึงเกิดการปฏิรูปโดยการขยายมาสู่ประชาธิปไตยทางตรงนั่นเอง ดังนั้น ประชาธิปไตยทางตรงร่วมสมัยจึงไม่ได้มีรากเหง้ามาจากกรีกโบราณ แต่เกิดขึ้นภายใต้บริบทข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทนโดยการขยายความเป็นไปได้ในการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ของผู้คน ดังที่เกิดขึ้นในสวิตเซอร์แลนด์และมีอิทธิพลต่อประเทศอื่นๆ เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส ฯลฯ

ประชาธิปไตยทางตรงที่ขยายตัวอย่างกว้างขวางในทศวรรษที่ 21 สะท้อนถึงกระบวนการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยที่มีแนวโน้มสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยแบบงานอดิเรก (Part-time Democracy) หรือประชาธิปไตยที่ผู้คนมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการหย่อนบัตรเลือกตั้งเพียง 10 วินาที มาสู่ประชาธิปไตยแบบเต็มเวลา (Full-time Democracy) ซึ่งกลไก เครื่องมือที่เกิดขึ้นมารองรับที่สำคัญได้แก่ การลงประชามติ (Referendum) และการริเริ่มเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน (Initiative) การสำรวจประชามติแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Polls) และคณะลูกขุนโดยพลเมือง (Citizens' Juries) การจัดการชีวิตสาธารณะของประชาชนโดยตรงระดับท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ฯลฯ และหากมองในมิตินี้ ประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่จึงไม่ใช่ระบบที่เข้ามาทดแทนหรือทำลายประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือทำให้ประชาธิปไตยแบบตัวแทนเกิดปัญหา แต่เข้ามาหนุนเสริมประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่เป็นการขยายการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนในการใช้อำนาจในการออกกฎหมาย หรือตัดสินใจในประเด็นสาธารณะโดยไม่ผ่านระบบตัวแทน ดังประชาธิปไตยทางตรงในสวิตเซอร์แลนด์ที่บุกเบิกและเป็นแบบอย่างประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่ก็มีลักษณะเป็นทั้งประชาธิปไตยแบบตัวแทน-กึ่งประชาธิปไตยทางตรง

3.1.3) กลไกและเครื่องมือของประชาธิปไตยทางตรง

ประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่ซึ่งเป็นปฏิรูปประชาธิปไตยแบบตัวแทนเพื่อให้ประชาชนได้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรง ได้มีการพัฒนา กลไก และเครื่องมือ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะคือ กลไกซึ่งให้ประชาชนตัดสินใจโดยตรงเพื่อออกกฎหมายและตัดสินใจนโยบายสาธารณะโดยไม่ผ่านความเป็นตัวแทน กล่าวคือ รูปแบบการลงประชามติ (Referendum) และการริเริ่มเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน (Initiative) (สำหรับการถอดถอน (Recall) Beetham และนักวิชาการอีกหลายท่านมองว่า เป็นส่วนหนึ่งของกลไกประชาธิปไตยตัวแทนจึงไม่นับรวมอยู่ในวิธีการดังกล่าวนี้) David Beetham ได้รวมเอากลไกเรื่อง การสำรวจประชามติแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Polls) และคณะลูกขุนโดยพลเมือง (Citizens' Juries) เข้ามาไว้ในกลไกประชาธิปไตยทางตรงกลุ่มนี้ด้วย

กล่าวโดยสรุป หัวใจสำคัญของกลไก เครื่องมือของประชาธิปไตยทางตรงรูปแบบแรกก็คือ การพัฒนาเครื่องมือประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ตัดสินใจโดยตรงในการริเริ่มกฎหมายนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ รวมทั้งการลงมติตัดสินใจสาธารณะดังกล่าวผ่านการลงประชามติ เช่น การลงประชามติรับหรือไม่รับรัฐธรรมนูญฉบับ หรือบทบัญญัติให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนย้ายถิ่นโอนอำนาจอธิปไตยของรัฐ เช่น การเข้าร่วมประชาคมยุโรป การลงประชามติในติมอร์ตะวันออกเพื่อตัดสินใจว่าจะแยกประเทศเป็นเอกราช ฯลฯ

รูปแบบที่สองคือ การมุ่งสร้างการจัดการชีวิตสาธารณะของประชาชนโดยตรง ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และบทเรียนของขบวนการทางสังคมสังคมต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจกับการสร้างและสถาปนาประชาธิปไตยทางตรงผ่านการเอาคืน (Reclaim) อำนาจในการบริหารจัดการชีวิตสาธารณะจากรัฐที่มอบผ่านตัวแทนกลับคืนมาเพื่อจัดการโดยประชาชนเอง ซึ่งมาจากประสบการณ์ของขบวนการทางสังคม ซึ่งกลไก เครื่องมือดังกล่าวนี้มีความแตกต่างไปจากรูปแบบแรก เพราะเน้นที่การถ่ายโอนอำนาจรัฐเพื่อเอาคืนมาให้ประชาชนมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ในการจัดการชีวิตสาธารณะกันเอง แทนที่จะมอบให้ตัวแทนผ่านการเลือกตั้งภายใต้ประชาธิปไตยแบบตัวแทน

การลงประชามติ (Referendum) กลไกที่ให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถลงมติ "เห็นด้วย" หรือ "ปฏิเสธ" ต่อประเด็นสาธารณะใดๆ ที่มีความสำคัญ ผ่านการลงคะแนนเสียงโดยตรงของประชาชนผู้ออกเสียง ร่างกฎหมาย หรือการแก้ไขรัฐธรรมนูญซึ่งอาจจะเป็นนโยบายสาธารณะใหม่ หรือเป็นการยกเลิกสิ่งที่ดำรงอยู่เดิมก็ได้ เป็นการออกเสียงโดยตรง แทนที่จะมอบความไว้วางใจในการกำหนดนโยบายและออกกฎหมายแก่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ การลงประชามติบนฐานประชาธิปไตยทางตรงจะต้องพิจารณาจากหลักการพื้นฐานคือ สิทธิของพลเมืองที่จะแสดงออกซึ่งเจตจำนงเสรีและยุติธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีเกณฑ์พื้นฐานคือ พลเมืองต้องมีสิทธิในการริเริ่มโดยตนเองโดยตรง กล่าวคือ สิทธิในการริเริ่มกฎหมาย สิทธิในการริเริ่มการลงประชามติ จะต้องเป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถทำได้โดยตนเอง มิใช่กำหนดเอาไว้ให้เป็นอำนาจของรัฐบาลหรือรัฐสภา

การลงประชามติที่ปรากฏในปัจจุบันอาจแบ่งออกเป็นหลายประเภท ขึ้นอยู่กับพัฒนาการและบริบทเงื่อนไขของแต่ละประเทศ เช่น หลายประเทศมีการลงประชามติเพื่อออกกฎหมาย (legislative Referendum) คือ การลงคะแนนเสียงเพื่อออกกฎหมายโดยตรง แต่ในหลายประเทศการลงประชามติกลับมีสถานะเพียงการออกเสียงในลักษณะการปรึกษาหารือ หรือการสำรวจความคิดเห็นเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาโดยไม่ผูกพันต่อหน่วยงานที่บัญญัติกฎหมาย นอกจากนี้ ยังมีรายละเอียดที่แตกต่างในกระบวนการ เช่น ข้อถกเถียงว่า การยอมรับผลการลงประชามติจะใช้เสียงส่วนใหญ่แบบเอกฉันท์ หรือแค่เสียงส่วนใหญ่ หรือเสียงส่วนใหญ่ในอัตราส่วนที่กำหนดจำนวนผู้ออกเสียงขั้นต่ำ ฯลฯ การริเริ่มเสนอกฎหมายที่จะนำมาสู่การลงประชามติจะมีขอบเขตที่ครอบคลุมกฎหมาย ข้อบัญญัติทุกชนิด หรือจำกัดให้ดำเนินการได้สำหรับบางเรื่องที่สำคัญ เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฯลฯ เมื่อกฎหมายที่ริเริ่มโดยประชาชนลงประชามติผ่านการยอมรับโดยเสียงส่วนใหญ่และประกาศให้เป็นกฎหมาย การแก้ไขในภายหลังจะทำได้โดยกระบวนการแก้ไขกฎหมายปกติ(ผ่านการพิจารณาโดยรัฐสภา) หรือว่า จะต้องใช้กระบวนการเดียวกับที่มาของกฎหมาย ฯลฯ เช่น ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ระบุว่า กฎหมายที่

ริเริ่มโดยประชาชน จะแก้ไขได้ก็โดยกระบวนการเดียวกันเท่านั้น ขณะที่อีกหลายๆ รัฐสามารถดำเนินการผ่านกระบวนการนิติบัญญัติปกติ

ในกระบวนการลงประชามติ รัฐจึงต้องวางบทบาทเป็นกลางแล้ว และต้องให้มีการควบคุมกำกับไม่ให้แต่ละฝ่ายใช้ทรัพยากรในกระบวนการรณรงค์ที่จะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรม ดังในหลายรัฐของสหรัฐอเมริกา ได้ให้อำนาจของศาลมลรัฐในการควบคุมเกณฑ์ในการบริจาค (เช่น บริจาคได้ไม่เกินรายละ 1,000 เหรียญสหรัฐ) ต้องดูแลกระบวนการลงประชามติให้โปร่งใส เปิดเผย ตรวจสอบได้ รวมทั้งการเปิดโอกาส และให้อำนาจให้มีพื้นที่การถกแถลง ถกเถียงในสื่ออย่างยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย เช่น การจัดเวทีให้แต่ละฝ่ายได้ถกแถลงเหตุผล ข้อสนับสนุนของตน ฯลฯ

การริเริ่มเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน (Initiative) เป็นมาตรการที่สำคัญที่จะทำให้ระบบการเมืองรับผิดชอบต่อเจตนารมณ์ของประชาชน และเป็นการออกแบบกลไกเพื่อเพิ่มอำนาจของผู้ออกเสียงเลือกตั้งในการแสดงออกซึ่งความต้องการของตัวเองโดยตรง ในกระบวนการนี้เปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามจำนวนที่กำหนดสามารถเสนอร่างกฎหมายที่ตนเห็นสมควรเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสาธารณะ โดยทั่วไปการริเริ่มร่างกฎหมายเช่นนี้จะตามมาด้วยการลงประชามติ คือให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งประเทศเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย

การจัดการชีวิตสาธารณะของประชาชนโดยตรง จากกระแสที่มองว่า หัวใจสำคัญของประชาธิปไตยทางตรงอยู่ที่การเอาคืน (Reclaim) อำนาจในการบริหารจัดการชีวิตสาธารณะจากรัฐที่มอบผ่านฉันทามติโดยกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตัวแทนกลับคืนมาเพื่อจัดการโดยประชาชนเอง ดังนั้น ในหลายสังคมได้พัฒนารูปแบบที่หลากหลายออกไป โดยเห็นว่า ทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวนี้ยังมีข้อจำกัดต่อการใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงของประชาชนที่ยังผ่านกระบวนการหย่อนบัตรเลือกตั้ง การเมืองจึงยังไกลชีวิตปกติของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนจน คนด้อยอำนาจ ด้อยโอกาส ที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของสังคม สาธารณูปโภค ฯลฯ ดังนั้น จึงได้ขยายการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนเพื่อเข้าไปร่วมตัดสินใจในกระบวนการบริหารจัดการสาธารณะโดยตรง ซึ่งมีลักษณะรูปแบบที่หลากหลายและอาจพิจารณาใน 2 ระดับ กล่าวคือ รูปแบบประชาธิปไตยทางตรงแบบถอนรากถอนโคนของขบวนการชาปาติสต้า ในเม็กซิโก และรูปแบบการจัดการชีวิตสาธารณะโดยตรงในระดับท้องถิ่น (ในลักษณะออกไปในแนวทางปฏิรูป) ซึ่งมีตัวอย่างและบทเรียนผ่านกระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting)

3.1.4) ข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยทางตรง

แม้ว่าประชาธิปไตยทางตรงจะมีแนวโน้มขยายตัวอย่างกว้างขวางผ่านกลไกต่างๆ โดยเฉพาะการลงประชามติและการริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน รวมทั้งการเกิดรูปแบบกลไกใหม่ๆ ที่พัฒนาขึ้นอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในบริบทสังคมยุคข่าวสารที่พัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารจนมีคำกล่าวที่ว่า ประชาธิปไตยยุคใหม่คือ ประชาธิปไตยดิจิทัล โดยเห็นว่า ประชาธิปไตยทางตรงจะยิ่งเติบโตมากยิ่งขึ้นเพราะปัจจัยด้านการปฏิวัติเทคโนโลยี และการสื่อสาร ซึ่งทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะอย่างเป็นจริงได้ในโลกปัจจุบัน แม้จะมีประชากรขนาดใหญ่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ประชาธิปไตยทางตรงก็ถูกมองวิพากษ์วิจารณ์และโต้แย้งอย่างกว้างขวางเช่นกัน ดังนั้น ในส่วนนี้จะเป็นการรวบรวมข้อโต้แย้งต่างๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตยทางตรงเพื่อให้เห็นว่าแต่ละฝ่ายมีประเด็นถกเถียง และเหตุผลสนับสนุนอย่างไรบ้าง

ทรราชเสียงส่วนใหญ่ (Tyranny of Majority) มีผู้กล่าวว่าประชาธิปไตยทางตรง เป็นสิ่งหลอกลวง เพราะง่ายต่อการครอบงำโดยกลุ่มเฉพาะ (factions) กลุ่มการเมือง (clique) กลุ่มคนที่ไม่ได้มีความดีต่ออื่น ความต้องการจริง และผู้นำฝูงชน นักกวณเมืองนักพูดผู้มีวาทศิลป์ในการจูงใจ (demagogue) ซึ่งจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อกฎหมายที่ไม่ได้มีความจำเป็น นโยบาย โครงการที่ลำเอียงไปในทิศทางที่คนเหล่านี้ชักนำ และเกิดความฉ้อฉลในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ข้อโต้แย้งที่สืบเนื่องกันก็คือ กลไกประชาธิปไตยทางตรง เช่น การลงประชามติ นำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ เสียงส่วนใหญ่สามารถได้รับสิ่งที่ตนเองต้องการ ในขณะที่เสียงส่วนน้อยเข้าไม่ถึง ซึ่งในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน สามารถมีการต่อรอง ประนีประนอมระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ได้ ในขณะที่กระบวนการของประชาธิปไตยทางตรงไม่สามารถทำได้ และมีแนวโน้มที่นำไปสู่เผด็จการเสียงข้างมาก ที่ละเมิดสิทธิของเสียงข้างน้อย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ประชาธิปไตยทางตรงไม่ใช่ระบบที่เข้ามาทดแทนหรือทำลายประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือทำให้ประชาธิปไตยแบบตัวแทนเกิดปัญหา แต่จะเห็นว่า ประชาธิปไตยทางตรงเข้ามาหนุนเสริมประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างชัดเจน ความกังวลเรื่องเผด็จการเสียงส่วนใหญ่จึงอาจจะเกินเลยไปหากพิจารณาจากประสบการณ์และข้อเท็จจริงผ่านปฏิบัติการประชาธิปไตยทางตรงที่เกิดขึ้น

ความตื่นกลัวคนจน และผู้ซึ่งไม่พร้อมสำหรับประชาธิปไตย ผู้ต่อต้านประชาธิปไตยทางตรงกังวลว่า กลไกประชาธิปไตยทางตรงจะทำให้ได้เสียงของประชาชนที่ไม่พร้อม ไม่มีความรู้ ไร้เวลา ให้เข้ามาตัดสินใจโดยตรงในการเมือง ประชาชนผู้ไร้เวลาจึงง่ายต่อการถูกชักจูงโดยนักกวณเมือง หรือนักปลุกกระดมผู้มีวาทศิลป์ (Demagogy) นอกจากนี้ ผู้คนมักให้ความสนใจทางการเมืองเฉพาะในบาง

ประเด็น ประเด็นนโยบายสาธารณะก็มักจะมีความสลับซับซ้อนที่ผู้คนโดยทั่วไปซึ่งเป็นผู้มีความรู้ไม่สูง ไม่สามารถเข้าใจ การตัดสินใจสาธารณะจึงควรมอบให้ผู้แทนซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และติดตามเรื่องราวมาเป็นเวลานาน (ไม่ใช่การมอบอำนาจให้ประชาชนตัดสินใจเป็นครั้งๆ ไป) ซึ่งฝ่ายสนับสนุนประชาธิปไตยทางตรงโต้แย้งว่า กลไกประชาธิปไตยทางตรงมีจุดหมายสำคัญที่จะทำให้ผู้คนเข้ามาใกล้ชิดกับการเมือง นำการเมืองเข้าไปสู่ชีวิตของผู้คนมากกว่าที่จะหมายความว่า เป็นการตัดสินใจอย่างง่าย ๆ โดยผู้ที่ไม่พร้อมสำหรับการเมือง ประชาธิปไตยทางตรงทำให้ประชาชนเข้ามามีความสัมพันธ์กับประเด็นทางการเมือง สังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้จะนำไปสู่ผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของผู้คนในสังคม

ประเด็นเรื่องสิทธิภาพ (Efficiency) สิ่งที่ประชาธิปไตยทางตรงถูกวิพากษ์วิจารณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและควมมีประสิทธิภาพ ความล่าช้า และค่าใช้จ่ายที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองขนาดใหญ่ ข้อถกเถียงเหล่านี้อาจจะยังหาข้อยุติลำบาก เพราะมีความแตกต่างทั้งในระดับฐานคติเบื้องต้น และประสบการณ์การเรียนรู้ในสังคมที่แตกต่างกัน แต่ก็เป็นข้อควรพิจารณาทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและไม่เห็นด้วยกับประชาธิปไตยทางตรงในยุคสมัยใหม่ที่จะต้องตอบคำถามด้วยกันทั้งสิ้น

3.1.5) ทางแพรงประชาธิปไตยแบบตัวแทนในสังคมไทย

นับแต่การปฏิวัติสยาม 2475 กระบวนการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยอยู่บนเส้นทางที่หลากหลายมิติและทิศทาง สังคมไทยใช้ระยะเวลายาวนานเพื่อก้าวพ้นจากระบบเผด็จการอำนาจนิยม จนกระทั่งสังคมไทยสามารถก้าวผ่านระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ และสถาปนาระบอบประชาธิปไตยเต็มใบให้ลงรากปักฐานทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา แต่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยเต็มใบบนฐานของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ที่เปิดพื้นที่ในภาคธุรกิจ พลเรือน เข้ามามีอำนาจทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง และการจัดตั้งพรรคการเมือง ขณะที่อำมาตยาธิปไตยหรือระบบราชการเริ่มถอยห่างออกไปจากอำนาจทางการเมือง และประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยผ่านการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและนายกรัฐมนตรีมาจากหัวพรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมาก

แต่ประชาธิปไตยแบบตัวแทนในยุคประชาธิปไตยเต็มใบก็มีปัญหาสำคัญในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน ความโปร่งใส ของนักการเมืองซึ่งเป็น "ตัวแทน" ผ่านการใช้อำนาจอธิปไตยของปวงชน ฉากการเมืองหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 จึงเป็นการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยภายใต้ความบกพร่องของประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญในมิติความเป็นตัวแทน การเลือกตั้ง และท่ามกลางการเติบโตของภาคประชาชน คนชั้นกลาง ขบวนการเคลื่อนไหวของคนจน ฯลฯ ได้นำมาสู่การขยายมิติ

การสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยแบบตัวแทนออกไปซึ่งข้อถกเถียงดังกล่าวนี้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในบริบทการปฏิรูปการเมืองและสังคมที่มีการกล่าวถึงประชาธิปไตยทางตรง ผ่านบทบัญญัติต่างๆ ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญปี 2540 ดังเช่น การลงประชามติ มีบทบัญญัติในมาตรา 214 ให้มีการลงประชามติ แต่ก็ยังให้เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีในการเสนอให้มีการลงประชามติ ในนโยบายสาธารณะที่เห็นสมควร และมีลักษณะเป็นเพียง "คำปรึกษาหารือ" ความเห็นของประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจของฝ่ายบริหารเท่านั้น

การรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 อ้างความชอบธรรมบนฐานปัญหาของประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่การแสวงหาทางเลือกและทางออกจากปัญหาช่องทาง และกลไกการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อการเลือกตัวแทน/ผู้แทน กลับตั้งอยู่บนฐานคิดที่ไม่มีความไม่ไว้วางใจประชาชน โดยเฉพาะคนจน คนในชนบทซึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่ในสังคม การปฏิรูปการเมืองที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และในปฏิบัติการทางการเมืองของรัฐบาลในระบอบรัฐประหารจึงสะท้อนความอิทธิพลเหลือ และไปในทิศทางของประชาธิปไตยแบบชนบประเพณี ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ทั้งในด้านตัวแบบและประสบการณ์การสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในที่ต่างๆ ดังที่พิจารณาข้างล่างไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นบทเรียนแก่สังคมไทยในการปฏิรูปการเมืองหลังรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 มากนัก แต่ทิศทางในการก้าวพ้นออกจากข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทนผ่านประชาธิปไตยทางตรงก็เป็นเรื่องที่ถูกเถียงกันกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป แม้สังคมไทยจะก้าวมาสู่ห้วงเวลาของการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยที่สำคัญ คือความไม่พอเพียงหรือความบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่ชนชั้นนำปัญญาชนนักออกแบบและนักปฏิรูปประชาธิปไตยที่มีบทบาทนำ กลับตั้งอยู่บนฐานคิดในความไม่ไว้วางใจประชาชน และคนชนบทผู้ยากจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ กระแสการยึดขยายหรือซ่อมแซมประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วยกลไก เครื่องมือ ประชาธิปไตยทางตรงดังที่ได้พิจารณาข้างล่างยังไม่ใช่สิ่งซึ่งสังคมไทยมองว่าเป็น ทางเลือกหรือทางออก

3.2) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

Carol Pateman ได้นำเอาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาเผยแพร่ในโลกตะวันตกในทศวรรษที่ 1960 คำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้น บางครั้งนักวิชาการก็ใช้คำว่าเมืองใหม่ หรือการเมืองภาคประชาชน (ชัยวัฒน์ เจริญสินโอฬาร และ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2548) แต่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมไม่ได้ถูกยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปกครองระดับประเทศ แต่ได้รับความนิยมนภายในประชาชนกลุ่มเล็กๆ ในปลายทศวรรษที่ 1960 ในสถานภาพของกลุ่มทวนกระแส

การเมืองในอเมริกา เรียกว่าพวกซ้ายใหม่ เช่น กลุ่มอนุรักษนิยมชนชาติ กลุ่มพิทักษ์สตรี ขบวนการนักศึกษา เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองที่เน้นโครงสร้างที่เป็นลำดับชั้นมาเป็นโครงสร้างที่ประชาชนเสมอภาคเท่าเทียมกันและประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มข้น

ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจึงหมายถึง ระบอบการปกครองประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน ที่สนับสนุนให้ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น ทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมก็มากขึ้นไม่ใช่แค่ไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่รวมไปถึงการริเริ่มร่างกฎหมาย การถอดถอนเจ้าหน้าที่ทางการเมือง การทำประชามติ การทำประชาพิจารณ์ การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ เริ่มตั้งแต่กระบวนการริเริ่มหาปัญหา การออกนโยบาย การนำไปปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542: 131 และ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2541.น.60 คงนิจ ศิริบัวเอี่ยม และคณะ, 2545) และมีการนำแนวคิดรัฐธรรมนูญมาใช้ว่า การทำงานของรัฐบาลต้องมีความยืดหยุ่น กล่าวคือมีโครงสร้างการทำงานที่ตรวจสอบได้ โปร่งใส ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และมีความเสมอภาค การที่จะทำให้แนวคิดรัฐธรรมนูญได้รับการปฏิบัติตามรูปธรรมก็โดยการบัญญัติสิทธิต่างๆ ของประชาชนในการเข้าถึงข่าวสาร การตรวจสอบ การมีส่วนร่วมไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ต้องเน้นให้มีรูปแบบการปกครองที่กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสที่จะปกครองตนเองมากขึ้น

สำหรับประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันให้คุณค่าแก่การมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยเกินไป และทำให้เกิดเป็นรูปแบบการปฏิบัติที่ไม่เอื้อแก่การมีส่วนร่วมในทางการเมืองได้อย่างมีความหมายแท้จริง ทั้งที่หากสังคมประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้พลเมืองสามารถสะท้อนทัศนะทางการเมืองของตนได้อย่างอิสระ พลเมืองเหล่านี้ย่อมฉวยโอกาสนี้แสดงความคิดเห็นของตนและเข้าร่วมทำการตัดสินใจทางการเมืองด้วยตนเองมากกว่าจะยอมมอบอำนาจให้แก่ผู้แทนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Barber, 1984)

ผู้ที่สนับสนุนความเข้าใจประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้ ส่วนใหญ่ยึดติดตัวของสังคมเอเธนส์ในยุคกรีกโบราณว่าเป็นตัวแบบที่ชัดเจนและมีชีวิตชีวาที่สุดของประชาธิปไตย เนื่องจากพลเมืองส่วนใหญ่ของเอเธนส์ต่างมีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองโดยตรง และมักถูกดูถูกแคลนคนบางประเภทที่วันๆ สนใจแต่กับการใช้ชีวิตส่วนตัวให้ดี โดยไม่แยแสหรือคิดช่วยแก้ไข้ปัญหาของสังคมส่วนรวม ซึ่งผู้สนับสนุนเหล่านี้เห็นว่าเป็นท่าทีที่สอดคล้องกับทัศนะทางการเมืองแบบเสรีนิยม (liberalism) และความเข้าใจประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่เน้นการใช้อำนาจทางการเมืองผ่านตัวแทน (representation) แทนที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ผู้สนับสนุนความเข้าใจประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้มองว่าการปกครองโดยตัวแทน ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนาหลายประการด้วยกัน อาทิเช่น การทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงและการละเมิดหลักความรับผิดชอบ

ทางประชาธิปไตยของตัวแทนทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ การขาดความเข้าใจทางการเมือง ขาดข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่ รวมไปถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นับวันจะยิ่งตกต่ำลงจนน่าตกใจ ซึ่งฝ่ายนี้เห็นว่าทั้งหมดล้วนเกิดจากการที่ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยแบบที่มีนักการเมืองเป็นผู้แทนประชากรขนาดใหญ่เกินไป เมื่อพลเมืองที่เป็นคนธรรมดาทั่วไปมีความเข้าใจและผลประโยชน์ทางการเมืองที่จำกัด ความพยายามที่จะแสวงหากลไกเชิงสถาบันเพื่อปกป้องการใช้อำนาจในทางที่ผิดโดยตัวแทนทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะพลอยจำกัดไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ทางแก้จึงอยู่ที่การเชิญชวนพลเมืองให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองโดยตรง เพื่อกระตุ้นให้มีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับการเมืองและมองเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมชัดเจนขึ้น อันจะเป็นแรงจูงใจให้ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

ข้อจำกัดของความเข้าใจประชาธิปไตยแบบนี้ก็ต้องอาศัยสมมติฐานเกี่ยวกับพลเมืองว่ามีความพร้อมและยินดีเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง ขณะที่นักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยุคคลาสสิก เช่น ฌองฌาค รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau, 1762) ถึงขนาดคาดหวังไว้ใน *The Social Contract* (Book 3, ch. 15) ว่าถ้าได้รับโอกาสแล้วพลเมืองจะรีบโอดแค้นไปยังสมัชชาการเมืองเพื่อทำหน้าที่ของตน นักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยุคปัจจุบันลดความคาดหวังลงมาเหลือเพียงแค่ว่าพลเมืองจะเข้ามามีปฏิสัมพันธ์และร่วมกันตัดสินใจปัญหาสาธารณะโดยการลงประชามติผ่านระบบที่วิธแบบเคเบิล (Barber, 1984) กระนั้นก็ดี ความคาดหวังเหล่านี้ก็ยังคงจะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่การตัดสินใจสาธารณะหลายๆ ครั้งใช้เวลาและทรัพยากรมากเสียจนกระทั่งคนที่ยินดีเข้ามามีส่วนร่วมไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการจริงๆ นั้นมีจำนวนน้อยมาก ผู้สนับสนุนความเข้าใจประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้ พยายามแก้ข้อจำกัดนี้ด้วยการอ้างเหตุผลสองข้อ คือ 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองคือองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้สำหรับชีวิตที่ดีของมนุษย์ นี่คือข้อเท็จจริงที่มนุษย์จะตระหนักรู้ได้ ถ้าอยู่ในเงื่อนไขทางสังคมการเมืองที่เหมาะสม และ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้างเป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันไม่ให้ตัวแทนทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจที่ได้รับมอบจากประชาชนไปในทางที่ผิด ถ้าเหตุผลสองข้อนี้ถูกต้อง ก็เท่ากับว่าการมีส่วนร่วมเป็นทั้งส่วนประกอบที่ขาดไม่ได้ของชีวิตที่ดีและเป็นเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อบรรลุถึงสังคมที่ดีไปพร้อมกัน

กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการผสมผสานทั้งประชาธิปไตยทางตรงและประชาธิปไตยแบบผู้แทน รวมทั้งการให้ประชาชนมีการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น มีองค์กรอิสระที่รักษาผลประโยชน์ฝ่ายประชาชน มีสื่อมวลชนและองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ภาคประชาชนหรือ

สังคมพลเมืองมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการบริหารประเทศค่อนข้างมาก ไม่ได้ปล่อยให้ผู้แทนทำทุกอย่างโดยประชาชนให้ใช้สิทธิแค่เลือกตั้งผู้แทนนานๆครั้งเท่านั้น แต่วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ประกอบกับประชาชนได้รับการศึกษาและข่าวสารน้อยและหรือได้รับแบบคุณภาพต่ำ ทำให้เป็นประชาธิปไตยแค่รูปแบบ หรือเป็นประชาธิปไตยเพียงบางส่วน ยังไม่ใช้การปกครองตนเองของประชาชน ที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งที่จริงแล้วระบอบประชาธิปไตย ไม่ใช่หมายถึงแค่ประชาธิปไตยทางการเมือง (ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ เลือกตั้ง คัดค้าน ถอดถอน ผู้แทนได้) เท่านั้น หากต้องเป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (มีการกระจายทรัพย์สิน และรายได้ที่เป็นธรรม มีการแข่งขันที่เป็นธรรม) และประชาธิปไตยทางสังคม (ประชาชนมีการศึกษา รับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีสิทธิเสรีภาพ และโอกาสการเข้าถึง ศาสนา ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม อย่างเสมอภาคกัน)

4) การเมืองภาคพลเมือง

ความหมายของการเมืองภาคพลเมือง

การเมืองภาคพลเมือง (Civil or People Politics) เป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วยการออกเสียงลงประชามติหรือการมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการถอดถอนโดยภาคประชาชนนอกเหนือจากการมีการเลือกตั้ง เพราะประชาธิปไตยจะไม่ได้มีความหมายอันใด และการเลือกตั้งจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากประชาชนไม่สามารถกำหนดนโยบายหรือตรวจสอบการใช้อำนาจและไม่สามารถถอดถอนผู้ใช้อำนาจที่มีชอบได้

การเมืองของพลเมือง หมายถึง การเมืองที่ประชาชนในทุกส่วนภาคสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับนานาชาติ เป็นการเมืองที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีบทบาทและเข้าใจถึงสิทธิในการแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเพื่อนำไปสู่การผลักดันให้รัฐออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายต่างๆที่สอดคล้องกับความต้องการของตนได้ การเมืองภาคประชาชนจึงถือเอาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในรูปแบบต่างๆที่ปรากฏในสังคมรัฐ เช่น การชุมนุม เดินขบวน เรียกร้อง เจริญต่อรอง การพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับรัฐในเรื่องต่างๆ ฯลฯ เป็นต้น การเมืองแบบนี้ ประชาชนจะเป็นตัวแทนของตนเอง เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองออกมาเป็นประเด็นในสังคมเพื่อนำไปสู่การเคลื่อนไหวต่อไป

การให้นิยามการเมืองภาคประชาชน โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ก็มีลักษณะแทบจะซ้อนทับประชาธิปไตยทางตรงว่าคือ "การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชน เพื่อลดฐานะการครอบงำ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนใช้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง" การเมือง

ภาคประชาชนที่เกิดขึ้นและเติบโตในทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เป็นกระบวนการใช้อำนาจทางตรงของประชาชนที่มากกว่าการเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปสู่กระบวนการทางนโยบายทุกขั้นตอน โดยมีจุดหมายสำคัญคือ ลดระดับการปกครองโดยรัฐ จำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ ให้สังคมดูแลตนเอง ถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยประชาสังคม

การเมืองภาคพลเมือง ที่สถาบันพระปกเกล้าให้ความหมายไว้ในหลายความหมาย ได้แก่ การเมืองภาคปริณทลสาธารณะ (Public sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่เวที กลไกส่วนกลางที่ไม่ใช่รัฐสภาที่จะถกเถียง สร้างประเด็นต่าง ๆ ขยายสิทธิอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

การเมืองภาคประชาสังคม (Civil Society) หรือการเมืองภาคพลเมือง (Citizen politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่แข็งขันของบุคคลองค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่จะถกเถียงและบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ

การเมืองภาคประชาชน (People's politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (civil society movement) หรือภาคพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญคือ พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (common good) เป็นพลังสำคัญ

ความสำคัญของพลเมืองต่อการเมืองภาคพลเมือง

นัยโดยทั่วไปของ “พลเมือง” (citizen) กำหนดไว้ 2 ระดับคือ ระดับแรก เป็นระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานที่ว่าพลเมืองคือฐานะสมาชิกของรัฐและชุมชน มีสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย เช่น การเคารพกฎหมาย การออกเสียงเลือกตั้ง การชำระภาษี และการเป็นทหาร

ระดับที่สอง เป็นระดับของการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Public life) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งให้ชีวิตสาธารณะหรือชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่ การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

แรงบันดาลใจของพลเมืองกับการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะพลเมืองจะเกิดจากความ ต้องการ 3 ประการ คือ เพื่อความต้องการควบคุมความไม่แน่นอนในอนาคต ต้องการแก้ปัญหาหรือทำ ให้ดีขึ้นของชีวิตสาธารณะของตนซึ่งรัฐหรือการเมืองในแบบที่คุ้นเคยแก้ไขไม่ได้หรือไม่เคยแก้ไข และ ความต้องการเยียวยาความสัมพันธ์ที่อ่อนแอของชุมชนและความเสื่อมถอยทางการเมืองด้วยการสร้าง ชุมชนที่เข้มแข็ง

พลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองจะครอบคลุมทั้ง 2 ระดับของการเป็นพลเมืองด้วยสำนึก พื้นฐานของการเป็นพลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองเป็นดังนี้

1. การมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง ตระหนักในอำนาจอธิปไตยของตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ตระหนักได้ว่าการทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มตัว รู้เท่าทัน และใช้ปัญญาและมีส่วนร่วมคือการกำหนดชีวิตสาธารณะของตนเอง (self-determination)
3. พลเมืองต้องทำงานร่วมกับรัฐและการเมืองระบบตัวแทนเป็นหุ้นส่วนที่สนับสนุนและเกื้อกูล กัน ไม่ล้มล้างหรืออยู่คนละฝ่าย เพราะพลเมืองต้องอาศัยการทำงานเชิงโครงสร้างโดยภาครัฐ เพื่อ ประโยชน์ต่อบ้านเมืองและสังคม ดังนั้น การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม จึงเป็น ของคู่กัน
4. การเป็นพลเมืองไม่มีความหมายเพียงพลเมืองแห่งประเทศไทย แต่ในระบบประชาธิปไตย เสรี (Liberal democracy) ที่เปิดกว้างในความเท่าเทียมและสิทธิเสรีภาพระดับโลก พลเมืองจึงต้อง ตระหนักรู้ในระดับสากลร่วมด้วย

การเมืองภาคพลเมืองจึงเป็นการรวมตัวของพลเมืองที่เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองตนเอง (self-government) มีความเชื่อมั่นในการกำหนดอนาคตประเทศชาติ (self-determination) มีอำนาจใน การถ่วงดุลการใช้อำนาจของตัวแทนที่ได้รับการเลือกเข้าไปโดยชอบธรรม พลังทางการเมืองภาค พลเมืองจึงต้องประกอบด้วยพลเมืองที่มีอำนาจ 3 ประการ

1. อำนาจโดยความรู้ หมายถึง ความรู้และเข้าใจเรื่องการเมืองการปกครองในระบบ ประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ โครงสร้างรัฐ อำนาจของรัฐ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง สิทธิเสรีภาพ ช่องทางการใช้อำนาจของตน หน้าที่ของตน ท้องถิ่น ชุมชน และ สังคมโลก เป็นต้น
2. อำนาจในการปฏิบัติ หมายถึง การมีทักษะทางการเมืองที่มีใช่เพียงการเลือกตั้งแต่รวมถึง ทักษะการรวมกลุ่มการแสดงความคิดเห็นและการอภิปรายอย่างมีเหตุผล การมีส่วนร่วมการคิด

วิเคราะห์ ไตร่ตรองและใคร่ครวญ (deliberative) และการค้นหาและการใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงและการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น

3. อำนาจของความคิดและทัศนคติของพลเมือง หมายถึงการมีทัศนคติและแนวโน้มของความคิดตามวิถีประชาธิปไตยซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย เช่น การยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ การแสดงความคิดเห็น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพความแตกต่างและความเห็นต่างของบุคคล มีความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองของตน เป็นต้น

สรุปได้ว่าการพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยที่แท้จริง เป็นการค้นหาความสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม ซึ่งสามารถเคลื่อนจุดความพอดีได้ตามเงื่อนไขที่เปลี่ยนไป กล่าวคือจากนี้ไปในยุคสมัยแห่งโลกาภิวัตน์ พลวัตที่ขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การปกครองที่น้อยลง หรือการรับผิดชอบตนเองมากขึ้นของภาคสังคมจะไม่ได้อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงจากเบื้อบนเป็นหลัก แต่มาจากการเคลื่อนไหวของประชาชนเบื้อล่าง หรือการเมืองภาคพลเมือง

5) การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance)

ธรรมาภิบาล (Governance) เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานอย่างแพร่หลายทั้งของภาครัฐและเอกชน การสร้างแนวคิดเพื่ออธิบายความหมายหรือนิยามของธรรมาภิบาลมีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับมุมมองซึ่งเป็นรากฐานของหลักเหตุผลหรือตรรกะ (logic) รวมถึงความแตกต่างที่ต้องการอธิบายธรรมาภิบาลในกรอบคิดแคบแบบง่าย ๆ หรืออธิบายในกรอบกว้างที่ครอบคลุมองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ในขณะที่กระบวนทัศน์ ธรรมาภิบาลภาครัฐและภาคเอกชนมีบางส่วนที่คล้ายคลึงกัน เช่น โครงสร้างอำนาจและการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของ แต่มีหลายด้านที่ธรรมาภิบาลภาครัฐมีความแตกต่างไปจากภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นในด้านพื้นฐานของอำนาจชอบธรรม การกระทำร่วมจากหลายฝ่าย และผลประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น ดังนั้นตรรกะของธรรมาภิบาลภาครัฐจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของลัทธิทางกฎหมาย เศรษฐศาสตร์การเมือง และตัวเลือกทางสังคม ตัวแบบธรรมาภิบาลภาครัฐครอบคลุมขอบเขตกว้างตั้งแต่บริบทโลก/ชาติ/และวัฒนธรรมทางเลือกทางนิติบัญญัติ ระบอบธรรมาภิบาล ยุทธศาสตร์การบริหาร ปฏิบัติการและผลงาน และการประเมินทางการเมือง ในขณะเดียวกันระดับของธรรมาภิบาลภาครัฐประกอบด้วยธรรมาภิบาลระดับสถาบัน (Institutional Governance) ธรรมาภิบาลระดับองค์กร และการบริหาร (Organizational Governance) และธรรมาภิบาลระดับเทคนิค (โกวิท ภัณฑะ, 2551)

ธนาคารโลกให้ความหมาย “ธรรมาภิบาล” ว่าเป็นลักษณะและวิถีทางการใช้อำนาจในการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจและทางสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการ คือ

1. การมีสิทธิมีเสียงและความรับผิดชอบ (Voice and Accountability) วัดได้จากการที่ประชาชนสามารถมีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกรัฐบาลมาปกครองตนเอง
2. เสถียรภาพทางการเมืองและการไร้ความรุนแรง (Political Stability and Absence of Violence) วัดได้จากการมีเสถียรภาพของรัฐบาลที่จะไม่ถูกยึดอำนาจหรือถูกก่อวินาศกรรมโดยวิธีการนอกรัฐธรรมนูญหรือผู้ก่อการร้าย
3. การมีประสิทธิภาพของรัฐบาล (Government Effectiveness) วัดได้จากคุณภาพของการบริการจากภาครัฐ คุณภาพของข้าราชการ ความเป็นอิสระของภาคราชการจากอิทธิพลของนักการเมือง ความน่าเชื่อถือของคำมั่นสัญญาของรัฐบาลว่าจะทำตามนโยบายได้สำเร็จ
4. การมีคุณภาพเชิงการออกกฎระเบียบ (Regulatory Quality) วัดได้จากการออกกฎเกณฑ์ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและกฎเกณฑ์ดังกล่าว ต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
5. การปฏิบัติตามกฎหมาย (Rule of Law) วัดได้จากความเชื่อมั่นและเกรงกลัวต่อกฎหมายในสังคม
6. การควบคุมการคอร์รัปชัน (Control of Corruption) วัดได้จากการสำรวจวิจัยและโพลล์

ประเทศไทยได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้กับภาครัฐ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดทั้งในระดับภาพรวมและในระดับองค์กร ซึ่งในภาพรวมได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาล 6 หลักการ ดังนี้

(1) หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกาและการปฏิบัติตาม กฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรมของสมาชิก

(2) หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้

คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชนและการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการมีส่วนร่วม

(3) หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

(4) หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใสพอเทียบได้ว่า มีความหมายตรงกันข้ามหรือเกือบตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่การทุจริตคอร์รัปชันให้ความหมายในเชิงลบ และมีความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ด้วย ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวกและให้ความหมายในเชิงสงบสุข

(5) หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง

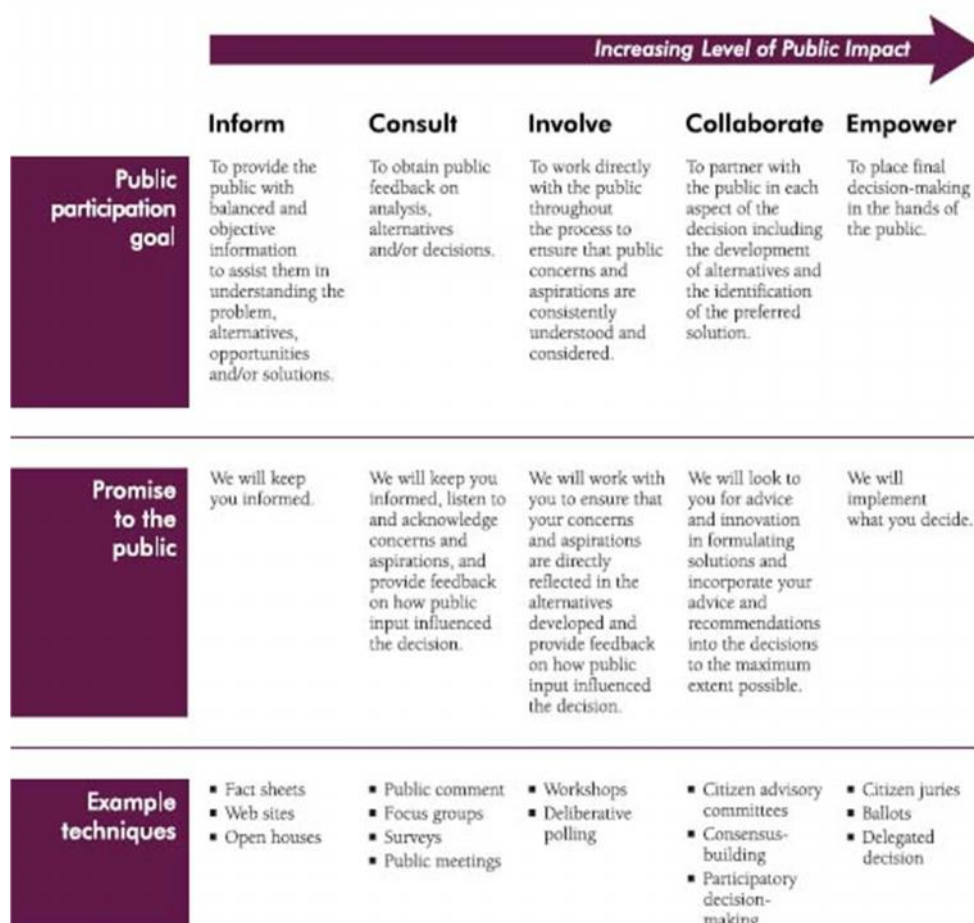
(6) หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วมในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อพัฒนาประเทศ เนื่องจากระบบราชการไทยได้เผชิญกับปัจจัยแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผลกระทบโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบเดิม และไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงาน กพร. ได้ให้ความหมายการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการนำกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในฐานะ “พลเมือง” (citizen) เข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการบริหารราชการแบบครบวงจร
- การเข้ามาเป็นหุ้นส่วน อาจครอบคลุมตั้งแต่การเข้าร่วมในการจัดทำงบประมาณ โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นริเริ่มการดำเนินงาน จนถึงประเมินผล

- การรักษาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิด โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มีการสร้างศักยภาพให้กับภาคประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลต่อภาครัฐสูง ดังนั้น ส่วนราชการจึงจำเป็นต้องมีการปรับแบบแผนการบริหารราชการให้สอดคล้องกับหลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนราชการเองหลายประการ โดยมีการกำหนดการวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ออกเป็น 5 ระดับ ตามความเข้มข้นของบทบาทประชาชนในการเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการบริหารราชการ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ซึ่งยึดตาม International Association for Public Participation : IAP2) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (แผนภาพที่ 5-10)

แผนภาพที่ 5-10 : IAP2 Spectrum of Public Participation

- (1) การมีส่วนร่วมในระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร(inform) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางแก้ไข
- (2) การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ (Consult) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือกและทางแก้ไข
- (3) การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา
- (4) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือก และแนวทางแก้ไข
- (5) การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจ (Empower) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงมือด้วยตนเองหรือเพื่อให้หน่วยราชการปฏิบัติตาม

6) สังคมสมานฉันท์

ความหมายของสังคมสมานฉันท์

ความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ในสังคม (Social Cohesion) หมายถึง ความผูกพันระหว่างคนในสังคม หรือการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ผ่านค่านิยม บรรทัดฐาน การมีเอกลักษณ์ร่วมกัน การแสดงความเป็นปึกแผ่นทางสังคม และรวมไปถึงความไว้วางใจในสังคม การเป็นเครือข่ายทางสังคม เป็นต้น

ดังนั้น ความหมายของสังคมสมานฉันท์ คือ สังคมที่มีความผูกพันระหว่างคนในสังคม หรือการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ผ่านค่านิยม บรรทัดฐาน การมีเอกลักษณ์ร่วมกัน การแสดงความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีความไว้วางใจในสังคม และมีการเป็นเครือข่ายทางสังคม

โดยลักษณะของสังคมสมานฉันท์ก็คือ

1. ทุกคนในสังคมรู้สึกวัฒนธรรมของตน เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมรวมของสังคมเท่าๆกับวัฒนธรรมอื่น

2. มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แสดงออกในสาธารณะในทุกมิติ เช่น ภาษา การแต่งกาย ยกเว้นในเรื่องของการใช้เหตุผล ต้องมีการใช้เหตุผลสาธารณะร่วมกัน โดยไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้คุณค่าชุดใดชุดหนึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้เหตุผลร่วมกันกับคนอื่นในสังคม

3. ทุกคนในสังคมมีสถานะเป็นพลเมืองเต็มที่ รวมทั้งรับทราบในสิทธิและความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตามมาด้วยความเข้าใจที่ตรงกัน

4. ทุกคนในสังคมมีความหวังในการปรับฐานะเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้นได้ โดยไม่ถูกละด้วยระบบ

สำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน สังคมสมานฉันท์ที่ทุกคนต้องการอาจหมายถึง สังคมที่ทุกคนมีความปรองดอง ผูกพันซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรพร้อมรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันแม้ว่าเหตุผลนั้นจะไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของตนเองก็ตาม และจากสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้นำมาซึ่งความสับสนวุ่นวายอันส่งผลให้เกิดความชะงักงันต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจและปัญหาสังคมของประเทศ นำมาซึ่งการสร้างสมานฉันท์

แนวทางการสร้างสังคมสมานฉันท์

การสร้างสมานฉันท์ (Reconciliation) หมายถึง มาตรการต่างๆ ที่จะทำให้ทุกฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันในสังคมหันหน้ามาคืนดีกัน ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์หลักคือการนำความปรองดอง ความสามัคคี และสันติภาพ กลับสู่สังคมหรือประเทศชาติอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นการสร้างสมานฉันท์จึงเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระยะยาวภายหลังจากสังคมหรือประเทศชาติต้องประสบกับความแตกแยก สงครามหรือความรุนแรงมาแล้วในระยะหนึ่ง

สาเหตุที่ต้องอาศัยเครื่องมือในการสร้างสมานฉันท์หลังเกิดเหตุความรุนแรงในความขัดแย้ง ก็เนื่องจากว่า โดยทั่วไปแล้วความขัดแย้งที่นำไปสู่การทำสงครามหรือความรุนแรงมักจะสามารุทำให้ยุติลงได้ แต่ไม่มีอะไรที่อาจจะรับประกันได้ว่าคู่กรณีในความขัดแย้งทุกฝ่ายจะหายโกรธเคืองกันหรือสามารถหันหน้ากลับมาคืนดีกันได้โดยง่ายตายภายในระยะเวลาอันสั้น ถ้าไม่มีเครื่องมือที่จะทำให้คู่กรณีในความขัดแย้งหันหน้ามาคืนดีกันได้ โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงหรือสงครามอีกครั้งหนึ่งก็จะยังคงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง

การสร้างความสมานฉันท์เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งสังคมทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทั้งทางตรงและทางอ้อมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการสร้างความสมานฉันท์อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ ความขัดแย้งในแต่ละรูปแบบ การสร้างความสมานฉันท์โดยปราศจากความเต็มใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งจะเป็นสมานฉันท์ที่ไม่ยั่งยืนและไม่สามารถก่อให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างมุ่งหวัง

แนวทางสมานฉันท์ คือแนวทางของความปรองดองเห็นพ้องร่วมกัน นั่นคือ การรับฟังปัญหา เพื่อเข้าถึง รับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วน เพื่อแก้ไขให้หมดสิ้นในระยะยาว โดยไม่มุ่งเน้นการใช้ความรุนแรง แต่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจว่ารัฐจะอำนวยความยุติธรรม และความเท่าเทียมให้กับประชาชนได้ แนวทางการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย จะต้องยึดหลักการสำคัญคือ

1. การเปิดเผยความจริง (Truth) ให้ความสำคัญกับความจริงทั้งในฐานะเครื่องมือหรือเป้าหมายของสังคมสมานฉันท์ เพื่อสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ขณะเดียวกันก็หาหนทางให้สังคมไทยตระหนักถึงการเปิดเผยความจริงนั้นด้วย
2. ความยุติธรรม (Justice) ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ด้วยการส่งเสริมแนวคิดวิเคราะห์ในสังคมไทย ให้เรียนรู้วิธีการมองปัญหาความรุนแรงในบริบทเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม ให้เล็งเห็นคนบริสุทธิ์กลุ่มต่างๆ ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง
3. ความพร้อมรับผิด (Accountability) ส่งเสริมระบบและวัฒนธรรมความพร้อมรับผิดในระบบราชการทุกระดับ
4. การให้อภัย ในกรณีการปฏิบัติที่ผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคู่กรณี
5. การเคารพความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับขนบธรรมเนียม ในฐานคุณค่าทางการเมือง การเรียนรู้ศาสนาต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย
6. ถือสันติวิธีเป็นทางเลือกในการเผชิญความขัดแย้ง
7. การเปิดเผยพื้นที่ให้ความทรงจำที่เจ็บปวด ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ข้อมูลเหล่านั้น เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
8. มุ่งแก้ปัญหาในอนาคตด้วยจินตนาการที่มีความเป็นไปได้และเห็นพ้องร่วมกัน

9. การยอมรับความเสี่ยงเป็นเงื่อนไขสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์บนฐานแห่งความไว้วางใจ อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของแนวความคิดสมานฉันท์

7) สรุปผลการทบทวนแนวคิดใหม่ที่มีต่อการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ

จากการทบทวนแนวคิดใหม่ในมิติสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล สามารถสรุปประเด็นข้อสังเกตและข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขในส่วนองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล” ได้ดังนี้

1. แนวคิดหรือข้อเสนอที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองและการบริหารในปัจจุบันจะให้ความสำคัญกับการปรับบทบาทและการดำเนินงานของภาครัฐในการเปิดพื้นที่และเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และไม่จำกัดเฉพาะการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเท่านั้น หากแต่เชื่อมโยงกับการพัฒนาคนและสังคม ด้วยเหตุนี้ ความอยู่เย็นเป็นสุขในมิติสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลจึงจำเป็นต้องมองพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างมิติสิ่งแวดล้อมกับมิติชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น

2. แนวคิดใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการแบบใหม่ที่ต้องมีการเปิดขยายการมีส่วนร่วมของสถาบัน องค์กร และผู้เล่น (actor) จากฝ่ายต่างๆ ในสังคมกว้างขวางมากขึ้น ทั้งจากภาคเอกชน ประชาสังคมและองค์กร โดยเฉพาะการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่อำนาจรัฐที่เคยจำกัดอยู่ในรูปของรัฐบาล (governmental arenas) กลายเป็นพื้นที่ธรรมาภิบาลที่มีกิจกรรมใหม่และมีผู้เล่นหน้าใหม่ๆ เข้ามาร่วมในกระบวนการจัดหา การแบ่งสรรทรัพยากร สังคมด้านต่างๆ รวมไปถึงการร่วมตรวจสอบติดตามผล ภายใต้บริบทดังกล่าวระบบธรรมาภิบาลจึงมีสถานที่ตั้งในรูปของพหุศูนย์ (polycentric) มีความเชื่อมโยงกับ non-state actors มากขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากรูปแบบ กระบวนการ เครื่องมือ และเทคนิควิธีการของการสร้างธรรมาภิบาลที่หลากหลายมากขึ้น

5.6.2.2 ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

ขณะที่ปรึกษาได้ทบทวนประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นที่ระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 โดยประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล” พร้อมทั้งพิจารณาการเพิ่มตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว (ตารางที่ 5-45)

ตารางที่ 5-45: ประเด็นการพัฒนาและข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดองค์ประกอบ
“สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”
1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน	มีผลกระทบต่องานด้านสังคม การพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น จะส่งเสริมสนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมในสังคม	ตัวชี้วัดเกี่ยวกับการมีคุณธรรมและสติปัญญาไปสู่สะท้อนผลของการพัฒนาในมิติสังคมอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติมตัวชี้วัดหลัก
2. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย	มีผลกระทบต่อการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศ หากประเทศไทยสามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและยั่งยืน มีการปรับโครงสร้างทางสังคมให้มีเสมอภาคและเป็นธรรม	ตัวชี้วัดเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจสะท้อนผลของการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติมตัวชี้วัดหลัก
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจ	มีผลกระทบต่อการเมืองการบริหารทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นในส่วนการส่งเสริมบทบาททุกภาคส่วนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ	พิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเสริมที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ในการบริหารงานของภาครัฐทั้งในระดับพื้นที่และระดับชาติ
4. การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม	-- ไม่พบความเชื่อมโยง --	---
5. การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค	มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการประเทศในด้านการสร้างระบบโครงสร้าง กฎเกณฑ์ กระบวนการและกลไกการดำเนินงานที่ความโปร่งใส เป็นที่น่าเชื่อถือของประเทศอื่นๆ ในการร่วมมือกันพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก สังคมที่มีธรรมาภิบาลสามารถสะท้อนผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนาซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการดำเนินงานที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
6. การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคม	-- ไม่พบความเชื่อมโยง --	---

ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขขององค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”
อาเซียน		
7. การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	-- ไม่พบความเชื่อมโยง --	---
8. การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ	-- ไม่พบความเชื่อมโยง --	---
9. การบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม	มีผลกระทบโดยตรงต่อการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศ	เพิ่มตัวชี้วัดธรรมาภิบาลภาครัฐ โดยให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และ ตัวชี้วัดสังคมสมานฉันท์ที่ควรมีตัวชี้วัดเชิงบวก เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมและความต้องการของประชาชนโดยรวม

5.6.2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

คณะที่ปรึกษาได้ทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยศึกษาประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล” พร้อมทั้งพิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดในองค์ประกอบดังกล่าว ข้อสังเกตคือ 1) ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 9 ประเด็นมาจากแนวทางการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศทั้ง 6 (จึงมีความทับซ้อนกัน) 2) แนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์มีขอบเขตค่อนข้างกว้างและครอบคลุมหลายประเด็น ทำให้องค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มี

ธรรมาภิบาล” เกี่ยวข้องกับหลายยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากร (ตารางที่ 5-46)

ตารางที่ 5-46: ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุง/เพิ่มเติมตัวชี้วัดองค์ประกอบสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขขององค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติมตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”
1. การสร้างความเป็นธรรมในสังคม	ยุทธศาสตร์นี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบหลักนี้ในมิติสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล โดยได้มีการระบุถึงการทุจริตประพฤติมิชอบว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดิน การเข้าถึงสิทธิและกระบวนการยุติธรรมของคนกลุ่มต่างๆ ยังไม่เท่าเทียมและเป็นธรรมข้อ 2.3 การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ และการละเว้นหรือเลือกปฏิบัติต่อประชาชน ทำให้การดำเนินนโยบายสาธารณะและการจัดบริการสาธารณะเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล แนวทางการพัฒนา ได้แก่ ข้อ 5.3.1 เสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ มีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและคอร์รัปชัน รวมทั้ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ ข้อ 5.3.2 เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยเน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่น รวมทั้งการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อมทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่างๆ ในพื้นที่และระดับชาติ	พิจารณาเพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ในพัฒนา การตรวจสอบ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มี ธรรมาภิบาล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สังคม ประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”
	ข้อ 5.3.4 เพิ่มและปรับปรุงช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานภาครัฐ การดำเนินโครงการขนาดใหญ่ การจัดสรรทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายภาครัฐ ข้อ 5.3.5 ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคม โดยรณรงค์ กระตุ้น สร้างจิตสำนึกในการดำเนินงานที่รับผิดชอบต่อสังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนร่วมกับภาคประชาสังคมในการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ	
2. การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน	ระบุถึงสถานการณ์สังคมไทยที่เผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น ข้อ 1.4 และ ข้อ 2.3 ความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมไทย ส่งผลให้สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอ คนในสังคมขาดความไว้วางใจเชื่อใจกันและขาดการมีส่วนร่วมทางสังคม	มีตัวชี้วัดด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่วัดผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา (ends) อยู่แล้ว ประเด็นความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ในมิติสังคม
3. ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน	การสร้างภูมิคุ้มกัน ข้อ 3.5 กลไกการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล จะเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาภาคเกษตรให้มีความเข้มแข็งทั้งด้านการผลิต การตลาด การสร้างมูลค่าเพิ่ม การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม มีการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมและความเข้มแข็งในชุมชนชนบท โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องได้แก่ ข้อ 5.7 การปรับปรุงระบบบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และพลังงาน โดยสนับสนุนบทบาทของเกษตรกร เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ภาคเอกชนและชุมชน การปรับ	ตัวชี้วัดที่กำหนดอยู่ในยุทธศาสตร์นี้ที่สามารถนำมาเป็นตัวชี้วัดเสริมในดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ได้แก่ ระบบประกันภัยพืชผลที่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มี ธรรมาภิบาล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สังคม ประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”
	กระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้โดยง่าย และการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	
4.การปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจ สู่การเติบโตอย่างมี คุณภาพและยั่งยืน	แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อ 5.3.6 การปฏิรูปกฎหมาย กฎ ระเบียบต่างๆ ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การเสริมสร้างให้มีการบังคับใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบต่างๆ ที่โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดย (5) การสร้างกระบวนการตรวจสอบให้เป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อตอบสนองต่อกระแสเรียกร้องความรับผิดชอบต่อสังคมและมาตรการระหว่างประเทศ และ (6) การสร้างบรรทัดฐานการบังคับใช้กฎหมายของผู้ปฏิบัติให้มีความเป็นเอกภาพและเสมอภาค โดยมีกระบวนการบังคับใช้กฎหมายเพื่อพิทักษ์และป้องกันการละเมิด ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม และความตกลงระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ	พิจารณาเพิ่มตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาลภาครัฐ
5. การสร้างความ เชื่อมโยงกับ ประเทศในภูมิภาค เพื่อความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคม	-- ไม่พบความเชื่อมโยง --	---
6. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน	ระบุความขัดแย้งเชิงนโยบายและความอ่อนแอในการบริหารจัดการของภาครัฐ ข้อ 2.3 ดังนี้ ข้อ 2.3.1 นโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจมีความขัดแย้งในทางปฏิบัติ ข้อ 2.3.2 กลไกการบริหารไม่มีประสิทธิภาพ ข้อ 2.3.3 การขาดองค์ความรู้และระบบข้อมูลที่ทันสมัยของภาครัฐ ข้อ 2.3.4 ชุมชนขาดความไว้วางใจในการบริหารจัดการของภาครัฐ	พิจารณาตัวชี้วัดเสริมเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ตามที่ เสนอในมิติตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศใน แผนฯ 11	ความเชื่อมโยงกับดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ องค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มี ธรรมาภิบาล”	ข้อคิดเห็นต่อการเพิ่มเติม ตัวชี้วัดในองค์ประกอบ “สังคม ประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”
	5.8 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มี ประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรมอย่างบูรณา การ	

5.6.3 การปรับปรุงตัวชี้วัด

ในองค์ประกอบย่อย 3 รายการขององค์ประกอบหลักสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล (จิตสำนึกประชาธิปไตย สังคมที่มีธรรมาภิบาล และสังคมสมานฉันท์) ยังขาดองค์ประกอบอีกหลายรายการที่ทำให้ยังไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยในมิติของสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลได้อย่างเพียงพอ คณะที่ปรึกษาจึงมีความเห็นในการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมตัวชี้วัดเสริม สำหรับใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดหลักขององค์ประกอบย่อยต่างๆ ดังนี้

(1) จิตสำนึกประชาธิปไตย ปัจจุบันแนวคิดด้านประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับคุณภาพประชาธิปไตยซึ่งประกอบด้วยระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยทางตรงและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น อีกทั้งรัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 ของประเทศไทยก็มีข้อกำหนดรองรับเรื่องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างชัดเจนนอกเหนือจากการแสดงการใช้สิทธิ์ผ่านการเลือกตั้งในระดับต่างๆ ดังนั้นการพิจารณาการมีจิตสำนึกประชาธิปไตยของประชาชน ควรใช้ตัวชี้วัดหลัก คือ ดัชนีประชาธิปไตย (The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy) เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลและมีวิธีการวัดตัวแปรครอบคลุมหลายด้าน ดำเนินการโดยหน่วยวิจัย Economist Intelligence Unit ของนิตยสาร The Economist ประเทศอังกฤษ ซึ่งศึกษาวิจัยเรื่องประชาธิปไตยใน 167 ประเทศของโลก โดยแยกการศึกษา 5 ตัวแปร แต่ละตัวแปรมีคะแนนเต็ม 10 คะแนน ได้แก่ (1) Electoral Process and Pluralism (2) Functioning of Government (3) Political Participation (4) Political Culture และ (5) Civil Liberty โดยผลการศึกษา รวมค่าเฉลี่ยจากทั้ง 5 ตัวแปร แล้วจัดกลุ่มประเทศตามคุณภาพของความเป็นประชาธิปไตยเป็น 4 กลุ่ม จากสูงสุดถึงต่ำสุด ดังนี้

1. Full Democracy คะแนน 8.00-10
2. Flawed Democracy คะแนน 6.00-7.99

3. Hybrid Democracy คะแนน 4.00-5.99

4. Authoritarian Regimes คะแนนต่ำกว่า 3.99

และเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางการเมืองและกรอบกฎหมายของประเทศไทย คณะที่ปรึกษาเห็นว่าควรมีตัวชี้วัดเสริมเพิ่มเติม ดังนี้

- จำนวนเรื่องที่ประชาชนเสนอต่อประธานวุฒิสภาให้มีมติถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งเป็นการวัดความกระตือรือร้นของประชาชนในการร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้ตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญฯ 2550 กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 20,000 คนสามารถเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา

- จำนวนเรื่องที่ประชาชนเสนอเข้าชื่อกฎหมายตามข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญต่อสภาผู้แทนราษฎร เป็นการวัดความตื่นตัวและความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ตามกรอบที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ปี 2550

- ดัชนีเสรีภาพ (Freedom House Index) เป็นดัชนีที่จัดทำโดยองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิเสรีภาพ ซึ่งได้จัดทำรายงานเสรีภาพของโลกทั้งในด้านสิทธิทางการเมืองและเสรีภาพของพลเมือง แบ่งกลุ่มประเทศทั่วโลกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ประเทศที่มีเสรีภาพ (Free) ประเทศที่มีเสรีภาพบางส่วน (Partly Free) และประเทศที่ไม่มีเสรีภาพ (Not Free) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ เสรีภาพในการเชื่อถือและการแสดงออกตามความเชื่อ สิทธิในการเข้าร่วมสมาคมหรือองค์กร การบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน และสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ทั้งสิทธิทางการเมืองและเสรีภาพพลเมืองจะวัดค่าออกมาเป็นคะแนน 1-7 โดยคะแนนระหว่าง 1.0-2.5 อยู่ในกลุ่มมีเสรีภาพ (F) คะแนนระหว่าง 3.0-5.0 อยู่ในกลุ่มเสรีภาพบางส่วน (PF) และคะแนนระหว่าง 5.5-7.0 อยู่ในกลุ่มไม่มีเสรีภาพ (NF)

(2) สังคมที่มีธรรมาภิบาล ตัวชี้วัดหลัก คือ ดัชนีวัดภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของประเทศไทย เนื่องจากเป็นองค์หลัก 1 ใน 6 ของหลัก"ธรรมาภิบาล" คือ หลักความโปร่งใส ที่สามารถสะท้อนสภาพสังคมที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสามารถติดตามตรวจสอบการบริหารงานของภาครัฐ ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ อันนำไปสู่ความสงบสุขในสังคม และควรมีตัวชี้วัดเสริม ได้แก่

- สัดส่วนรายได้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ/หาเองต่อรายได้รวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและการสร้างความเข้มแข็งของประชาชน

- ดัชนีวัดความโปร่งใสของภาครัฐ

- ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการ

- อัตราส่วนจำนวนข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่อ
จำนวนข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ

- สัดส่วนรายได้ที่ อปท. จัดเก็บหรือจัดหาเองต่อรายได้รวมของ อปท. และ

- สัดส่วนการถ่ายโอนภารกิจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) สังคมสมานฉันท์ ตัวชี้วัดหลัก คือ ดัชนีสันติภาพโลก (Global Peace Index) ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ 22 ตัว โดยแบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ (1) ความขัดแย้งภายในและระหว่างรัฐ เช่น จำนวนการสู้รบทั้งในและนอกรัฐ ระดับการจัดการความขัดแย้ง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเพื่อนบ้าน เป็นต้น (2) ความมั่นคงและความปลอดภัยด้านสังคม เช่น ระดับการก่ออาชญากรรมในสังคม ความมั่นคงทางการเมือง ฯลฯ (3) การทุ่มเททางการทหาร เช่น ร้อยละของงบประมาณทางด้านทหารต่องบประมาณทั้งหมด ศักยภาพทางอาวุธหนักและอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น และดัชนีความขัดแย้งในดัชนีรัฐล้มเหลว (Failed State Index) ประกอบด้วยตัวชี้วัดด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยให้คะแนนสูงเป็นการแสดงความเลวร้ายสูงในช่วงคะแนน 0-120 คะแนน รัฐที่มีคะแนนสูงแสดงว่าไม่มีความมั่นคง ส่วนรัฐที่มีคะแนนต่ำจะมีความมั่นคงกว่า

ทั้งนี้ประเด็นความขัดแย้งที่สำคัญของไทยในปัจจุบัน ได้แก่ ความขัดแย้งแตกแยกในบ้านเมือง ความขัดแย้งแตกแยกปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความขัดแย้งกับประเทศกัมพูชากรณีปราสาทพระวิหาร ความขัดแย้งการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิของชุมชนในการทำมาหากินสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยทรัพยากรอันมีจำกัด เช่น ที่ดิน ทรัพยากรน้ำ คณะที่ปรึกษาจึงเสนอตัวชี้วัดเสริมเพื่อให้สามารถสะท้อนภาพสังคมที่มีความสมานฉันท์ได้มากยิ่งขึ้น ได้แก่

- จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

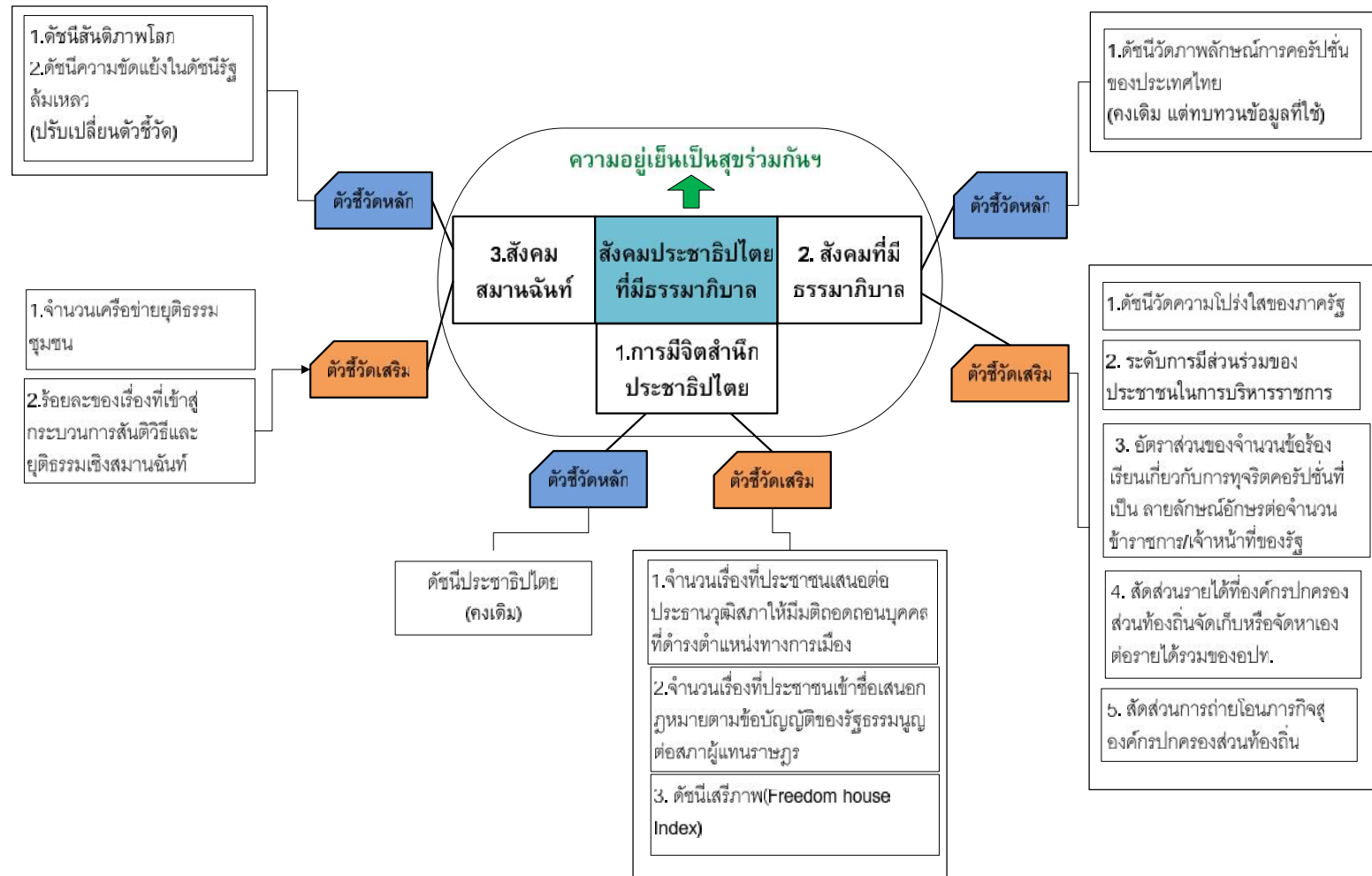
- ร้อยละของเรื่องเข้าสู่กระบวนการสันติวิธีและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพของสังคมที่ให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

จากการทบทวนข้อมูลตามรายตัวชี้วัดและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบในแต่ละองค์ประกอบย่อยได้ดัง ตารางที่ 5-47 และแผนภาพที่ 5-11

ตารางที่ 5-47: สรุปตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมในองค์ประกอบ“สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”

องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดเสริม
การมีจิตสำนึก ประชาธิปไตย	ดัชนีประชาธิปไตย	-จำนวนเรื่องที่ประชาชนเสนอต่อประธานวุฒิสภาให้มีมติถอดถอนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง -จำนวนเรื่องที่ประชาชนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญต่อสภาผู้แทนราษฎร -ดัชนีเสรีภาพ Freedom house Index
สังคมที่มีธรรมาภิบาล	ดัชนีวัดภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของประเทศไทย	-ดัชนีวัดความโปร่งใสของภาครัฐ -ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการ -อัตราส่วนของจำนวนข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่อจำนวนข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ -สัดส่วนรายได้ที่ อปท.จัดเก็บหรือจัดหาเองต่อรายได้รวมของอปท. -สัดส่วนการถ่ายโอนภารกิจสู่อปท.
สังคมสมานฉันท์	-ดัชนีสันติภาพโลก/ดัชนีความสงบสุข (Global Peace Index) -ดัชนีความขัดแย้งในดัชนีรัฐล้มเหลว (Failed State Index)	-จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชน -ร้อยละของเรื่องเข้าสู่กระบวนการสันติวิธีและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แผนภาพที่ 5-11 : สรุปตัวชี้วัดหลักที่ใช้คำนวณดัชนีและตัวชี้วัดเสริมที่ใช้อธิบายประกอบสำหรับองค์ประกอบหลัก”สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”

5.6.4 สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข ในองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล”

ตาราง 5-48 สรุปค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีองค์ประกอบ “สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล” ระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 โดยค่าดัชนีที่คำนวณแล้วจะถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 5-49

ตารางที่ 5-48: ค่าสถิติที่ใช้คำนวณดัชนีด้านสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย						
<u>ความตื่นตัวในการรักษาสีหน้าที่ของตนเองตามกรอบกฎหมาย</u>						
- ดัชนีประชาธิปไตย	<u>5.67</u>	6.81	<u>6.81</u>	6.55	6.55	<u>6.55</u>
สังคมที่มีธรรมาภิบาล						
<u>ความโปร่งใสความสามารถในการตรวจสอบได้ การเปิดให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ</u>						
- ดัชนีวัดภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของประเทศไทย	3.30	3.50	3.40	3.50	3.40	3.70
ความสมานฉันท์ทางสังคม						
<u>การอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความกลมกลืน ประองตอง สามัคคีกัน</u>						
- ดัชนีสันติภาพโลก	2.32	2.32	2.40	2.44	2.29	2.40
- ดัชนีความขัดแย้งในดัชนีรัฐล้มเหลว	7.80	7.70	4.90	7.80	8.00	7.80

ตารางที่ 5-49: สรุปผลการคำนวณดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันด้านสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ภาพรวม	45.12	49.78	54.32	48.26	48.15	49.09
การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย	56.7	68.1	68.1	65.5	65.5	65.5
<u>ความตื่นตัวในการรักษาสีทรีหน้าที่ของตนเองตามกรอบกฎหมาย</u>						
- ดัชนีประชาธิปไตย	56.7	68.1	68.1	65.5	65.5	65.5
สังคมที่มีธรรมาภิบาล	33.00	35.00	34.00	35.00	34.00	37.0
<u>ความโปร่งใสความสามารถในการตรวจสอบได้ การเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ</u>						
- ดัชนีวัดภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของประเทศไทย	33.00	35.00	34.00	35.00	34.00	37.0
ความสมานฉันท์ทางสังคม	45.67	46.23	60.85	44.27	44.94	44.78
<u>การอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความกลมกลืน ประองตองสามัคคีกัน</u>						
- ดัชนีสันติภาพโลก	66.90	66.90	65.03	64.10	67.65	65.13
- ดัชนีความขัดแย้งในดัชนีรัฐล้มเหลว	24.44	25.56	56.67	24.44	22.22	24.44

5.6.4.1 องค์ประกอบย่อย: การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย

ประเด็นการวัด: ความตื่นตัวในการรักษาสติ หน้าที่ของตนเองตามกรอบกฎหมาย การรู้จักเคารพสิทธิ หน้าที่ของบุคคลอื่น และ ความกระตือรือร้นเข้าร่วมในการบริหารและพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่: เชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนา ข้อ 1. การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน และ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธี ก า ร คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. ดัชนีประชาธิปไตย	คงเดิม เป็นตัวชี้วัดว่าประเทศมีระดับความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใดโดยพิจารณาจากประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น คือ กระบวนการเลือกตั้งและพหุนิยมเสรีภาพพลเมือง หน้าที่ของรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมือง และ วัฒนธรรมทางการเมือง	ใช้ข้อมูลคะแนนที่สะท้อนความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เท่ากับ 8-10 โดยใช้คะแนน 10 เป็นเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ถึง	X/B*100	1. The Economist Intelligence Unit's index of democracy
2.(ตัวชี้วัดเสริม) จำนวนเรื่องที่ประชาชนเสนอต่อประธานวุฒิสภาให้มีมติถอดถอนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	เป็นตัวชี้วัดความกระตือรือร้นของประชาชนในเข้าร่วมในการบริหารและพัฒนาประเทศด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ	รัฐธรรมนูญ 2550 กำหนดให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 20,000 คน เข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง	B/X*100	1. ปัจจุบันยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นรายปี ข้อมูลที่สืบค้นได้จาก สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา www.senate.go.th เป็นการรายงานจำนวนเรื่องเฉพาะบางปี จึงควรใช้เป็นเพียงข้อมูลเสริมและเสนอให้หน่วยงานมีการจัดเก็บข้อมูลเป็นรายปีเพื่อสามารถนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนได้ในอนาคต
3. (ตัวชี้วัดเสริม) จำนวนเรื่องที่ประชาชนตระหนักในสิทธิและหน้าที่	เป็นตัวชี้วัดความตื่นตัวและความตระหนักในสิทธิและหน้าที่	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้	B/X*100	1.ปัจจุบันยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นรายปี ข้อมูลที่สืบค้นได้จากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในเว็บไซต์

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธี ก า ร คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
เข้าชื่อเสนอกฎหมายตามข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญต่อสภาผู้แทนราษฎร	นอกเหนือจากการใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกเลือกตั้งภายใต้กรอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน แต่เป็นการตื่นตัวและตระหนักในสิทธิของตนเองตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการมีข้อกำหนดไว้อย่างชัดเจนในมาตราของรัฐธรรมนูญ 2550	ประชาชน 10,000 คนสามารถเข้าชื่อเสนอกฎหมายต่อสภาฯ		www.parliament.go.th และ http://ilaw.or.th/ เป็นการรายงานจำนวนเรื่องเฉพาะบางปี จึงควรใช้เป็นเพียงข้อมูลเสริมและเสนอให้หน่วยงานมีการจัดเก็บข้อมูลเป็นรายปีเพื่อสามารถนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนได้ในอนาคต
4.(ตัวชี้วัดเสริม) ดัชนีเสรีภาพ (Freedom house Index)	เพื่อแสดงให้เห็นถึงสิทธิทางการเมือง (political rights) และเสรีภาพพลเมือง (civil liberties) ของประชาชนไทยโดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ	ใช้ข้อมูลคะแนนที่สะท้อนความมีเสรีภาพที่สมบูรณ์เท่ากับ 8-10	B/X*100	1. http://www.freedomhouse.org

5.6.4.2 องค์ประกอบย่อย: สังคมที่มีธรรมาภิบาล

ประเด็นการวัด: ความโปร่งใส ความสามารถในการตรวจสอบได้ การเปิดให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่: ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญที่มีความเชื่อมโยงกับสังคมที่มีธรรมาภิบาลทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่น การพัฒนาคนเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาอย่างยั่งยืน (ประเด็นข้อ 1) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย (ประเด็นข้อ 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภาคประชาสังคมและธุรกิจเอกชน (ประเด็น ข้อ 3) การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อความมั่นคงทางอาหาร (ประเด็นข้อ 7) เป็นต้น ส่วนประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสังคมที่มีธรรมาภิบาลคือ ประเด็นข้อ 9 การบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

ส่วนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 6 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1. ดัชนีวัดภาพลักษณ์การ คอร์รัปชันของประเทศไทย	คงเดิม แต่ทบทวนข้อมูลที่ใช้ ตัวชี้วัดนี้	ให้คะแนนเต็มเท่ากับ 100 ตาม ตัวชี้วัดภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน ที่ได้มีการปรับจากคะแนนเดิม 10 คะแนนเป็น 100 คะแนน ใน ปี พ.ศ. 2555	X/B *100	Transparency International
2. (ตัวชี้วัดเสริม) ดัชนีวัดความโปร่งใสของ ภาครัฐ	สามารถแสดงผลการปฏิบัติ ราชการที่ดีโดยเฉพาะด้านความ โปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ	ใช้ระดับคะแนนความโปร่งใส ของหน่วยงานร้อยละ 80-100	B / X *100	สำนักงาน ปปช. องค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย
3. (ตัวชี้วัดเสริม) ระดับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการบริหาร	กำหนดในยุทธศาสตร์การพัฒนา ระบบราชการของสำนักงาน กพร. และเป็นองค์ประกอบของ	ให้ระดับที่ 5 Empowerment ตามเกณฑ์ของ IAP2	B / X *100	สำนักงาน กพร. สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สศช.

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
ราชการ	หลักธรรมาภิบาลตามพระราช กฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และ วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ ดี พ.ศ. 2546			
4.(ตัวชี้วัดเสริม) อัตราส่วนของจำนวนข้อ ร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริต คอร์รัปชันที่เป็นลายลักษณ์ อักษรต่อจำนวนข้าราชการ/ เจ้าหน้าที่ของรัฐ	เสนอเป็นตัวชี้วัดเสริม	ใช้เป้าหมายของแผนปฏิบัติการ ป้องกันและปราบปรามการ ทุจริตแห่งชาติของ ปปช.	B/X*100	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติ (ปปช) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย
5.(ตัวชี้วัดเสริม) สัดส่วนรายได้ที่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ หรือจัดหาเองต่อรายได้รวม ขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี บทบาทและความสำคัญมากขึ้น ทั้งในด้านการพัฒนาพื้นที่ การ บริการสาธารณะ รวมทั้งเป็น กลไกสำคัญของการพัฒนา ประชาธิปไตยที่รากฐาน	ใช้เป้าหมายของ พ.ร.บ กำหนด แผนและขั้นตอนการกระจาย อำนาจให้อปท. พ.ศ. 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดเป้าหมาย 35%	100 - X	สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (สกถ.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี www.dloc.opm.go.th กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
6.(ตัวชี้วัดเสริม) สัดส่วนการถ่ายโอนภารกิจ สู่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	การถ่ายโอนภารกิจและการ จัดแบ่งอำนาจระหว่างรัฐกับ อปท.เป็นแนวทางหนึ่งของการ กระจายอำนาจ	ใช้เป้าหมายของถ่ายโอน 2545 ภารกิจตามที่กำหนดไว้ใน แผนการกระจายอำนาจ	100 - X	สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (สกถ.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี www.dloc.opm.go.th กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

5.6.4.3 องค์ประกอบย่อย: ความสมานฉันท์ทางสังคม

ประเด็นการวัด: การอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความกลมกลืน ประองตอง สามัคคีกัน

ยุทธศาสตร์/ประเด็นการพัฒนา/แนวคิดใหม่: ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

แนวคิดใหม่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยองค์ประกอบย่อยในส่วนนี้ จะมุ่งเน้นตัวชี้วัดที่เป็นแนวทางการพัฒนา (means) ที่นำไปสู่สังคมสมานฉันท์ อย่างไรก็ดี ตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดเสริมที่เสนอจะคำนึงถึงการมีอยู่ของข้อมูลในปัจจุบันด้วย หากยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูล คณะที่ปรึกษาจะจัดทำเป็นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคต

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
1.ดัชนีสันติภาพโลก/ดัชนี ความสงบสุข (Global Peace Index)	(ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด) สามารถใช้ในการพิจารณาความ สงบสุขของแต่ละประเทศทั่วโลก และสามารถสะท้อนถึงเสรีภาพใน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารรวมทั้งการ ยอมรับในสิทธิของผู้อื่น	-	(5 - X)*25	Institute for Economics and Peace, Economist Intelligence Unit Enwikipedia.org/wiki/Global_Peace_Index
5. ดัชนีความขัดแย้งใน ดัชนีรัฐล้มเหลว (Failed State Index)	(ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด) เป็นพื้นฐานของการสามารถ พิจารณาถึงสภาพการเกิดกลุ่ม ประชาชนที่เกลียดแค้น แก่แค้น ชิงชังกันโดยรัฐไม่สามารถที่จะ รวบรวมความสามัคคีได้	-	(10 - X)*100/9	www.foreignpolicy.com/failedstates

ตัวชี้วัด	เหตุผลในการเสนอ/ ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	วิธีการ คำนวณ	แหล่งที่มา / การจัดเก็บข้อมูล
2.(ตัวชี้วัดเสริม) จำนวนเครือข่ายยุติธรรม ชุมชน	ยุติธรรมชุมชนเป็นกลยุทธิ์ในการ ป้องกันและลดการเกิด อาชญากรรมซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ ของสังคมโดยการเสริมสร้างความ เป็นหุ้นส่วนกับชุมชนทำให้เกิด การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและ ช่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ป้องกันไม่ให้ข้อพิพาทเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมหลัก และข้อ ขัดแย้งข้อโต้เถียงยุติลงด้วยดี สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือ ทำธุรกิจร่วมกันไม่กลายเป็น ชนวนลูกกลามขึ้นอีกซึ่งเป็นผลดี กับทุกฝ่าย	เป้าหมายการดำเนินการ ของกระทรวงยุติธรรมให้ ครอบคลุมทุกจังหวัด	B/X*100	ข้อมูลที่จัดเก็บโดยกระทรวงยุติธรรมแสดงจำนวนตามรายจังหวัดแต่ ยังไม่มีการจัดเก็บเป็นรายปี จึงยังไม่สามารถนำมาใช้ในการคำนวณ ได้ แต่เสนอให้เป็นตัวชี้วัดเสริมและหน่วยงานควรมีการจัดเก็บข้อมูล เป็นรายปี
3. (ตัวชี้วัดเสริม) ร้อยละของเรื่อง que เข้าสู่ กระบวนการสันติวิธีและ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	เป็นการเสริมสร้างความ สมานฉันท์เชิงรุกและส่งเสริม ระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ให้แก่ประชาชน	ใช้เป้าหมายระดับ 5 ตาม แผนปฏิบัติการ 4 ปี (2551-2554) ของกระทรวง ยุติธรรมกำหนดเป้าหมาย ร้อยละ 80	100-X	www.moj.go.th

5.6.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาตัวชี้วัดเพิ่มเติมในอนาคต

การเสนอตัวชี้วัดสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลในข้างต้น อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของระบบการจัดเก็บข้อมูลในประเทศไทยมีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนการนำเสนอตัวชี้วัดโดยใช้ดัชนีรวมขององค์กรต่างประเทศนั้น คณะที่ปรึกษาเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ในการประเมินสถานการณ์ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว ขณะที่จากการทบทวนหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลของคณะที่ปรึกษาได้พบว่า การที่จะสามารถสะท้อนสถานการณ์ของสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลของประเทศไทยได้นั้น ต้องอาศัยข้อมูลอีกมากมายซึ่งต้องมีการดำเนินการจัดเก็บอย่างต่อเนื่อง และมีวิธีการในการจัดเก็บที่น่าเชื่อถือ อีกทั้งแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลยังคงเป็นวาทกรรมทางวิชาการที่มีการถกเถียงโต้แย้ง เช่น การประท้วง ซึ่งอาจจะสะท้อนได้ทั้งในแง่ลบ คือ การขาดธรรมาภิบาล และด้านบวก คือ การตื่นตัวในการมีส่วนร่วมทางการเมือง บางเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง การวัดจึงต้องอาศัยวิธีการเชิงคุณภาพประกอบ เช่น คุณธรรม ความซื่อสัตย์ ซึ่งสำหรับประเทศไทยข้อมูลส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดเก็บหรือบางอย่างเริ่มมีการจัดเก็บบ้างแล้วแต่ยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นองค์ประกอบหลักด้านธรรมาภิบาลจึงยังไม่สามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ครอบคลุมมิติของธรรมาภิบาลได้ทั้งหมด ตัวชี้วัดที่เสนอใช้ในปัจจุบันจึงยังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงต่อไป หากทางสศช. จะมีการปรับปรุงชุดตัวชี้วัดสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลในอนาคต และมีความประสงค์จะนำฐานข้อมูลที่เริ่มมีการจัดเก็บโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่บ้างแล้วก็อาจทำได้ โดยอาจประสานงานเสนอให้หน่วยงานเหล่านั้นดำเนินการจัดเก็บอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในการศึกษา คณะที่ปรึกษาได้พิจารณาตัวชี้วัดหลายตัวที่มีความเป็นไปได้ที่จะนำมาจัดทำเป็นชุดดัชนีชี้วัดสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลโดยได้นำเสนอเป็นตัวชี้วัดเสริมซึ่งต้องพัฒนาเป็นตัวชี้วัดหลักต่อไป และเสนอให้มีการพัฒนาตัวชี้วัดอื่นๆ เพิ่มเติม ดังนี้

1. จิตสำนึกประชาธิปไตย การพัฒนาตัวชี้วัดควรมีการนำข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับการเสนอตัวชี้วัดเสริมซึ่งเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองและสังคมไทยโดยตรงมาใช้เป็นตัวชี้วัดหลัก เนื่องจากเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้เห็นภาพของความตื่นตัวของประชาชนได้ชัดเจนมากขึ้น เพราะการใช้ดัชนีประชาธิปไตยและดัชนีเสรีภาพ เป็นการศึกษาโดยการทำวิจัยของต่างประเทศ ซึ่งตัวแปรบางตัวที่ใช้ในการวัดก็มีข้อจำกัดที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย นอกจากนี้ประเด็นการวัดควรมีประเด็นเพิ่มเติม 3 ประเด็นคือ

- การเคารพกฎระเบียบของสังคม
- การมีจิตสำนึกในการปกป้องสิทธิของตนเอง
- การมีส่วนร่วมทางการเมือง

โดยตัวชี้วัดที่ควรนำมาใช้ในการคำนวณ คือ

- สัดส่วนสถิติการทำผิดกฎจราจรต่อประชากรพันคน หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- สัดส่วนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัยต่อข้าราชการแสนคน หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานข้าราชการพลเรือน
- สัดส่วนคดีการจับกุมการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาต่อประชากรแสนคน หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- สัดส่วนการรับเรื่องร้องทุกข์ต่อหน่วยงานอิสระและหน่วยงานตรวจสอบภาครัฐต่อประชากรแสนคน หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละเรื่อง ได้แก่ ศาลปกครอง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา สำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารทางราชการ สำนักงาน ปปช.
- สัดส่วนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง
- สัดส่วนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งระดับท้องถิ่น หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

2. สังคมที่มีธรรมาภิบาล เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ ดังนั้นการที่จะระบุว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีธรรมาภิบาลหรือไม่ หรือมีในระดับใดนั้น ยังเป็นเรื่องที่ยุ้งยากอยู่ อีกทั้งธรรมาภิบาลเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคมซึ่งต้องมีการพิจารณาโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อบ่งชี้ระดับธรรมาภิบาลของประเทศทั้งในด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ดังนั้นการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคตควรครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักการของธรรมาภิบาลให้ครบถ้วนทั้ง 6 หลัก โดยควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดต่างๆ ดังนี้

2.1 หลักความโปร่งใส สังคมที่มีธรรมาภิบาลภายใต้หลักของความโปร่งใส คือสังคมที่มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ช่วยให้การดำเนินงานภาครัฐและเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ปัจจุบันปัญหาการคอร์รัปชันเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาหลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย เนื่องจากการคอร์รัปชันเกิดจากความไม่ชอบธรรมและความไม่รับผิดชอบที่นำไปสู่ความไม่โปร่งใสของการบริหาร ระบบการดำเนินการไม่สามารถตรวจสอบได้ ผลการปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิผล และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม ดังนั้นขณะที่ปรึกษาเห็นว่า ควร

ให้ความสำคัญกับปัญหานี้โดยเร่งจัดทำตัวชี้วัดคอร์ปชั่นของประเทศไทย เพื่อให้ทราบระดับความรุนแรงของปัญหาคอร์ปชั่น ตัวชี้วัดที่จะเป็นประโยชน์ คือ

(ก) การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการทุจริตคอร์ปชั่นของบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งจัดโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศ และควรทำการสำรวจความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อันจะส่งผลให้เป็นตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการ ปปช.

(ข) การเข้าถึงข้อมูลของประชาชน โดยพิจารณาจากร้อยละของประชาชนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลของรัฐต่อประชาชนที่ต้องการข้อมูลข่าวสารทั้งหมด หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารราชการ

2.2 หลักนิติธรรม รวมถึงความชอบธรรม สังคมที่มีธรรมาภิบาลภายใต้หลักนิติธรรม คือสังคมที่มีการทำให้กฎหมาย กฎ กติกาต่างๆ เป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยกรอบกฎหมายที่ใช้ในประเทศ ต้องมีความยุติธรรมและบังคับใช้กับคนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตัวชี้วัดที่มีความเป็นไปได้ และควรมีการพัฒนาเพื่อนำไปสู่สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข คือ

(ก) จำนวนคดีที่มีการจับตัวผู้ต้องหาผิดตัวมาดำเนินคดี ถ้าหากสถิติคดีการจับตัวผู้ต้องหาผิดตัวมีจำนวนมาก ย่อมชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติอย่างจริงจัง หรือเจ้าหน้าที่หละหลวมในกระบวนการของกฎหมาย หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

(ข) จำนวนกฎหมายที่มีการแก้ไขใหม่ หน่วยงานหลัก คือ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(ค) อัตราส่วนของจำนวนคดีที่เกิดขึ้นต่อจำนวนคดีที่มีการดำเนินคดีจนถึงที่สุด หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กระทรวงยุติธรรม

(ง) จำนวนผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่ได้รับการบริการจากรัฐ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.3 หลักคุณธรรม บุคลากรภาครัฐยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเอง ปลอดจากการทำผิดวินัย การทำผิดกฎหมาย การทำผิดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาวิชาชีพ ตัวชี้วัด คือ ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีของรัฐต้องจัดเก็บได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กระทรวงการคลัง

2.4 หลักการมีส่วนร่วม สังคมที่มีธรรมาภิบาลภายใต้หลักการมีส่วนร่วม คือ สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ซึ่งจากการศึกษาบทวนตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วม พบว่าตัวชี้วัดส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิทางการเมือง ซึ่งอาจมีความซ้ำซ้อนกับตัวชี้วัดจิตสำนึกประชาธิปไตย ดังนั้นเพื่อให้เห็นสภาพสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วม นอกเหนือจากด้านการเมืองการปกครอง จึงเสนอว่าควรมีประเด็นการวัดในเรื่องของ ความพึงพอใจของ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือโครงการของรัฐ ตัวชี้วัดที่สามารถนำมาใช้ คือ

(ก) จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในนโยบายหรือโครงการของรัฐ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

(ข) จำนวนข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินเรื่องต่างๆ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ หน่วยงานรัฐเจ้าของโครงการ/นโยบาย

(ค) คุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.)

2.5 หลักความคุ้มค่า ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คือ สังคมที่มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม คำนึงถึงความประหยัด ความคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมโดยรวม รวมถึงการทำงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตัวชี้วัดที่ควรมีการพัฒนา ได้แก่

(ก) จำนวนเรื่องที่รัฐสามารถแก้ปัญหาให้ประชาชนได้สำเร็จ

(ข) จำนวนเรื่องที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการของรัฐ

(ค) ระยะเวลาที่ชัดเจนของขั้นตอนการปฏิบัติราชการของหน่วยงาน

(ง) จำนวนโครงการที่ดำเนินงานได้แล้วเสร็จตามระยะเวลาและงบประมาณ

เนื่องจากข้อมูลที่ต้องใช้ในการจัดทำตัวชี้วัดที่นำเสนอในหลักความคุ้มค่านี้ จะเป็นข้อมูลที่จะกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ จึงเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นผู้รวบรวม

2.6 หลักความสำนึกรับผิดชอบ จากการศึกษาทบทวนพบว่าตัวชี้วัดที่อยู่ภายใต้หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักการบริหารที่ดีซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจของสังคมที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพยายามหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ กล้ารับผลการกระทำของตน มีกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก ตัวชี้วัดที่ควรมีการพัฒนา คือ

(ก) จำนวนคดีข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ให้บริการเอกชนกับผู้รับบริการ หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก คือ ศาลปกครอง

(ข) จำนวนคดีเรื่องราวร้องทุกข์ หน่วยงานรับผิดชอบหลัก คือ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

(ค) จำนวนคดีพิพาทที่อยู่ในระหว่างการพิจารณา/จำนวนคดีที่ดำเนินการแล้วเสร็จ หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ ศาลยุติธรรม

(ง) สถิติการอุทธรณ์และร้องเรียนของประชาชนและสื่อ หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก คือ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมไทยมีปัญหาด้านธรรมาภิบาลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม ทำให้สังคมไทยไม่มีความอยู่เย็นเป็นสุข ขณะที่ปรึกษาเห็นว่าควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เช่น จำนวนโครงการที่เปิดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจตลอดกระบวนการ (ที่มีการแสดงให้เห็นว่า ได้มีการนำความคิดเห็นของประชาชนไปใช้ในการพิจารณาและตัดสินใจโครงการ) จำนวนนโยบาย/แผนงาน/โครงการที่ใช้เครื่องมือการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment) อย่างมีความหมาย (กระบวนการต้องดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เป็นกลางและผู้มีอำนาจตัดสินใจยอมรับในผลการประเมิน) ข้อเสนอสำหรับการพัฒนาตัวชี้วัดในอนาคตเพื่อให้หน่วยงาน (เช่น สศช.) ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการจัดเก็บข้อมูล ทั้งนี้สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยร่วมกับเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ได้เคยทำการศึกษาเรื่องธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมไทย โดยใช้กรณีศึกษามาบทาพูด ซึ่งอาจใช้เป็นแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมในภาพรวมได้

นอกจากนี้ในยุทธศาสตร์ภายใต้แผนฯ ฉบับที่ 11 มิได้มีการเสนอตัวชี้วัดที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะความตื่นตัวต่อการเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารและการพัฒนาของภาคประชาชนและประชาสังคมในระดับพื้นที่ ซึ่งมีกรณีที่เกิดขึ้นหลายกรณีในหลายพื้นที่ ขณะที่ปรึกษาเสนอให้มีการนำตัวชี้วัดธรรมาภิบาลระดับจังหวัดมาใช้ประกอบการพิจารณาและควรมีการศึกษารวบรวมข้อมูลกรณีต่างๆ และจัดทำเป็นฐานข้อมูล เพื่อประมวลเป็นภาพรวมในระดับประเทศต่อไป

3. สังคมสมานฉันท์ ขณะที่ปรึกษาเสนอให้มีการพัฒนาตัวชี้วัดหลัก คือ ความรักความสามัคคีของคนไทย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับนิยามของคำว่า “สมานฉันท์” ซึ่งมีนัยยะแห่งบวกของสภาพสังคมและบ่งชี้ถึงสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขได้ดี ขณะที่สถานการณ์และข้อมูลที่ปรากฏในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นภาพเชิงลบที่สะท้อนความไม่สมานฉันท์ทางสังคม โดยเฉพาะความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ ในสังคมไทยที่ผ่านมา ที่มีทั้งปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงและความน่าเชื่อถือของประเทศเป็นอย่างมาก การใช้ตัวชี้วัดจากกรณีความขัดแย้งเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถสะท้อนภาพสังคมสมานฉันท์ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นการวัดในเชิงลบ ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างสังคมสมานฉันท์ ดังนั้นจึงเสนอการใช้ตัวชี้วัดเป็นตัวชี้วัดเชิงบวกด้วยเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทยได้ คือ ความรักความสามัคคีของคนไทยว่าส่วนใหญ่มีความเห็นเรื่องความรักความสามัคคีของคนไทยว่าเป็นอย่างไร (มาก ปานกลาง น้อย) ซึ่งสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติ

แห่งชาติได้มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องนี้เมื่อ ปี พ.ศ. 2550 จึงควรมีการประสานงานให้มีการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องต่อไป ส่วนตัวชี้วัดด้านความขัดแย้งภายในประเทศ ควรให้มีการจัดเก็บข้อมูลภายในประเทศ โดยหน่วยงานที่อาจรับผิดชอบ คือ กระทรวงมหาดไทยและสถาบันพระปกเกล้า นอกจากนี้ ควรมีประเด็นการวัดอื่นๆ เพิ่มเติม คือ การเสียสละเพื่อส่วนรวม ตัวชี้วัด คือ กิจกรรมอาสาสมัคร ได้แก่ จำนวนชั่วโมงที่ทำกิจกรรม และ เครือข่ายทางสังคม ตัวชี้วัดคือการเป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การกุศล การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อน โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์